

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ, AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ VE TÜRKİYE’NİN GÖÇ VE SOSYAL
İÇERME POLİTİKALARININ ANALİZİ**

Sıddıka ÖZTEKİN

Danışman
Doç. Dr. Yunus Emre ÖZER

İZMİR, 2016

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2009800188

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Sıddıka ÖZTEKİN
Tez Başlığı : Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Göç ve Sosyal İçerme Politikalarının Analizi

Savunma Tarihi : 13.07.2016
Danışmanı : Doç.Dr.Yunus Emre ÖZER

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

Üniversitesi

İmza

Doç.Dr.Yunus Emre ÖZER

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Doç.Dr.İbrahm Güray YONTAR

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Doç.Dr.Duygu TÜRKER ÖZMEN

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ

Oybirliği (✓)

Oy Çokluğu ()

Sıddıka ÖZTEKİN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Göç ve Sosyal İçerme Politikalarının Analizi" başlıklı Tezi (✓) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa Yaşar TINAR
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’nin Göç ve Sosyal İçerme Politikalarının Analizi’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Sıddıka Öztekin

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**AVRUPA BİRLİĞİ, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE
TÜRKİYE’NİN GÖÇ VE SOSYAL İÇERME
POLİTİKALARININ ANALİZİ
Sıddıka ÖZTEKİN**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Göç karmaşık bir süreç olduğu için devletlerin etkili politikaya gereksinim duyduğu çok boyutlu bir olgudur. Göçün çok fazla değişkene sahip olması ülkelerin göç sorununun çözümünde disiplinler arası bir analiz kullanmasına neden olmaktadır. Göç hareketleri sonucunda uluslararası, ulusal, ekonomik, siyasal ve sosyal konularda problemler yaşanmaktadır. Göçte bireyin temel isteği daha iyi yaşama ulaşmaktır. Ancak, göçmenler yeni geline toplum kültürüne uyum sağlayamadığı için toplum tarafından sosyal dışlanmayla karşılaşabilmektedir. Sosyal dışlanma ile mücadelede en etkili yol olan sosyal içerme, toplumdaki dışlanmış bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlamaktadır. Günümüzde Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devleti ve Türkiye göç hareketlerinin ortaya çıkardığı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu ülkelerinin kendine özgü göç koşullarının bulunması göç ve sosyal içerme politikalarında farklı uygulamaların bulunmasına yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı, göç hareketleri sonucunda yeni yerleşim yerlerinde sosyal dışlanma problemi ile karşılaşan göçmenlere uygulanan sosyal içerme politikalarının incelenmesidir. Bu konuda göçmen ülkesi olarak nitelendirilen Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye’nin aday olduğu Avrupa Birliği’nin göç ve sosyal politikaları incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak Türkiye’nin göç politikasında sosyal içerme uygulamalarının etkili olup olmadığı sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçerme Politikaları

ABSTRACT
Master Thesis
THE ANALYSIS of IMIGRATION and SOCIAL INCLUSION POLICY
of EUROPEAN UNION, THE UNITED STATES OF
AMERICA AND TURKEY
Sıddıka ÖZTEKİN

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Public Administration
Program of Public Administration

It is a multidimensional fact that because immigration is complicated process governments need efficient policies. The many variables involved in immigration lead to countries using interdisciplinary analyses in solving the immigration problem. As a result of immigration international, national, economic, political and social problems occur. The primary desire of people immigrating is to achieve better leaving conditions. However because immigrant cannot orient themselves with the culture of the newly arrived community, it can result in social exclusion. Social inclusion which is the most effective way of tackling social exclusion is aimed to make excluded individuals integrate with society. At the present time the European Union, the United States of America and Turkey are faced with problems that arise from immigration. This leads to countries devising different immigration and social inclusion policies due to the distinctive immigration conditions. The purpose of this study is to examine the social inclusion policies applied to immigrants who are faced with social exclusion in new settlements. The countries characterized as immigrant countries, the United States of America and the European Union, which Turkey is a candidate for, whose immigration and social inclusion policies were examined and compared to inquire whether or not Turkey's social inclusion practices in its immigration policies are effective.

Key Words: Migration, Immigrant, Social Exclusion and Policy of Social Inclusion.

**AVRUPA BİRLİĞİ, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE
TÜRKİYE’NİN GÖÇ VE SOSYAL İÇERME
POLİTİKALARININ ANALİZİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
GÖÇ, SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL İÇERMEYE İLİŞKİN
KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI	3
1.1.1. Göç Türleri	5
1.1.2. Göçün Ortaya Çıkmasına Neden Olan Unsurlar	7
1.1.3. Göçün Ülkelere, Kentlere ve Bireylere Yansıyan Sonuçları	10
1.1.4. Göçe Yönelik Politikalar	16
1.2. SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI VE TANIMLARI	23
1.2.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Unsurları	27
1.2.2. Sosyal Dışlanmayı Oluşturan Nedenler	28
1.2.3. Sosyal Dışlanma Kavramının Bireysel ve Toplumsal Sonuçları	33
1.3. SOSYAL İÇERME KAVRAMI VE TANIMLARI	38
1.3.1. Sosyal İçerme Kavramının Ortaya Çıkışı	40
1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçerme Kavramları Arasındaki Farklar	41
1.3.3. Toplumsal Açından Sosyal İçerme Politikaları	43

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN GÖÇ VE
SOSYAL İÇERME UYGULAMALARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ VE SOSYAL İÇERME UYGULAMALARI	52
2.1.1. Avrupa Birliği’ndeki Göç Hareketlerine Tarihsel Bakış	53
2.1.2. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi	54
2.1.3. Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yöntemleri ve Sosyal İçerme Politikaları	63
2.1.4. Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yöntemi: Açık Koordinasyon Yöntemi ve Laeken Göstergeleri	69
2.1.5. Avrupa Birliği Göç ve Sosyal İçerme Politikalarına Yönelen Eleştiriler ve Öneriler:	73
2.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ GÖÇ VE SOSYAL İÇERME POLİTİKALARI	76
2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri Göç ve Göçmen Profili	76
2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Kitleli Göç Hareketlerinin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi	84
2.2.3. Amerika’da Göçmenlerin Toplumsal, Ekonomik ve Kültürel Yapıya Etkileri	87
2.2.4. Amerika Göç Politikalarının Tarihsel Gelişimi	92
2.2.5. Amerika’da Göçmen Entegrasyonu ve Göçmenlerin Dışlanmasına Yönelik Politikalar	101
2.2.6. Amerika Birleşik Devletleri Florida Eyaleti Jacksonville Kentindeki Sosyal İçerme Uygulamaları	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK GÖÇ VE SOSYAL İÇERME POLİTİKALARININ AVRUPA
BİRLİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ POLİTİKALARI
BAZINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLİ	108
3.2. TÜRKİYE’DEKİ GÖÇ HAREKETLERİ	109
3.2.1. Türkiye İç Göç Hareketleri	109
3.2.2. Türkiye Dış Göç Hareketleri	118
3.2.3. Türkiye’ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri:	121
3.3. TÜRKİYE’NİN GÖÇMEN PROFİLİNİN İZMİR KENTİNE YANSIMASI	125
3.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARININ KAPSAMI, UYGULAMALARI VE GELİŞİMİ	126
3.5. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE TÜRK GÖÇ POLİTİKASININ PROBLEMLİ ALANLARI	142
3.6. TÜRK GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	144
3.7. TÜRKİYE’DE YÜRÜRLÜKTE OLAN SOSYAL İÇERME POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	149
SONUÇ	153
KAYNAKÇA	159

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CASE	Sosyal Dışlanma Çözümleme Merkezi
CLINIC	Katolik Yasal Göç Ağı
EAPN	Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı
EURODAC	Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Kurumu
FEANSTSA	Evsizlerle Çalışan Sosyal Dernekler Avrupa Federasyonu
FRONTEX	Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı
FTB	İnanç Kaynaklı Organizasyon
IIRIRA	Yasa Dışı Göç Reformu ve Göçmen Sorumluluğu Kanunu
IRCA	Göç Reformu ve Kontrolü Kanunu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
JIM	Ortak Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Belgesi
NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
RPI	Kayıtlı olan Geçici Göçmen Statüsü
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SODES	Sosyal Destek Programı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı

GİRİŞ

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur ve ülkelerin tarihsel süreçte değişim göstermelerine neden olmuştur. Göçün karmaşık ve çok boyutlu yapısı, ülke yönetimlerinin dikkat etmesi gereken en önemli konular içerisinde yer almasına neden olmuştur. Göç, ülkelerin gelişimi ve yararı için kullanılabileceği gibi, toplumsal sorunlara da neden olabilmektedir. Toplumsal düzende bireyden başlayan göç hareketliliği toplum içerisindeki grupları, kentlerin yapısal ve kültürel özelliklerini de etkileme özelliğine sahiptir. Göç sadece göç alan yerleşim yerini etkilemediği gibi aynı zamanda göç veren yerleşimi ve göçmenleri de etkilemektedir. Göç bir sorun olarak algılanırsa göçmenler de toplumların tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysaki göçün yararları ve pozitif etkileri düşünüldüğü zaman tehdidi fırsata çevirmek toplumların ve yönetimlerin temel odak noktası olmalıdır.

Göçmenler, günümüzde özellikle sosyal dışlanmanın da kaynağı olduğu yoksulluk, işsizlik ve düşük gelir gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Göçmenlerin, istihdam piyasalarına erişimleri kısıtlanabileceği gibi sosyal, kültürel ve politik alanlarda da toplumun dışına itilebilmektedirler. Kaliteli eğitim, sağlık ve barınma hizmetlerine de ulaşimleri kısıtlanabilmektedir.

Göçmenin eğitim kalitesi, yetenekleri ve nitelikli iş kapasitesine sahip olması göç alan ülkelerin faydasına olabilirken, göç veren ülkeler açısından ekonomik kayıplarının artmasına neden olabilmektedir. Göçmenler gecekondulaşma ile kentin tarihi ve kültürel yapısının bozulmasına neden olabilmektedir. Ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamayan göçmenler toplumsal açıdan dışlanabilmekte, toplumsal düzeni bozmakla suçlanabilmekte ve toplumsal karmaşaların nedeni olarak görülebilmektedirler.

Çalışmanın birinci bölümünde, göç, sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramlarının kapsamı, türleri, neden ve sonuçları incelenmiştir. Göç hareketlerinin sosyal dışlanma ile ilişkisi gösterilmiş ve sosyal içerme uygulamalarının sosyal dışlanma ile mücadelede en etkili yöntem olduğu gösterilmiştir.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nde tarihsel süreçte uygulanan ve yürürlükte olan göç, sosyal içerme ve sosyal dışlanma

politikaları incelenmiştir. Bununla birlikte, sosyal içerme uygulamaları, projeleri ve programları ülkelerin kendine özgü koşullarında değerlendirilmiştir. Tarihsel süreçte ve günümüzde de Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri göç hareketlerinin yarattığı sorunlarla mücadele etmekte ve göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu konusunda problemlerle karşılaşmaktadırlar.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye’deki göç hareketlerinin tarihsel süreçte incelenmesi, göç politikalarının bu süreçte ne derece değiştiğinin gösterilmesi, sosyal içerme ve sosyal dışlanma ile mücadele konusunda uygulamaların varlığı üzerinde çalışılmıştır. Aynı zamanda Türk göç politikasının gelişimi için Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki uygulamalar ışığında çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL İÇERMEYE İLİŞKİN

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI

Göç tarihi, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur ve tarihsel süreçte bu insan hareketliliğinin kalıcı ya da geçici olarak farklılaştığı görülmüştür. Göç barındırdığı çeşitlilikten ötürü devletlerin karşı karşıya olduğu önemli konulardandır. Göçün, bir devletin gelişimi için bir araç olarak kullanılması savunulmaktadır. Amerika Birleşik Devleti Eski Başkanı George W. Bush'a göre göç çözülmesi gereken bir problem değildir, güvenli ve başarılı ulusların bir göstergesidir. Bir ülkenin ekonomisinin büyümesi ve rekabet edebilmesi için göç çok etkili bir ögedir (Fargues ve diğerleri, 2011, s. 3). Göçmenler işgücü piyasasının ihtiyacını karşılayarak ücretleri düşürebilmekte ve üretim sürecinde maliyetleri azaltabilmektedir. Bununla birlikte, işsizliğin ve sosyal sorunların azalmasına olanak verdiği için ülke ekonomisinin gelişiminde göçmenler vazgeçilmez bir kaynak olabilmekte ve nüfusu dinamik tutabilmektedir (The Facts of Immigration Today, 2014,s.1).

Göç ülkelere sağladığı ekonomik fayda sağlamasına rağmen politik problemleri de ortaya çıkarabilmektedir (Fargues ve diğerleri, 2011, s. 1). Bununla birlikte, yasa dışı göç hareketleri ile mücadelede devletler sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu problemlerin çözümünde entegrasyon ya da çok kültürlülük politikalarının kullanılması ve göçmenlerin toplumla bütünleşmesinin sağlanması da tartışmalı konular arasında gösterilmektedir. Göçmenlerin etnik kimliklerinin çeşitliliği olması göç edilen toplumlarda “göç” ve “farklılıkların” yönetimine önem verilmesini gerektirmektedir (İçduygu, 2012, s.1).

Göç oldukça karmaşık bir süreç olduğu için etkili bir politikaya gereksinim duyulan ve hükümetlerin kendi perspektiflerinden karar almamasını gerektiren çok boyutlu bir olgudur (McCarthy ve Ronfeldt, 1982, s.v; Çağlayan, 2006, s.68). Bu yüzden, devletler göç politikalarını, göçmen akımlarına ve göçmenlerin nüfusa, ekonomiye ve sosyal yaşama etkilerini göre oluşturması beklenmektedir (Fargues ve diğerleri, 2011, s. 2).

Göç olgusu, çok geniş bir alana yayılmasından ve durağan bir yapısı olmamasından dolayı birçok disiplinin ilgisini çekmektedir (Güney, 2011, s.6). Göç kavramının ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve doğal nedenlerden beslenmesi, göçün birçok bilim dalına konu olmasına ve ondan etkilenmesine yol açmıştır. Hangi disipline konu olursa olsun göç iki mekân arasında yer değiştirme hareketi ve bu hareketin sosyal ve toplumsal yapıdaki değişimleri bakımından algılanmalıdır (Çakır, 2011, s.129).

Göç kavramı, göç kararının alım aşamasından başlayarak, göçün neden ve sonuçlarına kadar uzanan dinamik bir süreçtir. Aynı zamanda göç hareketleri, göçmenlerin toplumda yaşadığı uyum sorunlarını da içermesi gerekmektedir. Bu yüzden göç dinamikleri tüm disiplinler tarafından işbirliği içinde irdelenmesi gerekmektedir (Kaygalak, 2009, s.17; Çağlayan, 2006, s.67).

Göçün çok boyutlu, dinamik yapısı, yer, zaman, mekân, sebep ve sonuç gibi karmaşık unsurlarının bulunması ve farklı ekonomik ve politik alanlara etki etmesi nedeniyle kesin bir tanımı yapılamamaktadır. Ancak göç tanımlamaların da kullanılan temel tanım göçün ekonomik, politik ve toplumsal sebeplerle birey ya da kitlelerin bir ülkeden başka bir ülkeye taşınması şeklindedir (Özyakışır, 2013,s.5). En genel anlamda göç bireylerin yerleşmek amacıyla bir yerleşim yerinden diğerine doğru yönelen yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (İpek, 2006, s.2; Erbaş, 2010, s.145; Havle, 2010, s.24; Duman, 2002, s.1; Tatlıoğlu, 2012, s.48; Karataş, 2006, s 30; Sert ve Korfali, 2014, s.9).

Göçün bir yerden başka bir yere doğru yer değiştirme hareketi olarak tanımlanması kavramsal açıdan çok boyutlu ve karmaşık bir süreci kapsayan göç kavramını daraltmaktadır (Özyakışır, 2013, s.1). Bu tanımlamalar göçmenlerin oynadığı ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal rolleri de göz ardı etmektedir (Kaygalak, 2009, s.10). Demografik yapı yanında ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında göç kavramında kullanılması gerekmektedir.

Özellikle Sanayi Devrimi sonrasındaki Kapitalist toplumlarda göçün iki önemli temele dayandığı savunulmuştur. Bunlardan ilki, emeğin mekânsal olarak yer değiştirmesinin üretimde etkin dağılımı sağlamasıdır. Çünkü kişinin mekânda yer değiştirmesi sonucu emek kadar üretici ve tüketicinin de yer değişimi sağlanacaktır. Ancak, göçün yatay hareketlilik ve sosyal hareketlilik süreci olması mekân içinde yer

değişimi hareketi olarak kalmamasına sosyal yapıda, statüde ve kurumlarda oluşan dönüşüm ve değişimleri kapsamasını sağlar (Çakır, 2011, s.132–133).

Göçün ikinci dayanağı ise, kişinin mekânsal yer değişimleri sonucunda ekonomik fırsatlara ulaşabilmesidir (Dikmen, 2002, s. 23). Göç, bireylerin sahip oldukları ekonomik ve sosyal imkânları bırakarak ya da bırakmaya zorlanarak yeni topraklara yerleşmesi ve buralarda yaşamak için yeni olanakları bulmaya çalışma sürecidir. Yaşanılan bu köklü değişim hem göçmenlerin yeni geldiği toplumu hem de terk ettiği yerleri çok yönlü olarak etkilemektedir (Nakanishi ve diğerleri, 2008, s.9).

1.1.1. Göç Türleri

Göçün, belli bir zaman içerisinde mekânsal yer değişimi olarak tanımlanması göç türlerinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Özyakışır, 2013, s.7). Buna göre, iç göç, ülke sınırları içerisinde bir yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine doğru gerçekleşen göç hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Çalışma, yerleşme ya da uzun süre kalma gibi sebeplerle bir ülke sınırlarını aşarak yeni ülkeye yapılan hareketlere ise dış göç denilmektedir (Kaygalak, 2009, s.12; Havle, 2010, s.25; Duman,2002, s.1; Özyakışır, 2013, s.8).

İç göç bir ülkedeki nüfusun mekânsal olarak yeniden dağılımı olduğundan iç göçün yönü ülke sınırları içerisinde az gelişmiş bölgelerden, gelişmiş bölgelere doğru olmaktadır. İç göç genellikle kırdan kente yönelen hareketler olarak gösterilmektedir. Chicago Okulu'nun asimilasyon ve entegrasyon sürecine yönelik bulgularına ileride değinilecektir ancak özellikle iç göç sorununun çözümleri bu alanda yapılacaktır. Ernest Burgess'in Ortak Merkezli Daireler kuramına göre, mekânsal değişiklikler sosyal, toplumsal, barınma ve iş imkânları bakımından farklılıklar oluşturmaktadır (Güneş, 2013,s.63). Kentin çekiciliği ve kırsal iticiliği döngüsünde kalıcı yer değişiklikleri oluşur ve gönüllü ya da zorunlu olarak iç göç gerçekleşir (Havle, 2010, s.26). Wirth'in Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme makalesinde çekim merkezi olan kentlerin kırsal bölgeler üzerinde etkisinin kaçınılmaz olduğu üzerinde durmuştur. Bununla birlikte, kırsal ve kentsel alanlar arasında görülür bir şekilde farklılıkların olduğunu da belirtmiştir. Kentler, göçmenleri sadece çekim alanı olarak

etkilememekte, göçmenler de kentlilerin yaşam biçimlerini ve kültürlerini değiştirebilmektedir (Bal, 2011, s.201).

Kentler gelişigüzel büyümeyenler, hinterlandının avantajlı özelliklerine tepki olarak büyümektedirler. Kent ve kırsal toplumların birbirinden farklı olmasının nedeni kentlerin kendine özgü örgütlenme, yaşam biçimi, ekonomi ve kültürel işlevlerinin farklı kurum, kişi ve gruplarca temsil edilmesidir (Güneş, 2013, s.60). Park'a göre kent yaşayan bir organizma olarak insanları, kentin cazibesi içerisine çeker ve kentsel çeşitlilik oluşturur. Kentin bireysel özgürlükleri artırma gibi bir amacı olmasına rağmen kentin örgütsüz ve dağınık başıboş halinin toplumsal tehlikelere neden olabileceğini de savunmaktadır (Alver, 2012, s.159). İnsanın özü nasıl doğal ve değiştirilemez ise insanların kent içerisindeki hareketleri de engellenemez. Bundan dolayı, kente yönelen göçler tamamen insanın doğasıyla ilgilidir ve göç hareketlerinin değiştirilemez doğası gereği kentsel alanların da bu sistematik temele oturtulması gerekmektedir (Serter, 2013, s.70).

İç göçte nüfus azalmamakta, bölgeler arasında mobilize olmaktadır. Dış göçte ise göçü veren ülkenin nüfusu azalırken, göç alan ülkenin nüfusu artışa geçmektedir (Özyakışır, 2013, s.9; Duman,2002, s.8). Dış göçü diğer göç türlerinden ayıran en önemli özellik en az iki ülkenin taraf olmasıdır. Ülkelerin yaklaşımlarının farklılaşması sonucunda ülkeler dış göçle gelen bireylere farklı haklar verebilir ve bu bireylere eşit uzaklıkta davranamayabilir. "Vatandaş" ve "yabancı" ayrımı yapılabilmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.28).

Genellikle iç ve dış göçte birey davranışlarını göçte teşvik eden unsur ekonomik kaygılardır (Duman, 2002, s.8). İç ve dış göç aynı süreçlerden geçebilmekte ve birbirinden etkilenebilmektedirler. Göç etmede insanlar bir yerleşim biriminden diğerine öncelikle ülke içerisinde daha sonra başka ülkeye geçme şeklinde hareket edebilmektedir. Dış göçmenler ülkelerine döndüklerinde iç göçte etki etmekte ve köken ülkede yeniden yerleşebilmektedir. İç ve dış göç arasındaki bu bağlar kentleşme ve küreselleşme süreçlerinin etkisiyle artış gösterebilmektedir. Bu yüzden iç ve dış göçün birlikte değerlendirilip incelenmesi gerekmektedir (Sert ve Korfali, 2014, s.10).

Göç etme biçimlerine göre bireysel, kitlesel ve zincirleme olmak üzere göçler üç temel türle açıklanmaktadır. Bireysel göçte, göçmen göç hareketinin neden ve

sonucu hakkında bilgiye sahiptir ya da tahmin edebilmektedir. Bilgi sahibi olan bireyin gideceği yerden beklentileri de yüksektir (Duman,2002, s.7, İpek, 2006, s.2, Kaygalak, 2009, s.12, Özyakışır, 2013, s.1). Bu göç türüne verilebilecek en güzel örnek ise Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupalıların, ülkelerinde emekli statüsüne eriştikten sonra hayatlarının geri kalanını Güney Amerika (Florida) ya da Güney Avrupa (Akdeniz) sahillerine olan göçüdür. Kitlesel göç sosyal, ekonomik ya da siyasi nedenlerle ortaya çıkmakta ve bu göç türü zorunlu göç ile iç içe geçebilmektedir. Örneğin, Türkiye ve Bulgaristan arasında 1989 yılında gerçekleşen kitlesel dış göç, zorunlu göç ile iç içe geçmiştir. Soya dönüş adı altında şekillenmiş ve kitlesel göç hareketleriyle zorunlu göç olarak Türk tarihine geçmiştir (Özyakışır, 2013, s.13- 14). Zincirleme göçte ise göçmen daha önceden göç eden akraba ya da aile ile göç ilişkisini devam ettirmekte ve göç kararının alınmasında bu ağlar etkili olmaktadır. Zincirleme göçte göçün risk ve maliyetleri kurulan bu ilişkiler ağı ile azalmaktadır (Kaygalak, 2009, s.12). 1990'lı yıllarda ulus-ötesi göç olgusu hızla gelişen göç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus-ötesi göçmenler göç alan ülkede yaşama, barınma ve çalışma arzusundadır. Aynı zamanda göç veren ülkeye yatırım yaparak ekonomiye ve oy kullanarak siyasette katkı sağlarlar. Bu şekilde o ülkeyle bağlarını sürdürme eğilimindedirler. Göçmenlerin birden fazla ülkeyle ekonomik, siyasi ve kültürel bağlar kurması ulus-ötesi göç çalışmalarında dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Öner, 2012, s. 21).

Diğer dikkat çeken göç türü ise 21.yüzyılda kendini gösteren transit göçtür. Transit göç, asıl gidilecek ülkenin yol güzergâhında olan ve geçmek zorunda kalınan geçişi kapsamaktadır. Türkiye’de, Asya’yı Avrupa’ya bağlayan jeopolitik konumu nedeniyle transit göç etkileri görülmektedir (Öner, 2012, s. 17). Türkiye’nin transit bir ülke konumuna geçmesiyle birlikte yasadışı insan ticareti sorunuyla da yüzleşmiştir.

1.1.2. Göçün Ortaya Çıkmasına Neden Olan Unsurlar

. Tarihsel süreçte göçler bireylerin kırsal alanlardan iş imkânlarının bol olduğu kente yönelmesi yani Sanayi Devrimi’nin etkilerinin görüldüğü döneme denk gelmiştir ve göç olgusu daha çok sanayi toplumlarının bir özelliği olarak

görülmüştür. Sanayi Devrimi sonrasında gelişen işgücü ve sermaye birikimleri büyük kentlerde sanayi yatırımlarına dönüşmüştür. Bunun doğal sonucu olarak da kentin işgücü açığı kırsal kesimlerdeki insan gücüyle karşılanmasına ve kırsaldaki işgücünün kentlere doğru göç etmelerine neden olmuştur (Çetin, 2012,s.24). Sanayi Devrimi'nin etkisiyle kırdan kentlere yoğun göçler gerçekleşmiş ve Batı dünyasındaki kentlerin büyümesi kaçınılmaz olmuştur. Gelişmiş ülkelerde 18.yüzyıl ortalarında sanayileşme ile ortaya çıkan göç, Türkiye'de ancak 20.yüzyılın ortalarında etkisini göstermiş ve ülkedeki değişimin başlangıcı olmuştur. Batılı ve gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin göçü tetikleyici bir işlevi bulunmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar için göç kararının alınmasında sanayileşmeden söz etmek neredeyse imkânsız olmaktadır. Bundan dolayı, göç kararının alınması, göçün nedenleri, göç edilen yer, göç edilen yerin ekonomik ve sosyal nitelikleri ve göçün sonuçları toplumdan topluma bireyden bireye değişebilmektedir (Alver, 2012, s.379). Göçmenler gönüllü olarak ekonomik fırsatlara ulaşabilmek adına göç edebilecekleri gibi, ekonomik krizler, doğal afetler, yoksulluk ve kötü yönetimlerin zorlaması gibi birçok nedenle göç kararı alabilmektedir (Kaygalak,2009, s.9).

Göç bir süreci kapsadığı için göç alan ve göç veren yerler arasındaki engelleri ve fırsatları göç analizine katmak gerekmektedir. Lee kuramında bu engellerin belirleyici unsurlarını makro ve mikro faktörlerle açıklamaya çalışmıştır. Mikro faktörler kişisel farklılıkları ve kişinin içinde bulunduğu durumları temel almaktadır. Göçün beraberinde getirdiği hukuksal ve sosyal belirsizlik, göç eden yerin uzaklığı, kullanılan ulaşım araçları, bu ulaşım için ödenecek bedel gibi etmenler mikro faktörlere dâhil edilmektedir. Göçe engel olan makro faktörler ise, katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliği ön plana çıkaran göç sistemleri gibi engeller göçmenlerin daha çok kurum ve kuruluş bazında karşılaşacağı sorunlardır (Tatlılıoğlu, 2012, s. 57-58).

Göç, 20.yüzyılda küreselleşme ile daha belirgin ortaya çıkmış ve dünya çapında gerçekleşen göç hareketleri görülmüştür (Steven ve diğerleri, 2009; Arnold, 2012, s.1). Göç kararının alınmasında göçmenler kaynak ülkenin sahip olduğu 'itme' etkisi ve göç alan ülkenin 'çekme' etkisi ile karar verebilmektedir (Asch, s.1; Arnold, 2012, s.1). İtici faktörler, göç veren ülkedeki ekonomik fırsatların yeterli olmaması düşük ücretler, formel sektör işlerindeki yetersizlik, düşük yatırım imkânları, finans

ve sigorta sistemlerinin yetersiz olmasını kapsamaktadır. Çekici faktörler ise varılan yer için cesaretlendirici öğeleri içerir. Göçmenlerin ilgisini çekmek için iş imkânlarının varlığı, ekonomik fırsatları, güvenli alan ve kanun önünde eşitlik çekici faktörler olarak kullanılabilir. İtici ve çekici faktörlerin yanı sıra sosyal ağlar göçmenlerin göç kararını almasında etkilidir. Sosyal ağlar, göçmenlere göç kararını aldırarak maddi ve bilgi kaynağına ulaştırabilmektedir. Göç alan toplumda göçmenin uyumunu da sağlayabilmektedir. Bu ağlar aynı zamanda göçmenlerin yeni çevrelerine ve kamusal alana nasıl dâhil olacağını gösterir (Rosenblum ve Brick, 2011, s.2; Asch, s.2; İçduygu ve diğerleri, 2014, s.36). Örneğin, kırdan kente göç eden bireyler göç kararının alınmasında sadece ekonomik olarak düşünmemekte, kentlere eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerinden yararlanmak amacıyla da göç edebilmektedir. Aynı zamanda ulaştırma ve iletişim teknolojilerinin de yaygınlaşması ve haberleşme araçlarındaki gelişmeler göçlerin kentlere yönelmesini sağlayabilmektedir (Duman, 2002, s. 15-16). Küreselleşme ile birlikte ulaşımın kolaylaşması ve daha ucuz olması gibi göçün itici nedenleri, işçiye olan talebin artırmış ve farklı birçok bölgeden insanın göç etme kararı almasına neden olabilmektedir (Arnold, 2012, s.7).

Göçün en önemli nedeni olan ekonomik faktörlerin başında gelir ve istihdam piyasasına katılım bulunmaktadır. Rasyonel birey göç kararını alırken daha yüksek ücret ve daha iyi bir yaşam istemektedir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.36). Göç, az gelişmiş bölgelerden gelişmiş yerlere yönelik ortaya çıktığı için, bu göçlerdeki temel belirleyiciler bölgeler arası gelir dağılımında görülen eşitsizlikler ve istihdam fırsatlarıdır. 2010 yılındaki Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Meksikalı göçmenlere yönelik araştırmalar göstermiştir ki göç kararını ortaya çıkaran en önemli etkenler; ekonomik imkânlar, yüksek ücretler ve iş olanaklarının fazlalığıdır (Özyakışır, 2013, s.15).

Bireyin içinde bulunduğu psikolojik faktörler ve doğal kaynaklı problemler de göç kararının alınmasında etkilidir. Ailevi, çevresel, psikolojik, terör, güvenlik, dinsel nedenler de göçe yol açmaktadır. Örneğin, çevre sorunları ile göç arasında kuvvetli bir bağ olduğu söylenmektedir. Her yıl, 700 bin ila 900 bin Meksikalı kuraklık nedeniyle yaşadığı yerleri terk etmekte ve ABD'ye göçmen işçi olarak gelmektedirler (Özyakışır, 2013, s.21).

Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler' in göç sınıflandırılması yedi farklı nedene bağlanmıştır. Bunlar, mesleki bilgi, tecrübe ve eğitim almak amacıyla göç, nitelikli işgücünün ve işadamlarının göçü, anlaşmalı mevsimlik ya da geçici göç, yerleşmek amacıyla göç, kanun dışı göç, barınma ve iltica göçü olarak sınıflandırılmıştır (Havle, 2010, s.24). Özellikle göçmenler, uluslararası göç kararı alırken öncelikli olarak iş bulma ve çalışma nedeniyle göç etmektedirler. Bunun yanı sıra uluslararası göç, yurtdışında eğitim, staj, aile birleşimi, güvenlik nedenleriyle sığınma talebi şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Bireyin gideceği ülkede beklentilerinin karşılanması, ödeyecekleri yolculuk, taşıma, yeni dil öğrenme, uyum ve psikolojik maliyetlerden yüksekse göç kararını almak rasyoneldir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.32-36).

Günümüzde ise göç kararı alınması teknoloji ağlarının ve internet bağlarının güçlü olması ile ölçülmektedir. Sosyal ağları göç etme fikrinin artışa geçirmektedir (Siavelis ve Coates, 2009, s. 12). İnternet ve teknolojinin gelişimi sayesinde göçmenler akraba ve aile ilişkilerini devam ettirmektedir. Özellikle sosyal ağlar aracılığıyla iş olanakları ve barınma gibi temel ihtiyaçlara hedef ülkedeki eski göçmenlerle kurdukları internet, bilgi ve teknoloji ilişkileriyle daha kolay ulaşılabilirler.

1.1.3. Göçün Ükelere, Kentlere ve Bireylere Yansıyan Sonuçları

Göç, ekonomik yapıya etkide bulunabilmekte, ulusal ve uluslararası politik sistemlerin bağlantı kurmasını sağlayabilmekte, eğitim, mesleki gelişim ve meslekte yükselme imkânlarını göçmenlere sunabilmektedir. Aynı zamanda sosyal sorunlar, uyum, bütünleşme, sosyal içirme ve dışlanma, ırkçılık, etnik kimlik, iş gücü hareketliliği, ulusal sınırların korunması, demografik yapıdaki değişimler ve göçle ortaya çıkan psikolojik rahatsızlıklar gibi birçok konuyla ilişkilendirilebilmektedir. Göçün potansiyel pozitif etkileri arasında göçmenlerin yüksek gelir elde etmesi ve bu gelirleri göç veren ülkeye aktarması sayılabilmektedir. Göçün negatif etkileri ise göçmenlerin düşük ücretli işte çalışması ve işsizlik seviyesinin yüksek olması sayılabilmektedir. Bu etkiler, piyasa koşullarında işçi talebinin azalmasına ve istihdamın düşmesine neden olabilmektedir (Asch, 1994, s.10). Göçün çok fazla

değişkene sahip olması göç olgusunun çözümlenmesinde ülkelerin karmaşık bir yapıyla karşı karşıya bırakabilmektedir (Karataş, 2006, s. 31). Göç hangi nedenle yapılmış olursa olsun – zorunlu ya da serbest- göçmenlerin ayrıldıkları toplum ve yeni vardıkları toplumda oluşan ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal etkileri yadsınamaz. Bu etkinin stratejik olarak ülkelerin siyasi güçlerini arttırmasına ya da azaltmasına yol açtığını gözlemlenebilmektedir. Stratejik güç kazanmaya çalışan ülkelerde göçmenlere yaşam, eğitim, sağlık, demokratik katılım gibi haklarının verilmesinin göz ardı edilmesi bu ülkelerin en büyük zaafını oluşturmaktadır ve bu politikalarının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilmektedirler (Nakanishi ve diğerleri, 2008, s.11).

Göç sonuçları, göçün üç önemli yapı taşı olan göç alan ülkeler, göç veren ülkeler ve göçmenler üzerinde olmaktadır. Göç veren ülkeler, göç alan ülkeler ve göçmenler hem göçün ortaya çıkmasındaki nedenlerden hem de göçün sonuçlarından etkilenmektedir. Göç veren birimlerde nitelikli nüfus göç ettiği için ülke ekonomisinin gelişimi durabilmektedir. Göç alan birim ise nüfus hareketlerinin artmasıyla kalabalıklaşabilmekte ve artan nüfusun taleplerini karşılamayabilmektedir. Bununla birlikte, göç veren yerleşim birimlerinde çalışabilecek nüfus ve işgücünün eksikliği hissedilirken, göç alan birimlerde ise fazla işgücünün ortaya çıkması gibi riskler ortaya çıkabilmektedir (Ersoy, 1985, s.23). Göç alan ülke için göçmenin yarar ve zararların belirlenmesi ülkenin sosyal ve ekonomik alanlarda gelişimini sağlayabilir. Ancak göç veren ülkede ise yoksulluk artabilmekte ve ekonomi düşüşe geçebilmektedir (Terrazas, 2011, s.7). Göç alan ülkede göçmenler toplumun baskın gruplarına uyum gösteremeyebilir ve sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşılaşabilirler (Özyakışır, 2013, s.2).

Göç veren birim üzerindeki sonuçlarından ilki, bu birimlerin sosyal ve ekonomik yapısında bulunan genç, vasıflı ve üretken nüfusun göç ile kaybedilecek olmasıdır. Göç etme sürecinde göç alan ülkelerin seçici ögelerinin başında göç eden kişilerin genç, üretken ve erkek olması istenmektedir. Göç veren toplumlar sahip oldukları nitelikli nüfusun kitlesel olarak göç etmesi sonucunda ekonomik ve sosyal alanlarda gerilemelere neden olabilmektedir. Aynı zamanda işgücünü kaybeden göç veren birimde gelişmişlik seviyesi azalabilmektedir (Kaygalak, 2009, s.18).

Göç veren yerleşim birimlerin ekonomik yapısındaki değişimler göç alan yerleşim birimlerine bağımlılıklarını arttırabilmektedir. Göçmenlerin köken ülke ile iletişiminin devam etmesi ve ekonomik, sosyal ve kültürel olarak bağlarını koparmaması halinde göç veren birimlerin göç alan ülkelere olan bağımlılıkları artmaktadır. Örneğin kırdan kente göçte bireylerin köyün kültürel özelliklerini beraberinde getirmektedirler. Köye döndükleri zamanda kentten öğrendikleri yeni fikirleri paylaşmaktadır. Buda iki yönlü sosyal yapının etkilenmesine ve dönüşümler yaşamasına olanak vermektedir (Tathoğlu, 2012, s.49). Bununla birlikte, göç-veren ülkelerde ise göç işsiz ve yoksul nüfusun azalması için, işçi dövizini girdisi ile ekonominin problemleri alanların ve ekonomik gerilemelerin önüne geçilebilir (İçduygu ve diğerleri , 2014, s.68).

Göç alan birim üzerindeki sonuçları ise, yoğun ve kontrolsüz yapılan göç hareketleri kentlerin ekonomik, kültürel ve politik yaşamını erozyona uğratabilmektedir. Kentsel düzende göçlerin yarattığı sorunlar; istihdam eksikliği, işsizlik, kentsel işgücü fazlası, düşük ücretler ve kentin fiziki dokusunda bozulmalardır (Kaygalak, 2009, s.19). Özellikle göçler sonucunda nüfusu artan kentlerin yüzleştiği en büyük problem temel barınma ihtiyacının karşılanamamasıdır. Barınma ihtiyacının yeterli olarak karşılanmaması halinde göçmenler gecekondulaşma ile kentin dokusunu bozabilmektedirler (Duman, 2002, s.2).

Göç alan ülke ekonomileri işgücü talebini karşılayabilmek adına nitelikli, yüksek eğitimli ve deneyimli işgücünün ülkeye girişinde teşvik edici programlar uygulayabilmektedirler. Ancak bu ekonomik taleplerin karşılanmasıyla toplumda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi siyasi eğilimler görülmeye başlayabilmektedir (İçduygu ve diğerleri , 2014, s.68). Göçmen sayısının çok olduğu bölgeler Kuzey Amerika ve Avrupa da radikal sağcı partilerin yoğun olarak oy almasının nedeni, toplumda göçmenlere yönelik düşmanlığın artışı olarak gösterilmektedir. Homojen bir kültüre sahip uluslar, göçmenleri kültürel olarak korkulacak unsur saymakta ve ev sahibi kültürün içinde asimile olamayacağına inanmaktadırlar. Ekonomik olarak da göçmenler göç alan ülke için mali engel olarak görülmektedir. Göçmenler, yerel halkın elinden işlerini alabilmekte ve sosyal yarar sağlayan unsurları da zarara uğratabilmektedir.

Göçmenlere yönelen sıra dışı etkiler toplumun radikal sağcı görüşünü desteklemektedir. Radikal sağcı partilerde, göç unsurunu propaganda yoluyla kullanıp oylarını arttırma eğilimi göstermektedirler. 1990'lı yıllardan bu yana Batı Avrupa'da radikal partilerin başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, İtalya'daki Kuzey Ligi'ne kaynaklık eden İtalyan Sosyal Hareketi küreselleşme sürecinde yasal ya da yasadışı göçle aynı ölçüde mücadele edilmesini savunmaktadırlar. Avrupa dışından gelen göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmesini istemektedirler (Mandacı, 2012, s.54). Avrupa'da radikal partilerin 2000'li yıllardaki oy oranlarının artışında göçmenlerin Avrupa toplumuna uyum ve bütünleşme sürecini sağlayamaması ve bunun sonucu ortaya çıkan göçmenlere yönelen yabancı düşmanlığı ve güvensizlik olarak gösterilmektedir (Alkan, 2015, s. 278; Uzunçayır, 2014, s.139 -140). Bununla birlikte Fransa'da Le Pen ırkçı söylemleri ile işçi sendikalarına kadar ulaşabilmektedir. Son dönemde, Almanya'nın 3 milyon Suriyeli sığınmacıya kapılarını açarak modern köle ticareti yapmakla ve Avrupa genelinde ücretlerin düşürülmesine yol açacağı gibi söylemlerle suçlayarak mülteci, sığınmacı ve göç konusunda Komünist söylemleri bile kullanabildiğini göstermiştir (Yurttagül, 2015). Kuzey Amerika'da ise sivil toplum kuruluşları göçü desteklemeyen organizasyonlar şeklinde kendisini göstermektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde göç politikalarının kısıtlanmasındaki en önemli neden olarak radikal sağcı partilerin etkisi gösterilmektedir (Mudde, 2012, s. 10-32).

Toplumda en büyük sorun yerli halkın ve göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumları yüzünden ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmeleri ve ucuz işgücü olarak işverenler tarafından talep edilmelerinden ötürü vatandaşlar göçmenleri rekabet ve tehdit unsuru olarak görebilmektedirler (Öner, 2012, s. 131). Suriye'den gelen mülteci hareketleri, düzensiz göç ve mahsur kalmış göçmen işçilerin oranındaki artışla birlikte göçmen akışının tehdit unsuru olarak görülmesine neden olmuştur (Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.26). Özellikle Avrupa Birliği'ndeki katı sınır kontrolleri ve Suriyeli mültecilerin akışının nasıl çözüleceği konuları önemini korumaktadır.

Göç olgusu beraberinde uluslararası, politik ve sosyal konularda yeni problemler yaratabilmektedir. Birinci problem göçmenlerin ve mültecilerin göç hareketinin yarattığı baskıdır. İkinci önemli konu ise yeni gelenen ülkedeki ırkçılık,

islamofobi, içsel tartışmalar, göçmenlere yönelik kısıtlamalar, vatandaşlığa geçişteki engeller yeni varılan yerdeki karşılaşabilecek problemlerdir (Arnold, 2012, s.4). Bunun sonucunda yerli halkın işsiz kalmalarına ve göçmenlere yönelen ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi tutumlarda artışa neden olmaktadır. Göçmen işçiler göç ettikleri bölgelerde hem kamuoyu hem de medya tarafından olumsuz bir şekilde değerlendirilmekte ve göçmenlerin yabancı olarak algılanmasına yol açmaktadır. Göçmen işgücünün de toplumun kültürüne uyum sağlayamaması nedeniyle toplum tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir (Güler, 2014, s.71; Öner, 2012, s. 113). Yeni gelen göçmenlerin ülkeler tarafından kabul edilmesi ülkelerin hem göçün yarattığı maliyeti hem de göçün faydalarının olabileceğine yönelik sonuçları doğurabilmektedir. Maliyetlerin yüklenilmesi hemen gerçekleşirken, faydalarının ortaya çıkması için uzun bir süre geçmektedir (Hirschman, 2014, s.79).

Göç insanların dünyaya bakışını, kültürünü, davranışını ve yaşam felsefesini değiştirdiği ve dönüştürdüğü genel görüştür. Göç sonucunda birinci ve ikinci kuşak arasındaki değişim göz ardı edilemeyecek kadar büyük olmaktadır (İpek, 2006,s.2). Göç ve göçmen hareketleri kentlerin sosyal, ekonomik yapısını, kentin kültürel dokusunu, kentsel altyapı ve ekolojik dengesini etkilemektedir (Duman,2002, s.2).

Göç, nüfusun mekânda, iş gücü ve üretimi etkin kılarak yeniden dağılımını sağlama konusunda en etkili mekanizmadır. Birey açısından bakıldığında göç, fırsatların arttırılmasına, kişiye mesleki ve sosyal açıdan hareket etmesine olanak vermektedir. Bireyin mekânda yer değiştirmesi ve toplumda hem üretici hem de tüketici olması sosyal ve ekonomik sistemi etkilemektedir. Hem tüketici hem de üretici olan bireyin mekândaki yerini değiştirmesiyle pazar ve piyasanın da değişmesine yol açmaktadır (Tekeli, 1975, s.153-154).

İlişkiler ağı teorisine göre ilk gelen göçmenler göç veren ve göç alan toplum arasında köprü kurmakta ve bu köprü göç veren toplumdaki kişi ve gruplara göç hareketinin başlama kararının alınmasını sağlamaktadır (Çağlayan, 2006, s.85). İlişkiler ağı ile göçmenler yeni ilişkiler kurabilmekte ve yeni faaliyetlere yönelebilmektedir. Bu ağlar göçmenlerin deneyim ve birikimlerini göç alan ülkeye aktarmasına aynı zamanda ülkedeki toplum değerlerinin göçmenlere öğretilmesine yardımcı olan bir köprü konumundadır (Öner, 2012, s. 309). Göçmen ağları aynı

zamanda göçmenlerin ulaştıkları yerlerdeki eski göçmenlerle ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan ilişkilerin temelini atarken, göçmen örgütlenmelerinin kurulmasına ve sivil toplum kuruluşlarının oluşmasına yol açar. Göçmen iletişim ağlarının diğer bir olumlu sonucu ise ulus-ötesi alanın oluşumuna katkı sağlar ve böylece kültürlerin, düşüncelerin, deneyimlerin ve birikimlerinin paylaşılmasına katkı sağlar (Öner, 2012, s. 310).

Göçmen ağları sayesinde göç sürekli hale gelebilmekte ve potansiyel göçmenlerin göç kararı almasında olumlu etkileyebilmektedirler. Çünkü kurulan bu ağlar sayesinde göçmenin ekonomik ve sosyal maliyetleri düşmekte, göçün getireceği yükler yardımlaşma mekanizmalarıyla en aza indirilebilmektedir. Aynı zamanda göçmen ağları ve yardımlaşma mekanizmaları sayesinde sosyal olarak yeni gelinen topluma uyumda göçmenin yalnızlık duygusunu en aza indirmesine yardımcı olmaktadır (Tatlıoğlu, 2012, s.60). Göçmen ağlarının varlığı ile yeni gelen göçmenin topluma uyumunu kolaylaştırmaktır (Çağlayan, 2006, s.86). Bununla birlikte yurtdışında yaşayan göçmenlerin lobi ve cemaat kurmalarıyla göç alan ülkelerde siyasi güç kazanmayı hedeflemektedirler. Göçmen ağları, göçmenlere göç sürecinde karşılaştıkları tüm sorunları alt edebilecek deneyim ve bilgi birikimine sahip olduğu için kısmen göçmenin güvenlik alanına benzetilmektedir. Sosyal sermayenin oluşumuna, kullanılmasına yardımcı olduğu da söylenebilmektedir ancak sosyal sermayenin bir bedeli olarak bireysel özgürlüğün kısıtlanması, kaynakların paylaşımı veya yeni sorumluluklar yüklenme şeklinde göçmenlerin üzerinde baskı oluşturabilmektedir (Öner, 2012, s. 312).

Abadan-Unat göre uluslararası göçün günümüzdeki görüntüsü etnik kimliklerde çeşitlenme, yasa dışı göç hareketlerinde artış, göçün kadınlaşması, yüksek nitelikli geçici göçmenler, yatırımcı göçmenler, emekli göçü, iklime bağlı göç ve sınır aşan çalışma göçü olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbek ve Tuna, 2012, s.20). Bunun yanı sıra, sanayileşmiş ülkelerin nüfusunun yaşlanma eğiliminde olması ve emek ihtiyacının karşılanması için göçmen talebinin artması zengin ülkeler arasındaki rekabeti arttıracakı düşünülmektedir. Özellikle son yüzyılda Avrupa ülkelerinde göçmenlere yönelen ırkçı eğilimler düşünüldüğünde bu gibi bir dönüşümün siyasi, ekonomik ve sosyal sonuçlarla karşılaşacağı kaçınılmazdır (OSAM, 2012, s.9).

Göç bir süreç olarak sosyal değişimlerin üreticisi olarak görülmektedir. Aynı zamanda sosyal yaşamın değişimini ve tekrar kurulmasına da öncülük etmektedir. Başka bir ifadeyle, göçün sosyal yaşamın değişiminde çok güçlü etkileri bulunmaktadır. Göçün etkisiyle toplumsal alanda değişimlerden bahsedecek olursak kadınların ve çocukların göç hareketleri sonucunda toplum içerisindeki görevleri değişmekte sosyal ve ekonomik yaşama katılımında ön plana geçebilmektedir. Bunun sonucunda kadınlar ve çocuklar iş hayatına etkin bir konuma gelmektedir ve geleneksel aile yaşamının değişiminin ortaya çıkmasına da yol açabilmektedir. Göç hareketlerinin aynı zamanda göçmenlerin hayat kalitesinin arttırmasında da önemli rol oynadığını söyleyebilmekteyiz. Bu gelişim göçmenlerin hayatlarının zenginleşmesine, aynı zamanda modern bir çevre de yaşamasına ve daha üst düzeyde ve kaliteli bir eğitim almasıyla kendini gösterebilmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2013, s.27–29).

1.1.4. Göçe Yönelik Politikalar

Uluslararası göç toplumsal, kültürel ve siyasal olarak etkileşim alanı yaratmaktadır. Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin iki önemli dinamiğe neden olmaktadır (Karataş, 2006, s.32). Bu dinamikler karşısında göçmenin değişime karşı talebinin olup olmaması belirleyici olmaktadır. Devletler göçmenlerden uyum ve bütünleşme talebinde bulunur. Göçmenler ise belli değişimleri talep etmekte aynı zamanda göçmenlerin kendi kültürlerini koruma ve kendi grubu içerisinde kapanma çabasına girmektedirler (Karataş, 2006, s. 33). Göç hareketlerinin etkisiyle ülkeler, daha heterojen ve çok kültürlü bir yapıya sahip olmuştur. Farklı gruplardan oluşan toplumlarda ulusal kimlik olgusu sorgulanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarda da değişimlere rastlanmaktadır. Çoklu kimliğe sahip göçmenlerin ülkelere talepleri arttığı için devletlerde kültürel farklılıklarının yönetilmesine yönelik göç politikalarına ihtiyaç doğmuştur (Kaygalak, 2009, s.18).

Uluslararası göç hareketleri küreselleşme ile uyumun sağlanması adına her ülke kendi ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanması içinde göçlerle farklı şekillerde karşılaşmış ve buna yönelik uygulamaları da farklılaşmıştır (İçduygu ve

diğerleri, 2014, s.51). Göç büyük ölçüde ekonomik nedenlerden kaynaklandığından göç gelişmiş bölgelere yönelmekte ve bu bölgelerdeki göç politikaları ise ekonomik ve güvenlik ekseninde oluşturulmaktadır. Ülkeler ucuz ve nitelikli işgücünü çekebilmek için yasalarını göçe teşvik etme üzerine kurulurken, bunun dışındaki sebeplerle yapılan göçte göçmenlere katı engeller koyarak ülkeye kabul edilmeme yoluna gidilmektedir (OSAM, 2012, s.10). Bununla birlikte, göç politikaları genellikle ulusal sorunları çözmek için oluşturulurken, göçmenin geldiği ülkenin şart ve koşullarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Terrazas, 2011, s.1).

Göçmenlerin göç alan ülke ve buradaki toplumla bütünleşme sürecinin gelişiminde rol oynayan ilk unsur ülkenin göçmenlere ve göç sürecine yönelik uyguladıkları politikalardır. Göç politikaları göçmenlerin göç kararının alınmasından göç alan ülkeye yerleşimine ve bu ülkeye uyum göstermesine kadar geçen süreci kapsamalıdır. Devletlerin göçmenlere uyguladıkları politikalar ile ilgili genel kabul görmüş üç politika bulunmaktadır. Bu politikalar “kabul etmeme”, “pasif kabul etme” ve “aktif olarak kabul etme” şeklinde ayrılmıştır. Kabul etmeme politikası, göç etmesi istenilmeyen grupların ülkeler tarafından kısıtlanması ya da girişlerinin tamamen engellenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. İstenilmeyen bu gruplar ülkeye girişlerinde yasadışı yollara başvurma eğilimi gösterebilmektedir. Bu açıdan kabul etmemenin sonuçları üzerinde de devletlerin daha kapsayıcı politikalar üretmesi gerekmektedir. Pasif kabul etmede ise göçmenlerin ülkeye girişi desteklenip, göçmenin gelir düzeyi, yüksek eğitimi ve mesleki becerileri gibi özelliklerine bakılarak ülkeye girişine onay verilir. Son olarak, ülkeler aktif kabul etme politikalarıyla göçmenin ülkeye girişi, yerleşimi ve yaşamasına destek olabilmekte ve yardım yapabilmektedirler (Öner, 2012, s. 112). Hükümetler göçmenlerin ülkeye kabul edilmesinde en doğru seçimini yapmalıdırlar. Bu seçim de göçmenlerin etnik kimliklerine bakılmaması gerekir. Göçmenlerin yetenek, deneyim ve eğitim kabiliyetine göre seçilmesi gerekmektedir. Bireylerin bütünleşmesindeki en büyük sorun göçmenlere yeteri kadar saygı duyulmaması ve şiddete varacak şekilde göçmenlerin ev sahibi ülkeye katılımının sağlanmamasıdır. Ulusal dili öğrenen göçmen istihdam olanaklarına, göçmenlere yönelik kural ve normların neler olacağına da hâkim olmaktadır. Böylece, göçmenin topluma adaptasyonu kolaylaşacaktır (Joppke, 2012, s.2).

Göçmen kabul eden ülkeler, sorunları ve etnik farklılıkları çözüme kavuşturmak için asimilasyon, entegrasyon, kültürleşme, kaynaşma, katılma, adaptasyon, uyum, barındırma ve çok kültürlülük politikalarını tarihi süreç içerisinde kullanmıştır.

Chicago Okulu'nun temsilcisi ve kurucusu olarak nitelendirilen Robert E. Park ekoloji kuramını kent hayatına uygulayarak kente göç yoluyla gelen bireylerin asimilasyona uğradıklarını belirtmiştir. Park 'bağlantı hipotezi' kuramını 'erime/eritme potası' kuramıyla ilişkilendirerek anlatmıştır. Park'a göre asimilasyon süreci aşamalar halinde gerçekleşmektedir. Birinci aşamada geldikleri yerin hâkim kültürüne uzak olan yeni göçmenler güvenli bir barınma alanı için mücadele etmektedirler. Buna rağmen, yeni gelenler diğerlerin istemedikleri en verimsiz toprakları, en vasıfsız işleri ve en kötü barınma koşullarına tabi olmaktadır. Kendilerini güvenli hissetmek adına göçmenler hâkim kültürden ayrı etnik bölge oluşturur ve bu bölgelerde yaşarlar. İkinci aşamada ise, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak isteyen göçmenlerin çocukları veya torunları hâkim kültürün dilini ve kültürel değerlerini öğrenmeye daha istekli olurlar. Aynı zamanda daha nitelikli işler ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için rekabet ederler. Göçmen grupları içerisinde olan bu hareketlilik yukarıya doğru oluşmaktadır ve egemen grubun üyeleriyle evlilik yoluyla vatandaşlık kurabilmektedir. Bu yolla gerçekleşen kültürel birliktelikler sonucunda köken kültürleri zayıflar ya da yok olur ve Park' a göre asimilasyon tamamlanmıştır. Park'a göre 'eritme potası' (melting pot) na giren birbirinden farklı grupların erimleri egemen topluma asimilasyon süreciyle katılmalarını ifade eder. Kentlere gelen göçmenler başlangıçta birbiriyle ve egemen gruplarla rekabet eder sonraki aşamada uzlaşmaya varır ve asimilasyon sürecinin tamamlanmasına yol açar (Bal, 2011, s.190). Park'a göre etnik gruplar arasındaki bağlılık baskın toplumla yaptıkları rekabetten daha baskın olduğu için sonuçta bir uzlaşma yani asimilasyon gerçekleşmektedir. Kente sonradan gelen göçmenler asimile olmaya en müsait kişiler olarak görülür ve kent büyük bir eritme potası içerisinde tüm küçük grupları eritir yani asimile eder. Farklılıkların en çok erken göç edenler, göç pozisyonunda eşit koşullarda olanlar, benzer kültüre sahip olanlar ve ırksal olarak en çok benzeyenler arasında eridiği ve büyük potanın içerisinde asimile olmaktadır (Bal, 2011, s.191). Park'a göre asimilasyon birlikte yaşamak için doğru

bir yol bulmayı, gruplar arasındaki problemleri çözmede aynı kuralları benimsemeyi savunmaktır. Asimilasyon, ulusal kimlik içerisinde aynı özellikleri örneğin dil kullanımının toplum içinde gelişimine izin verirken, etnik ilişkiler ve kimlikleri de toplumda görülmesine izin verebilmektedir. Ancak asimilasyon etnik ilişkilerin toplum içerisinde çok kültürlü olarak yaşamasına da olanak verecek bir teori değildir. Kültürel olarak homojenize bir toplum yaratmakta asimilasyon düşüncesinde barınmamaktadır. Birçok farklılığı kabul edebilen bu ayrımı tolere edebilen bir yapı sunmaktadır (Barkan, 2013, s.1831).

Asimilasyon politikaları kaynak toplumların standartlarının, kurallarının ve değerlerinin alınmasını ve gruba bağlılığın ölçülmesinde davranış kalıplarının egemen kültüre uyum sağlamasıdır (Karataş, 2006, s.54; Öner, 2012, s. 19; Özbek ve Tuna, 2012, s.38). Asimilasyon yaklaşımı, topluluklar arası asimetrik bir yapılanmayla birlikte dikey hiyerarşinin hâkim olduğu bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler, asimilasyon politikası ile göçmenlerin kendine ait kültürel, dilsel ve dinsel özelliklerinin baskın toplum içinde erimesini amaçlamışlardır (Köse, 2012, s.1).

1970 yıllarına hâkim olan bu görüş asimilasyon politikaların uygulanmasında yaşanan zorluklarından ötürü ülkelerin 1980’li yıllardan itibaren yeni politik görüşleri uygulamaları gerekmiştir. Asimilasyon politikalarının işlevsizliğinden ötürü, devletlerin göçmenlere yaklaşımında değişiklikler olmuştur ve devletler göçmenleri zorla dönüşümlerini sağlamak yerine entegrasyon yaklaşımıyla baskın toplumun özelliklerini benimsetmeye çalışmışlardır (Köse, 2012, s.1; İçduygu ve diğerleri , 2014, s.66; Özbek ve Tuna, 2012, s.37).

Entegrasyon göçmenlerin kendi etnik kimliklerini kaybetmeden yaşadıkları toplumdaki bireylere, dil, din ve geleneklerine saygılı olmasına olanak vermektedir. Baskın toplumun isteklerine hızlı bir şekilde, etnik çatışmaların aşılaraq toplumsal bütünlüğün sağlamaya çalışılmasını ve topluma eklenmesini de barındırır (Karataş, 2006, s.62). Entegrasyon politikasının amaçlarından birisi de göçmenlerin kendi istekleri ile baskın toplumların içerisine çekilmesidir. Entegrasyon politikalarından beklenen, göçmenlerin toplumun geneliyle bütünleşmesi ve kurumsal yapıların gözetiminde toplumla uyumlu hale getirilmesidir. Bu uyum süreci yukarıdan aşağıya doğru gelişen uyum sürecini kapsamaktadır (Köse, 2012, s.1;

Özbek ve Tuna, 2012, s.42). Entegrasyon kavramı göçmenlerin toplumla bütünleşmesi bakımından siyasetçilere geniş kullanım hakkı tanınması sebebiyle siyasi ve politik çevrelerde hâkim olan bir anlayıştır (Öner, 2012, s. 140). Entegrasyon bir süreç olarak yeni gelen göçmenlerin, toplumdaki diğer bireylere ve kurumlara adapte olmasını sağlamaktadır ve göçmenlerin, yerli halkın sosyal/ekonomik gelişimlerini, politik olarak ilgilerini ve sosyal etkileşimlerini göz önünde bulundurmaktadır. Önceki göçmenlere göre yeni gelen göçmenler daha kolay entegre olabilmektedirler. İlk gelenlerin entegrasyonları tam olarak gerçekleşmezken daha sonra gelenlerin sosyal, politik ve ekonomik entegrasyonları kaçınılmazdır. Entegre olma göçmenlerin yıllar bazında ölçülmesini ve göçmenler arasındaki kuşak farklarına göre değişim göstermektedir. Entegrasyon aynı zamanda bireyin kültürel dağılımında fırsat ve hayat değişimi konusunda negatif etkiler göstermektedir. Özellikle yasa dışı göçmenlikte entegrasyonun başarılı olmasının önündeki en büyük engeldir. Eğitim seviyesinde düşüklük, dil konusunda yetersizlik, bunun yol açtığı yoksulluk ve sağlık hizmetlerine ulaşamama gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, tarım, inşaat ve üretimde yasal olmayan göçmenlerin düşük ücretli işlerde çalışmada istekli olmasından ötürü işverenler bu grupları kullanmaktadır (Jimenez, 2011, s.19).

Entegrasyon hem göçmenlerin hem de yerli halkın gelişimini ölçmede beş aracı kullanmaktadır. Bunlar; dil, sosyal ve ekonomik haklar, vatandaşlık ve politik katılım, yerleşim yeri ve sosyal hayattır (Jimenez, 2011,s.5; Meissner ve diğerleri, 2006, s.13) Başarılı entegrasyon bireysel sosyo-ekonomik statü ya da dil yeterliliği ile ölçülmektedir. Organizasyon ve kurumların kurduğu politikalarla bireylerin bu konudaki başarıları gelişmektedir (Ray, 2004, s.5; Meissner ve diğerleri, 2006,s.71; Tichenor ve diğerleri, 2012). Başarılı göçmen entegrasyonu, toplumların ekonomik olarak daha güçlü ve sosyal, kültürel olarak daha içerici olmasını sağlar.

Entegrasyonun sağlanmasında en kritik iki öge 'dil' ve 'din'dir. Dil unsuru ABD'deki kültürel entegrasyonun ilk ögesidir. ABD'de baskın dilin İngilizce olmasına rağmen Latin kökenli göçmenler sürekli dil konusunda çelişki yaşamaktadır. Din unsuru ise Avrupa için daha kritik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'da Hristiyanlık baskın bir din olmasına rağmen sürekli İslam dini üzerinden sorunlarla karşılaşmaktadır (Joppke, 2012, s.4).

Esser'e göre entegrasyon sistem ve sosyal entegrasyon olmak üzere iki ana kolda incelenmektedir. Sistem entegrasyonuna göre, ev sahibi toplumun göçmen gruplarıyla dengeli bir ilişki kurma yolunun üretim ve iş sektörü ile yapılması gerekliliğidir. İş bulma ve çalışma, vergi ödeme, oturum hakkı gibi göstergeler sistem entegrasyonu içinde yer almaktadır. Buna karşılık sosyal entegrasyon dört boyutta ele alınmaktadır. Kültürleşme, sosyal-ekonomik, politik konum, etkileşim ve kimlik arasındaki etkileşime bağlı olarak sosyal entegrasyonu geliştirmektedir. Esser'e göre sosyal entegrasyon, birinci kuşaktan yeni kuşaklara doğru gidildikçe, kültürleşme, etkileşim ve kimlik alanında sosyal entegrasyonu asimilasyonu ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2007, s.230).

1970'lerin ortasından 1990'lı yılların sonlarına kadar çok kültürlülük politikalarının göç hareketlerini belirlediği görülmüştür. Çok kültürlülük politikası ise, farklılıklarının kabulü, toplumsal sisteme dâhil edilmeleri ve farklılıklarını devam ettirmesine olanak veren yaklaşımdır. Farklılıklara meşru düzeyde eşit haklar verilerek toplum içinde kendi kültürlerini yaşatabilmelerini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, entegrasyon yaklaşımları farklı kimliklerin toplumun bütününe hâkim olan kuralları benimsemesini ve eklemlenerek baskın toplumla bütünleşmesini savunur (Köse, 2012, s.12). Çok kültürlülük yaklaşımının birey hak ve özgürlüklerine önem vermesi siyasal sistem içerisinde çok kültürlülük politikalarının sınırlı ölçüde uygulanmasına yol açmıştır. Mevcut azınlık ve göç örgütlenmeleri açısından çok kültürlülük yararlı görülürken, yeni olarak örgütlenme ve hak talebinde bulunan kişi veya gruplar ise toplumun içerisinde parçalanmalara neden olabilmektedir (Özbek ve Tuna, 2012, s.37). Fransız Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Almanya Başbakanı Angela Merkel ve İngiltere Başbakanı David Cameron çok kültürlülük politikalarının başarısızlıkla sonuçlandığına dair demeçler vermiştir (Tichenor ve diğerleri, 2012). Nicolas Sarkozy 2011 yılında verdiği röportajda “eğer Fransa'ya gelmek istiyorsanız, Fransa ulusu içerisinde erimeyi kabul ediyor olmanız gerekmektedir. Eğer kabul etmeyecekseniz de Fransa'ya gelmenizi istemiyoruz” şeklinde demeç vermiştir. Bu demecin dünya çapında yankısı, liberal olmayan ve ayrımcılık içeren bir söylem olduğudur. Çok kültürlülük politikalarıyla göçmen entegrasyonunun sağlanmasının 2000'li yıllarda kısıtlayıcı politikaların ve yasaların yerine bırakmasıyla son bulmuştur.

1990'ların sonunda başlayarak günümüze kadar geçen iki farklı politik eğilimi kapsamaktadır. Bunlardan ilki asimilasyona geri dönüş olarak nitelendirilen tutucu yöne kayarken, ikincisi ise ulus-ötesi ve kültürlerarası etkileşim içeren özgürlükçü bakış acısını getiren politikayı kapsamaktadır. Ulus devletler hem ekonomilerinin gelişimi için kitlesel göçe izin vermişler, hem de büyük göçlerin azaldığı dönemlerde asimilasyon politikaları uygulayarak göçmenlerin toplum içinde homojen olarak yaşamalarını sağlamışlardır. Küreselleşmenin artışa geçmesiyle birlikte asimilasyon ve entegrasyon politikalarında gelişim gösterilmemiştir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.67).

Devletlerin göçmen entegrasyonunu uygulaması milli kültür ve birliğin kuvvetlenmesini sağlar. Eğer bir toplumun kültür birliği güçlü ise, o toplum içinde yaşayan farklı kimliklerin ve kültürlerin toplumun birliğine uyum sağlamaları kolaylaşır (Kurtkan, 1971,s.236; Öner, 2012, s. 113). Göçmenin entegrasyonu yeni gelen toplumda göçmenden beklenen köken ülkesinden ayrılması, toplumun bir parçası olarak hareket etmesinde gönüllü olmasıdır. Küreselleşmenin etkisiyle gelişen ulus-ötesi ilişkiler ağı içinde göçmenler birden fazla toplumla vatandaşlık bağı kurabilmektedir bu da entegrasyon politikalarının günümüzde uygulanmasının ne derece zor olduğunun göstergesidir (Öner, 2012, s. 143). Günümüzde göçmenler, köken ülkelerinden kopan ve yeni toplumla bütünleşme amacı güden değil, hedef ve kaynak ülke ile ilişkilerinin sürekli olduğu bir yapı içerisinde. Tek bir ülkeye toplumsal düzene ya da sosyallikle sınırlı olmayan, vatandaşlıkta ise birden çok vatandaşlığı barındıran bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.45; Şahin, 2007, s.245; Özbek ve Tuna, 2012, s.73).

Geleneksel yaklaşım göçü “tehdit” olarak algılamaktayken yeni göç anlayışı göçü “fırsat”a dönüştürme eğilimindedir. Göçün fırsata çevrilmesinde en önemli unsur ülkelerin stratejik planlamaya önem vermesidir. Bu stratejik planlama ise toplumların gelişmişlik seviyesi ve sosyal, ekonomik, kültürel entegrasyonundaki başarısıyla ölçülmektedir. Göç toplumsal olarak gerilimleri içermesine rağmen eğer göçmenin toplumla bütünleşmesi sağlanırsa bu gerilim ortadan kalkabilir. Stratejik planlama, göçün yarattığı toplumsal sorunların çözülmesine ve ülkelerin kitlesel göçü tahmin etmesine yardımcı olur (Güney, 2011, s.7).

1.2. SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI VE TANIMLARI

Sosyal dışlanma kavramı toplumsal ve ekonomik krizlerin derinleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ve küreselleşmenin sonucu ortaya çıkan kentsel sorunlar yoksulluk, işsizlik, yoksunluk, gecekondulaşma toplumsal krizlere yol açmış ve sosyal dışlanma olgusuna vurgu yapılmasına neden olmuştur (Güler, 2014,s.6). Modern kent kültürü, bireyleri toplum içerisinde kapsanan ve dışlanan şeklinde kutuplara ayırmaktadır. Gelişen kentler zenginlerle yoksullar arasında farkın sürekli artmasına ve toplumsal açıdan birçok problemin oluşmasına neden olmuştur. Sosyal dışlanma düşüncesi 20.yüzyılın sonlarına doğru sorgulanmaya başlanmış ve kentsel hayatın yeniden yapılanmasında kutuplaşma, segregasyon (sosyal- mekânsal ayrışma) ve dışlanma kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan kentlerin sosyal eşitsizlik, mekânsal ayrım, yoksulluk, işsizlik ve işgücünün niteliğinin azlığı gibi yapısal sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Güvenli kalacak yer bulamayan niteliksiz göçmenlerin gecekondulaşmasına girdiği ve göçmenler kentin dışında yasadışı bir şekilde yaşayabilmektedirler. Sosyal dışlanma en genel anlamda bireyin işgücüne katılımda yeterli eğitime sahip olmaması, vasıfsız işlerde çalışma ve deneyimsizliğiyle açıklanmaktadır (Thorns, 2010, s.149–150).

Sosyal dışlanma kavramının ortaya çıkması 1960'lı yıllarda Fransa'da olmuştur. Dışlanma teriminin ilk defa kullanılması Fransa'da Chirac hükümetinin Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Lenoir tarafından olmuştur. Lenoir'e göre dışlanmışları ekonomik gelişimden faydalanamayan kişiler olarak tanımlamıştır. Sadece yoksulluğun dışlanmışlığı etkilemediği diğer tüm toplumsal faktörlerin de dışlanma kavramını etkilediğini ifade etmiştir. İlk kez sosyal dışlanmanın Fransa'da dillendirilmesinin nedeni refah devletinin eksikliklerinin sosyal yapıyı bozması ve tahribata uğratmasıdır. Fransız literatüründe uygunsuzlar olarak adlandırılan dışlanmışlar, uzun vadeli işsizlik, artan göç ve küreselleşme ile ekonomide ki dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan yoksulların sosyal dışlanma paydasında buluşması şeklinde kullanılmıştır (Taşgın, 2010, s.136). Lenoir'ın sınıflandırmasına göre dışlanmışlar; zihinsel ve fiziksel engellileri, suç işleyenleri, hasta yaşlıları, istismara uğrayan çocukları, uyuşturucu madde bağımlılarını, intihar eğilimlileri, yalnız ebeveynleri, problemli aileleri, marjinal ve asosyal insanları ve tüm diğer

sosyal uyumsuzluk içerisinde oldukları kapsamaktadır (Şahin, 2009, s.17). 1980’li yıllarda sosyal dışlanmış kişilere işsizlerin ve yoksulların dâhil edilmesiyle birlikte sosyal dışlanma kavramı eşitsizlik ve yoksulluk kavramlarıyla birlikte açıklanmaya başlanmıştır (Şahin, 2009, s.18). 1990’lı yıllarda sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal içerme politikalarını ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği’nde sosyal dışlanmanın konu olması ise yine 1990’lı yılları bulmuştur. İlk kez 1989 yılında Avrupa Komisyonu sosyal dışlanmayı, bireylerin sosyal haklardan kısıtlı bir şekilde yararlanmasına bağlayarak açıklamışlardır. 1990’lı yıllarda aynı zamanda Avrupa Birliği ülkelerinde artan işsizlik, yoksulluk, uluslararası göç, aile yapısındaki bozulmalar ve refah devleti uygulamalarının gerilemesi gibi sosyal problemler üzerinde durulmuştur (Şahin, 2009, s.13). 2004 Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa’nın yeniden birleşmesi düşüncesi ile Birliğe katılmışlardır. Bu genişlemenin sonucunda Birliğin kazanımlarının zayıflamaması amacıyla AB’nin kurumsal yapısının değiştirilmesi gerektiği ve toplumsal her alanın yeniden düzenlenmesi fikri doğmuştur. Avrupa Birliği müktesebatı, sosyal dışlanmayı; “bazı bireylerin yoksullukları veya temel yeterliliklerinin, yaşam boyu öğrenme fırsatlarının olmaması veya ayrımcılığın bir sonucu olarak, toplum kenarına itilmeleri ve topluma tam katılmalarının önüne engel konulması” şeklinde tanımlamıştır. Sosyal dışlanma bireylerin istihdam, gelir, eğitim ve öğretim olanaklarından, aynı zamanda sosyal, kültürel ve topluluk ağlarından uzaklaştıran bir kavramdır. Bireylerin bu ağlara ulaşımının sınırlı ya da hiç olmaması bireyin psikolojik olarak kendi kararlarını kontrol etmesinde güçsüz hissetmesine neden olmaktadır. Avrupa Birliği, aynı zamanda sosyal dışlanmayı, vatandaşlık haklarından mahrum kalma olarak açıklamıştır. Vatandaşlık hakları kavramı ile sosyal alan aile, işgücü piyasası, akrabalık ilişkileri ve toplumsal katılımın sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Ekonomik alan; ücretler, sosyal güvenlik, tasarruflar, mallar ve hizmetlerin bölüşümü sosyal dışlanma açısından önem arz etmektedir. Kurumsal alan; adalet, eğitim, sağlık, siyasi haklar, bölgesel alan; demografi, göç, ulaşım ve iletişime erişebilme, toplumun baskın kısmının yaşadığı alan dışında yaşayan ve sembolik alan; kimlik, sosyal olarak tanınmışlık, özsaygı, temel yetenekler, ilgi alanlar, geleceğe ilişkin hedefler şeklinde sosyal dışlanmayla ilişkilendirmektedir (Güler, 2014, s.8).

Sosyal dışlanma kavramı Avrupa kaynaklı olsa da, Amerika'daki görünümü siyahların ve Latin göçmenlerin Kapitalist düzendeki ilişkilerden dışlanması ve bu grupların artan işsizlik ve yoksullukla mücadele etmelerini sınıf-altı kavramıyla özdeşleştirilmesi şeklinde olmuştur. Amerika'da sınıf-altı kavramının 1963 yılında ilk kez kullanan Gunnar Myrdal'a göre, sanayileşmeden uzak kalarak işsizleşen ve kendine uygun iş bulmayanların oluşturduğu gruplara sınıf-altı denilmiştir. Sınıf-altını oluşturan gruplar, yeni ekonomik gelişmeler nedeniyle dışlanmışlar ve bu dışlanmışlıklarını kontrol edebilme gücüne sahip olabilmektedirler. Myrdal'ın ilk kez sınıf-altı kavramının 1963 yılında kullanmasından sonra, Time Dergisi'nin 1977 yılında bu kavramı haberinde kullanması sınıf-altı kavramına ilgiyi arttırmış ve kavramın boyutunun değişmesine neden olmuştur. Time dergisinin haberine göre sınıf-altı kavramına giren gruplar, genç suçlular, eğitimlerini yarıda bırakanlar, uyuşturucu bağımlıları, devletten destek alan anneler, yağmacılar, kundakçılar, bekâr anneler, kadın ve dilenciler liste halinde sayılmışlardır (Taşgın, 2010, s.144-145, Şahin, 2009, s.22). Bununla birlikte, sınıf altı kavramı istihdamın yetersizliğinden işgücü piyasasına giremeyen, çalışma isteği olmayan işsizler, suça eğilimli bireyler, uyuşturucu madde bağımlıları, devlet yardımı ile yaşayanları tasvir etmek için kullanılmıştır. Sınıf-altı yaklaşımında tehdit unsuru olan bir sınıfın varlığının sosyal ve yaşam biçimini etkilediği şeklinde ifade edilmektedir. Sınıf-altını oluşturan bireyler toplumda suçluluk, işsizlik, çalışma etiğinden yoksunluk ve refah sisteminin sorunlarıyla karşılaşabilmektedir (Şahin, 2009, s.39).

Sınıf-altı kavramı, yoksulluğun bireysel bir seçim olduğu ve nedenleri tamamıyla kişisel olduğu için çözümünün de bireylere bırakılması anlayışını ifade eder. Sınıf-altı söyleminin Neoliberal izler taşıdığı ABD'den farklı olarak Avrupa'da sosyal dışlanma kavramı sosyal devlet anlayışını getirilmesine yardımcı olmuştur. Sınıf-altı ve sosyal dışlanma arasında benzerlikler olmasına rağmen ekonomik argümanlarının farklı olması nedeniyle birbirinden ayrılan iki kavram olarak incelenmektedir (Taşgın, 2010, s.146; Güler, 2014, s.7).

Belirli bir gelire sahip olmama ve yoksulluğun sosyal dışlanma ile özdeşleşmesinin yanı sıra dışlanmanın belli bir etnik kimliğe sahip olma, cinsiyet, cinsel tercih, yaş ve fiziksel ve bedensel engellileri kapsayacak şekilde genişletilerek özelliği arttırılmıştır. Dışlanma, düzenli ve ücretli işlerden yoksun olunması ve

sağlıklı barınma imkânına sahip olunmaması halinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal dışlanma belli birey ve grupların toplumsal hayata katılımının engellenmesini içeren süreçtir. Bu düşüncenin ışığında, düzenli ve düşük ücreti olan işgücüne dâhil olanlarla, sosyal yardım güvencesinden yoksun bırakılanlar dışlananlardır. Bunun yanı sıra toplumdaki bireylerin zengin olmasına rağmen işsizler, evsizler, mülteciler, göçmenler ve vatandaşlık hakları kısıtlananlar toplumsal dışlanmaya uğrayabilmektedir (Thorns, 2010,s.152).

Adaman ve Keyder'e göre sosyal dışlanma sadece gelir üzerinden değerlendirilecek dar kapsamlı bir olgu değildir. Sosyal dışlanma, eşitsiz bölüşümü, sosyal katılım yetersizliğini, toplumsal bağların kopukluğunu ve yoksunluk kavramlarına odaklanmaktadır. Sosyal dışlanma bununla birlikte mekânsal ayrıma da önem vermektedir (Güler, 2014, s.8). Silver'a göre sosyal dışlanma, sosyal değerlerde bozulmalar, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimin kısıtlanması, toplumsal dayanışma ve katılımın azalmasının ortaya çıkardığı süreci ifade etmekte kullanmıştır. Aynı zamanda sosyal dışlanma, toplumsal bütünleşmede yaşanan sorunları, sosyal ilişkilere katılımın yetersizliğini de içermektedir (Taşgın, 2010, s.138). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) sosyal dışlanmayı, ekonomik yoksulluk, istihdamdan yoksunluk, eğitim, sağlık hakkına ulaşamama gibi sonuçlar yaratan çok boyutlu bir kavram olarak açıklamaktadır. Sosyal dışlanmanın yoksulluk, ayrımcılık, eşitsizlik gibi kavramların çatısı olarak değerlendirmiştir. Sosyal dışlanma, vatandaşlık haklarından, güvencelerden ve istihdam olanaklarından mahrum kalma olarak tanımlanmıştır. Kavramın zaman içerisinde genişlemesiyle birlikte gelişmekte olan ülkelerdeki grupların ekonomik, siyasal ve kültürel kalkınmanın dışında kalmaları şeklinde değerlendirilmiştir (Güler, 2014,s.6–14; Thorns, 2010, s.151). Somerville ise sosyal dışlanmanın ilk anlamını ekonomiyle ilişkilendirerek ekonominin yeniden yapılanması nedeniyle bireyin işgücü piyasasından dışlanması şeklinde tanımlamıştır. Sosyal dışlanmanın ikinci tanımını ise sosyal vatandaşlığın reddi ile açıklamaya çalışmış ve bunun belli nedenlerle ortaya çıkabileceği üzerinde durmuştur. Eğer vatandaş haklarını bilmiyorsa, kendine sunulan fırsat ve yardımlardan da haberdar olamayabilir (Thorns, 2010, s.154). Sosyal dışlanma kavramının dar çerçevede tanımları yoksulluğun çok boyutlu olması ve bunu süreklilik göstermesi, belli grupların belli coğrafi bölgelerde yaşayanlar

üzerinde yaşattığı yoksunluk ve bu grupların toplumun geri kalanıyla bütünleşememe sorununu içermektedir. Sosyal dışlanma kavramının geniş olarak tanımlanmasında ise toplumun geniş bir bölümünün en azından hayatlarında bir kere sosyal dışlanmaya maruz kalmış olması, vatandaşlık hakkının sosyal boyutta fırsat eşitliğine yardımcı olması ve yoksulluktan korunmasına çözüm olmasıdır. Aynı zamanda sosyal farklılıklara saygı gösteren uyumlu toplumların var olması gerekliliğidir. Sosyal dışlanmaya dar perspektifte bakanlar, problemlere, sosyal gruplara ve topluluklara odaklanan ve sorunun çözümünde sadece belli amaçları hedefleyen politikaların uygulanması şeklindedir. Geniş anlamda sosyal dışlanma ise, sosyal sermayenin gelişiminin sağlanmasını ve toplumdaki bireylere fırsat eşitliği tanınması gibi büyük bir çerçeveden soruna çözüm üretme amacındadır (Şahin, 2009, s.27).

1.2.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Unsurları

Silver ve Miller' a göre sosyal dışlanmanın beş unsuru bulunmaktadır. Bunlar çok boyutluluk, dinamiklik, sosyal ilişkiler boyutu, aktiflik ve göreliliktir. Sosyal dışlanma; ekonomik, toplumsal ve siyasal kaynakları kapsayan çok boyutlu bir kavramdır. Sosyal dışlanmanın çok boyutluluk unsurunun olması birçok disiplinin konusu içine dâhil edilmesine imkân tanımaktadır. Sosyal dışlanma hem ekonomi hem de sosyal politikayı içine alacak kadar dar bir kavram değildir. Sosyal dışlanmayı açıklamaya yönelik kent bilimi, çevre, siyaset, hukuk, suç ve davranış bilimlerinin de konusu olabilmektedir. Çok boyutluluk sosyal dışlanma kavramını bir durum ve süreç içerisinde incelemesinden ötürü ve farklı boyutların birbirinden etkilenmesine yol açar ve bu da sosyal dışlanmanın dinamik yapısının olduğunun göstergesidir. Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanları kapsayan çok boyutlu bir kavram olmasının yanı sıra istihdam, gelir, işgücü piyasaları gibi olguların sosyal dışlanma ile bağlantısına vurgu yapılmaktadır. Sosyal dışlanmanın bu yapısı yoksulluğu, yoksunluğu, mal, hizmetler ve gelire erişim ve sosyal hakların adil dağılması gibi konuları inceleyen ve bütüncül bir algının yaratılmasına çalışan bir kavramdır. Dinamik bir süreç olmasında sosyal grupların, devletlerin, işverenlerin, yerel otoritelerin ve dini grupların etkili olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Bununla birlikte, sosyal dışlanma nesiller arası babadan oğula geçen

bir süreci oluşturduğu öne sürülmektedir. Dinamiklik unsuru kurumların ve toplumsal mekanizmaların sosyal dışlanma sistemine konu olmasına da yardımcı olabilmektedir. Dayanışma ağlarının olması, sosyal bütünleşme arasında engellerin olması, sosyal olarak utanma, reddetme, toplumda kendini yalnız hissetme, bürokratik süreçleri kapsayan ve insana eşit vatandaşlık hakları sunan devlet müdahalesinin varlığından söz edilebileceği sosyal dışlanmanın sosyal ilişkiler boyutunu anlatan unsurlardır. Belli bir bireyin ya da grubun dışlamayı gerçekleştirmesi dışlanmanın aktif bir kavram olmasını sağlar. Sosyal dışlanmanın göreceli olması dinamiklik unsuru gibi çok boyutluluk kavramının sonucudur. Farklı bireylere göre ya da farklı toplumsal niteliklere göre farklı anlamlar taşıdığından kişi ve gruplar arasında görecelik göstermektedir. Kişiden kişiye, bölgeden bölgeye ya da ülkeden ülkeye göre farklılık göstermesi sosyal dışlanmanın göreceli bir kavram olmasından ötürüdür (Şahin, 2009, s.42–47; Güler, 2014, s.16).

Sosyal dışlanmanın altıncı boyutu olarak gösterilebilecek unsuru sosyal dışlanmanın mekânsal boyutun var olmasıdır. Mekânsal olarak ayrıştırılan dışlanmışlar kent merkezlerinden uzak yerlerde sosyal konut projeleriyle oluşan alanlarda veya gettolarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde sosyal dışlanma gecekondu bölgelerinde, varoşlarda veya kentlerde yoksullaşmış alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu bölgeler aynı zamanda çalışan yoksulları barındırır ki bunların sosyal dışlanmışlıklarının göstergeleri enformel istihdam, sosyal güvenlik ağlarında mahrumiyet, asgari ücretin altında bir gelir elde etme biçiminde kendisini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde gettolaşma, eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluğun sonucunda sosyal dışlanma gerçekleşmektedir (Güler, 2014, s.28).

1.2.2. Sosyal Dışlanmayı Oluşturan Nedenler

Sosyal dışlanma kavramı olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanları kapsamaktadır ve bu kavramın çok boyutlu şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Bu açıdan sosyal dışlanmanın neden ve sonuçlarının farklılaşabileceğini ve bazen neden ve sonuçlarının çakışabileceğini fark etmek gerekmektedir. Örneğin sosyal dışlanmanın nedenlerinden olan yoksulluk aynı zamanda sosyal dışlanmanın bir sonucu da olabilmektedir. Bireyin ya da grubun toplumun bir parçası olmasının veya

bütünleşmesinin önündeki en önemli engel sosyal dışlanma olgusudur ki bu olgu toplumun her düzeyinde kendini gösterebilmektedir. Örneğin, eğitim hizmetlerinde, işgücü piyasasında, vatandaşlık haklarının kullanımında ve toplumsal hayata uyumunda sosyal dışlanma kavramı ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2009, s.9).

Sosyal dışlanma toplumsal grupların toplumun baskın görüşünün dışına itilmesidir. Sosyal dışlanma nedeniyle birey ve grupların toplumsal ilişkilerden, toplumsal katılım alanlarından dışlanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda birey toplumsal fırsat ve faydalardan yararlanamamaktadır. Sosyal dışlanma bununla birlikte, yoksunluğa neden olan kurumsal mekanizmaları, ilişkileri ve sonuçları bütünleştiren bir olgu olduğu için yoksulluğun, ayrımcılığın nedenlerini de kapsayan iki yönlü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Güler, 2014, s.14). Sosyal dışlanmanın nedenlerini bireysel hataya dayandırılabilirdiği gibi, yapısal ve dış faktörlerin etkisinin de olduğuna dair görüşlerde bulunmaktadır (Thorns, 2010, s.155). Sosyal dışlanma, vatandaşların yararlanabildiği ekonomik, siyasi ve kültürel faydalardan göçmenlerin yararlanamaması durumunda ortaya çıkar. Zorunlu göç, insani geçim kaynaklarına ulaşamama, barınma sorunu, eğitim hakkı ve fırsatlarından yararlanamama, kentsel düzende ayrımcılığa uğraması gibi nedenlerden sosyal dışlanma olgusunu meydana getirir (Öner, 2012, s. 234). Sosyal Dışlanma Çözümleme Merkezi (CASE) coğrafi bölge farklılıklarını, kişinin çevresi tarafından etkilenmesini, sosyal tüm aktivitelere katılamaması ve kişinin bu aktivitelere katılma konusunda istekli olup olmama durumunu da sosyal dışlanmanın nedenleri olarak saymıştır (Şahin, 2009, s.32).

Sosyal dışlanmanın genel görüşe göre dört temel nedeni vardır. Bunlardan ilki iktisadi dışlanmadır. İktisadi dışlanmadan anlaşılması gereken, bireyin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayacak gelir getiren bir iş bulamamasıdır. İktisadi dışlanmanın en temel nedeni işsizliktir. Ancak iş bulunması da iktisadi dışlanmanın çözümü olarak görülmemektedir. Düşük ücretle, kötü çalışma koşullarında, sosyal güvencesi olmayan ve süreklilik arz etmeyen işlerde çalışmak iktisadi dışlanmanın işsizlikle daraltılamayacağının göstergesidir (Şahin, 2009, s.50). 1980’li yıllar Neoliberal politikaların etkisiyle ekonomik, siyasi ve sosyal dönüşümlerin görüldüğü yıllardır. Bu yeni sistem içerisinde sosyal dışlanma, insan onuruna yakışır iş, beşeri sermaye, yönetim, sosyal diyalog, sürdürülebilir kalkınma, sınıf altı, sosyal sorumluluk,

sosyal koruma gibi kavramların tartışılmaya başlanmasına yol açmıştır. Neoliberal politikalarda sosyal dışlanmanın nedeni olmasında yeniden bölüşüm mekanizmalarının artık kullanılmaması yatmaktadır. Neoliberal politikaları aynı zamanda sosyal dışlanmaya, ayrımcılığa, ırkçılığa, etnik çatışmalara, kadın haklarının ortadan kaldırılmasına, kutuplaşmaya ve yoksulluğun küreselleşmesine neden olmuştur. Düşük ücrette, nitelikli bir iş gerektirmeyen, uzun saatlerde, sendikasız, enformel sektörde çalışan kadınlar, gençler ve göçmenler başta işgücü piyasasında olmak üzere sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Küreselleşme sürecinde işsizliğin, yoksulluğun ve sosyal dışlanmayı artırmasının yanında kararsızlaştırma yoluyla yasaların gücünün azalmasına ve böylece güvensiz bir yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Güler, 2014, s.57). Neoliberal politikalar toplumda adaletsiz dağılıma yol açtığı, işsizliği arttırdığı için yeni kentsel yoksulluk kavramını ortaya çıkarmıştır. Yeni kentsel yoksulluğun etkilediği kesimlerin başında ise göçmenler gelmektedir (Kaygalak, 2009, s. 71). Uzun süreli işsizlik sonucunda bireylerin toplumdan dışlanması ve toplumla bütünleşmesi için istihdam koşullarına geri dönememesinden ötürü bir kısır döngü gerçekleşir. İş bulma amacıyla olan birey toplumsal olarak istihdamın ona sunulmamasından ötürü iş gücüne katılamamakta ve psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak ne kendine ne de topluma yetememesinden ötürü sosyal dışlanmaktadır. İş gücüne dâhil olmamak sadece gelirle açıklanamaz aynı zamanda bireyin sosyal güvencelerden, sağlık sigortasından ya da emeklilik gibi haklara da ulaşmakta problem yaşaması anlamına gelmektedir (Dikmen, 2002, s.19). Ekonomi alanında eşitsizliğe maruz kalan bireyin diğer alanlarda da zincirleme eşitsizliğe maruz kaldığı görülmektedir. Örneğin yeterli ve kaliteli şekilde eğitim imkânlarına ulaşamamış bireyin formel olarak iş bulmak yerine kayıt dışı ekonomide istihdam edilmesi muhtemeldir. Bununla birlikte sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinden de yararlanmamaktadır. Eğitimde ki fırsat eşitsizliğinin olması işgücü piyasasında ve sosyal koruma alanlarında da eşitsizliğe neden olmaktadır. Böylece kartopu etkisiyle tüm alanlarda dışlanmış ve eşitsiz bireyler ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2009, s.66).

Sosyal dışlanmanın ikinci nedeni sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destekten yoksunluktur. Bu kavram sosyal ağ mekanizmaların ve sosyal bağların bozulması anlamına gelmektedir. Toplumsal açıdan ise, toplumu oluşturan her bir

ünitenin kendi üzerinde düşeni yapmaması ya da yapamamasından kaynaklanmaktadır. Sosyal ilişki ağlarına aktif olarak katılmayla sosyal dışlanmanın önündeki engel kalkabilecektir (Şahin, 2009, s.51). Bireylerin ve grupların toplumun siyasal karar alma mekanizmalarında yer almamaları veya karar almayı kendi adına başkalarına bırakmaları siyasal olarak dışlanmayı ifade eder. Siyasal alanda dışlanma mekânsal boyut olarak sosyal dışlanmanın bir unsuru olmaktadır. Siyasal dışlanmada da gençler, kadınlar, göçmenler, etnik azınlıklar ve engelliler dezavantajlı gruplar olarak daha fazla etkilenmektedirler (Güler, 2014, s. 82). Toplumu oluşturan bireyler karşılıklı hak ve ödevlerle birbirlerine bağlı olan bir düzenin parçalarıdır. Sosyal dışlanma olgusu ise toplumsal düzen içerisinde çıkmak ya da çıkarılmak anlamına geldiği için sosyal dışlanma toplumsal bütünleşmemenin ve bireysel olarak toplumdaki tüm sosyal ilişkilere dâhil olamama anlamında kullanılmaktadır (Şahin, 2009, s.9). Örneğin, sosyal yardımların ve sosyal refah devleti uygulamalarının az olduğu bir ülkeye gelecek olan yeni göçmenlerin en büyük dayanakları, geleneksel dayanışma ağlarıdır. Bu nokta da dikkat edilmesi gereken, eğer dayanışma ilişkilerinin etkin olmaması halinde, ağların da sosyal dışlanmaya uğramasıdır (Öner, 2012, s. 243).

Üçüncü neden ise, kurumsal dışlanma ve kurumsal destek yoksunluğudur. Toplumdaki dezavantajlı grupların yasal ve kurumsal olarak sosyal koruma altına alınması sosyal devlet anlayışının bir gereksinimidir. Kurumsal dışlanma eğitim ve sağlık alanlarında ülkedeki devlet ya da özel hiçbir kurum ve hizmetten yararlanamamanın göstergesidir. Eğitim sistemindeki eksiklik ve sağlık koşullarının yetersizliği dışlanmış gruplar açısından ileride düşük gelir, niteliksiz işte çalışmalarıyla gelecekteki statülerinin de belirlenmesine neden olmaktadır. Sosyal refah hizmetlerinden dışlanma, bireylerin ve grupların devlet tarafından sağlanan eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi haklara erişememeleri sosyal olarak dışlanması anlamına gelmektedir. Eğitimin eşit gerçekleştirilmemesi eğitimde dışlanmaya neden olabilmektedir. Temel eğitim ihtiyacından ve bilgi teknolojilerin ulaşımından yoksun olmak sosyal içermenin önündeki en önemli sorundur. Eğitim almamış bireyler işgücü piyasasından dışlanmakta, istihdam edilemeyen bu kişiler gelirden, tüketimden, konuttan ve sosyal güvenliklerden de mahrum kalmaktadır. Dışlanan

bireyin suça yönelme potansiyeli artar ve topluma yabancılaşır (Güler, 2014, s.79–80).

Sosyal dışlanmanın dördüncü nedeni yeterlilikten yoksunluk olarak gösterilebilir. Yeterlilik sahip olunan mal varlığı ya da elde edilebilen mal ve hizmetleri kullanabilme, toplumdaki bireylere veya gruplara tanınan haklardan yararlanabilme kabiliyetine sahip olmayı içeren anlayıştır. Uzun ve sağlıklı yaşam hakkına sahip olabilme, iyi bir eğitim alabilme, iyi bir hayat standardına sahip olabilmeyi aynı zamanda kaynaklara ve hizmetlere katılımı da içermektedir (Şahin, 2009, s.52).

Sosyal dışlanmaya neden olan diğer önemli bir olguda göçtür. Göçmenler, sosyal dışlanma ve eşitsizlik sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Göçte bireylerin arzusu daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaktır. Ancak gittiği ülkelerde ya da yerleşme birimlerinde karşılaşacakları potansiyel problemlerden biriside sosyal dışlanmadır. Çünkü göç ettikleri yerlere uyum sağlamada, iş gücüne katılma da göçmenlerin talep ettiği nitelikte işlerde çalışma olanaklarının olmaması ve dayanışma ağlarına katılımda isteksizlikten ötürü göçmenler geldikleri toplum tarafından dışlanabilmektedir (Şahin, 2009, s. 68). Gelişmiş ülkelere yönelen göç, nüfusun artmasına yol açtığı için işsizlik oranlarında artış gözlemlenmiştir. Göçmen işçiler, işgücü piyasasında niteliksiz, fiziksel çaba gerektiren işlerde ve düşük gelirlerde çalışma isteğindedir. Göç alan ülkelerin göçmenleri ucuz işgücü olarak görmeleri göçmenlerin nitelikli işlerden dışlanmasına neden olur. Göçmen işçiler bu gibi durumlarda taşeron işletmelere ya da enformel istihdam alanlarına kaymaktadırlar. Göçmenler işgücü piyasasında yerli işgücünün çalışmak istemediği, işte yükselme imkânından uzak, tek düze, nitelik gerektirmeyen, güvencesiz ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Güler, 2014, s. 72). Dünyada gelişmiş toplumların nüfus belirleyicisi olarak yabancı göçmenler gösterilmektedir. İstihdam ve gelir durumlarına göre yabancı göçmenlerin birçoğu o ülkenin vatandaşı olsa dahi, yabancı göçmen varlığı toplumsal alanda sorunları ve toplumda çözümleri beraberinde getirmektedir. Ülke çapında göçmenlere yönelik sorunların başında işsizliğin artması gelmektedir. Mülteci akımlarıyla ortaya çıkan kaçak göçmenlerin kaçak işçi olarak çalışması sonucunda ücretlerin düşmesine yol açmaktadır. Toplumda yedek işgücü olan yabancılara yönelik düşmanlığın artmasına da neden

olmaktadır. Düşük ücretler de çalışan yabancıların yaşam alanlarının merkezden uzak yerlerde konumlanmasından mekânsal dışlanmaya maruz kalan göçmenler sosyal ve toplumsal gerilimlerin de kaynağı olarak gösterilmektedir. (Dikmen, 2002, s.19). Göçmenlerin, iş, barınma sorunu dışındaki en önemli problemlerinden biriside kente uyum sağlayamamalarıdır. Yoksulluk, eğitim ve hayat seviyelerinin düşük olması gibi etkiler göçmenlerin kentin kültüründen kopmalarına ve kendilerine özgü farklı bir kültürel hayat tarzı benimsemelerine neden olmuştur. Bu durum sonucunda göçmenler toplumdan ayrılmış ya da kapanmış, bunun karşılığı olarak da kentin yerlileri göçmenleri sosyal olarak dışlamıştır. Bu da toplumun yapısal problemlerinin doğmasına ve süreç içerisinde daha derinleşmesine neden olmuştur. Yoksulluğun kırdan kente yönelmesi, kentlerde yaşanan sosyal dışlanma gibi yapısal sorunların temel nedeni olarak gösterilmiştir (Alver, 2012, s.382).

1.2.3. Sosyal Dışlanma Kavramının Bireysel ve Toplumsal Sonuçları

Sosyal dışlanma, ülkelerin kendine özgü koşullarının, bölgesel farklarının, ekonomik şartlarının ve işgücü piyasasındaki değişimlerinin birbirinden farklı olması göre değişir. Sosyal dışlanmanın toplumun yapısal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanları etkilemekte ve toplumlarda bölünmelere, patlamalara ve krizlere neden olabilmektedir. Sosyal dışlanmanın çok boyutluluk, görelilik ve dinamiklik unsurlarından ötürü ortak bir sosyal politika gerçekleştirmek oldukça zor görünmektedir (Güler, 2014, s.83).

Sosyal dışlanmanın sonuçlarını bireysel ve toplumsal olarak iki temel sınıflandırmada toplayabilmekteyiz. Bireysel sonuçların etkilediği gruplar temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük gelire sahip olanlar ya da bu ihtiyaçlarını hiçbir şekilde karşılayamayanlar işsizler, sosyal koruma ve güvence mekanizmalarından yoksun olanlar ve bunlardan yararlanamayanlar, toplumsal düzende eşitsizliklere maruz kalan bireyler, fiziksel ve ruhsal açıdan engelliler, toplumun dezavantajlı konumunda olanlardır.

Dezavantajlı gruplar, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan kısıtlanmış ve bu imkânlarla erişimleri engellenmiş bireyler olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk kavramı ile dezavantajlılık kavramı iç içe geçmektedir. Ancak, toplumda yoksullar

dezavantajlı sayılmasına rağmen her dezavantajlı birey yoksul değildir. Buradan da anlaşılacağı üzere dezavantajlılık kavramı yoksulluğu da içine alan daha geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey kendini dezavantajlı grup içerisinde hissedebileceği gibi toplumun da bireyi cinsiyet, etnik kimlik, dil ve din gibi unsurlara göre dezavantajlı olarak algılayabilmektedir. Dezavantajlı gruplar toplumdaki her bireyin rahatlıkla erişebileceği sağlık, eğitim, istihdam gibi tüm imkânlarla erişimleri engellenmekte ya da kendilerini bu imkânlarla ulaşmakta yoksun hissetmektedirler. Bu gruplar toplumdan topluma ve zamandan zamana değişebilmektedirler (Özer ve Çolak, 2015, s. 480- 483). Geleneksel olarak dezavantajlı gruplar etnik gruplar, yoksullar ve cinsiyete göre farklılaşmış gruplar olarak tanımlanmakla birlikte, kaynaklara ve fırsatlara ulaşımında zorluk yaşayanlar da dezavantajlı gruplar arasında sayılabilmektedirler. Dezavantajlı insanlar kendilerini toplumun genelinde bulunan tüm haklardan uzak görmektedir. Toplumsal destek, sağlık, eğitim, bilgiye ulaşım, istihdam edilme gibi toplumun tüm alanların da dezavantajlı insanlar kendilerini bu araçlardan uzak ya da uzaklaştırılmış hissedebilmektedirler (Mayer, 2003, s.2).

Fırsatlara erişimi düşük düzeyde olan bireyler toplumun bütününe göre dezavantajlı konumda olanları ifade eder. Fırsatlara erişimi düşük olanlar ya da toplumsal farklılıkları yaşayan gruplar, cinsiyet, etnik kimlik, dil, din, engelli, genç, düşük yaşam standartlarına sahip olanlardır. Bununla birlikte, sosyal güvenlik sistemine bağımlı yaşayanlar, uzun dönemli işsizler, evsizler, düşük gelirli, ekonomik ve borç sorunu yaşayanlar, fiziksel ve ruhsal engelli olanlar, kültür farklılığı yaşayan göçmenler, etnik kökenleri farklı olanlar, dil uyumunda sorun yaşayanlardır. Bu farklılaşan gruplar, imkânlar ve fırsatlara ulaşımında coğrafik, ekonomik, kültürel ve tarihsel olarak zayıf konumda bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere’de düşük fırsatlar içerisinde yaşayan insanlar yerine sosyal dışlanma tehlikesi taşıyan insanlar olarak kullanılmaktadır (Meyers ve Stevens, 2013, s.10–12).

Yoksulluk kavramı ile sosyal dışlanma kavramı arasında şüphesiz ki çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Ancak sosyal dışlanmanın sosyal eşitsizlik, kutuplaşma ve yoksullukla özdeşleşmesine rağmen, bu kavramlarla sınırlandırılması sosyal dışlanmanın çok boyutluluk unsurunu göz ardı etmektedir (Barry, 1998, s.4).

Yoksulluk bireyin toplum içinde yaşamasını sağlayacak gelire sahip olmaması ve insani olarak temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesini ifade eden yapısal sorundur. Bir bireyin yoksul olmasının ölçütü daha çok gelir düzeyiyle ölçülmektedir. Yoksulluk risk oranları bir ülkenin bireylerinin sosyal içermesi bakımından kullanılan oranlardır. Milli gelirin %60 altında olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta yoksulluk ve sosyal dışlanmanın birbirine yakın kavramlar olmasının yanında sosyal dışlanmanın çok boyutlu yapısından ötürü hangi kavramların bu ölçümün içine dâhil edileceği konusundaki belirsizliktir. Bu konuda herhangi bir fikir birliğinin olmaması da sosyal içirme politikalarının sosyal dışlanma ile mücadele edilmesinde birçok sorunla karşılaşılmasına neden olmaktadır ve kür halinde tek bir politika oluşturulamamasına yol açmaktadır (Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007, s.9; Şahin, 2009, s.82). Yoksulluğu içselleştiren bireyler ihtiyaçlara erişimden kendini yoksun hissetmektedir. Toplumsal olarak kendini ifade etmek isteyen bireyler ise bu isteklerini toplumsal sorunlara yol açarak ya da suça eğilimli olarak göstermektedir (Özer ve Çolak, 2015, s.480; Özer ve Yontar, 2013, s.240).

Yoksulluk sosyal dışlanmanın sadece bir nedeni olabilir ve bireyler yoksul olmasa dahi cinsiyet, ırk ve din gibi konularda da dışlanma yaşayabilmektedir. Yoksulluk içerisinde olmasına rağmen bireyler sosyal yardım ve sosyal ağlar sayesinde toplumla bütünleşebilmekteyken, bireyin yoksul olmaması durumunda da toplum tarafından dışlanma ve uyum yaşamasına engel olunabilmektedir (Şahin, 2009, s.85). Yoksulluğun negatif dışsallıkları dezavantajlı gruplar içerisinde daha çok hissedilebilmektedir. Göçmenler, azınlıklar, kadınlar ve çocukların yoksul olmamasına rağmen toplumsal olarak dışlanabilmektedirler. Ülkelerin yoksulluk sınırlarının altında olmasına rağmen, işgücüne dâhil olabilen, kaliteli bir yaşam sürebilen bireyler olabileceği gibi, yoksulluk sınırının üstünde olmasına rağmen temel insani ihtiyaçlarını karşılayamayan sağlık, eğitim ve temel haklara ulaşmaktan yoksun olabilen bireyler toplumda görülebilmektedir (Gersil, 2015, s.165; Şahin Taşgın, 2010, s.155).

Yoksulluğun toplumsal olarak algılanmasında ki değişimlerin piyasa mekanizmasının istekleri doğrultusunda belirlenebilmektedir. Yoksulların bu piyasa içerisine girmesinin mümkün olmadığı için işsizlerin ve yoksulların 'defolu tüketici'

olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu gruplar suça eğiliminin olduğu riskli gruplardır ve bu gruplar toplumsal ve insani tüm olgulardan dışlanmaktadır. Sosyal dışlanma yoksulluğun maddi olmayan boyutu ile ilgili olmasından ötürü yoksulluğu da kapsayan bir kavram olmasına yol açmıştır. Sosyal dışlanma aynı zamanda bireysel yetersizliklerden kaynaklı sorunlara dayandırılmasına ve kamu hizmetlerinin sosyal hizmetlere dönüştürülmesine de öncü olmuştur (Keçeli ve Çelikoğlu, 2014, s.3–8). Sosyal dışlanmanın belirlenmesi daha görecelidir ve kişiden kişiye, ülkeden ülkeye tarihsel süreçte farklılaşabilmektedir. Yoksulluk tek veriye göre belirlenebilmektedir. Örneğin finansal, ekonomik ve gelir yoksunluklarında kendini gösterebilmektedir. Sosyal dışlanma ise birden çok veriye bağlıdır ki bunlar vatandaşlığa sahip olma göstergeleri olabilmektedir. Maaşlı bir iş ve gelir, eğitim, barınma, sağlık hizmetleri, yasal yardımlar, kamu ihtiyaçlarına erişim sosyal dışlanmanın ölçülmesinde kullanılan ekonomik, sosyal ve politik veriler olabilmektedir.

Yoksulluk ekonominin dağılımında gelir ve tüketimde dezavantajlı olma durumunu ifade etmektedir. Sosyal dışlanma bununla birlikte sosyal, kültürel, toplumsal ilişkiler bazında ifade edilebilecek bir kavramdır. Katılım, toplumsal bütünleşme, ayrımcılık, sosyal vatandaş olmanın kuralları gibi kavramları da içermektedir. Yoksulluk bireysel ya da grupların içsel değişkenlerine yönelen ve oluşan bir kavramken, sosyal dışlanma, toplumsal kaynaklardan, sosyal ağlardan, sosyal güvenlik kurumlarından ve sosyal yapıdan etkilenmektedir ve daha çok dışsal değişkenlerin etkisindedir. Dışsal etkileri olan sosyal dışlanmanın kontrol altında tutulması yoksulluğa göre daha zordur (Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007, s. 13; Şahin, 2009, s.87). Sosyal dışlanma kavramı maddi eşitsizlikleri, yeterli genişlik ve kalitede konut mekânlarına sahip olamamayı, kent mekânında marjinalleşmeyi, sağlıksız çevre koşullarında yaşamını sürdürmeyi, kötü beslenmeyi, daha az yaşam beklentisine sahip olmayı ve adalet, eğitim, sağlık, altyapı gibi temel hizmetlerden daha az yararlanabilmeyi kapsayan bir olgudur. Aynı zamanda sosyal dışlanma düşük nitelikli işler yapmaya mecbur kalmayı, siyasal ve temel haklarını kullanabilecek ya da yaşamın sunduğu fırsatlardan yararlanacak yeterli kapasite ve özgürlüklerden yoksun olmayı, yeterli güvenliğe ve güvenceye sahip olmamayı ve şiddete daha açık olmayı da içeren çok boyutlu bir kavramdır (Keçeli ve Çelikoğlu,

2014,s.1). Toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için sosyal içerme politikalarının oluşturulması ve ekonomik kalkınma ve katılımcı demokrasinin de dâhil olacağı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Sosyal dışlanmanın bireylerin toplumsal tüm fırsat ulaşımının engellenmesi anlamına geldiği için bireylerin sosyal içermesinin sağlanmasında katılım ögesi göz ardı edilmemeli ve sosyal politikalarda önem verilmesi gerekmektedir (Ekşi ve Özer, 2015, s.108).

Sosyal dışlanmanın sonuçlarının dezavantajlı kişiler üzerindeki olumsuz etkilerinden ilki bireyin bulunduğu topluma yabancılaşması, toplumda üstüne düşen sorumlulukları yerine getirememesinde isteksiz ve yetersiz olmasıdır. Sosyal dışlanma riski taşıyan bireyler toplumla uyum sürecini tamamlayamayan kendini toplumdaki tüm hizmet ve kaynaklardan uzakta hisseden bireyler haline dönüşmektedir (Şahin, 2009, s.78). Örneğin, kırdan kente gelen göçmen toplumdaki bireyler arasındaki farklılıklar nedeniyle kente uyum sağlayamamakta, toplumsal düzenin bozulmasına ve göçmenlerin köklerinden kopmasına neden olmaktadır. Göçün etkisiyle kentle bütünleşememiş, marjinal bir kesimin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. “Kentlileşemeyen köylüler” kenti benimseyemeyen, kırsal yaşamdan kopamayan, kır tarzını kente aktaran ve toplumla uyumu oluşturamayan isyankâr grupları oluşturabilmektedir (Ersoy, 1985, s.87). Kentler siyasi hareketlerin ve düzene başkaldırının önemli alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi bir başkaldırı kentsel alanda ekonomik kaynakları da etkilemekte ve bu başkaldırı ne derece etkiliyse o derece başarılı olabilmektedir. Örneğin, 2006 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde yasadışı göçmenlerin kanun önünde suçlu sayılması sonucunda yaşanan protestolar ülke içerisinde tüm ekonomik faaliyetlerin zarar görmesine neden olmuştur (Harvey, 2013, s.174).

Göçün kentsel işgücü piyasasında yarattığı diğer etki ise işsizliktir. İşsizlik, göçün hem neden hem de sonucu olabilen bir kavramdır. Az gelişmiş ülkelerde yaşanan kırdan kente göçte bireylerin kentsel alanda çalışma alanı bulamaması gibi nedenlerle kentte yaşanan işsizlik artmaktadır. Bununla birlikte işsizliğin kentlerde artmasının bir diğer nedeni de göçmenlerin ilişkiler ağı kurmasına yardımcı olan formel örgütlerinin bulunmamasıdır (Kaygalak, 2009, s.23).

Sosyal dışlanmanın toplumsal sonuçları ise, toplumu oluşturan bireylerin toplumla bütünleşememesi sonucunda bireyin kendisinin ve toplumun geleceğine

yönelik problemler ortaya çıkarabilmesidir. Temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olmayan birey bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere suça başvuracak ve suç oranlarının artmasına neden olacaktır. Toplumda kendisine düşen sorumluluklarını yerine getiremeyen dışlanmışlar, toplumsal değerlerin sorgulanmasına, bu değerlere karşı isyan duygusunun artmasına, toplumsal uyumsuzluğa ve sonuçta toplumsal patlama ve kriz ortamlarına neden olabilmektedir (Şahin, 2009, s.80). Toplumdaki sosyal değerlerin aile, arkadaşlık ve akrabalık ilişkilerinin bozulmasıyla sosyal dışlanmışlar toplumsal dayanışma ağlarından yararlanamayacak ve bu ağların yararlarını kullanamamış olacaktır. Göçmenler işgücü piyasasında düşük ücretle çalışma da gönüllü olmasının sonucu işgücü piyasasında ücretler üzerinde göçmen ve vatandaş arasında rekabetin olmasına neden olmaktadır. Ücretlerin düşmesine ve rekabetin arttırılmasına etkisi olan göçmenler aynı zamanda yerli işçilerin örgütsüz ve güvencesiz koşullarda çalışmasına neden olabileceklerdir. Göçler kentlerde konut arzının yetersiz olmasına, nüfusun yoğun bir şekilde artmasına ve kentlerin dağınık şekilde büyümesine neden olmaktadır. Göçmenlerin düşük gelirle çalışmaları da kent merkezlerinde yerleşememelerine ve kentin dış bölgelerinde düşük standartlı evler yapmasına yol açmaktadır. Konut arzının yetersiz olması nedeniyle göçmenlerin yaşam alanlarındaki evler imar izninden yoksun ve altyapı eksikliği olan gecekondu bölgelerine dönüşebilmektedir. Göçmenlerin kentin dışındaki yeni yaşam alanları kentlerin kontrolsüzce büyümesine ve kent merkezlerinden ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ayrılmasına neden olur. Kentlerin kontrolsüz büyümesi çarpık kentleşmeye, gettolaşmaya ve mafyalaşmaya neden olabilmektedir (Kaygalak, 2009, s.25).Toplumsal olarak göçmenler kriz, suç ve gerilimlere neden olabilmekte ve bu konuda toplumun baskın görüşü tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir (Güney, 2011, s.16).

1.3. SOSYAL İÇERME KAVRAMI VE TANIMLARI

Sosyal içerme yaşanan toplumda, tüm bireylerin ve grupların aynı değerlere ve fırsatlara sahip olmakta ve sosyal ve ekonomik katılımının sağlanabilmektedir. Tamamen içermenin sağlandığı bir toplum ideal bir toplumdur ancak gerçeği yansıtmamaktadır. Ancak ideal bir toplum yaratmaya çalışan politika yapıcılar ve

toplum liderleri sosyal grupların ve dezavantajlı grupların sorunlarını çözmeye çalışması gerekmektedir. Birbirinden kopuk, bütünleşememiş grupların sosyal içirme ile toplumla uyumu sağlanabilmektedir (Maxwell ve diğerleri, 2013, s.467).

Sosyal içirme, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olan kişilerin ve toplumun fırsatlara ulaşmada sorun yaşayan grupların (Taşgın, 2010, s.156) ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama tam olarak katılmalarını ifade etmektedir. Bununla birlikte yaşadıkları toplumda normal bir yaşam standardı ve refah haline kavuşmaları için gerekli fırsata ve kaynaklara kavuşmalarını sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Güney, 2011, s.13; Taşgın, 2010, s.156). Sosyal içirme, gelir seviyesi düşük olan, farklı etnik ve dini kimlikleri bulunan ve cinsiyet, eğitim seviyeleri gibi göstergelerle toplumla bütünleşemeyen bireyleri dışarıdan müdahale yoluyla bütünleştirmeye çalışan kurumsal süreçtir. Toplumdaki tüm bireylerin karar alma mekanizmalarında söz sahibi olduğu ve temel haklara ulaşabildiği bir ortam yaratmak sosyal içermenin en başlıca görevlerindendir (Sapancalı, 2007, s.58). Bu amaçla sosyal içirme politikaları, toplumda dışlanmış bireylerin ya da grupların toplumdaki engellenmiş hissettikleri tüm faktörlerin ortadan kaldırabilmektedir. Sosyal içirme aynı zamanda, dışlanmış kişilerin hayat standartlarının insani yaşam koşullarını sağlayacak düzeye getirilmesine olanak vermekte ve toplumla bütünleşmesini sağlamaktadır (Genç ve Çat, 2013, s. 365; Welch ve diğerleri, 2014, s.1). Sosyal dışlanma toplumun büyük çoğunluğu ile azınlık kesimi arasındaki ayrımın sonucunda azınlık kesimin dışlanması sorunsalıdır. Sosyal dışlanmanın bu yapısı, eşitsizlik ve kronikleşmiş yoksulluk halinin azınlıklar üzerindeki etkisini oluşturmaktadır. Sosyal içirme bu noktada insanların kaynaklara ve fırsatlara erişiminin kolaylaştırılmasına, eğitim, istihdam, yerel hizmetleri kullanma ve katılım gösterebilmesine olanak sağlamalıdır. Aynı zamanda karar alma mekanizmalarına etki edebilme kapasitesini de arttırmalıdır (Marston ve Dee, 2015, s. 131).

Freiler'e göre sosyal içermenin beş ana unsuru bulunmaktadır. İlk olarak farklılıkları ve ayrımları fark etme ve bunlara saygı duymadır. Sosyal içirme insan olabilmenin özündeki sahip olma, kabullenme ve saygı duyma duygularının kapsanmasını sağlayan bir kavramdır. İkincil olarak, insanların gelişiminde onların kapasitelerini, yeteneklerini ve farklı düşüncelerini kullanmasına fırsat verilmesidir.

Üçüncü olarak, temel hak ve özgürlüklere ve karar alma mekanizmalarına katılımın desteklenmesidir. Dördüncü olarak, kamusal alanları sosyal ve fiziksel alanları aşmayacak şekilde paylaşılması ve sosyal olarak bireylerin arasındaki sınırların azaltılmasıdır. Beşinci ve son unsur ise, bireylerin güvenli, kendine güvenen ve yeterli bir gelire sahip olmasını içermektedir (Maxwell ve diğerleri, 2013, s.468).

1.3.1. Sosyal İçerme Kavramının Ortaya Çıkışı

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez Fransa'da kullanılmış ve dezavantajlı grupların toplum içerisinde bütünleşememesi üzerinde durulmuştur. Eğer bir ülkede sivil entegrasyonu sağlayacak demokratik bir hukuk sistemi yoksa ekonomik bütünleşmenin önünde emek piyasası engel oluyorsa, sosyal olarak entegrasyonu sağlayan refah rejimleri bulunmuyorsa ve bireyler arasındaki iletişimin, aile ve akraba sistemleri erozyona uğramışsa, toplumda sosyal olarak dışlanmışlar bulunmaktadır. Eğer bu kurumlara yönelik uygulamalar getirilirse yapısal sorunların ortadan kaldırılacağına dair düşünceler ortaya çıkmıştır (Duman ve Alacahan, 2010, s. 110). Sosyal dışlanma ile mücadele edebilmek için sosyal içerme uygulamalarının ilk kez 1988 yılında yine Fransa'da görmekteyiz. Sosyal içermeye yönelik asgari gelir uygulamasına geçilmiş ve bu uygulamayla dışlanmış grupların toplumsal olarak uyumu sağlanmıştır. Bununla birlikte, Fransa'da sosyal içerme kavramı sadece yoksulluğun en aza indirilmesine çözüm üretmek için kullanılmamış aynı zamanda toplumsal problemleri çözmeye yönelik tüm uygulamalarda kullanılmaya başlanmıştır (Balaban, 2014, s.110).

Avrupa Birliği'nde sosyal içerme politikalarının sosyal politika içerisine dâhil edilmesi ve yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın en aza indirilmesine çalışılması 1990'lı yılların başlarını bulmaktadır. 1993 yılında yürürlüğe giren ilk belge olan Avrupa Birliği Antlaşması'yla sosyal dışlanma sorunu kabul edilmiş ve buna yönelik çözümler bu belgeyle resmileştirilmiştir. 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile sosyal dışlanmayla mücadele Avrupa Birliği'nin temel hedefleri arasında sayılmıştır. Sosyal içerme politikalarının ilk kez gündeme gelmesi de 2000 yılındaki Lizbon Zirvesi ile olmuştur. 2010 yılına kadar 10 yıllık süreçte Avrupa Birliği'nin ekonomisinin rekabet edebilir ve bilgi temelli olmasına çalışılacak

dinamik bir sürece girilmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda nitelikli bir istihdam ile toplumda daha çok bireyin sosyal içermesi amaçlanmıştır. Bu zirve de aynı zamanda Ulusal Eylem Planları düzenlenerek sosyal dışlanmanın azaltılması için Avrupa'nın Sosyal Modeli ortaya konmuştur (Sapancalı, 2007, s.58–59). Avrupa Konseyi'nin Lizbon Zirvesi'nden sonra sosyal dışlanma ve içirme kavramlarının ölçülebilmesine dair veriler oluşturulmuş ve yaşam standardına yönelik göstergelerle toplumların sosyal dışlama indeksleri oluşturulmaya çalışılmıştır (Duman ve Alacahan, 2010, s. 110). Sosyal içirme kavramının açıklanmasında kesin bir yaklaşımın benimsenememesi ve farklı siyasi akımlarca bu kavramın desteklenmesi sonucunda ülkeler arasında da farklı uygulamalar görülebilmektedir. Bu farklı yaklaşımları ortadan kaldıracak ve ortak bir yapıda birleştirmeye yönelik Avrupa Komisyonu, sosyal içermenin uygulanabilirliğini ölçmek üzere, 2001 yılında Laeken Göstergeleri ve Avrupa İstatistik Kurumu'nun (EUROSTAT) verilerini toparlamaya ve göstergeleri incelemeye başlamıştır. Bu göstergeler ışığında ülkelerin uygulamalarındaki farklılıklar en aza indirilerek sosyal içermeye dair uzlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya çalışılmıştır (Balaban, 2014,s.103).

Sosyal içirme politikaları yoksullukla özdeşleştiği için Avrupa Birliği de yoksulluğun ölçülmesinde somut verilerin kullanılması için yoksulluk eşiğini kullanmaktadır (Sapancalı, 2007, s.69). Açık Koordinasyon Yöntemiyle yoksullukla mücadele de üye ülkelerin uygulamalarının kıyaslanabilmesi ve ileriye götürecek göstergelerin de geliştirilmesi ve öğrenilmesini kapsayan bir araç olarak kullanılmıştır. Bu yöntemler hükümet, özel ve sivil toplum örgütlerinin yoksullukla mücadele sürecine dâhil olmasına olanak tanımıştır.

1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçirme Kavramları Arasındaki Farklar

Sosyal dışlanmayla mücadele ile sosyal içermenin desteklenmesi birbiriyle örtüşen yaklaşımlardır. Sosyal içirme toplumsal uyum ve dayanışma kavramlarını kapsayan bir olguyken, sosyal dışlanma toplumsal bütünleşememe ve dayanışmanın gerçekleşmemesidir (Taşgın, 2010, s.138). Sosyal dışlanmanın dinamiklerin temelinde sosyal içirme ve dışlanma bulunmaktadır. Sosyal içirme politikalarının oluşturulmasında da bu dinamiklerin oluşturduğu sorunlarla başa edebilmek

amaçlanmaktadır. Bu yüzden sosyal içirme politikalarının oluşturulmasında sosyal ihtiyaçlara öncelik verilmesinden ziyade sorunlara yönelik birden çok çözüm önerisi getirilmesi, problemin çözülmesinde risklerin ve fırsatların farkında olunması gerekmektedir. Sosyal dışlanmanın kültürel yapı olarak görülmemesi gerektiği gibi sosyal içermenin de bireyin piyasayla bütünleşmesi anlamında kullanılmaması gerekmektedir (Marston ve Dee, 2015,s. 121). Birleşmiş Milletler' in ülkelerin gelişimini sürekli kılması için öncelikli hedefi, sosyal içirme ile toplumdaki bireylerin ve grupların iyi koşullarda yaşamasını sağlamaktır. Sosyal dışlanma kavramı daha çok yoksulluk ile özdeşleştirilirken, sosyal içirme bireyin sosyal yaşam içerisindeki psikolojik ve sosyolojik tüm faktörleri içirme sürecinde incelenmesini gerektirmektedir (Welch ve diğerleri, 2014, s.4). Levitas'a göre sosyal dışlanma/ içirme karmaşık ve birden çok birimin etkisi altındaki süreçtir. Bu süreç aynı zamanda toplumda ekonomik, sosyal, kültürel ve politik arenada bireylerin kaynaklara, haklara, mal ve hizmetlere ulaşımının ya çok sınırlı ya da hiç olmaması, toplumsal aktivite ve ilişkilere katılımının önündeki engeller ve bu sayılan tüm olguların toplumdaki baskın gruba verilmesi halinde görülen dışlanma olarak ifade edilmektedir. Sosyal dışlanma bireylerin hem yaşam kalitelerinin arttırılmasında hem de toplumsal eşitlik ve bütünleşmesinin sağlanmasında en önemli engel olarak görülmektedir. Sosyal içirme bunun yanı sıra, iş güvenliği, hizmetlere erişim, diğer bireylerle iletişim, bireysel krizlerle baş edebilmeyi sağlayan bir süreç olduğu için sosyal dışlanma ile mücadele de en etkili yol olarak gösterilmektedir (Redmond, 2015, s.116). Sosyal içirme toplumdaki birey ya da grupların birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır. Sosyal dışlanma bunun karşısında, toplumdaki dezavantajlı grupların toplumsal ağlardan ve fırsatlara erişimden tamamen koparıldığı, toplumsal hayata katılımının eğitimsizlik, yoksulluk ve sağlıksızlık gibi nedenlerden ötürü gerçekleştiremediği bir süreçtir. Sosyal içirme ise toplumsal hastalık olan sosyal dışlanmanın kürü olarak nitelendirilebilmektedir (Genç ve Çat, 2013, s. 370).

1.3.3. Toplumsal Açıdan Sosyal İçerme Politikaları

Sosyal içerme politikalarının gelişiminin sağlanması adına yaşam kalitesi göstergeleri bu bölümde incelenecektir. 1960'lı yıllarda yaşam kalitesinin artırılması ülkelerin kalkınmasıyla ölçülmekteydi. Küreselleşmenin etkisiyle yaşam kalitesinin ölçülmesi insan hakları, sağlık, eğitim politikalarının saptanmasında ve kentleşme politikalarının oluşumunda kullanılmıştır. Yaşam kalitesi ölçütleri nesnel ve öznel olarak ikili sınıflandırılabilir. Nesnel yaşam kalitesi ölçütleri; çevre kalitesi ve sürdürülebilirlik, insan kaynağı, sağlık ve eğitim durumu, ekonomik performans, toplumsal bütünleşme düzeyi, siyasal sistemin niteliği, yerleşme ve konut kalitesine göre belirlenmektedir. Öznel yaşam kalitesi ölçütleri, risksiz bir yaşam çevresi, yüksek yaşam kalitesi oluşturmaya uygun insan kaynağının varlığı, güvenli ve sağlıklı bir yaşam sağlayan bir ortamın sağlanmasıdır. Bununla birlikte, eğitim ve sağlık gibi imkânların ve fırsatların nitelik ve nicelik olarak yüksekliği, ekonomik fırsatların insanların tarafından algılanması, yabancılaşma ve dışlanma duygusu, kararlara ve katılıma açık olma göstergeleri ve keyifli bir yaşam sağlamadır (Tekeli ve diğerleri, 2010, s. 5-29).

Yaşam kalitesinin en önemli göstergelerinden birisi barınma ve barınma çevresinin özellikleri olmaktadır. Çocuk, genç, emekliler ve işsiz nüfus konut çevresinde daha fazla zaman geçirdikleri için bu grupların konut çevresinin yaşam kalitesini yükseltebileceğini söyleyebilmekteyiz. Konut çevresi yaşam kalitesinin fiziki ve sosyal açısından sosyal olarak birleşimini sağlamaktadır. Bu yüzden kentlerde konut çevrelerinin iyi okunması, düşük kaliteli, suç oranının yüksek olduğu ve sağlık, eğitim gibi hizmetlerin görece az olduğu bölgelerin daha kaliteli planlamalar ve düzenlemeler yoluyla cazip hale getirilmesi ve yaşam kalitelerinin artırılmasına çalışılması gerekmektedir (Dülger ve diğerleri, 2008, s.109).

1992 BM Çevre ve Kalkınma (Rio) Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 belgesinde, yaşam kalitesinin yükseltilmesi demografik etkiler, insan yerleşimleri, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma için politik olarak desteklemektedir. Yaşam kalitesi kavramını Türkiye'de beş yıllık kalkınma planlarında politik hedefler arasında sayılmıştır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi 2001- 2023 yıllarını kapsayan Uzun Vadeli Strateji'nin amaçları arasında da yer almıştır. Ancak, yaşam kalitesinin

yükseltilmesi hedefi istikrarlı büyüme, yoksullukla mücadele, yönetim gibi alanlarda bahsedilmemiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yükümlülüklerini gösterir belge Yedinci Uyum Paketi olarak da bilinen Ulusal Programda yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik Yapısal Reform Politikaları ve Sağlık alanında yaşam kalitesi göstergelerinden söz edilmiştir. Bu reform politikalarında toplumun yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması gibi konularda politikalar yapılmasının önemi vurgulanmıştır. Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı'nın göstergeleri üzerine yaşam kalitesi bedensel, ruhsal, zihinsel ve kültürel gelişmelerin niteliği ve niceliği üzerindeki olumlu göstergelerinin olması ve yararlanma biçimi ve düzeyi olarak tanımlanmıştır (Tekeli ve diğerleri, 2010,s. 6-7).

Farklı sosyal dışlanma nedenlerinin çözümünde de farklı politikalar üretilmesi gerekmektedir. Sosyal dışlanmanın en önemli nedeni ekonomik olduğu için ekonomik dışlanmayla mücadele edilmesi ve ekonomik çözümler üretilmesi gerekmektedir. Mücadele politikaları istihdamı arttırıcı, işsizliği azaltıcı, sosyal güvenceye sahip olabilmek kabiliyetinin arttırıcı, konut ve barınma sorunun ortadan kaldıracı ve sosyal dışlanmanın oluşumuna katkısı olan tüm problemlerin en aza indirmesi gerekmektedir. Aynı zamanda dışlanmış bireylerin toplumla bütünleşmesini ve temel haklara ulaşımının artırılmasını ve topluma aktif olarak katılımını sağlayarak sosyal içerme politikalarının geliştirilmesine de önem vermek gerekmektedir (Şahin, 2009, s.97). Sosyal dışlanma ile mücadelede bireylere ve gruplara, ekonomik ve sosyal yaşama dâhil olabilmeleri için fırsatlar sunulması, insanların kapasiteleri ve yeteneklerini artırmaya yönelik uygulamalarda bulunulması, sağlık, barınma, eğitim ve yetenek gelişimi, istihdam gibi alanlarda toplumun tümünde insanların birbiriyle iletişim ağlarının oluşumunun sağlanması hedeflenmelidir. Sosyal içerme politikalarında, kamu, özel ve sivil toplumun bir arada çalışılmasının teşvik edilmesi ve sosyal içerme politikalarının çıktılarının denetlenebilir olması da gerekmektedir (Robbins, 2015, s.183). Sosyal içerme politikaların yoksulluk ve sosyal dışlanmanın azaltılmasında kullanılan yöntemler, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak sosyal içerme politikalarının oluşturulmasında işgücü piyasasındaki

gelişmeler ve istihdama yönelik gelişmeler yakından takip edilmesi gerekmektedir. Çünkü özellikle uzun dönemli işsizlik hem bireylerin yaşam standardının düşmesine hem de sosyal dışlanma sorunları ile karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Sapancalı, 2007, s.73). Sosyal içerme toplumda sosyal eşitliği sağlayan kavramdır. Sosyal içerme politikalarının başarılı olabilmesi için sosyal eşitliği sağlamak, yoksulluğun yok edilmesi çalışmak ve sosyal dışlanmayla mücadele etmektir (Vajirakachorn, 2012, s. 65).

Avrupa Birliği sosyal içerme alanında yedi temel sosyal politika belirlemiştir. Bu politikalar; işgücü piyasasına katılımın artırılması, sosyal güvenlik sistemlerinin yenilenmesi, eğitim sistemindeki sorunlarla mücadele edilmesi, özellikle çocuk yoksulluğunun kaldırılması, insan onuruna yaraşır koşullarda yaşama imkânlarının sunulması, sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, eşitsizlikle mücadele, ayrımcılığın yok edilmesi ve göçmenlerin entegrasyonun sağlanması şeklindedir (Sapancalı, 2007, s.56; Taşgın, 2010, s.153).

Sosyal içerme ve toplumsal bütünleşmenin en önemli koşulu istihdamdır. İstihdam ve işgücü piyasasının sosyal içerme kavramının uygulanmasındaki en etkili öğelerdendir. Bunun en önemli nedeni ise istihdama dâhil olan toplumdaki dışlanmış ve dezavantajlı grupların, sosyal içerme uygulamaları ile yeterli gelir ve sosyal güvenceye sahip olabilecekleri ve sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda kendilerini ifade edecekleridir. Böylece toplumda kendilerini güvensiz hissetmeyeceklerdir. Sosyal olarak bu grupların içermeye konu olmasında sadece politikalar yeterli olmayıp toplumsal açıdan da toplumsal bilincin ortaya konulması gerekmektedir. Bu yüzden, sosyal içermenin toplumun tüm kesimlerindeki tutum ve davranışlarında değişime gidilmesi ve ortak bir düzene ayak uydurulmasının sağlanması gerekmektedir (Genç ve Çat, 2013, s. 369; Marston ve Dee, 2015, s. 122). İstihdamın sadece ekonomik bir faktör olarak ele alınması sosyal içerme ve bütünleşmenin dar bir kapsamda incelenmesine neden olmaktadır. Bu yüzden istihdamın, sosyal katılımı, kişisel gelişimi ve bireysel statüye etkisi göz ardı edilmemelidir (Güler, 2014, s.77; Marston ve Dee, 2015, s. 131).

Bireylerin gelir ve kaynaklara erişimi toplumun milli gelir seviyesinin altında ise bu bireyler yoksulluk içinde yaşadığı sayılmaktadır. Sosyal dışlanma ile bireylerin yoksulluk, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamasına, ayrımcılık

gibi nedenlerle toplum dışına itilmesine ve topluma katılımlarının engellenmesine neden olmaktadır. Sosyal dışlanma dezavantajlı bireylerin işgücü piyasasına girmelerini engellemekte ve gelir getirici faaliyetlerden uzaklaştırmaktadır. Toplumsal ağlar kurmasını ve toplumla iletişimde bulunmasını da etkilemektedir. Toplumla bütünleşemeyen ve topluma katılımını sağlayamayan bu yüzden kendi kararını kendisi alamayan güçsüz bireyleri ortaya çıkarabilmektedir (Taşgın, 2010, s.156). Uzun süre iş bulamayan bireyin toplumda yeteneklerinin çağın gerisine düşmesine, kendine güvenini yitirmesine ve sosyal olarak toplumdan uzaklaşmasına neden olmaktadır Bununla birlikte toplumdaki temel haklara erişememesine, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanamamasına neden de olabilmektedir. Toplumdan uzaklaşma topluma yönelik asiliğin artmasına ve suça meyilli bireyler oluşmasına neden olabilmektedir. Bu yüzden işsizlik sadece bireye özgü bir sorun olmaktan çıkıp, toplumun geneline yayılan ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları tetikleyebilmektedir (Sapancalı, 2007, s.74). Sosyal politikanın öncelikli hedeflerinden birisi ekonomik bakımından bağımlı ve güçsüz kesimlerin ve özel korumaya ihtiyaç duyanları en geniş anlamda korunmasını sağlamaktır (Balaban, 2014,s.106).

İşsizlikten kaynaklı sosyal dışlanmanın azaltılmasını sağlamak için, pasif, aktif istihdam politikaları ya da iş yaratma gibi çözümler getirilebilir. Pasif istihdam politikaları, uzun süreli işsizlik sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların azaltılmasını, işsiz bireylerin azami ihtiyaçlarının karşılanmasını ve insan onuruna yakışacak şekilde toplum içinde hayatına devam ettirmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte işsizlik sonucu satın alım gücünün azalmasının üretim düzeyini olumsuz etkilemesinin de önüne geçilmesini hedeflemektedir. Pasif istihdam politikalarının en önemli örnekleri işsizlik sigortası ve işsizlik yardımları olarak gösterilebilmektedir. Aktif istihdam politikaları ise, daha uzun soluklu çözümler getirmek için işsiz kalanların ihtiyaçlarını karşılamaktansa işsizliği ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu politikaların öncelik verdiği unsurlar eğitim, iş bulmada yardımcı olan danışmanlık hizmetleri ile en uygun işe yerleştirme ve iş arzının artırılması yoluyla işsizlere yeni bir kapı açılmasını sağlamaktır. Aktif istihdam politikalarının içerisinde sayılabilecek iş arzını artırma ve yeni iş kollarını piyasaya sunma sosyal dışlanmada işsizlikle mücadelede önemli alternatiflerdendir. İş arzı ve talebinin dengeye

getirilmesi amacıyla, iş talebinin karşılığında iş arzının artırılması gerekmektedir. Bu yüzden yeni iş kolları yaratmak ya da var olan iş kolları üzerinde teşvik ve sübvansiyonları artırmak iş gücü piyasasının aktif bir şekilde çalışılmasına yardımcı olabilecektir (Şahin, 2009, s.100).

Sosyal dışlanma, bireyin ya da grupların toplumun önemli etkinliklerinden ve fırsatlarından yararlanamama, tüketim, üretim, politik olarak katılım ve sosyal bütünleşmeye dâhil olamamasını ifade eden bir kavramdır. Bu durumda hükümetlerin ilk hedefinin toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik sosyal güvence politikalarıyla asgari geçimini ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemeler yapması ve yoksulluğu en az seviyelere çekmeye çalışmasıdır. Devletlerin bu uygulamaları gerçekleştirmesi halinde bireylerin sosyal ve kültürel olarak gelişimi sağlanabileceği için toplumsal açıdan da sosyal içermenin önündeki engeller ortadan kaldırılacaktır. Ancak devletlerin sosyal güvenceleri verebilmesi için ayırdığı sosyal bütçenin hem geçici bir çözüm olacağı hem de yoksulluğu çözmede yetersiz kalacağı tartışmalı konular arasındadır. Burada devletlerin sosyal olarak bütçelerini kontrol edebilmeleri için tüketici rolünden üretici rolüne geçmesi gerekmektedir (Yüksel, 2015, s.142). Sosyal koruma bireylerin tüm risklere karşı güvencesinin sağlandığı, sosyal yardım ve teşvikleri aynı zamanda sosyal hizmetleri de kapsayan bir kavramdır. Sosyal koruma bireyin yararına görülen genel çerçevede toplumdaki tüm kesimlerin çıkarına hizmet edebilmektedir. Sosyal koruma mekanizmaları arttırmış ülkeler de sosyal dışlanma kavramının azaldığı ancak sosyal koruması güçlü olmayan ülkelerde sosyal dışlanmanın ağır ve yoğun şekilde yaşandığı görülmektedir (Şahin, 2009, s.67).

Sosyal olarak içirme bir toplumda, tüm insanların eşit bir seviyede temel ihtiyaçlarının karşılanması ve onların farklılıklarına saygı duyulmasını kapsayan bir kavramdır. Toplumda sosyal içirme sağlanmak isteniyorsa ülkenin ekonomik büyümesinin tamamlanması ve toplumdaki tüm bireylere eşit olarak imkânların sunulmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. Sosyal içirme hem yoksulluğun yok edilmesini hem de sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılmasını içeren bir süreçtir. Ancak, sosyal içermenin gelişiminin ölçülmesinde yoksulluk ve eşitsizlik verileri yeterli olmamaktadır (Unnikrishnan ve Jagannathan, 2015, s.43). Sosyal içermenin sağlanmasındaki önemli engellerden birisi de yoksunluktur. Bilgi temeline dayalı

toplumlarda bilgiye erişimde sorun yaşayan, temel yeterlilikten yoksun kişilerin toplumsal olarak bütünleşmesinin önünde problem çıkmaktadır (Sapancalı, 2007, s.76).

Teknolojinin kullanımı ve internete erişimin kolaylaştırılması sosyal dışlanma ile mücadelede en etkili yollardan biri olarak görülmektedir. Çünkü bilgiye erişimin kolaylaştırılması sonucunda daha fazla katılım sağlanacak ve demokratik bir ortam yaratılmasına yardımcı olacaktır (Unnikrishnan ve Jagannathan, 2015,s.54). Bilim ve teknoloji politikaları sosyal içerme ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yardımcı olabilecektir. Sosyal içerme ve sosyal bütünleşmenin en temel ögesi bireylerin topluma katılımının sağlanmasının önündeki engellerin kaldırılmasıdır, ancak bilgi ve teknolojiye erişimin eksikliği katılımın önündeki en temel sorundur (Alexis, 2012, s.592).

Bilgi toplumunun gelişimine paralel olarak dışlanma riski olan gruplara yönelik kapsayıcı ve toplumsal içermeyi sağlamak için uygulanan sisteme e-içerme denilmektedir. Toplumdaki tüm bireylerin ve grupların bilgi toplumunun gereği olarak katılmasını sağlayan e-içerme cinsiyet, ırk, yaş ve sınıf engelleri olmadan teknolojinin kullanımına olanak sağlamaktadır. E-içerme politikalarıyla toplumdaki bireylerin dışlanmasının önüne geçilecek ve ekonomiyi, iş imkânlarını, yaşam kalitesini ve sosyal katılım ve uyumu kolaylaştıracaktır. Avrupa Komisyonunun e-içerme ile herkesin parçası olduğu bilgi toplumu oluşturma görevinin gerçekleşmesi için göçmenler, engelliler, yaşlılar, işsizler ve ekonomik olarak dezavantajlı yerlerde yaşayan bireylere yardımcı olunmasını hedeflenmektedir. Bilgi toplumunun kendini toplumdan yalıtılmış ve dışlanmış olarak gören bireylerin üzerinde farklılıklar oluşturmaya başladığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda göçmenlere e-içerme politikası ile Avrupa kültürünü yaşama olanağı sunulmaktadır. Ancak göçmenlerin eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişiminde eksikliklerin bulunması ve dil yetersizliğinden ötürü toplumdan uzaklaşması gibi engellerinde ortadan kaldırılması gerekmektedir (Saz, 2011, s.15–24).

Niteliksiz, uzun süre işgücü piyasasından uzaklaşan, yaşam boyu öğrenme fırsat ve kaynaklara ulaşamayan bireyler toplumla arasında büyük bir uçurumun oluşmasına neden olmaktadır. Bu uçurumun azalması için geliştirilecek sosyal içerme politikalarında eğitime önem verilmesi gerekmektedir ve fırsat ve kaynaklara

erişimin önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Ülkelerin gelişiminde eğitim uzun dönemli yatırım aracıdır. Toplumun tüm kesimlerinin eğitim hakkına ulaşımının önünde hiçbir engel olmaması ve özellikle toplumun yoksul kesimlerinin yoksulluk döngülerini kırabilmek adına bu bireylere eğitimin maddi ve manevi hiçbir yük getirilmeden sunulması gerekmektedir. Uzun vadede toplumun tüm kesimlerine aktarılan eğitim iş gücü piyasalarının ihtiyacını karşılayacak ve nitelikli iş elemanlarına ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Nitelikli iş gücünün artırılmasıyla işgücü piyasasındaki üretimin de kalitesi artacaktır ve gelir dağılımının eşit hale getirilmesinin önündeki engeller ortadan kaldırılacaktır (Şahin, 2009, s.101).

Sosyal içerme yaşayan birey toplumun karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılabilmekte ve temel haklara ulaşımında herhangi bir engelle karşılaşmamaktadırlar. Sosyal içermenin temel amacı dışlananlar ile toplumdaki dışlayanlar arasındaki tüm engelleri ortadan kaldırılmasını sağlamaktır (Balaban, 2014,s.110). Siyasal haklarını kullanamayan dışlanmış, katılım hakkını ve karar alma mekanizmalarına dâhil olmayı da kullanamamakta toplumdan uzaklaşmaktadır. Din, dil, ırk ve yaşam biçimlerine toplumun baskın grubundan ayrılarak da kültürel olarak dışlanmayı da yaşamaktadır (Şahin, 2009,s.103).

Sosyal içerme bununla birlikte sağlık konusunda da toplumun genelini kapsamalıdır. Hasta ve engelli bireylerin, toplumsal faaliyetleri kısıtlı olmasından ötürü toplumun dışına itilmesi muhtemeldir. Buna yönelik Avrupa Birliği'nin sosyal içerme ve sosyal koruma uygulamaları sonucunda engelli ve hasta bireylerin istihdam edilebilmesi ve temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayabilecek işgücünün sunulmasına çalışılması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin sağlık harcamaları konusunda özellikle hassas olduğu ve bu harcama türünde sosyal fonlar oluşturulmaya çalıştığı bilinmektedir (Sapançalı, 2007, s. 78). İnsani ölçüde sağlık hizmetlerine ulaşamayan birey kendini çaresiz hissedecek ve toplum içerisinde asi yönünü gösterecektir. Topluma kazandırılmaya çalışılan birey sosyal içermesinin sağlanabilmesi için barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Gelir düzeyine uygun bir konut bulmak ve bu konutun toplumdan uzak olmaması, ulaşım hizmetlerine rahat bir şekilde ulaşabilmesi gibi faktörler sosyal dışlanmanın önüne geçecektir. Barınacak yerinin olmaması halinde ise birey kendini yetersiz hissetmeye devam edecektir.

Sosyal olarak dışlanmış bireyin kazanılması için bireye asgari gelir düzeyinde iş imkânı sunulması, temel ihtiyaçlarını karşılamada ve günlük insanın temel yiyeceklerini alabilmesi de sosyal dışlanmanın azaltılmasına yardımcı olabilmektedir (Şahin, 2009, s.103-104). Düşük gelirli bireylerin barınma ihtiyaçlarını kendi gelirlerine yönelik çözmesi kent merkezlerinden kopup, ulaşımın çok zor ve zahmetli bir şekilde gerçekleştiği yerleşim alanlarına kaymasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için kent planlamalarında ve belediye hizmetlerinin de bu kesimlerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Şahin, 2009, s.109). Örneğin, eğer göçmenlere geldiği ülkede barınma, sağlık, istihdam gibi imkânlar sunulmuyorsa ve göçmenler arzu ettiği şartlara kavuşamıyorsa, bu bireylerin toplumdan uzaklaşmasına ve kendi içlerine kapanmalarına neden olabilecektir (Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı, 2015, s.13).

Yerli – göçmen ilişkisinin de toplumsal uyum sürecinin önemli olduğu kesindir. Göçmenin genellikle enformel ilişkiler ağı içerisinde bulunması, ötekileşmesi, toplumda göçmenlere yönelik kalıp yargıların var olması, çatışma, suç, farklılıkların vurgulanması, yabancı düşmanlığı, kültürleşmeme, dışlama ve içirme kavramlarının toplumlar tarafından üretilmesine neden olmuştur. Göçmen kabul eden toplumun ötekileştirme ya da göçmeni etkileme gücüne karşılık göçmen gruplar da kendi içlerine kapanabilir veya geldikleri toplumda suça eğilimli olabilmekte ve kriz yaratabilmektedirler. Kimi göçmen grupları da toplumla iletişime girerek toplumun bir parçası olabilmektedirler (Karataş, 2006, s.12).

Toplumsal katılımının artırılmasına yönelik kaynak ve fırsatlara erişimin toplumun tüm kesimlerine eşit bir şekilde dağıtılmasına ve bunun güvence altına alınmasına çalışılması da sosyal içirme politikalarının en önemli öğeleridir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için, sosyal içirme politikalarının toplumdaki tüm aktörlere aktif bir şekilde aktarılmasına olanak sağlamalıdır (Sapancalı, 2007, s.63). Kentlerde istihdam alanlarının genişletilmesi ve kırsal bölgelerde ekonominin canlandırılması için teşviklerde bulunulması gerekmektedir (Öner, 2012, s. 258). Bu yüzden dışlanmayla mücadelede kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bir araya gelmeli ve aktif bir vatandaşlıkla birleştirilmesi gerekmektedir. Toplumsal olarak ayrımcı uygulamaların daha çok kabul görmesi ve dışlanmanın

içselleştirmenin önüne geçilmesi için de toplum içerisindeki tutum ve bilincin gelişmesine önem verilmesi gerekmektedir (Thorns, 2010, s.153–156).

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN GÖÇ VE SOSYAL İÇERME UYGULAMALARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ VE SOSYAL İÇERME UYGULAMALARI

Küreselleşme ile birlikte göç hareketleri ve yasadışı göç sorunları artışa geçmiş, devletler ve hükümet dışı örgütler bu sorunlarla başa çıkmaya çalışmışlardır (Güleç, 2015, s.82). Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası, kalkınma politikaları ile göçmenlerin ve dışlanmışların yaşadığı yoksulluk ve dışlanma sorunlarına dikkati çekmektedirler (Özgen, 2005, s.51). Birleşmiş Milletler’ in yoksulluk tanımında gelir ve insani temel haklara ulaşımının engellenmesi ve toplumdaki bireylerin sosyal ve siyasal hayata katılamaması gibi iki temel gösterge kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler, yoksulluğu sadece gelir göstergelerine dayandırmayıp, siyasal, sosyal ve kültürel tüm faktörlerin yoksulluk kavramı içerisine katılması gerektiğini de ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler yoksulluğu ‘Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’ ile ölçmeye çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından oluşturulan bu gösterge yoksulluğun sadece gelir faktörüne bağlanamayacağı bunun dışında da birçok değişkene bağlı olduğunu göstermektedir (Özer ve Çolak, 2015, s. 418). Yoksulluk ve sosyal dışlanma çok boyutlu kavramlardır. Ancak hangi kavramların sosyal dışlanmanın çok boyutluluğu içerisine dâhil edileceğine dair genel bir kanı oluşturulamamaktadır. Sosyal dışlanma ile mücadele de Avrupa Birliği’nin politikalarında başarı ölçülerinin kullanılması en iyi yol olarak gösterilmiş ancak objektif bir ölçüm söz konusu olamamıştır (Jehoel ve Vrooman, 2007, s.9).

Günümüzde Avrupa Birliği üye ülkeleri göç hareketlerinin ortaya çıkardığı sorunlarla ve göçmenlerin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonun yarattığı problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (Köklü, 2011, s.107). Avrupa Birliği üye ülkeleri göçmenlerin uyumunun sağlanması ve Avrupa’nın geleceği için göçün desteklemesi ve sınır kontrollerinin arttırılması yoluyla yasa dışı göç sorununa çözüm üretmeye çalışmaktadırlar. Avrupa Birliği üye ülkelerinin göç hareketlerine yönelik müdahaleleri göçün engellenmesinden çok göçmenin yasal ya da yasadışı konumunun belirlenmesine neden olmaktadır. Avrupa Birliği’nde nüfusun

yaşlanması genç işgücüne olan ihtiyacın artmasına neden olduğu için göç hareketlerinin Avrupa Birliği'nin hedeflerine ulaşılmasında çözüm olabileceğine dair genel bir kanı bulunmaktadır. Buna rağmen Avrupa Birliği içerisinde 30 milyonu aşan ve Birliğin vatandaşı olmayan insan yaşamaktadır ve bu sayının gün geçtikçe artması beklenmektedir (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.87). Bu açıdan, göç sorunu tüm dünyada olduğu gibi Avrupa Birliği açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Göç akımları ve göçmenlere yönelik tek tip bir politikanın oluşturulması günümüz koşullarında mümkün olmayacağı için, üye ülkelerin sosyal politikaları, sosyo ekonomik, siyasi ve kültürel alandaki uygulamaları incelenmiştir. Böylece bu uygulamalara dair gelişmeler takip edilerek göç sistemi ve göçmen haklarının sağlanmasına yönelik ortak bir politika oluşturulmaya çalışılmıştır (Köktaş, 2004, s.80).

Avrupa Birliği kuruluş aşamasından itibaren ekonomik bütünleşmesini sağlanmaya odaklanmıştır. Ancak ekonomik bütünleşme Avrupa'nın tam anlamıyla birleşmesi anlamına gelmemekte ve sosyal boyutun da ekonomi ile birlikte düşünülmesine neden olmaktadır (Erdoğan, 2005, s.19–20; Çolak, 2011, s.15; Çakar, s.79; Sapancalı, 2005, s.102). Çünkü ekonomik bütünleşmenin başarısı sosyal ve kültürel alanda da bütünleşmenin sağlanmasıyla gerçekleşebilecektir.

2.1.1. Avrupa Birliği'ndeki Göç Hareketlerine Tarihsel Bakış

Tarihsel olarak Avrupa'nın göç gönderen konumu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç alan konuma dönüşmüştür. Göç alan konuma ulaşan Avrupa ulusal anlamda göç politikalarına ihtiyaç duymuş ve tek, bütünleşmiş bir Avrupa için göç politikalarının uyum konusuna önem verilmiştir. Avrupa Birliği göç politikalarının tarihsel süreçte ilk olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında güney ülkelerinden kuzeydeki sanayileşmiş ülkelere yönelen 'misafir işgücü' göç akımları olmuştur. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan ekonomik ve sosyal tahribatı ortadan kaldırmak ve ekonomik kalkınmanın gelişmesi için üçüncü ülkelere gelecek işgücü göçünü teşvik eden göç politikaları uygulamıştır. Göç, Avrupa Birliği'nin kuruluş yıllarında sorun olarak algılanmadığı için göç konusunda ortak bir politika oluşturma gereksinimi de doğmamıştır. Bunun en önemli nedeni ise bu

dönemde gelen göçmenlerin misafir işgücü olması ve göçmenlerin kalıcı olmamasıdır. Kalıcı olmayan bu göçmen akımını da istenilen her an kontrol edilebileceği düşüncesi bulunmaktadır.

Avrupa'ya yönelen ikinci önemli göç akımı misafir işgücü akımıyla gelenlerin buralara yerleşmesiyle gerçekleşen aile birleşimleri şeklinde olmuştur. 1970'li yıllarda petrol krizinin ekonomik durgunluğa yol açması ve işsizliğin artması sonucunda misafir işgücü akımı durdurulmuştur. Ancak, aile birleşimi ile misafir işgücünün kalıcılaştığı, sığınma taleplerinin artışa geçtiği ve göçün istenildiği zaman durdurulacağına dair düşüncelerin kolayca gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmaya başlanmıştır (Güleç, 2015, s.84).

Son olarak ortaya çıkan göç hareketleri Soğuk Savaş sonrasında Doğu Bloğu Komünist rejimlerin yıkılmasıyla Avrupa'ya yönelen kitlesel göçler şeklinde olmuştur. 1990'lı yıllardan sonra Doğu Avrupa'daki siyasi değişimler ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması gibi nedenlerle Avrupa'nın göç hareketlerine karşı kısıtlayıcı uygulamalarda bulunmasına yol açmıştır ancak bu uygulamalar yasa dışı göç akımlarının odak noktası haline gelmiştir. Niteliksiz göçmenlerin her türlü işte çalışmaya gönüllü olması iş piyasasında rekabet ortamının oluşmasına neden olmuştur. İş piyasasındaki rekabet ortamının etkisiyle Avrupa toplumun genelinde yabancı düşmanlığı oluşmuştur. Bu durumun ortaya çıkardığı en önemli sorun göç konusunun Avrupa Birliği amaç ve hedeflerine alınmaması ve Birliğin yetki alanının dışında bırakılmasıdır (Köktaş, 2004, s.80).

2.1.2. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'ya yönelen göç hareketleri, Avrupa Birliği'nin ortak bir göç politikası belirlemesine yol açmıştır. Ortak göç politikasının yasal ve yasadışı göç hareketleri ve göçmenleri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Özellikle göç politikası ve serbest dolaşım hakkı ile ilgili gelişmeler 1980'li yıllardan sonra önem arz etmeye başlamıştır. 1980'li yıllar Avrupa Birliği'nin amacı olan tek ve ortak politika göç konusunda da hedeflenmesine rağmen bu konu da bir birlik oluşturmak sorunları da beraberinde getirmiştir. 1990'lı yıllar ise Avrupa Birliği'nin

göç politikalarının temel konularını ‘Adalet ve İşçileri’ oluşturmuştur. (Güleç, 2015, s.82).

Avrupa Ekonomik Topluluğu 1957 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile kurulmuştur ve bu tarihten sonra ilk kez Avrupa Birliği’nin göç politikası uygulanmaya başlanmıştır. Göç politikasına dair hükümler III. Başlıkta yer almıştır. Bunun yanı sıra Avrupa Ekonomik Topluluğu ‘dört özgürlük’ olarak ifade edilen kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanmasıyla ortak pazar yaratmaya çalışmıştır. (Güleç, 2015, s.84). Roma Antlaşması ile birlikte sosyal politika ve göç politikası ortak pazar da işçilerin serbest dolaşımı anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Erdoğan, 2005, s. 21). Aynı zamanda ilk kez Roma Antlaşması ile Avrupa Sosyal Fon’u da kurulmuştur. Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Birlik üye devletlerinin ekonomik, sosyal ve istihdamın sağlanmasındaki en önemli mali araçtır. Bu fonun amacı niteliksel ve niceliksel olarak istihdamın artırılması, ulusal, yerel ve bölgesel kalkınmanın geliştirilmesi ve iş kalitesini artırılması için yapılan projelerde mali desteği sağlamaktır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’ya yönelen işgücü göçünü teşvik eden bu fon günümüzde genç ve niteliksiz işgücünün istihdamı için mali destek olarak kullanılmaktadır (Atılman ve Çakar, 2007, s. 18–19; Fargues ve diğerleri, 2011, s.17). Avrupa Sosyal Fonu, 2007- 2013 döneminde toplumda dezavantajlı konumda sayılan kadın, genç, yaşlı, göçmen ve engellilerin işgücü piyasasına katılımındaki engellerin kaldırılmasına yönelik mali araç olarak kullanılmıştır. Bu dönemin hedefleri arasında işyerlerinde değişimlere gidilmesi, hayat boyu eğitim ve öğrenmeye yönelik projelerin artırılmasına yardımcı olunması ve çalışanların önündeki tüm dışsal engellerin kaldırılmasıdır. 2007- 2013 dönemi 2014- 2020 döneminin de kapsayacak şekilde Avrupa Sosyal Fonu sürdürülmektedir. 2014 yılı itibariyle Sosyal Fon’da yapılan değişikliklerle dezavantajlı grupların topluma bütünleşmesini sağlamak ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalan bireylerin Avrupa içerisinde düşürülmesi hedeflenmiştir (Atılman ve Çakar, 2007, s. 18–19).

1960’lı yıllarda Topluluğun sosyal politika uygulamalarındaki artışa rağmen, göç, sağlık ve sosyal refah anlayışında iç pazar hükümlerinin geçerli olduğunu söyleyebilmekteyiz. 1970’li yıllardan itibaren dört özgürlük alanı kişi, hizmet, sermaye ve emeğin piyasa içinde serbest dolaşımının sağlanmasına, işçi

göçmenlerin ekonomik bir işlevinin olduğuna ve göçmenlerin ve sığınmacıların insani yardım ve korumaya ihtiyacı olmasına yönelik politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu politikalar, iç güvenlik ekseninde geliştirilmiş ve devletlerarası anlaşmaların yapılmasını sağlamıştır (Güleç, 2015, s.84). 1975 yılında ‘Trevi Grubu’ kurulmuştur. Bu grubun amacı Avrupa Konseyi’nin İçişleri ve Adalet Bakanlıklarını bir araya getirmek ve güvenlik alanından bilgi paylaşımına yardımcı olmaktır.

1985 yılında ilk kez Avrupa Konseyi’nin 5 üye ülkesi; Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda tarafından göç konusunda işbirliği yapılmış ve ‘Schengen Anlaşması’ imzalanmıştır. Bu anlaşmanın amacı devletlerin ortak sınırlardaki kontrolleri azaltmak ve dış sınırlar üzerinde denetimin güçlenmesini sağlamaktır. Aynı zamanda, Schengen Anlaşması sınırların kontrolünün güçlendirilmesine ve göçe karşı kısıtlamalara yönelik hükümlerin olduğu anlaşmadır (Güleç, 2015, s.85; Tekin, s.51). Schengen anlaşması ile kişilerin iç sınır geçişlerindeki engellerin kaldırılmasına, dış sınırlarda ise kontrollerinin denetimli olarak gerçekleşmesini öngörmektedir. Günümüzde İngiltere ve İrlanda hariç Avrupa Birliği ülkeleri arasında Schengen vizesi uygulaması geçerli olmaktadır (Lahi, 2011, s.7; Fargues ve diğerleri, 2011, s.2). Schengen Anlaşmaları Avrupa Birliği’nin problemli alanlarına şekil vermesi ve hukuki çerçevede hükümetler arası işbirliği kurması adına önemlidir. Schengen Antlaşması, iç sınırların kontrol mekanizması içine dâhil edilmemesine, dış sınırlarda ise denetimin sıkı kontrollere konu olmasına, kısa ve uzun dönemli vize politikalarının uygulanmasına olanak vermiştir. Aynı zamanda bu antlaşmayla üçüncü ülke vatandaşlarının dolaşımına dair hükümler, polis ve cezai konularda ülkelerin işbirliği içerisinde çalışması Avrupa Birliği’nin hukuki ve kurumsal yapısı içine dâhil edilmiştir. Schengen Anlaşması hükümlerinin uygulanmasında yeteri kadar hukuki ve kurumsal çerçevenin oluşturulamadığı ve üye devletlerin egemenlik hakları açısından bu antlaşmanın istenilir ölçüde hayata geçirilmemesi yönünde eleştiriler de bulunmaktadır (Köktaş, 2004, s.74- 78).

1986 yılında Avrupa Topluluğu üyelerinin ‘Avrupa Tek Senedi’ ni imzalanması ile Schengen uygulamaları güçlendirilmiş, serbest dolaşım düşüncesi ortaya çıkmış ve iç sınır kontrolleri kaldırılmış ve dış sınırlarda sınır kontrollerinin denetlenmesine devam edilmiştir. Bu gelişmelerin ışığında iç sınır kontrolleri, iltica ve göç politikalarının hükümetler arası işbirliğiyle ortak bir politika da belirlenmesini

sağlamıştır (Güleç, 2015, s.85). Ancak, 1986 yılında Avrupa Tek Senedi ile sosyal bütünleşmeye yönelik daha dar kapsamlı bir sosyal politika öngörülmüştür (Erdoğan, 2005, s. 21). 1986 yılından itibaren Avrupa Topluluğu hükümetler arası bir *ad hoc* göç grubu kurarak göç ve iltica ile ilgili konulara ağırlık vermiştir. Resmi olarak da bu göç grubu Maastricht Anlaşması ile yürürlüğe girmiştir (Köktaş, 2004, s.71; Fargues ve diğerleri, 2011, s.20).

1990 yılında Dublin Sözleşmesi'nin Topluluğun bütünleşme süreci ve göç akımlarının yoğunlaşmasında hükümetlerin işbirliği içerisinde çalışması gereğini ortaya çıkarmıştır. Dublin Sözleşmesi, Avrupa Konseyi üye ülkeleri arasında göç ve iltica konularında hükümetler arası işbirliği ile siyasi diyalogların artışa geçirilmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda bu sözleşme ile birlikte iltica ve göçle ilgili yasal bir düzenlemenin yapılması Topluluk açısından göç ve ilticanın bir problem olarak algılanmaya başlandığını göstermektedir. Dublin Sözleşmesi ile birlikte iltica ve sığınma başvurularından sorumlu bir üye devlet tarafından değerlendirilecektir. Bu başvuruların değerlendirilmesinin sadece bir üye devlete bırakılmasının amacı iltica ve göç sisteminin kötüye kullanılmasının önüne geçilmek istenmesidir (Güleç, 2015, s.85). Avrupa Birliği göç konusunda nasıl ortak bir politika geliştiremiyorsa aynı şekilde iltica politikalarında da ortak bir paydada buluşulması oldukça zor görünmektedir. İltica günümüzde ulusal hukuk, uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği içerisindeki insan haklarına yönelik problemleri bir olgudur. Buna karşılık, göç ve iltica sorunlarına karşı aşırı hassas olan Avrupa Birliği Komisyonu özellikle iltica rejimi gelişimi için çalışmalarını sürdürmektedir. Avrupa Birliği iltica talebinde bulunanları değerlendirmesini iki farklı kaynak olan Dublin sözleşmesi ve Londra Çözümü ile yapmaktadır ve bireylerin iltica taleplerini bu kaynaklara göre reddedebilmektedir. Dublin sözleşmesi iltica ve sığınmacı rejimini 1951 Cenevre Sözleşmesi temelinde oluşturmuştur. 1990 yılında Dublin Sözleşmesi'nin imzalanması ile birlikte iltica ve sığınmacılara yönelik başvuruların incelenmesinde hangi üye devletin sorumlu olacağı belirlenmiştir. Siyasi sığınmacının ortak tanımı yapılarak farklı ülkelerin farklı uygulamalarının önüne geçilmiştir. Bununla birlikte, sığınma ve iltica talebinin birden fazla ülkeye yapılmamasına dair hükümler konulmuştur. Dublin Sözleşmesi'nin getirdiği bir yenilik de 1994 yılında kurulan Eurodac, Avrupa Birliği içerisinde iltica ve sığınma arayanlara yönelik üye ülkelerin

bilgi paylaşımına yardımcı olan ‘Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi’ kurulmuştur. Londra Çözümü ise 1992 yılında ‘ Güvenli Üçüncü’ ülke yoluyla Avrupa Birliği üye ülkelerine yapılan iltica ve sığınma taleplerinin yasal olarak engellenmesine yol açmıştır. Avrupa Birliği üye devletleri prensipte, iltica ve sığınma başvurusunda bulunanlardan hangi ülkenin sorumlu olduğunu ve Avrupa Birliği dışındaki üçüncü bir ülkeyi ‘güvenli’ ülke olarak belirleyebilmektedir. Avrupa Birliği iltica politikası Maastricht Antlaşması ile üçüncü sütunda yani bağlayıcı olmayan alanda yer alırken Amsterdam Antlaşması ile birlikte yetki alanı içerisine dâhil edilmiştir. Cenevre Sözleşmesi’nin mültecilerin statüsüne ilişkin 1967 New York Protokolü’nün ve bağlantılı tüm antlaşmaların üçüncü ülke vatandaşlarının iltica ve sığınma taleplerinin değerlendirilmesi ve bundan hangi devletin sorumlu olduğuna yönelik kuralların oluşturulmasına çalışılmıştır. Aynı zamanda, kabul koşullarındaki standartların belirlenmesi, mülteci ve yerinden edilmişlere yönelik standartlarında belirlenmesi mültecilerin ve yerinden edilenlerin kabulünden sonra sonuçlarını ve maddi külfetlerinin ödenmesindeki tüm düzenlemelerin yapılmasına önem verilmiştir (Köktaş, 2004, s.81- 83). Avrupa Birliği’nin göç politikasındaki dışsallaştırma ile göç denetiminin Avrupa sınırları dışında üçüncü ülkeye bırakılması ve göç sınırlarının taşınması anlamına gelen bir kavram olarak ifade edilmektedir. Güvenlik ekseninde geliştirilen göç politikalarının devamı ve bütünleştirici ögesi olarak dışsallaştırma politikalarının Schengen Anlaşması’nın getirmiş olduğu vize politikaları ile göç denetimi ve yönetimi üçüncü ülkelerin sınırlarına bırakılmıştır. Dışsallaştırma politikalarının tamamlayıcı aracı olarak ‘güvenli üçüncü ülke’ politikalarıyla göçmen, sığınmacı ve mültecilerin uzaktan kontrolünün sağlanmasına çalışılmıştır. Avrupa Birliği’nin genişleme politikalarıyla aday ülkelerin katı göç politikalarının oluşturulmasında ve Avrupa Birliği göç politikalarına uyumlarının sağlanmasında en önemli nedeni olarak göç yönetimindeki dışsallaştırma gösterilmektedir. Ancak Avrupa Birliği’nin göç probleminin çözümü için gerekli gördüğü güvenlik politikaları ve göçe karşı korumacı görünümü, Avrupa’nın yasadışı göçmenlere açık olmasını sağlamaktadır. Avrupa Birliği göç politikalarının temelinde sınır güvenliğini artırarak ve sınır kontrollerine verilen önemle çözüm üretmektedir. İltica ve göç alanlarının Avrupa’nın dışındaki üçüncü ülkelerde çözüm

üretilmesi Avrupa Birliği göç politikalarının eleştirilere konu olmasını sağlamaktadır (Güleç, 2015, s.91).

Avrupa Topluluğu, 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile ‘Avrupa Birliği’ ismini almıştır ve Avrupa Birliği üç sütun halinde oluşturulmuştur. Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa Birliği göç politikasında ki en önemli konu *ad hoc* göç grubu, ‘Trevi Grubunun’ ‘Adalet ve İçişleri’ alanında bütünleştirilmesi olmuştur. Bu antlaşmanın en önemli özelliği aynı zamanda hükümetler arası işbirliğine önem vermesi ve Avrupa Birliği organlarına da yetki vermesidir. Bu antlaşmadan sonra Avrupa Birliği göç ve iltica politikalarının önemi de artmıştır (Güleç, 2015, s.86).

Amsterdam Antlaşması öncesinde yasal göç, üçüncü ülke vatandaşlarının uyması gereken kurallar Avrupa Birliği hukuku ve kurumsal yapısı içerisinde değerlendirilmekteydi. Bununla birlikte, üçüncü ülke vatandaşlarının vize, ikamet ve çalışma ve sosyal yardımlardan yararlanmaları Amsterdam Antlaşması’ndan önce Avrupa Birliği hukuku içerisinde sayılmıştır. Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte göç ve iltica yönetimi ve kişilerin serbest dolaşımı konularında yasal ve yasadışı göçle ilgili düzenlemeler yapılarak göç konusu yeni başlık altında toplanmıştır. Amsterdam Antlaşması’ndan sonra üye devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının başka üye devletlere konumunu Avrupa Birliği hükümlerinde göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Köktaş, 2004, s.80). Avrupa Birliği’nin göç ve iltica konuları, Maastricht Antlaşması’nda üçüncü temel sütununda yer almasına rağmen Amsterdam Antlaşması’yla birlikte göç konusu birinci sütuna alınarak göçün ulus ötesi olma özelliğine vurgu yapılmış ve göç politikaları yapımında hükümetler arası işbirliğine gidilmesi kararı alınmıştır (Güleç, 2015, s.90). Aynı zamanda, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının engellenmesine yönelik hükümler birinci sütuna eklenmiştir. Birinci sütuna dâhil edilen konular içerisinde vize politikaları, göç ve iltica yapıları ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili uygulamalar Avrupa Birliği’nin hukuki temeline oturtulmuştur (Köktaş, 2004, s.75).

Göç ve sınır yönetiminin Avrupa Birlik müktesebatına bütünleştirilmesi 1999 yılında Amsterdam Antlaşması ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Serbest dolaşım hareketleri, göç ve iltica konuları eklenmiş, ırk ve etnik kimlik özelinde ayrımcılığa karşı yasa yapma hakkını öngörmüştür. Aynı zamanda bu anlaşma ile ‘ özgürlük,

güvenlik ve adalet' alanı oluşturulmuştur. Amsterdam Antlaşması, Schengen Antlaşması' nı Birlik hukuku içine almış ve üye ülkelerin iç sınırlarının kontrollerinin kaldırılmasına dair hükümleri ortaya koymuştur. Amsterdam Antlaşması ile serbest dolaşım ve güvenli bir ortamda yaşam hakkının sağlanacağı ve tüm engellerin ortadan kaldırılacağına dair hükümler bulunmuştur (Güleç, 2015, s.86).

Amsterdam Antlaşması'ndan sonra 1999 yılında Tampere Zirvesi'nde, özgür, güvenli ve adaletli bir alan oluşturabilmek adına stratejik hedeflerin belirlenmesi gerçeği ile yüzletilmiştir. Göçün kaynak, hedef ve transit ülkelerdeki ekonomik, siyasi ve sosyal tüm koşulların ışığında üye ülkelerin daha fazla ortak hareket etmesi gerekliliği doğmuştur (Güleç, 2015, s.86). Bu amaçla, Tampere Zirvesi'nde göçün ekonomik ve insani sebepleri üzerinde denge kurulması ve üçüncü ülke vatandaşlarına temel hak ve yükümlülüklerinin verilmesi konusunda işbirliğine gidilmiştir. 1999 yılında Tampere Zirvesi'nde dört özgürlükle birlikte üçüncü ülkelere kurulmaya çalışan bağlar üzerinde kendisini göstermiştir. Ancak, göçmenlerin entegrasyonuna dair çok az konuya bu Zirve de değinilmiştir (Köklü, 2011, s.107). Göçmenlerin entegrasyonu ve uyumunun göz ardı edildiği ve göçmenlerin sorunlarına yönelik yaklaşımlara önem verilmemiştir (Fargues ve diğerleri, 2011, s.8). 1999 yılında gerçekleşen Tampere Zirvesi ile göç ve ilticaya yönelik Avrupa Birliği üye ülkelerin işbirliği ile oluşturulmasının önünü açan siyasal bir destek mekanizmasını ortaya çıkarılmıştır. Bu zirvenin amacı göç ve ilticaya yönelik ortak politikaların oluşturulması için üye devletlerin işbirliği sorgulanmıştır. 11 Eylül tarihinden sonra 'iç güvenlik' ve 'yasadışı göç' kavramlarına önem verilmiş ve göç politikaları bu ekseninde gerçekleştirmeye başlamıştır. İç güvenliğin geliştirilmesine yönelik farklı yaklaşımların en aza indirilmesi ve ortak bir hedef belirlenmesi için Avrupa Birliği 'özgürlük, adalet ve içişleri' alanlarında denge kurmaya çalışmıştır. Özellikle adalet ve içişleri alanlarında yaratılmaya çalışılan işbirliği 4 faktöre göre belirlenmiştir. İlk olarak Avrupa Birlik amaçlarından ortak pazar için dört özgürlük alanı kişi, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması gerekliydi. Ortak pazara yönelen üçüncü ülke vatandaşlarına karşı Avrupa Birliği üyeleri ortak vize, göç ve iltica politikaları belirlemesi ve buna yönelik kontrollerinin oluşturulmaya başlamıştır. İkincil olarak suç ve suçluların ortak pazar anlayışıdır. Soğuk Savaş sonrasında ülkelerin ticari anlamda bilgi ve

teknoloji gelişimi ile ortaya çıkan suçların küreselleşmesinin, suçların sınır aşması suçlara yönelik ortak bir politika uygulanmasının gerekliliğini doğurmuştur. Üçüncü olarak ise 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda Doğu Bloğu ülkelerinin Avrupa Birliği'ne girme beklentisi 'adalet ve içişleri' alanlarında üye devletlerinin koordineli çalışmasını zorunlu kılmıştır. Bunun yanı sıra Doğu Avrupa'daki Komünist rejimlerin yıkılması sonucunda bölgesel olarak belirsizlikler ve etnik olarak istikrarsızlıklar ortaya çıkmıştır. Dördüncü olarak ise hükümetler arası işbirliğinin önemi ve Avrupa Birliği'nin işbirliğinin halkın onayıyla pekiştirilmesi ile hakların Avrupa'sı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple yasa dışı göçle mücadele halkın onayının alındığı en önemli alanlardan birisi olmuştur (Köktaş, 2004, s.72- 73). Maastricht Anlaşması, Amsterdam Anlaşması ve Tampere Zirvesi'nin ortak noktası Avrupa Birliği üye ülkelerinin ortak bir göç ve iltica politikasına ihtiyaç duyduğunun farkına varılmasıdır. Avrupa üye ülkelerin karşılaştığı problemlerin başında artan mülteci akımları ve düşük nitelikli göçmenler gelmektedir. Buna karşılık üye ülkelerin amacı küresel anlamda rekabet edebilmek için nitelikli işgücünü Avrupa piyasasına çekmeye çalışmaktır. Yasadışı göçmenlerin kontrolüne yönelik ihtiyacın artmasıyla birlikte Avrupa Birliği'nin sınır kontrol harcamaları da artmıştır (Köklü, 2011, s.126). 2003 Lahey Zirvesi ise Tampere Zirvesi'nde belirlenen hedeflere ulaşılması için strateji geliştirilmesinin gerekli olduğu ve üçüncü ülkelerin iltica ve göç sistemlerinin gelişiminde katkıda bulunduğu, bu ülkelerle işbirliği yapılması gerektiği, yasadışı göçle mücadele ve kaynak ülkelere göçmenlerin geri gönderilmesine dair politika ve işbirliğine önem verilmiştir. Sınır güvenliği için AB Ajansı FRONTEX ile bu alan için fon kurulmuştur (Güleç, 2015, s.87; Fargues ve diğerleri, 2011, s.11).

2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, sınır yönetiminde kontrollerin artırılması, vize uygulamaları, üçüncü ülke vatandaşlarının dolaşımı, göç ve ilticaya yönelik düzenlemeleri ve yasa dışı göçle mücadele yöntemlerini güçlendirmiştir (Köktaş, 2004, s.76). 2004 yılında Avrupa Birliği Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesi adına oluşturulan Hague Programı kabul edilmiştir. Bu programla göçün tüm aşamalarında ülkelerin kapsamlı bir yaklaşımı belirlemesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, göçe kaynaklık eden ve transit ülke konumundaki bölgelerle işbirliğinin ne derece önemli olduğu konusunda da vurgular yapılmıştır. 2005 yılında

Hampton Court'ta ise ilk kez göç problemlerine küresel yaklaşımlara gidilmesi ve sorunun çözümünde kaynak ve transit ülkelerin ekonomik kalkınmalarına öncelik verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, 2005 yılında Avrupa Birliği 'Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımı' ile göç konusunda üçüncü ülkelere gelen göç hareketlerinin ortak bir işbirliği yoluyla çözümlemek ve uluslararası ilişkiler ve ekonomik kalkınma politikalarının bir arada yürütülmesi gerekliliği üzerinde de durulmuştur (Güleç, 2015, s.87). Göç ve ekonomik kalkınma arasındaki bağın farkında olan Avrupa Birliği üye ülkeleri, öncelikli olarak göçün kaynağı ya da transit ülkelerindeki yoksulluğun kaldırılmasına çalışmaktadır. Aynı zamanda bu ülkelerin ekonomik gelişmelerinin sağlanmasına, iyi yönetilmesine ve demokratik haklara ulaşılmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. 2008 yılında Avrupa Birliği İltica ve Göç Anlaşmasında beş önemli hedef belirlenmiştir. Bunlardan ilki üye ülkeler öncelikli ihtiyaçlarını belirleyip yasal göçü kabul koşullarını kapasitelerine göre belirlemelidirler. İkinci hedef olarak, yasadışı göç hareketlerinin kontrol altında tutulmalıdır. Üçüncü hedef, sınır yönetiminin denetimine önem verilmesi ve sınır yönetimleri ile göç yönetiminin bütünleştirilerek uygulanmasıdır. Dördüncü hedef ise, sığınma ve göç uygulamalarında ortak bir statü uygulamasına gidilmesi ve bunun üye devletler tarafından kabul edilmesidir. Bu hedeflerin başarılı olabilmesi için kaynak ve transit ülkelerin göç ve kalkınma politikalarının takip edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla da üçüncü ülkelerle işbirliği içinde göçün tüm aşamalarını kapsayan ortak uygulamalar gerekmektedir.

2009 yılında üye devletlerin imzaladığı göç yeniliklerinin daha dikkat çekici olduğu yeniden düzenlenen Lizbon Antlaşması ile göç ve ilticaya yönelik düzenlemeleri 'Özgürlük, Güvenlik ve Adalet' alanı içerisine yerleştirilmiştir. Lizbon Antlaşması'yla birlikte ilk kez 'iç güvenlik' ve 'dış sınırların bütünleştirilmesi' Avrupa Birliği içerisinde düzenlenmiştir. Yasa dışı göçle mücadele gene en önemli problem olarak sayılmıştır. Buna yönelik izinsiz ikamet eden yabancıları sınır dışı etme ve üçüncü ülkelere geri gönderme düzenlemelerine gidilmiştir. 2009 yılında Stockholm Programı kabul edilmiş ve bu program Tampere ve Lahey Zirvelerinde alınan kararların devamı şeklinde oluşturulmuştur. Bu programla birlikte, 2010–2014 dönemindeki göç ile ilgili tüm uygulamaları ve düzenlemeleri gerçekleştirme hedefi de sayılmıştır. Stockholm Programı, Lizbon

Antlaşması'ndaki göçle ilgili hükümlerle paralel şekilde oluşturularak küresel bir göç yaklaşımının belirlenmesine çalışılmıştır. Stockholm Programı'nın belirlediği diğer hedefler, ilk olarak iş piyasası ve istihdamın taleplerinin karşılanması için ortak bir politika belirlenmesidir. Göçmenlerin uyumuna yönelik uygulamaların arttırılması gereği de bu programın hedefleri arasındadır. Yasadışı göçle mücadelede etkin şekilde sınır kontrollerinin arttırılması üzerinde durulmuş ve kararlar alınmıştır (Güleç, 2015, s.89).

Avrupa Birliği göç politikasının günümüzdeki görüntüsü göç dalgalarının düzenlenmesi, Avrupa Birliği içinde yaşayanların uyum ve bütünleşmesinin sağlanması, göçe yönelik ortak gelişme gösterilmesi ve yasa dışı göç ve göçmenlerin geri kabulünün üçüncü ülkeler tarafından kabul edilmesi şeklindedir (Köktaş, 2004, s.80).

2.1.3. Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yöntemleri ve Sosyal İçerme Politikaları

1970'li yıllarla birlikte Avrupa'da sosyal içerme ve dışlanma kavramlarının sosyal politika alanına dâhil edilmesiyle ilk uygulamalarına başlamıştır. Sosyal içermenin en temel amacı sosyal dışlanma ile mücadele etmek ve toplumdaki dışlananlarla toplumun geri kalanı arasındaki tüm engellerin kaldırılmasıdır. 1970'li yıllarla birlikte dönüşüme uğradığı ve refah devlet anlayışına hizmet eden sosyal sigorta sistemlerinin toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına karşılık olamayacağı düşüncesi doğmasına rağmen, ilk kez 1988 yılında Fransa'da asgari gelir uygulamasına başlanmasıyla sosyal içerme politikalarının sosyal politika alanında incelenmeye başlandığını söylemekteyiz (Balaban, 2014, s.103-110). Avrupa Birliği'nde işsizlik oranlarının artması, uluslararası göç hareketlerinin Avrupa'ya yönelmesi ve ekonomik krizler gibi faktörler sosyal dışlanma kavramının önemini ortaya çıkarmış ve sosyal dışlanma ile mücadele için sosyal politika yapımına önem vermeye başlanmıştır. Bu amaçla, 1990 yılında Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi kurulmuş ve sosyal dışlanma kavramı ve buna yönelik sosyal içerme ile ilgili göstergeler oluşturulmuştur (Bildirici, 2011, s.29).

1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda sosyal politika, sosyal koruma, sosyal diyalog ve insan kaynaklarının eğitimi konuları daha kapsamlı oluşturulmuştur. Sosyal Avrupa kavramı 1996 da yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile Avrupa Sosyal Şartı'nda sosyal güvenlik haklarının sadece çalışanlara yönelik bir uygulama olmadığı, aynı zamanda sosyal güvenlik haklarının temel vatandaşlık hakkı olduğu konusunda da kararlar alınmıştır. Avrupa Sosyal Şartı sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele konusunda uygulamaları kapsarken aynı zamanda asgari gelir yardımından yararlanabilecek herkesi kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Asgari gelir yardımının yoksullukla mücadelede etkili bir yol olmasına rağmen, sosyal dışlanma ve yoksulluğu ortadan kaldırma gibi bir fonksiyonu da bulunmamaktadır. Daha önce de değinildiği üzere sosyal dışlanma ve yoksulluk çok boyutlu neden ve sonuçlara dayandığı için farklı düzenlemeler ve uygulamalara gidilmesi ve çözüm konusunda da çok boyutlu düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği içerisinde işgücü piyasası ve ekonominin canlandırılması için verilen teşvikler yeterli görülmemekte aktif ve nitelikli işgücünün yaratılması için yaşam boyu öğrenme ve eğitim programlarına öncelik verilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele de en önemli argümanın emek olduğuna da dikkat çekilmektedir. Özellikle toplumdaki eşitsizlik ve ayrımcılığa uğrayan kesimlerdeki işçilerin talep ve sorunlarını çözmek için sosyal haklar verilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Atılğan ve Çakar, 2007, s.78). Bu veriler ışığında, Avrupa Birliği yoksulluk ve sosyal dışlanmaya uğrayan kesimlerin ihtiyaçlarını ve haklarını Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi kendi sorumluluklarına bırakma anlayışından çok siyasi sorumluluğun kapsayıcılığı içinde değerlendirmektedir. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin yaratmaya çalıştığı 'Avrupa Sosyal Modeli' ulusal temelde üye ülkelerin farklı politika, sosyal koruma sistemi ve sosyal politikaları olmasına rağmen, ortak değer ve göstergelerle karşılaştırılabilir kurumları ortaya çıkarmasına olanak sağlamaktadır. Avrupa Sosyal modeli, sosyal güvenlik kapsamının geniş olması, gelir dağılımının daha adil ve eşitlikçi yapıda bulunması, işçilerin daha örgütlü ve sendikalaşmanın daha çok görülmesi, kamusal hizmetlerin erişiminin var olması ve sosyal koruma kurum ve kuruluşlarının Amerika Birleşik Devletleri'ne kıyasla daha çok görünür olmasına olanak sunan bir yapıdadır (Erdoğan, 2005, s.19–20).

1997 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile de sosyal politika ve sosyal içerme konuları daha kapsamlı uygulama alanı bulmuştur. Amsterdam Antlaşması ile ayrımcılığa karşı savaş açılmış ırk, etnik köken, din, dil, engellilik, yaş ve cinsiyet konusunda toplumsal ayrımcılık ile mücadele edilmiştir (Ceylan-Ataman, 2011, s.22; Bildirici, 2011, s.30; Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s.1). Avrupa Topluluğu'nun kuruluş amacının ekonomik bütünleşmeye dayanması nedeniyle Avrupa sosyal modeline ve bütünleşmesinin sağlanmasındaki eksiklikler eşitsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın artması olarak gösterilmiştir. Bu açıdan Amsterdam Antlaşması'ndan sonraki dönemde sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadelede daha etkin önlemler alınmıştır. Sosyal politika bu anlaşma ile birlikte Avrupa Birliği ve üye ülkelerin ortak sorumluluğu içerisine alınmıştır. Ortak sosyal politika amaçları arasında istihdamın geliştirilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçi ve işveren arasındaki iletişimin sağlanması, insan kaynaklarının gelişiminin sağlanması ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmesine önem verilmiştir. Amsterdam Antlaşması'yla sosyal dışlanma ve sosyal koruma alanlarında etkili uygulamalara geçilmiştir ve Avrupa Sosyal Modeli ile Avrupa toplumunun modernizasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Sosyal dışlanma ile mücadelede en etkili çözümünde istihdamın geliştirilmesi ve yaşam boyu eğitimin toplumdaki dışlanmışlara sunulmasına da olarak gösterilmiştir (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2006, s.98). Sosyal bütünleşmenin temeli Amsterdam Antlaşması'yla atılmış olmasına rağmen günümüzde Avrupa Sosyal Birliği'nin oluşturulmasının sağlanamadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır (Erdoğan, 2005, s.19–22). 1990'lı yılların sonlarında Avrupa Birliği'nde ekonomik bütünleşme sürecinin tılandığı, işsizliğin arttığı, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarına karşı aktif çözüm üretilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereksinimin karşılanması için sosyal koruma ve sosyal içerme politikalarına ağırlık verilmiştir (Ceylan-Ataman, 2011, s.21). Bu politikaların oluşturulmasını sağlamak adına 2000 yılında yapılan Nice Avrupa Konseyi'nde üye ülkelerin stratejilerinin yoksulluk ve sosyal dışlanma ile ilgili hedeflerin konulmasına ve sosyal içerme ile toplumda olumsuz koşullarda yaşayan bireylerin Avrupa toplumuna entegre edilmesine çalışılmıştır. Belirlenen hedeflerin genel çerçevesi istihdam ve işgücü piyasasına katılımın sağlanması,

toplumdaki tüm bireylerin haklara, mallara ve hizmetlere erişiminde engellerin olmaması, sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi, en korunmasız ve dezavantajlı gruplara yardım edilmesi ve tüm kurum ve kuruluşların bu konuya odaklanmasıdır. Bu hedeflerin amacı ekonomik ve sosyal ihtiyaçları bütünlük düşünüp sosyal içermeye ilgili üye ülkelerinin işbirliğinin oluşturulmasıdır. Ülkelerin öncelik vermesi gereken konular arasında, çocuk yoksulluğunun ortadan kaldırılması, işgücünün piyasasının toplumdaki her kesiminin katılımı ile oluşturulması, toplumdaki tüm kesimlerin insani yaşam koşullarına sahip olması için konut ihtiyacı, sağlık ve eğitim haklarının düzenlenmesidir. Engellilere, etnik azınlıklara ve göçmenlere yönelen ayrımcılığın bu grupların topluma entegre edilmesi ile ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s.2; Sapancalı, 2005, s.90). Nice Zirvesi, Avrupa Birliği Sosyal politikalarının toplumda dezavantajlı gruplar olarak anılan işsizler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, evsizler, göçmenler, azınlıklar ve engellilerin toplumla bütünlüğünün sağlanması ve sosyal içerme politikalarının ilk kez sosyal politika alanına dâhil edilmesini sağlamıştır. Nice Zirvesi'nin bu çerçeveyi belirlemesinden sonra üye devletlerin sosyal içerme politikalarının yapımında işbirliğine gidilmesine olanak sağlanması için 'Ortak İçerme Belgesi' hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Ortak İçerme Belgeleri aday ülkeler ve Komisyonun birlikte düzenlemesi gereken sosyal dışlanma oranlarına göre mali yardımın hangi ülkeye verilmesinin kararlaştırılmasına yardımcı olan stratejik belgelerdir. Türkiye aday ülke statüsünde olduğu için Ortak İçerme Belgesi'nde yoksulluk ve sosyal dışlanma ile ilgili verilerin olması gerekliliğini öngörmektedir (Atılgan ve Çakar, 2007, s. 41). Ortak Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Belgesi (JIM) Nice Zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşmak için üye devletlerin yoksulluk ve sosyal dışlanma kapsamının belirlenmesi, temel yapısal problemlerin tanımlanması, sosyal dışlananların dışlanmaya yönelik engellerin kaldırılması ve ülkelerin ulusal bir strateji oluşturmasına dayandırılmıştır. Sosyal istatistik sistemleri aracılığıyla sosyal dışlanma göstergelerinin Avrupa Birliği'nin çerçevesinde oluşturulmuştur (Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s. 4). Nice'te 2000 yılında toplanan Avrupa Konseyi'nde Sosyal Politika Gündemi onaylanmış ve 2005 yılına kadar politik hedefler ortaya konulmuştur. Ortak hedeflere ulaşılması için yeni sosyal politikaların

oluşturulmasında tüm kurum ve kuruluşların aktif olarak sürece katılması gerekmektedir. Bu politik hedeflerin uygulanmasında kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içerisinde sosyal politikaların yapımına katılımı sağlanmalıdır (Erdoğan, 2005, s. 10- 11; Tekin, s. 160). 2000 yılında Avrupa Birliği'nde Lizbon Stratejisi oluşturulmuştur. Lizbon stratejisi ile 2010 yılına kadar Avrupa'nın küresel olarak ekonomik rekabet edebilirlikte lider konumuna yükselmesi, bilgi ve teknolojiye dayanan Avrupa Sosyal ruhunun canlandırılması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmaya yönelik Avrupa Sosyal Model'inin ekonomik rekabeti sağlaması ve istihdamı arttırmak için nitelikli işgücü gereksiniminin karşılanmasını sağlaması beklenmiştir. Bu amaçla da yaşam boyu eğitim programlarına ağırlık verilmiştir. Bunun yanı sıra, sosyal koruma sistemleri ile yoksulluk ve sosyal dışlanmanın zararlarını en az indirmek hedefler arasında sayılmıştır (Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s.1). Lizbon Stratejisi' nin ortaya koyduğu 2010 Avrupa hedefi için bilgi kaynaklı bir toplumun yaratılması ve iç pazarda tüm haberleşme ve medya hizmetlerinin kullanılmasına önem verilmiştir. Bunun yanı sıra e-içerme ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik politikaların desteklenmesine önem verilmesi üzerinde de durulmuştur. Lizbon Avrupa Konseyi'nde üye ülkelerin ortak hedeflerinin belirlenmesi ulusal ve bölgesel politikaların dönüşümüne yardımcı olması beklenmiştir (Sapancalı, 2005, s. 89).

Lizbon Stratejisi, Avrupa Birliği'nin sadece ekonomik büyümesini gerçekleştirme gibi bir hedefi bulunmadığının açık göstergesidir. Çünkü ekonomik gelişmenin yanı sıra sosyal uyumunda ön plana çıktığı ve sosyal hedeflerin ekonomik hedeflerle bütünleşik olarak uygulanmasını hedeflenmiştir. Sosyal içermenin gelişiminin sağlanmasına önem verilerek insan odaklı bir yaklaşımın Birliğin ana hedefleri arasında sayılmıştır (Çolak, 2011, s.9).

Lizbon Stratejisi Avrupa Birliği üye ülkelerinin sosyal politikalarının ve kurumsal çerçevelerinin ortak bir politikaya ve kuruma dönüştürülmesine olanak vermektedir (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.19- 20). Bununla birlikte ekonomik amaçların başarılı şekilde tamamlanması için sosyal politika amaçlarının bütünleşik olarak düşünülmesine dikkat çekilmiştir. Ancak ekonomik bütünleşmenin sağlanması sosyal bütünleşmenin sağlanmasından daha kolay ve görülür olduğu için sosyal bütünleşme için daha çok ve nitelikli uygulamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal

içerme politikaları ile Avrupa'nın etnik kimlik, dil, din ve kültürel farklılıkların uyumunun sağlanması teoride kolay gibi görünmesine rağmen pratikte birçok sorunla karşılaşılmasına neden olmuştur ve olmaktadır. Sosyal dışlanma ve yoksulluk ile mücadele gibi sorunların çözümünde istihdam ve işgücü piyasasına aktif katılımın sağlanması en etkili çözüm olarak düşünülürken tek başına yeterli olmamaktadır. Lizbon Stratejisi sosyal dışlanmanın çok boyutlu yapısının anlaşılmasına çalışmakta, işgücü, istihdam, eğitim, sağlık ve konut problemlerinin bütüncül anlayışla düşünüp buna uygun bütüncül çözüm üretilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Lizbon Avrupa Konseyi'nde Sosyal İçerme Stratejisi ile yoksulluğun 2010 yılına kadar azaltılması hedeflenmiştir ve üye ülkelerin bu hedef için Ulusal Eylem Planları' nı oluşturmasını öngörmüştür. Ulusal Eylem Planları, Avrupa Birliği üye ülkelerdeki ve aday ülkelerinde yoksulluk kavramının Avrupa siyasi gündeminde sıcak konu olarak tutulmasına ve sivil ağlar aracılığıyla sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele de kurumsallaşmanın önünün açılmasına olanak vermektedir (Atılğan ve Çakar, 2007, s.82). Avrupa Birliği 2020 hedefleri arasında yoksullukla mücadelede Avrupa platformunun oluşturulmasına öncelik verilmiş ve bu platformun yoksulluk ve sosyal dışlanma içinde yaşayan ya da bu ihtimali yüksek olan bireylerin aktif olarak ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılmasını sağlamıştır. Avrupa platformunun Açık Koordinasyon Yöntemi ile işbirliği içerisinde sosyal dışlanma ile mücadele de somut uygulamalara geçilmesine önem verilmiştir (Akbaş ve Apar, 2010, s. 6-7). Bununla birlikte Lizbon Stratejisi ile Açık Koordinasyon Yöntemi' nin belirlenmesine de olanak sağlamıştır. Bu yöntemle Avrupa Birliği sosyal politika yapımında üye devletlerinden toplanan sosyal dışlanma verileriyle ortak hedef, gösterge ve ölçütlerinin oluşturulmasına çalışılmıştır. Ulusal Eylem Planları' nda bu hedeflerin belirlenmesine olanak sunulmuş ve bu hedeflerin ortak bir bölgesel politikaya dönüştürülmesine çalışılmıştır (Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s.1). Açık Koordinasyon Yöntemi 1997 yılında istihdam konusunda işbirliği yapılması için oluşturulmuş, 2000 yılında Lizbon Zirvesi ile de sosyal politika alanında da bu yöntem kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa Konseyi 2010 yılına kadar yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele etme de açık işbirliği yönteminin uygulanması gerektiği kabul edilmiştir. Açık Koordinasyon Yöntemi' nin farklı düzey ve ülkelerin yönetimlerinin işbirliği içinde

çalışması bu yöntemin sert bir yukarıdan inmece anlayıştan çok yumuşak ve koordineli yasaların ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur (Erdoğan, 2005, s. 30; Çolak, 2011, s.7; Mitev, 2013, s. 184). Açık Koordinasyon Yöntemi, Lizbon Stratejisi'nin bir parçası olarak Avrupa Birliği üye ülkelerinin gönüllü olarak işbirliği ve koordinasyonu oluşturulmasını sağlamıştır. Ancak Lizbon Stratejisi ile oluşturulmaya çalışan Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi Açık Koordinasyon Yöntemi'nin istenilen seviyelerde işbirliğine yönlendirilememesi ve ulusların önceliklerinin birbiri ile örtüşmemesi gibi nedenlerle istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Tüm bu olumsuzluklarına rağmen Lizbon Stratejisi'nin Avrupa Birliği'nin oluşumunda ve büyümesindeki en önemli kaynak olduğunu söyleyebilmekteyiz (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.23- 29).

2.1.4. Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yöntemi: Açık Koordinasyon Yöntemi ve Laeken Göstergeleri

Açık Koordinasyon Yöntemi'nin sosyal dışlanma ile mücadele de Avrupa Birliği üye ülkelere hem sosyal içerme politikaların üretilmesinde hem de üye ülkelerin işbirliği içerisinde çalışmasının önünü açan en önemli araç olarak görülmektedir. Diğer ülkelerin uygulamalarını ve değerlendirmelerini karşılıklı işbirliği sürecine dâhil ederek en etkili politika yapımına önem veren bir yöntemdir. Bu yöntemin bir diğer önemi de üye devletlerin kendi iç sosyal politikalarını oluşturmaları ve politikaların yapımında ortak göstergeleri göz önünde bulundurmasıdır. (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.91). Açık Koordinasyon Yöntemi hem üye ülkeleri izleme olanağı vermekte hem de ülkelerin iç denetimlerini kolaylaştırmaktadır. Açık Koordinasyon Yöntemi, Avrupa Birliği içerisinde bulunan üye ülkelerin farklı amaç ve araçları olmasının aslında farklılıkların bütünleştirilmesi adına getirilen esnek bir uygulamayı amaçlamaktadır. Açık İşbirliği Yöntemi'nin Avrupa Birliği içerisindeki siyasi kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da aktif olarak siyasi sürece katılmasına olanak vermektedir (Koray ve Çelik, 2007, s.168). Örneğin, Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı (EAPN) ve Evsizlerle Çalışan Ulusal Dernekler Avrupa Federasyonu (FEANSTSA) gibi sivil toplum kuruluşlarının amaçları sosyal dışlanma ve yoksulluk ile mücadele kapsamında Avrupa Birliği

içerisinde siyasi sürece katılmasına ve bu grupların toplum içerisinde farkındalığının oluşturulmasına çalışmaktır. Bu Sivil Toplum Kuruluş (STK)'ların sosyal dışlanma sorunlarına yönelik bilgi ve verileri toplamak ve bu bilgileri paylaşmak, sosyal içerme politika süreçlerini takip etmek ve bu süreçleri etkilemek gibi misyonları da bulunmaktadır. Dikkat edilmesi gereken nokta Avrupa Birliği içerisinde bulunan bu sivil toplum kuruluşlarının görevi ne devletin üstlenmesi gereken siyasi sorumluluğu yerine getirmek ne de hayırsever bir kuruluş olarak görev almaktır. Siyasi otoriteyi tetikleyerek sosyal politika yapımına yardımcı olmak ve sosyal içerme politikalarının yapımında dışlanmışların siyasi otorite tarafından farkındalığının arttırılması görevini üstlenerek sivil toplum kuruluşlarının geleneksel mantığından çıkarılmasıdır. Avrupa Birliği içerisinde aktif olarak görev yapan bu sivil toplum kuruluşları politika yapanlarla toplumdaki dışlananlar arasında köprü kurmaktadır. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk ile mücadele de aktif rol oynayarak çözüm üretmek en temel amaçları arasındadır (Atılgan ve Çakar, 2007, 79- 80). Açık Koordinasyon Yöntemi, üye ülkelerin sosyal içerme politika uygulamalarında birbirlerinden veri ve bilgi paylaşımlarına olanak tanımaktadır. Bu yüzden 1990'lı yıllar boyunca Avrupa Komisyonu sosyal içermeyi kavram olarak açıklamamış, sosyal dışlanma kavramını açıklamakla yetinmiştir. Böylece üye ülkelerdeki deneyim ve uygulamaların işbirliği ve eşgüdümlü şekilde öğrenilmesine çalışılmıştır. Sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir kavram olmasından dolayı tek bir tanımlı yapılamamaktadır. Bu açıdan da tek tip politika ile sosyal dışlanmayla mücadele etmekte neredeyse imkânsızdır (Balaban, 2014, s.111). Ortak bir politika verilerine ulaşabilmek için, 2001 yılında Açık Koordinasyon Yöntemi ile üye ülkelerinden gelen sosyal dışlanma sorunlarının birleştirildiği Laeken göstergeleri birincil ve ikincil göstergeler olarak oluşturulmuştur. Birincil göstergeler, sosyal dışlanmanın oluşumundaki en önemli sorunlardan oluşmaktayken, ikincil göstergeler sosyal dışlanma probleminin desteklenmesine dair göstergeler şeklinde oluşturulmuştur (Avrupa Birliği Sosyal İçerme ve Sosyal Koruma Stratejisi Bilgi Notu, s.1). Laeken Avrupa Konseyi'nde sosyal dışlanmanın 18 tane göstergesi belirlenmiştir. Yoksulluk ve gelire yönelik göstergelerin 'Avrupa Topluluğu Hane Halkı Paneli' ve istihdama göre verilerin 'Avrupa Birliği İşgücü Ölçümleri' sayesinde Avrupa toplumundaki sosyal dışlanmışlar sayısal olarak ortaya koymuştur (Sapancalı, 2005, s. 67). Avrupa

İstatistik Kurumu (Euro Stat), Laeken göstergelerine yönelik sosyal içerme verilerini toplamıştır. Böylece sosyal içermenin göstergeleri ile dışlanmışlar toplumda gözlemlenir bir olgu olmuş ve Avrupa Birliği üye ülkeleri arasındaki bu konudaki uzlaşmazlıkların en alt seviyeye indirilmesine yardımcı olmuştur (Balaban, 2014, s.103).

Avrupa Birliği Laeken göstergeleriyle ve sosyal dışlanma ile mücadele edilebilmesi için sosyal dışlanma kavramını beş başlık altında toplamıştır. İlk olarak işgücü piyasalarından dışlanmaya uğrayanlar uzun süreli işsizliğin ortaya çıkardığı yoksulluk ve ekonomik dışlanmaya uğramakta ve sağlık güvencelerinden ve emeklilik sistemlerinden yararlanamamakta sosyal güvenlik alanının da dışlanmaktadır. İşgücü piyasalarında ve istihdam da dışlanan grubun sağlık hizmetlerine erişim, barınma ve beslenme ihtiyaçlarına ulaşmada engellerle karşılaşmakta ve toplumsal dışlanmaya bu alanlarda da uğramaktadırlar. İkinci olarak eğitim ile ilgili dışlanma yetersiz ve niteliksiz eğitim işgücü piyasasında ve istihdam edilebilirlikte de dışlanmanın en önemli etkeni olarak görülmektedir. Diğer bir dışlanma da sağlık hizmetlerinde dışlanma olarak kendini göstermektedir. Sosyal dışlanmanın sağlık hizmetlerinde erişiminde engellerle karşılaşması toplumsal sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Avrupa Birliği'nin barınma, konut ve altyapı hizmetlerinden dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Sosyal ve siyasal katılımdan ve Avrupa Birliği'nin hedeflediği bilgi toplumuna erişiminden de dışlanmaya uğrayabilmektedirler. Avrupa Birliği'nde temel insani ihtiyaçlar arasında bilgi toplumuna erişim, internet erişimi ve bilgisayara sahip olan birey sayısı bu dışlanma içine eklenmiştir. Avrupa Birliği, ortak sosyal dışlanma göstergelerini belirleyerek Birliğin siyasi sorumluluklarını ve toplumdaki tüm bireylerin topluma uyumunu arttırmaktadır (Bildirici, 2011, s. 33- 35). Örneğin, İngiltere Avrupa Birliği üye devletleri içerisinde olmasına rağmen Anglo-Sakson geleneği sürdürmektedir. Sosyal içermenin sağlanması adına İngiltere hükümeti sosyal eşitsizliklerin giderilmesi için yeniden dağıtım ve bölüşüm sistemini reddetmektedir (Marston ve Dee, 2015, s.121; Saunders, 2015, s.132). Bu gelenek birey açısından sosyal politikalara önem verirken, Kıta Avrupa'sı geleneğinde sosyal gruplara önem verilmektedir. Birlik içerisinde farklı anlayışların bulunması sosyal politika ve içerme politikalarının yapımında zorluklar yaşanmasına neden olabilmektedir. Ancak Fransa'da sosyal

dışlanmaya yönelik çalışmalarda vatandaşlık haklarının kullanılması şeklinde açıklanmasıyla Anglo-Sakson anlayışıyla Kıta Avrupa'sının uzlaştırılmasına çabalanmıştır (Sapançalı, 2005, s. 35).

2001 yılında aynı zamanda Sosyal Koruma Komitesi kurularak sosyal içerme ile ilgili hedefler belirlenmiş ve üye ülkelerden bu konudaki uygulamadaki politikaları kapsayan 'Ulusal Sosyal İçerme Eylem Raporu'nun sunulması istenmiştir. Bu raporlarla üye ülkelerin politikalarının karşılaştırılması yapılmış buna yönelik ortak bir sosyal dışlanma gösterge listesi oluşturulmuştur. Bu ortak belgede kişi başına düşen milli gelir, işgücü piyasası istatistikleri ve sosyal harcamalarla yoksulluk alanlarında göstergeler oluşturulmuştur. Ancak, Sosyal Politika gündeminin 2005 yılına kadar koyduğu istihdam, gelir dağılımı ve sosyal politikadaki bütünleşmenin sağlanamamasından ötürü, 2005–2010 dönemi için Sosyal Gündemin yenilenmesi gerekmiştir. Tam istihdamın sağlanması ve eşit fırsatlar ile herkesin topluma entegre edilmesine önem verilmiştir (Erdoğan, 2005, s. 10- 11). 2010 yılı Avrupa Yılı olarak belirlenmiş ve Avrupa Birliği'nin ekonomik büyüme ve istihdam alanlarında toplumun en korunmasız kesimin taleplerine ve isteklerine daha çok önem verilmesi üzerinde durulmuştur. 2010 yılı ile birlikte sosyal dışlanmanın artık küresel boyutta bir sorun olarak algılanması ve sosyal içerme politikalarıyla sosyal dışlanma ile mücadele edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Avrupa Birliği 2010 yılı Avrupa Yılı'ndaki hedeflerinden ilki sosyal dışlanma ile ilgili kamuoyunu anlayışını geliştirmek, sosyal dışlanmanın sosyal ve ekonomik bütünleşmenin önündeki en büyük engel olarak vurgulanması gerekmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele de Avrupa Birliği ortak sorumluluk olarak sosyal dışlanma ile mücadelede gelişim göstermelidir. Bu amaçla, dışlanmış bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma ile ilgili toplumda seslerin daha duyulur olabilmesi için sivil toplum örgütlerinin bu amaçla görevlendirilmesi gerekmektedir (Bildirici, 2011, s. 68).

Daha önce de belirtildiği üzere, Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ile 2010 yılına kadar Birliğin dünyanın en rekabetçi, dinamik ve bilgi temeline dayanan ekonomisi olmasına yönelik hedefi belirlenmiştir. Bu hedefin gerçekleşmesinin önündeki ilk engel 2008 yılında meydana gelen küresel temeldeki mali kriz ve bu krizin tüm Avrupa'yı etkilemesidir. 2010- 2020 yıllarını kapsayan dönemde Avrupa

Birliği'nin bu hedeflerinin hala gündemde olması ve bu hedefler için yasal ve teknik altyapının oluşturulması gerekli görölmektedir (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.15). Bu nedenle, 2010- 2020 dönemi stratejilerin geliştirilmesine önem verilerek Avrupa 2020: Akıllı, Sürdürülebilir ve İçerilmiş Büyüme için Avrupa Stratejisi' nin gelişimi için çalışmalara başlanmıştır. Avrupa 2020 Stratejisi'nin belirlenmesinde Lizbon'daki belirlenen hedeflere ulaşmada hangi uygulamaların etkili olarak işlemediği konusu tartışılmış ve yapılan hataların tekrarlanmaması için daha etkili sosyal dışlanma mücadele yöntemlerinin belirlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (Bildirici, 2011, s. 75). Avrupa Birliği'nin 2020 Stratejisi hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik ortaya çıkan uyum fonlarının sosyal dışlanma ile mücadele etmek ve ayrımcılıkla etkin bir şekilde mücadele etme amacıyla kullanılması gerekmektedir. Böylece Avrupa 2020 hedefleri ile uyum fonlarının bir arada düşünölmesi ve bu fonların arttırılmasına çalışılmalıdır. Aynı zamanda bu fonlara erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu fonların içinde istihdam ve sosyal içermenin desteklenmesi Avrupa Sosyal Fonu 2020 hedefine götüren önemli bir araç olarak görölmektedir. Bu fon ile toplumun dezavantajlı konumunda bulunanların işgücü piyasasına aktif olarak katılımının sağlanmasına çalışılmaktadır. Diğer bir fon Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ile bölgelerin arasındaki dengesizlikler ve eşitsizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır. Bunun yanı sıra, eğitim ve sağlık alanlarındaki hizmetlerin gelişiminin sağlanması ve kırsal bölgelerde emek sermayesine önem verilmelidir (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.88–89).

2.1.5. Avrupa Birliği Göç ve Sosyal İçerme Politikalarına Yönelen Eleştiriler ve Öneriler:

Avrupa Birliği içerisinde günümüzde 60 milyondan fazla insanın gelir yoksulluğu riski ile karşı karşıyadır. İşsizlik gittikçe kronikleşmiş ve uzun dönemde kendisini kalıcı olarak göstermeye başlamıştır. Göçmen ve azınlıklara yönelik ayrımcılığın artması ve ekonomik, sosyal ve politik yaşamda gerilimlerin gün geçtikçe arttığını gözlemleyebilmekteyiz. Kuruluş amacı ve ilk hedefi ekonomik bütünleşme olan Avrupa Birliği'nin sosyal bütünleşme alanında istenileni vermemesi konusunda eleştirilmektedir. Avrupa'nın sosyal modelinin oluşturulması için yapılan

sosyal politikaların daha çok ekonomik kaygılar üzerinde kurgulanmaya başlaması sorunların artmasına yol açmıştır. Sosyal dışlanma ile mücadele ve sosyal içerme politikalarının aktif istihdam politikalarına, sosyal güvenlik sistemlerinin arttırılmasına, emeklilik sisteminin geliştirilmesine ve sivil toplum örgütlerinin daha çok öne çıkarılması ekonomik kaygıların bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Sapancalı, 2005, s.102).

Avrupa Birliği'nin nüfusun tersine doğru ilerlemesi genç göçmenlere ihtiyacının olduğunu göstergesidir. Bu göçmenlerin Avrupa içinde entegrasyonunun sağlanması için üçüncü ülke vatandaşlarının ekonomik ve topluma aktif şekilde katılımının sağlanması için çalışılmalıdır. Bu entegrasyonun sağlanmasındaki en önemli amaç Avrupa Birliği'ne farklı ülkelerden gelen kültür, dil, din ve etnik kimliklerin Avrupa Birliği'nin kültürü içerisinde eklemlenmesidir. Aynı zamanda göçün getirmesi beklenen olumlu sonuçlardan faydalanmaktır. Bu yüzden üçüncü ülke vatandaşlarının aktif olarak Avrupa toplumuna katılmasının önündeki engellerin kaldırılmasına çalışılmalı ve bu konuda yerel yönetimlerin önemli görevlerinin bulunduğuna dikkat çekilmelidir (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.87).

Avrupa Birliği'ne yöneltilen eleştirilerin başında Avrupa Birliği'nin yasadışı göç ile ilgili sorunun temeline inmediği, kısa vadeli ve aşırı kısıtlayıcı uygulamalara gidilmesi ve çözümün üçüncü ülkelerin eline bırakması gelmektedir. Avrupa Birliği'ne yapılan eleştirilerin ilk nedeni güvenlik politikalarının Avrupa Birliği'nin göç politikalarının yapımındaki en önemli etken olduğu konusudur. Ortak pazarın kurulması ve Doğu Avrupa'daki Komünist rejimin yıkılmasıyla Avrupa'nın kitlesel göçlere açık konuma gelmesi, serbest dolaşıma izin veren Schengen Anlaşmaları ve Trevi Grupları ve Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL) Avrupa göç politikalarının güvenlik bazında incelenmesinin en önemli göstergeleri olmaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelen terörist saldırısının sonucunda güvenlik ekseninin vurgulanması ve yasadışı göçmenlere yönelik yeni yasaların daha katı hale getirildiğini görebilmekteyiz (Güleç, 2015, s.90).

Avrupa Birliği sosyal dışlanma ile mücadele, sosyal içerme ve istihdam politikaları birbiriyle uyumlu şekilde koordine edilmektedir. Ancak, sosyal dışlanma ile mücadele politikalarında ulusal düzeyde işbirliğinin yanı sıra Birliğin tamamında birlikte eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Bunun için, sosyal dışlanma ile

mücadelede sorumluluk yerel, ulusal ve bölgesel tüm kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla bütünleştirilmiş bir sorumluluk paylaşımı alanı olmaktadır (Avrupa 2020 Stratejisi, 2014, s.23- 29). Avrupa Birliği'nin kaynaklara, mallara ve hizmetlere erişimin kolaylaştırılması adına sosyal koruma sistemleri, konut, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunulması, kültürel faaliyetlerin kamu, özel ve sivil toplum kurum ve kuruluşları ile yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmesini sağlamaktadır. Avrupa Birliği üye ülkelerindeki nüfusun giderek yaşlanma eğiliminde olması üye ülkelerinde emeklilik ve sağlık sistemlerinin sunulmasında kamusal alanda istikrarı sağlamalıdır. Üye ülkeler aynı zamanda sosyal içerme politikalarının sağlanmasında asgari geliri toplumdaki tüm kesimlerin yoksulluk ve sosyal dışlanmalarına yönelik mücadelede önemli bir argüman olarak kullanılmalıdır. Ancak asgari gelirin bireylerin işgücü piyasasına bütünleşmesi konusunda ikilem ortaya çıkaracağı düşüncesinden ötürü eleştirilmektedir. Avrupa Birliği'nde sosyal içermenin sağlanmasında konut ve altyapı imkânlarının sunulmasında yerel yaşama elverişli altyapı ve konut hizmetlerinin toplumdaki her bir bireyin ulaşmasının sağlanmasına olanak verilmelidir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmada uzun ve herkese eşit derece ulaşılmasını sağlayacak bir yapı sunulmasına çalışılmıştır. Eğitim hakkına erişimin önünde engellerin olmaması sosyal dışlanma ile mücadelede en temel politika olarak görülmektedir. Eğitim sisteminin bireyin tüm yaşamını kapsayacak şekilde yaşam boyu öğrenmesine hizmet etmektedir (Sapancalı, 2005, s.96). Sosyal içerme politikaları oluşturma da Avrupa Birliği'nin öncelik verdiği alanlar herkesin işgücüne aktif olarak katılımının sağlanmasıdır. Bunun yanı sıra sosyal koruma sistemlerini düzenlemek, emeklilik ve sosyal güvencelerin arttırılmasına olanak verilmesi de gerekmektedir. Eğitimdeki dışlanmışlığı engellemek için eğitimin toplumdaki her kesime eşit olarak sunulması gereklidir. Sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanan kesimin uzun dönem içerisinde arttırılması da hedefler arasında sayılmıştır. Engellilerin, etnik azınlık ve göçmenlerin uyumunu ve bütünleştirilmesini sağlamak ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi de önemlidir (Tekin, s.161). Avrupa Birliği sosyal içerme uygulamaların önündeki engellerin başında bilgi ve yeteneklerden yoksun olanlarla olmayanlar arasındaki büyüyen farkın Avrupa toplumunun bütünleşme önündeki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ve yetenekleri bakımından eksik olan bireyler işgücü

piyasasına katılımında da engellerle karşı karşıya kalmaktadır. İş piyasasına giremeyen dışlanmışlar yoksulluk ve yoksun hissetmektedirler (Sapançalı, 2005, s.82).

2.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ GÖÇ VE SOSYAL İÇERME POLİTİKALARI

2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri Göç ve Göçmen Profili

Göç, Amerika ulusunun ayrılmaz bir parçası olmuş ve olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ekonomik ve toplumsal büyüme sürdürülmesi için göç hareketleri desteklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri göçle beslenmiş bir ülkedir ve Amerika göçmenliğin vatanı olarak bilinmektedir. Bu yüzden göç, Amerikan sosyal hayatını derinden etkilemektedir. Ancak Amerika göç ve göçmenler konusunda sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumun gerekliliği olarak, Amerika'da göç politikası oluşumunda Amerikan değerlerini ve kökenlerini göçmenlerden ayırt etmeden, bir bütün olarak incelenmesi gerekmektedir. Göç ve göçmenlerin Amerikan kültürünün gelişiminde katkısı olmasına rağmen, yasadışı göçmenlik sorunun ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu yüzden uygulamadaki göç politikaları gözden geçirilmesi gerekmektedir ve yeni düzenlemelerle göç politikaları kurulmalıdır (Immigration Policy Institute, 2015). Göçmenler Amerika'nın ayrılmaz parçası olarak görülmesine rağmen, göçmenlerin Amerikan toplumuyla bütünleşmesi ve uyumunun sağlanması en büyük sorun olarak ortaya çıkmaktadır. 2010 yılında Dünya çapında 220 milyon göçmenin 40 milyonu Amerika'da yaşamaktadır (Hirschman, 2006, s.69). Bu göçmenler, 200 farklı ülkeden Amerika'ya gelmektedir. Göçmenler, Avrupa'dan yüzde 12, Asya'dan yüzde 27, Orta, Güney Amerika ve Karayipler'den yüzde 54 ve yüzde 7'lik bir kısmı dünyanın diğer kesimlerinden gelmektedir (Tichenor ve diğerleri, 2012, s. 56) . Amerikan tarihinin tüm aşamalarında göçmenler Amerikan ekonomisinde, politik yaşamında, kültürel ve askeri yaşamında baskın ve genişleyen bir hareket olarak gelişim göstermiştir. Amerika'nın büyük çoğunluğu göçmen olarak yaşamaktadır. Bu yüzden, Amerika Birleşik Devletleri göçmen ülkesi olarak bilinmektedir.

Amerika’da göçün problem olmayacağı düşüncesi hâkimken 11 Eylül 2001’den sonra terörizmin sorun olacağı düşüncesi hâkim olmaya başladı (American Immigration Law Foundation, 2002,s.1). 11 Eylül 2001 terörist saldırısından sonra, kanun koyucular Amerikan göç sistemine daha çok önem göstermiş ve potansiyel terörist saldırılarının önlenmesi için bu sistemin gözden geçirilmesi konusunda hem fikir olmuşlardır (Siavelis ve Coates, 2009, s.50; Öner, 2012, s.15; Brick ve diğerleri, 2011, s.1). Bu tarihten itibaren, Amerika’da güvenlik eksenli politikalara geçiş yapılmış ve yasa dışı göçmenlerle mücadele önem kazanmıştır (Barkan, 2013, s.1749). Amerika tarihsel süreçte yasal ve yasa dışı göç hareketlerine maruz kalmıştır. Yıllık olarak 1,8 milyon göçmen Amerika’ya yaşamak amacıyla gelmektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.vii). Göçmenlerin Amerikan ekonomisi ve sosyal hayatı açısından pozitif etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte göçmenlerin ücretler ve istihdam üzerinde negatif etkilerinin bulunmaktadır. Amerikan toplumunun büyük bir çoğunluğuna göre göç ve göçün etkilerinin Amerika Birleşik Devletleri üzerinde kontrol edilemez bir şekilde büyüdüğü ve sorun oluşturduğudur (Hirschman, 2014, s.2–6). Göçmenler Amerikan politik, sosyal ve dini gelenekleri bakımından denge kurmakta ve onlara şekil vermektedir. Buna ek olarak göçmenlerin köken ülkeleri ve onların kültürel farklılıkları toplum yaşantısında sorun oluşturabilmektedir. Bu problemler göçmenlerin suç işlemelerine ve Amerikan toplumuyla bütünleşmesine engel olabilmektedir.

Göçmenlere yönelik tartışmalar üç önemli konuda gerçekleşmektedir. İlk olarak, göçmenler hangi koşullar içerisinde Amerikan kültürel kimliğine ve sosyal hayatına entegre olacaktır. İkincisi, yasal olmayan göçmenler hangi yöntemlerle önlenebilir. Üçüncüsü de, hangi değerlerin Amerikan göç politikasında ön plana çıkarılması gerekmektedir. Amerika da yaşayan insanların çoğunluğunda göçmenliğin izleri görülebilmektedir (Tichenor ve diğerleri 2012, s. 56) .

Günümüzde Amerika’nın en büyük göç sorunu yasa dışı göçmen sorunudur. Yasal olmayan göçmen sorununun ortaya çıkmasında en temel neden Amerika’nın geçici ve düşük ücretle aradığı işçiyi yasal olmayan göçmenlerden karşılıyor olmasıdır. Bu sorun geçerli göç sisteminin kapsayıcı göç reformu sonucunda günümüz koşullarına en uygun hale getirilmesi sayesinde çözüm üretileceği düşünülmektedir. Ancak, Amerikan politik hayatındaki göçmenlere yönelik

ayrımcılık göçmen entegrasyonda sorunlarla karşılaşılmasına neden olmuştur (Meissner ve diğerleri, 2006, s.20).

1990 yıllardan sonra beklenmeyen sayıda göçmen Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiştir. Göçmenler ve mülteciler sosyal, ekonomik ve politik yaşamın ana kaynağı olarak Amerika'ya gelmektedirler (Office of Refugee Resettlement, 2015). 21.yüzyılda Amerika'da göçmenler daha çok üretim yapılmasına, rekabetçi ortamın yaratılmasına ve başarılı bir ulusun ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Göçmen gruplar, göçmenlerin tarihsel süreci ve günümüzdeki göçmen oranları bölgesel ve yerel alanda çeşitlilik göstermektedir (Gold ve Rumbaut, 2009). Amerika Birleşik Devletleri tarihsel olarak göçmenlerin entegrasyonu, asimilasyonu ve diğer teorileri deneyimlemiş bir devlettir. Her yeni göçmen dalgası göçmenlerin topluma entegrasyonunda eski döneme göre daha zorlu koşullar atlatmaktadır. Göçmenler, Amerika'nın demokratik prensipleriyle, dini özgürlükleriyle ve bireysel hakların korunmasıyla bu ülkeye göç etmek istemektedirler. Amerika Birleşik Devleti kültürel ve dini farklılıkları özümsemektedir. Ancak, etnik ve dini problemler dolayısıyla daha çok göç problemi yaşamaktadır. Bu yüzden politik ve sosyal açıdan göçmenlerin entegrasyonun sağlanmasına çalışılmaktadır (Tichenor ve diğerleri, 2012, s. 56) .

Amerika göçmenlerden, etnik gruplardan ve azınlıklardan oluşan bir toplumdur. Amerika'nın etnisite haritasını başlangıçta Anglosakson Protestanlar oluştururken, günümüzde Amerika profili farklı kültürden gelenler ve değişik yaşam tarzına sahip olanlar yerleşmektedirler. Kültürel, dil ve ekonomik olarak farklılaşan topluluklar rekabetçi iş piyasasına ön ayak olabilirken yeni gelen göçmenlerle yerli Amerikalılar açısından kaynakların dağılımı, dışlanma ve rekabet duygularının ön plana çıkmasını da sağlamaktadırlar (Barkan, 2013, s.1831).

Göçmenler Amerika'da üç ana göçmen türüne göre değerlendirilir. Yasal göçmenler, geçici ziyaretçiler ve yasa dışı göçmenlerdir. Göçmenler başka ülkelerin vatandaşları olarak Amerika'dan vize almaya izinli olanlardır. Bu göçmenler genellikle vize türü Green Card sahipleridir. Üçüncü göçmen türü mülteci olarak adlandırılabilir. Mülteciler, ülkelerindeki zor koşullarda yaşamaya zorlanan kişileri ifade etmektedir (Orrenius ve diğerleri, 2014, s. 10). Göçmenler üç yeni vize sistemine dâhil olmaktadır: geçici, geçiş, kalıcı. Geçici vize, kısa dönemli kalışlarda,

iş başvurularında mevsimlik işlerde verilmektedir. Geçiş vizesi, işverenlerin yabancı işçileri kalıcı işlere alımında desteklenmesini kolaylaştırmaktadır. İki tür vizenin kombinasyonu ile işin niteliği, geçici işçi programlarının sayesinde göçmene kalıcılığa giden yolu açmaktadır. Kalıcı göçmen ise geçiş göçmenliğinin bitimiyle başvuru vize türüdür (Meissner ve diğerleri, 2006, s.xvii).

1880 ve 1920 yılları arasındaki dönemde Amerika’da bulunan 23 milyon göçmen Amerika’da kalıcı olarak yerleşmişlerdir (Jimenez, 2011,s.2). 1960’ların başına kadar Amerika’ya gelen göçmen köken olarak Avrupalı olmasına rağmen, bu dönemden sonra Avrupa dışından aldığı göçle göçmen profili Latin Amerika, Doğu Asya ve Karayip olarak değişmiştir (Öner, 2012, s.101). 1965’ten sonra göçmenlere kapılarını tekrar açan Amerika’ya gelenlerin çoğunluğu Latin Amerika ve Asya’dan olmuştur. 11 milyondan fazla Meksikalı göçmen bu dönemde gelmiştir. 1970 ve 1980 yıllarında yeni gelen göçmenlerin iskânı için Teksas, Florida, California, Illinois ve New York eyaletlerine yerleştirilmiştir (Hirschman, 2014,s.72). 20.yüzyılda çokuluslu şirketler ve yabancı yatırımlar yoluyla küreselleşmenin hızlandığı görülmüştür. ABD ve Batı Avrupa’nın “küreselleşmiş metropoller” hem nitelikli göçmen talebi yükselirken hem de yerlilerin yapmadığı enformel sektör işlerde vasıfsız göçmenlerin talebini arttırmıştır. Ancak göçe yönelik bu talep ülkelerin koyduğu kısıtlamalarla düzenli hale getirilmeye çalışılmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.39).

Küresel kentler, Dünya ekonomisinde bankacılık, finans, yüksek teknoloji ürettirimin yoğun olduğu yerlerdir. ABD’de de küresel şehirler New York, Chicago, Los Angeles ve Miami’dir. Küresel kentlerin en önemli özelliği nitelikli işgücünün ve eğitim hizmetlerinin yoğunlaşmış olduğu alanlardır. Vasıfsız işgücüne dayanan hizmetler ise nitelikli işgücü tarafından talep edilmemekte, bunun sonucunda niteliksiz işgücüne olan ihtiyaç artmaktadır. Niteliksiz işgücü talebinin kapatılması için göç ve göçmen hareketlerine ihtiyaç duyulmuştur (Dedeoğlu ve diğerleri,2014, s.27).

Göçmenlerin ilk gelenleri etnik kimliğini, anadilini, ülkelerinden getirmiş oldukları sosyal ve kültürel yaşamlarını devam ettirmekte ısrarcı olmuşlardır. Bu göçmenlerden bazıları İngilizce öğrenip, iş bulmaya yöneldiler bile kendilerini tamamiyle toplumun bir parçası saymamışlardır. 20.yüzyılda yeni gelen göçmenlerin

asimilasyonu oldukça yavaş ve tamamlanmamış bir görünümündedir. Göçmenlerin ikinci neslinde ise durum farklılaşmıştır. Birinci neslin aksine, akılcı şekilde İngilizce konuşan ve Amerikan Rüyası' na katılmakta hevesli bir göçmen profili oluşmuştur. 1950'li yıllarla birlikte etnik komşular ve uluslararası evlilikler Amerikan toplumu için alışılabilir bir özellik göstermiştir. Ancak genel kanıya göre 1965 göç dalgasından sonra gelen göçmenlerin 20.yüzyılda gelen göçmenlerden daha az asimile olduğu yönündedir (Hirschman, 2014,s.73-74).Günümüzde yeni gelen göçmenler Latin Amerika özellikle Meksika büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Genel görüşe göre göçmenler ülkelerin temel parçasıdır. Göçmenler aynı zamanda entegrasyonu deneyen ve adaptasyon kuran bireylerdir (Jimenez, 2011,s.2).

1970'li yıllarla birlikte göçmen sayısındaki artışın temel nedeni Amerika'da elde edebilecekleri ekonomik fırsatlar ve sosyal ağların etkili olduğudur (Rosenblum ve diğerleri, 2011, s.1). 1980'lerden sonra Meksika'dan gelen illegal göçmen sorunuyla karşı karşıya kalınmıştır. Meksika'dan gelen göçmenler; inşaat, yemek hizmeti ve üretim işlerinde çalışmaktaydı. 20.yüzyılın başlarından itibaren Meksikalı göçmenler üç ana dönemde Amerika'ya gelmiştir. Meksikalı göçmenler İkinci Dünya Savaşı öncesinde kısıtlanmıştır. Kısa dönemli ya da mevsimsel olarak Kuzey Amerika'ya Meksika'dan gelen göçmenler genellikle tarım ve tren yolu yapımı gibi işlerde çalıştırılmıştır. Meksika hükümetinin sponsorluğu ile geçici işçi göçmenler savaş dönemi ve sonrasında gelmiştir. Bracero programını, İkinci Dünya Savaşı dönemi ve savaş sonrası dönemde fabrika işçisine olan talebin artışı nedeniyle Meksika ve Amerika ilk kez karşılıklı olarak imzalanmıştır. 1942 yılında imzalanan misafir işçi programı, Bracero anlaşması olarak geçmektedir. Meksikalı göçmenler bu anlaşma ile asgari ücret garantisi, ulaşım, ev sahibi olma ve sağlık hizmetlerinden yararlanmıştır (Rosenblum ve diğerleri, 2011, s.4).

Orta ve Güney Amerika ülkelerinde sığınma ve mülteci hareketleri Avrupa ile karşılaştırıldığında göreceli olarak daha fazladır. 1980'li yıllarda bu bölgede meydana gelen ihtilal ve iktidar çatışmaları sonucu milyonlarca insan göç etmeye zorlanmıştır. Göç hareketlerinin buradaki görüntüsü tarımda reformu isteyen topraksız yoksullar ile silahlı kuvvetlerin desteğini alan toprak ağaları arasındaki çatışmalardan ortaya çıkmıştır. Orta Amerika'daki en büyük mülteci hareketlerinin kaynağını 1980-1988 yılları arasında Nikaragua, El Salvador ve Guatemala

lkelerinden gerçekleşmiş ve i isyanlar sonucunda milyonlarca insan yerlerinden edilmiştir. Yerinden edilen bu bireyler Orta ve Kuzey Amerika ülkelerine yasadışı göçmen statüsünde g etmişlerdir. Mültecilerin ve sığınmacıların kabulünde siyasal ve ekonomik etkilerin çok önemli etkisi olduğu tartımasıdır. Yaklaşık olarak 14 milyon Meksika, El Salvador, Guatemala ve Honduras'lı göçmen Amerika'da yaşayan göçmenlerin %36'nı oluşturmaktadır (Deniz, 2009, s. 41). 1990'lı yılların sonlarına doğru Meksika'dan gelen göçmenlerin yeni g yerleşim alanlarına doğru kaydığını ve aynı zamanda sınır güvenliğinin önem verilen döneme geçilmiştir. Buna ek olarak, işverenler, Meksikalı göçmenleri hizmet, bina yapımı ve endüstri alanlarında ie alımları konusunda istekli olmuşlardır. 1980'lerden bu yana Meksikalı göçmenler Amerika'da en büyük göçmen profiline sahip ülkedir. 1980 ve 1990 yılları arasında Meksikalı göçmenler genellikle Amerika'nın güney eyaletlerinde kendilerine yaşam alanları bulmuken, 20.yüzyılın sonlarına doğru New York gibi kuzey eyaletlerde yerleşme ve yaşam alanı bulmuşlardır (Siavelis ve Coates, 2009, s.7). 2000'li yıllardan önce, ülkenin seçilmiş bölümlerinden olan New York, Florida, Texas, New Jersey, Illinois'de göçmenlerin büyük çoğunluğu yaşamaktadır. Yasal olmayan göçmenlerin büyük çoğunluğu ise Meksika'dan gelmekteydi. Özellikle Meksikalı göçmenler 1990-2000 yılları arasında Amerika'ya girişlerinde artış göstermiştir. Bu göçmenlerin ülkeye giriş nedenleri genellikle i imkânlarına ulaşmak amacıyla olmuştur (O'Leary, 2014, s.164). Amerika'ya göçmenlerin geli amacı ülkelerinde bulamadıkları ekonomik fırsatlara, sosyal ve kültürel anlamda daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaktır. Günümüzdeki g araştırmalarında yükselen kanı ise göçmenlerin çoğu Amerika toplumu içinde asimilasyona uğramış ve Amerikan ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminde pozitif etkileri olduğu yönündedir (Hirschman, 2014,s.70). Göçmenler günümüzde Amerika kültür, değer ve inanılarını öğrenme eğilimindedir. Özellikle ikinci kuşak göçmenler, i statülerinde, vergi ödemelerinde ve İngilizce kabiliyetinde gelişim göstermektedirler (Meissner ve diğerleri, 2006, s.13).

Amerika ekonomisinde i piyasasındaki fırsatların fazla olması ekonomik ve sosyal hareketliliği teşvik etmektedir. Özellikle az eğitimli ve düşük yetenekli göçmenler yeni ekonomik fırsatlar bulmak için Amerika'ya göç etmektedirler. Prensipte çok kültürlülük ve küreselleşmenin ülkelere faydası olmasına rağmen,

Amerikalılar göçmenlik olgusunun dezavantajlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Göçmenlik özellikle yerel göçmen profilinde önemli bir yer tutmaktadır. Göçmen nüfusunun çokluğu yerelde göçmenlere önem verilmesi gerektiğini gösteren bir olgudur. Günümüzde de yerel göçmen nüfusunun artış eğiliminde olduğunu söyleyebilmekteyiz. Göçmenler ve yerliler birbirine geçmiş komşuluk ilişkilerinin olduğu yerlerde yaşamaktadırlar. Amerika vatandaşlarının ekonomik pozisyonlarının tehlikeli bir konumda olduğu da tartışmalıdır. Kentleşmeye özellikle bu alanlarda daha çok önem verilmektedir. Bölgesel alanlarda göçmenlere yönelik ilgi artmaktadır ve göçmenler ve yerliler her anlamda rekabet haline gelmektedir (Gold ve Rumbaut, 2005, s. 23; Barkan, 2013, s.1831). Düşük ücretli, daha durağan hizmetlerin sunulduğu, sağlık hizmetlerinin olduğu, daha az üretimin gerçekleştiği, bilgi ve işlem gerektiren işler daha geniş iş imkânına sahip alanlardır ve göçmenler daha çok bu alanlarda kullanılabilmektedir. Günümüz göçmenlerin sosyo-ekonomik profilleri geçmiş göçmenlere göre daha karmaşık ve Amerikan toplumsal düzenine daha az uyum gösteren bir süreçte gelişim göstermektedir. Ancak göçmenlerin işe alınmasında işverenlerin özellikle nitelsiz işlere göçmenlerin daha iyi uyum sağladığını düşünmektedirler (Gerber, 2011, s.13, Baştürk,2009, s.536).

Amerika'daki göçmenler sosyo-ekonomik geçmişleri farklıdır. Latin Amerika'dan gelen göçmenler daha az eğitilmiş ve gelir bakımından yoksullardır. Asya ve Avrupa'da gelen göçmenler daha eğitilmiş ve zengin, Latin Amerika'dan gelenler eğitim konusunda yetersiz ve fakir konumundadır. İngilizceyi kullanım da ulusal kimlik için bir gösterge olabilmektedir. Latin Amerikalı göçmenlerin İngilizce dil kabiliyetleri en yüksek seviyede görülmektedir. Eğer göçmenlerin Amerika'da yaşam süreleri uzarsa, dile hâkimiyetleri de o ölçüde artmaktadır. Aynı zamanda ikinci ve daha sonraki göçmenlerin İngilizce dilini kullanabilme kabiliyetleri daha yüksek seviyede olmaktadır. İkinci kuşak göçmenlerin sosyo-ekonomik standartlarının gelişimi ilk nesle göre oldukça gelişmiştir (Jimenez, 2011,s.9). Latin ve Asyalı göçmenler Amerika'da kalıcı yerleşmeye başladıktan sonra yerleşmede dışlanmaya daha az maruz kalmışlardır. İkinci kuşak göçmenlerin yeni yerleşim yerlerine entegre olması daha kolay görülmektedir (Jimenez, 2011,s.15).

2012 yılında 11,7 milyon yasal olmayan göçmen Amerika'da yaşamaktadır. Yasal olmayan göçmenlerin % 57-70 Meksika'dan gelmektedir. Bu göçmenlerin göç

etme kararında kaynaklara ve iyi imkânlarla ulaşma arzusu bulunmaktadır. Göçmenlerin özellikle Latin göçmenlerin Amerika'ya olan göç karar alınmasında Neoklasik ekonomik teori ile açıklanmaktadır. Bu teoriye göre göç kararının alınmasında itici ve çekici etkilerin olduğu savunulmaktadır. Bireyler yoksulluk ya da sosyal olarak sorunlu olduğu durumlarda 'göçün itici etkisi olarak' rasyonel bir seçimle göç kararı alırlar. Meksikalı göçmenler ülkelerinde sosyal eşitsizliğe uğradığı ve kaçma, kaçırılma gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (O'Leary, 2014, s.483; Jimenez, 2011,s.5; Meissner ve diğerleri, 2006, s.xv). Günümüzde Amerikan göçmen profili beyaz olmayan ve ırk bazlı ayırım şeklinde olmaktadır. Meksika, Çin ve Japonya'dan gelen göçmenlerin diğer göçmenlere göre asimile olmasının daha zor olduğu, bu göçmenleri Amerikan toplumunda korkulan grup olarak nitelendirebilmekteyiz. Aynı zamanda bu göçmenler politik, sosyal ve ekonomik ayrımcılığa karşı kendilerini korumada daha güçlü olabilmektedirler (Barkan, 2013, s.1831).

Meksikalı göçmenler Amerika göçmenlerin içerisinde en büyük nüfusa sahip konumundadır. Aynı zamanda uzun dönemli iş gücü ihtiyacını da karşılayabilmektedirler. Günümüzde Meksikalı göçmenler sınır geçişlerinde hayat tehlikesi yaşamasının yanı sıra Amerika'da göçmenler iş ortamında riskli, kötü şartlarda çalışmakta, komşularının tehlikeli davranışlarıyla karşılaşmakta ve ırksal ayrımcılığı uğramaktadırlar (Siavelis ve Coates, 2009, s.7). Amerika'nın en temel sorunlarından birisi göçmen işçilerin topluma uyum göstermemesidir. Buna ek olarak, göçmen işçilerin karşılaşacağı en büyük sorun ise toplumsal uyum mekanizmalarına dâhil olamamanın yol açacağı bireysel ve toplumsal dışlanma yaşayabilmesidir(Baştürk, 2009, s.517).

Amerika'nın ana göçmen kaynağı Latin Amerikalı özellikle Meksikalı göçmenlerden oluşmaktadır. Bu göçmenlerin eğitim seviyesi ve İngilizce dil becerisi bakımından diğer göçmenlere göre düşük seviyededir. Göçmenlerin dil öğrenimi toplumsal içermenin sağlanmasında önemli bir etkidir. Örneğin, Amerika'daki İspanyol göçmenlerin ikinci veya daha sonra gelenlerinde İngilizce öğrenme ve bunu kullanmaları %80'den fazla seviyelerde gerçekleşmektedir (Joppke, 2012,s.5).

Göçmen işgücünde Latin Amerikalıların yüksek seviyede yer almasına rağmen, bu göçmenlerin gelirlerinin diğer göçmenler ve Amerika vatandaşlarına göre

düşük olabilmektedir. Buna rağmen, Meksikalı ve Latin Amerikalı göçmenlerin ikinci kuşak gelenlerinin eğitim seviyesi ve gelirleri daha yüksektir (Terrazas, 2011, s.23). Meksikalı göçmenler sosyal ağlar sayesinde göçmen nüfusunun artmasına neden olmaktadır. Bu sosyal ağlar göçmenlere iş, ev bulma ve geçici ekonomik yardımlar sunabilmektedir (Asch, 1994, s.185–205). Günümüzde göç etme daha çok network bağlarının güçlü olması ile ölçülmektedir. İnternetin göçmenlerin sosyal ağlarını geliştirdiği ve göç hareketlerinin artmasına neden olmaktadır. Ancak Amerikan göç sistemi günümüz göçmen ve göç hareketlerini karşılayamamaktadır. Özellikle, bu durum Amerikan göç sisteminin yeniden ele alınması ve değiştirilmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmaktadır (Siavelis ve Coates, 2009, s.7).

2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Kitlesele Göç Hareketlerinin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi

Göç, Amerika deneyimin de hem eski hem de yeni bir olgudur. Göç, Amerika’nın büyümesine ve gelişmesine aynı zamanda Amerikan toplumuna şekil verebilmektedir. Amerikalılara göre 21.yüzyıldan sonra göç Amerika’nın gelişimi için gerekli bir kaynak olmuştur ve olacaktır. Göçten maksimum faydayı sağlayabilmek için Amerika’da yeni göç politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Amerika’da üç zirve dönem olarak adlandırılan kitlesele göçlerle karşı karşıya kalınmıştır. Dördüncü kitlesele göç döneminin de ise kitlesele göçte ekonomik dönüşüm gerçekleşmiş ve üretimden bilgi kaynaklı ekonomilere doğru geçilmiştir. Üçüncü dönemdeki kitlesele göç, Amerika’nın ekonomik gelişimini sağlamış ve Amerika toplumuna katkıda bulunmuştur. Amerika’da ki göçle ilgili en büyük sorun olarak yasa dışı göçmen sorunudur. Sınır kontrolüne yönelik talep ve işgücüne yönelik ihtiyaçtan ötürü Amerika’da ki göç kanunları bu illegal göç sorununa cevap verememektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s. xiii).

Tarihsel süreçte Amerika’da kitlesele göç hareketi 3 ana dönemde incelenmiştir. Amerika günümüzde 4.dalga kitlesele göç hareketlerini yaşamaktadır ve bu göç hareketlerinin kaynağını Latin Amerika, Asya ve Karayipler’den alarak genişlemesine devam ettirmektedir. Amerika’ya yönelen göç akımlarını 4 tarihi süreçte açıklayabilmekteyiz:

1) 1840 ve 1850’li yıllarda önceki kolonizasyon dönemi, yüksek göç ve artan kısıtlamalar yaşanmıştır. Birinci göç dalgasında göçmenler Kuzey Avrupa’dan gelmişlerdir.

2) 1890’ların sonundan Birinci Dünya Savaşı’na kadar olan Batı’ya doğru genişleme, düşük ama artan göç ve kısıtlamalarda azalma görülmüştür. Kolonizasyondan tarımsal faaliyetlere dönüş yaşanmıştır. Güney ve Batı Avrupa’dan gelen Avrupalılar bu dönemin göçmenlerini oluşturmuştur.

3) 20.yüzyılda kentlerin yükselişine denk gelen dönem, yüksek ve artan göç ve göreceli olarak düşük kısıtlamalar uygulanmıştır. Endüstri devrimi ile üretim ekonomileri gelişmiştir.

4) 1980’li yıllardan günümüze kadar olan kitlesel göç dönemi, yüksek ve artan göç ve artan ama etkili olmayan kısıtlamalar koyulmuştur. Bu dönemde ki göçmenler Latin Amerika ve Asya’dan gelen göçmenlerdir (Gerber, 2011, s.13; Jiménez, 2011, Hayes, 2012, s.xvi; Arnold, 2012, s.19).

Günümüzde yaşanan kitlesel hareketler, küreselleşmenin oluşturduğu ekonomik dönüşümler ve bilgiye dayalı topluma yönelik oluşan kitlesel göç hareketleri olarak adlandırılmaktadır. Ancak, Amerikalılar kitlesel göç hareketlerinin Amerika’nın kalabalıklaşmasına, çökmesine, kirlenmesine, suç oranlarının artmasına, eğitim seviyesinin düşmesine, ücretlerin düşüşüne, sağlık harcamalarının artmasına, ev ve konutların fiyatlarının artmasına, sınır kontrolleri ve terörizmin artmasına neden olacağından Amerika’nın göç hareketlerine ihtiyaç duymadığı düşünülmektedir. Bu yüzden göç hareketleri ve buna yönelik göç politikaları Amerika ekonomisi, sosyal ve toplumsal alanlarda kritik rol oynamaktadır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.9–16).

Amerika’nın göçmen kabulünde 18.yüzyıl ve 19.yüzyıl başlarına dek göç serbest olarak gerçekleştirilmiştir. Amerika’nın büyümesi sürdükçe göçmen yasalarında herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Ancak göçmenlerin niceliksel olarak büyümesiyle birlikte Amerika yasalarında göçmenlerin kayıt altına alınması zorlaşmıştır. Özellikle sınırsız göç ve göçmen kabulü ekonomik kriz dönemlerinde teşvik edilmemiştir. 1820- 1880 yılları arasında ülkeye gelen göçmenlerin genellikle Batı Avrupa’dan geldiği, 1880’den sonra ise İskandinavya, Çin ve Güney Amerika’dan göçmenler gelmiştir. 19.yüzyıldan itibaren Ruslar, İtalyanlar,

İskandinav halkları ve İrlandalılar başta olmak üzere 55 milyon Avrupalı, Kuzey Amerika'ya göç etmişlerdir. 20.yüzyılın başından itibaren Amerika yasal olarak serbest göçmen fikrinden vazgeçmiştir ve 1920'de Amerika Avrupalıların ve Latin Amerikalıların ülkeye serbest girişlerinin önünü kesmiştir (Canpolat ve Arıner, 2012, s.8).

Yaklaşık olarak 35–50 milyon arasında Avrupalı göçmen Amerika'ya yeni iş imkânlarına ulaşmak ve ekonomik olarak gelişim sağlamak üzere 1820 ve 1920 yılları arasında kitlesel olarak göç etmişlerdir. Bu dönemde göç daha çok tarımsal alan ve kırsal kesimin gelişimine katkıda bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Avrupa ülkelerinde yaşanan yıkım sonucu Amerika'ya yönelen göçmen sayısının artışıyla birlikte işsizlik ve barınma da yaşanan sorunlarla karşılaşmıştır. Amerikalılar, yabancı işçilerin rekabete neden olması ve ithal edilen yabancı siyasi ideolojilerin Amerika için tehdit unsuru olmasından şüphe duymuşlardır. Bu endişenin yansıması olarak 1918 yılında göçmenlere yönelik siyasette dönüşümler yaşanmıştır (Bali, 2004, s.28).

Avrupa'da uygulanan misafir işçi programının Amerika'daki yansıması 'Bracero Programı'dır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD hükümetiyle Meksika hükümetinin işgücü açığını kapatmak için özel izinle göçmenlerin kabul edilmesine olanak veren bir programdır. Bracero programı 1910-1930 yılları arasındaki dönemde Meksika'dan Amerika'ya 1 milyondan fazla kişinin çalışmak amacıyla gelmesine yol açmıştır. Bu göçe ilk engel 1924'te kurulan sınır yönetimi ile olmuştur. Ancak, Meksika'dan gelen göçmenleri durdurmak yerine bu uygulama göçmenler için "döner kapı" işlevi görmesine neden olmuştur. Bunun nedeni, Meksika işçilerin sınır dışı ediliyor olmasına rağmen Meksikalı işçilere olan talep artmakta ve Meksikalı işçilerin işe alınmasına devam edilmesiydi. Bu çelişkili ve ikili uygulama sonucunda 1930'larda bu uygulamalar daha ırkçı bir söyleme dönüşmüştür. Uygulandığı 22 yıl süresinde bu program 5 milyon işçinin tarım alanında ekonomiye katkı sağlamıştır. Bracero programı ile o dönemin ihtiyacı olan işgücünün kontrollü olarak sağlanmasına rağmen, göçmenlerin kurduğu bağlantılar sayesinde yeni bir göçün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Meksikalı işçilerin çok daha düşük ücretlere çalışmaya gönüllü olmaları ve resmi sürelerin dolmasına rağmen ABD'de kalmaları bu dönemin sorunu olmuş kaçak göçün artmasına neden olmuştur.

Bracero programının uygulamadan kaldırılması 1964 yılında gerçekleştirilmiştir. Avrupa'daki misafir işçi göçü de eşzamanlı olarak 1966'tan sonra durgunluk göstermeye başladı (Öner, 2012, s.98). 20.yüzyılın son yıllarında Amerika'nın askeri ve ekonomik olarak dünya çapında yaptığı itici etkilerin yanında, iş imkânlarının zenginliği ise göçmenlerin Amerika Birleşik Devleti'ne göç kararı alınmasındaki çekici faktörlerin başında gelmektedir. Göçmenlerin yüzde 70'inin Kaliforniya, New York, Florida, Teksas, Illinois ve New Jersey gibi cazibe kentlerinde yaşadığı ve günümüzde de bu kentlerin ilgi çeken göçmen merkezleri olarak gösterilmektedir. Buna ek olarak, Amerika ekonomisinin sonucunda iş piyasasındaki fırsatların ekonomik ve sosyal hareketliliğe neden olduğu ve özellikle az eğitilmiş ve düşük yetenekli göçmenlerin bulunduğunu söyleyebilmekteyiz (Gold ve Rumbaut, 2009, s.1). Amerika çok uzun zamandır yeni gelen göçmenlerin kabulü ve entegre olmasını sağlamaktadır. ABD'de göç politikaları sosyal ve ekonomik yaşamla bağlantılı olarak gelişim göstermektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.xxii). Amerika'da şuan 4.büyük göç dalgasının içinde yer almakta ve bu göç hareketlerinin kaynak ülkeleri Latin Amerika, Asya'dan gelmektedir. Göçmenler Amerika'nın yapı taşı olarak görülmesine rağmen, göçmenlerin entegrasyonu her yeni gelen göçmen akımında korku yaratmaktadır (Jiménez, 2011).

2.2.3. Amerika'da Göçmenlerin Toplumsal, Ekonomik ve Kültürel Yapıya Etkileri

Amerika Birleşik Devletleri'nde göçmenlerin nüfus ve ekonomiyi üzerinde etkileri olmaktadır. Göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun Amerika'ya gelme amaçları ekonomik fırsatları yakalamaktır. Göçmenlerin çoğunluğu Amerika'ya geldikten sonra vatandaşlık statüsüne geçip oy kullanabilmekte ve politik yaşamda kendini gösterebilmektedir. Amerika'nın ekonomik fırsatlar sunması, sosyal haklara erişiminin kolay olması, insanların Amerika'ya göç etme kararı almasında başlangıç noktası olmaktadır. Göçmenler ekonomik dönüşümlerde Amerika Birleşik Devletleri'ne yeni ekonomik şartlar sağlayarak yardımcı olabilmektedir. Göçmenlik Amerika'nın dış politikasında etkili ve gerekli bir araç olarak kullanılmaktadır ve bu araç Amerika'nın Dünya'yı etkilemesini sağlamaktadır (Meissner ve diğerleri, 2006,

s.51). Bu yüzden Amerika Birleşik Devletleri göç politikası konusunda seçici ve göçmenlerin ekonomiyi etkilerini arttıracak şekilde düzenlenmelidir (Fargues ve diğerleri, 2011, s. 7–27). Amerika ekonomisinde Amerikalıların çalışmadığı iş kollarının doldurulmasında göçmenler kullanıldığı için, göçmenler 21.yüzyılda Amerika’ya daha üretici, rekabetçi ve başarılı bir ulus olma özelliği kazandırmıştır. Genel görüşe göre, göçmeni olmayan bir Amerika büyümesini geliştiremez ve koruyamaz. Göçmenler aynı zamanda girişimci özelliklerini kullanarak yerli Amerikalılardan daha iyi seviyelere gelebilmektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.xiv). Göçmenler Amerikan toplumunu dinamik tutarak, istihdam, eğitim, askerlik, yabancı evlilikleri ve ev sahipliği ile göçmenler Amerikan toplumuna başarılı bir şekilde entegre olabilmektedir.

Amerika’nın dış göçte akımının en çok olduğu ülke Meksika’dır. Bu büyük akım da hem Meksika hem de Amerika’nın sosyal şartlar ve ekonomik sorun ve imkânlar göre şekillendiğini söyleyebilmekteyiz. Meksikalı göçmenler zamanla asimilasyona uğramaktadırlar. Bu asimilasyon yeni sınıf altı yapıların oluşumuna neden olmaktadır. Meksikalı göçmenlerin yıllık gelirleri diğer göçmenler göre daha azdır ve eğitim seviyeleri genellikle lise düzeyinin altındadır. Meksikalı göçmenlerin asimilasyonu diğer göçmen gruplarına göre daha düşüktür (Rubin ve Mernick, 2007, s. 11-18). Meksikalı göçmenler düşük eğitim düzeyi olan, düşük ücretle çalışan, birbirine bağlı alanlarda yaşamaktadırlar. Meksikalı göçmenler aile bağlantıları sonucu Amerika’ya gelmektedir. Aile bağlarıyla Amerika’ya gelen göçmenlerin asimilasyonu iş dolayısıyla gelen göçmenlere göre daha zor olmaktadır. Amerika göç politikasında oluşan değişiklikler Meksika’dan gelen göçmenlerin daha çok istihdam edilmesine yönelik oluşturulmaktadır (Rubin ve Mernick, 2007, s. 122).

Göçmenlerin ilk kez ülkeye gelmesiyle, sosyal, ekonomik ve politik alanlarda engellerle karşılaştığı gözlemlenmektedir. Süreç içinde göçmenlerle toplum arasındaki farklılıklar kapanmakta ve göçmenler İngilizceyi öğrenmekte, toplumun üyeleri ile iletişime geçmekte ve politik yaşam ile ilgilenmeye başlamaktadırlar. Amerika’da entegrasyonun tam olarak uygulanması özellikle ikinci kuşaktan sonra başlamaktadır. Latin göçmen grubunun entegrasyonu diğer göçmen gruplarının entegrasyonuna göre daha hızlı gerçekleşmektedir (Jimenez, 2011,s.1). Amerika’da ilk kuşak göçmenlerin sosyo-ekonomik statüleri düşükken, ikinci kuşak göçmenlerin

daha yüksek sosyo-ekonomik statüye sahiptirler. Özellikle dil yeterliliği, sosyo-ekonomik hakları, vatandaşlık, politik katılım, evsel bütünleşme ve sosyal hayat bakımından seviyelerinde artış göstermektedir. İş piyasasına erişimin olması göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonuna neden olmaktadır. Dil yetersizliği iş piyasasına katılımın önündeki en önemli engel olarak görülmektedir (Fargues ve diğerleri, 2011,s.11).

Çoğu Amerikalı göçmenlere yönelik hem iyi hem de kötü izlenimleri bulunmaktadır. Genel kanıya göre; göçmenler iş bulma ve çalışma konusunda yerlilere göre daha isteklidir. Amerika deneyiminde çok yüksek seviyede düşük nitelikli göçmenin ya eğitim ya da dil kabiliyetinin düşüklüğü dolayısıyla en düşük işlerde çalıştığını söyleyebilmekteyiz. Göçmenler aldığı hizmet ve yararlardan daha fazla vergi ödemektedirler. Göçmenlerin gelir seviyesi, yasal statüsü, aile yapısı vergi ödeme düzenini belirlemektedir (Suro ve Suarez-Orozco, 2011,s. 147).

Göçmenlere yönelik eleştirilerin başında göçmenlerin düşük ücretlerde çalışma isteğinde olmalarıdır. Göçmenlerin yarattığı bu etki ile düşük nitelikli iş pazarında rekabete yol açacağı bununda ücretleri düşüreceği yönündedir. Ayrıca göçmenler kamu yararına olan sağlık, eğitim, okul gibi hizmetlerden yararlanırken adil vergi ödemedikleri için toplumsal olarak göçmenlerin ‘bedavacı’ olarak görülmesine yol açmıştır (Hirschman, 2014, s.74). Göçmenler düşük ücretlerde çalışmaya gönüllü olması göçmenleri iş piyasasında korkuyla yaklaşılmasına yol açmaktadır. Ekonomistlere göre, göçmenlerin ekonomiye pozitif şekilde etkileyebildikleri söylenebilir. Düşük maliyetli ürünlerin üretilmesine, yatırımın artmasına, yüksek ücretlere ve Amerikan işçiler için istihdam olanaklarının artmasına yol açabilmektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.10). Göçün birçok yararının yanında, Amerikan göç sisteminin eski ve uygulamada yetersiz kalması günümüz göçmenlerinin yasa dışı olmasına neden olabilmektedir. 11 Eylül sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda sınır kontrolüne daha çok önem verilmesine rağmen, hükümetlerin sınır kontrolü ve güvenliğini yeteri şekilde sağlayamadığı için yasadışı göçmenlerin ülkeye girişi önlenememektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.20). Yasadışı göçmenler ekonomide negatif bir etki yaratarak ücretlerin düşmesine ve yerli halkın işçi standartlarından yararlanılmasına engel olduğu düşünülmektedir. Yasadışı göçmenler aynı zamanda Amerikan toplumuna entegre olmakta güçlük

yaşamaktadır. Ancak yerel hizmetlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (Meissner ve diğerleri, s.xvi). Yasal olmayan göçmenler çok önemli bir risk olarak sayılmaktadır ve Amerika Birleşik Devletleri'nde göç ve göçmenliğin çözüm üretilmeyen bir problem olarak görülmesine neden olmaktadır (Fargues ve diğerleri, 2011, s. 5). Yasa dışı göçmenler, Amerika'nın sınırlarında güvenlik sorunu yaşamasına neden olmakta, ekonomik ve dışlanmış kesimlerin oluşmasına yol açmaktadır. Yasa dışı göçmenler aynı zamanda düşük nitelikte kayıtsız olarak çalışması ücretler seviyesine olumsuz etkilemektedir. Kayıtsız göçmenlerin yüksek maliyetleri nedeniyle yasa dışı göçmenler eğitim ve sağlık harcamaları konusunda yetersiz kalabilmektedir. Göç politikası ana hatlarıyla federal yönetimlerin sorumluluğundadır. Yasa dışı göçmenlik olgusu daha çok bölgesel bir çerçevede önem arz etmesine rağmen, yerel alanda daha çok tartışılır bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal temelde, göç işsizlik problemini çözmek için etkili bir yol olarak görülmemektedir. Göç bölgesel bir problem olarak algılanması göçmenlerin işsizlik seviyesinin artmasına neden olabilmektedir (DHS, 2014, s.144-147). Yasal statüde olmayan göçmenleri 'gölgede' yaşayan bireyler olarak tanımlamaktadır. Göçmen statüsü içinde yasa dışı göçmenlerin stratejik bir öneme sahip olması bu konuya yaklaşımının pasif olmaması sonucunu da beraberinde getirmektedir (O'Leary, 2014, s.45). Yasa dışı göçmenlere yönelik tartışmalı üç önemli konu bulunmaktadır. İş gücü için rekabetçi ortamın gelişimini ortaya çıkarmaktadır. Göçmenler hükümet yardımlarından yararlanarak kamusal alanda ülke ekonomisine zarar verebilmektedirler. Eğitim ve sosyal hizmetler için ne ölçüde vergi verdikleri yine tartışmalı konulardır (O'Leary, 2014, s.239). Bunun karşılığında, göç Amerikan nüfusunun ve işgücünün sağlıklı büyümesine ve Amerikan ekonomisinin talep ettiği yetenek, girişimcilik ve yeniliklere ulaşmasına olanak vermektedir. Göçmen iş imkânının yaratılması için gerekli bir argümandır. Gelecekte Amerika'da çalışanların profili iki kaynaktan besleneceği düşünülmektedir. Bunlar yaşlılar ve göçmenlerdir. Amerikan ekonomisinin canlı tutulması için göçmenler kritik bir rol oynamaktadır. Yerlilerin yaşlı olması sonucunda iş piyasası ve ekonominin gelişimi için yeni işlerin yaratılmasına faydası olmaktadır. Gelecekteki işgücü talebi iki faktöre dayandırılabilir. İlk olarak iyi bir eğitim sistemi ve eğitilmiş çalışanlardır. Göç, Amerikan ekonomisini üretici ve

rekabetçi konumunda tutacak ve ikinci olarak Amerikan çalışanların niteliklerini arttıracak şekilde göçmenlerin seçimine olanak verecektir. Ekonomik büyüme ve rekabet edilebilirlik hem yüksek hem de düşük nitelikli göçmenin sistemin inşasında ateşleyici unsur olmasını sağlamaktadır. Göçmen girişimciler ulusal ekonominin başarısı için gereklidir. Girişimcilik, yenilik ve yeni iş olanaklarının ortaya çıkmasında faydası olmakla birlikte Amerika ekonomisinin gelişimini sağlamaktadır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.3-5).

Yeni gelen göçmenler yerel yönetimlerde sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlere ayak uydurmaktadırlar. Göç, Amerika toplumunu yönlendiren, yürümesini sağlayan ve günlük yaşamına da etki eden bir olgudur (Laglagaron, 2010, s.7). Göçmenler Amerika Birleşik Devletleri'nde rekabetçi ortamın yaratılmasını sağlamaktadır ve yeni iş kolları küreselleşen Dünya'nın gerekleri de göz önünde bulundurularak yaratabilmektedir (Office of Refugee Resettlement).

Amerikalıların birçoğu Amerika'da göçmen nüfusunun gün geçtikçe arttığını ve bunun ürktücü boyuta geldiği konusunda hem fikirdir. Amerika Birleşik Devleti'nin göçmen toplum olarak bilinmesine rağmen, birçok Amerikalı göç hareketlerinin ve göçmen sayısının kısıtlanmasını istemektedirler (Gold ve Rumbaut, 2009). Göçün nüfusun büyümesi, etnik ayrımcılık, kültür ve Amerikan toplumunun karakteristik özellikleri üzerinde olumsuz etkileri bulunabilmektedir. Göçmenler ve göçmen aileler Amerikan toplumuna adapte olabilmekte ve Amerikan kurum ve kuruluşlarına katılarak Amerikan kültür içerisinde varlık gösterebilmektedirler (Hirschman, 2014, s. 7-9). Göçmen nüfusunun büyümesi sonucunda ekonomik, kültürel ve güvenlik problemlerinin çözülmesi yeni sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Göç bir problem olarak algılanması halinde bu problemin çözümünde göç politikasına önem verilmesi ve göçmenlerin politika süreçlerine katılmasının önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir (Hochschild ve Mollenkof, 2008, s.3-5). Eğer göçmenler göç politikası yapımında kendilerinin sorunlarını anlatabilme şansı verilirse, göçmenler ekonomik, kültürel ve sosyal engellerin ortadan kaldırılabilir ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ki suç oranlarının azalmasına yardımcı olabilecektir (Mears, 2002, s. 284-288).

İlk kuşak göçmenler Amerikan rüyasına katılmayı reddetmektedirler ve asimile olmak konusunda ikinci kuşak göçmenlere göre daha katı olabilmektedirler.

İlk kuşak göçmenler, etnik kökenlerini devam ettirmekte, anadilini kullanmaya devam etmekte ve kendi kültürlerini yaşama konusunda daha istekli olabilmekte ve değişimin yaşanmasını istememektedirler. Buna karşılık ikinci kuşak göçmenler İngilizceyi akıcı olarak konuşabilmekte ve Amerikan Rüyası' nı yaşamakta daha istekli olmaktadır. Buna rağmen, bu asimilasyon süreci kendinden gelişen, hızlı ve acısız olamamaktadır (Hirschman, 2006, s. 5–6). Buna örnek olarak, ilk gelen göçmenler ikinci kuşak göçmenlere göre daha çok problemle karşılaşabilmektedir. Bu problemlerin başında politik katılımın az olması, düşük seviyelerde eğitim seviyesinin olması, İngilizce yeterliliklerinin düşük olması gibi birçok problemle karşılaşabilmektedirler. Buna karşılık ikinci kuşak Meksikalı ve Latin Amerikalı göçmenlerin Amerika'nın gelecekteki politik hayatına etki edebileceği düşüncesi oldukça baskındır. İkinci kuşak göçmenlerin İngilizce kabiliyetleri, yüksek nitelikli işgücüne katılımının olması ve vatandaşlık statüsüne erişimlerinin daha kolaylaşması yönünden Amerika'nın gelecekteki söz sahibi olarak görülmektedirler. Bu göçmenler aynı zamanda Amerika'nın ekonomik sosyal ve politik yaşamlarında da önemli rol oynamaktadırlar (Brick ve diğerleri , 2011, s.7–16).

Göçmenler Amerika'da asimile olurken, aynı zamanda Amerikan kurumlarının oluşumuna da etkide bulunabilmektedir (Hirschman, 2014,s.82). Entegrasyon iki yönlü bir süreç olduğundan hem Amerika toplumunu hem de göçmenlerin yararına arttıracak şekilde sonuçlanabilmektedir. Toplumun her kesiminden; kamu, özel, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların etkili bir işbirliği içinde koalisyonlar yaparak sorunları çözmesi beklenmektedir. Kaynaklar entegrasyon odaklı kullanılmalı ve gelişimi sağlanarak göç sisteminin değişmesinde öncü olmalıdır. (Ray, 2004, s.ii) Sivil katılımın sağlanacağı programları, yerel ve merkezi yönetimler göçmenlerin toplumda farkındalığının arttıracak şekilde kullanmalıdır (Laglagaron, 2010,s.3).

2.2.4. Amerika Göç Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Göç yönetimi, Amerika dış politikası amaçlarını gerçekleştirmek ve ulusal güvenliği korumak adına çok önemli roller üstlenmektedir. İnsanların dolaşımında özgür olması ve kolayca sınır aşması, göç politikalarının Amerika'nın etkisini

arttıracaktır. 11 Eylül terör saldırısından önce Amerikan göçmen kanunları yeterli görülmemekteydi. Eğer göç politikasına önem verilirse terörist atakları durdurulabilecektir. 11 Eylül sonrasında en önemli sorunlar güvenlik eksenli sorunlar ve göçmenlere yönelik açık kapı politikaları olmuştur. Amerika sınırları şuan geçmişten daha güvenli olmasına rağmen, sınır kontrolünün güvenli olmaması yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır (Center for American Progress Immigration Team, 2014, s.1). Göç politikasının yumuşak bir güç olarak kullanılması Amerika'nın politik etkisinin dünya üzerine aktarmasını kolaylaştırabilecektir. Göçmenler, Amerika'nın bireysel haklara, kişisel sorumluluklara ve fırsatlara, özgürlüklere, kurallara, demokratik prensiplere, yerel haklara vermiş olduğu değerleri öğrenerek bunları köken ülkelerine götürebilmekte ve göçmen uyumunu sağlayabilmektedirler (Meissner ve diğerleri, 2006, s.15). Amerika'nın göçmen politikasının şekillenmesine neden olan öncelikli argüman yasal statüde olmayan göçmenlerin tarihsel olarak Amerika'ya yapmış olduğu akımlardır. Amerika'da 'yabancıların' durumu iki opsiyonda sunulmaktadır. İlki, Amerika'da kalmaya yasal izni olanlar, ikinci ise geçici çalışma izni olanlardır. Yasal oturma izni olanlar aile birleşimi, aile üyesi olma ve akrabaların destekleri sayesinde bu statüyü kazanmaktadır. Geçici vize de ise yasal olmayan göçmen sorunuyla karşı karşıya kalılabilmektedir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Yasadışı göçmen ya geçerli dokümanlarını sunmamıştır ya da vize süresinin aşılmasından ötürü yasal hakkını yitirmiştir (Barkan, 2013, s.1749).

Amerikan göç politikaları 3 ana dönemden oluşmaktadır. Birinci dönem, 'bırakınız yapsınlar' politikasının 1930'lara kadar hâkim olduğu ve göçün kısıtlı olarak gerçekleştiği dönemdir. İkinci dönemde ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bracero Program ile işçi göçmenlere izin verilmesini içeren politikalar uygulanmıştır. Bracero Programı'nda sonra yasa dışı göçmende artış gözlemlenmiştir (Rosenblum, ve diğerleri, 2011, s.1; McCarthy ve Ronfeldt, 1982, s. 3).Üçüncü dönem ise göçmenin kökenine göre ve göçmen sayısına göre kısıtlamalar göç politikalarına yön vermiştir (Orrenius ve diğerleri, 2014, s. 10).

19.yüzyılda ilk büyük göç dalgası Avrupa ülkelerinden olmuştur. Bu dönemde göç politikası açık sınır politikası ile birleştirilmiş liberal yaklaşımlar şeklinde belirlenmiştir. Ekonomik büyüme için piyasanın işgücü ihtiyacı göçlerle

karşılanmıştır. Örneğin 1864 yılında Amerikan Kongresi tarafından kabul edilen Göçü Teşvik Yasası iç savaş dönemindeki işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu yasa misafir işçi programı gibi göçü kontrol etmek ve göçü teşvik edici unsurları barındırmıştır. Amerika Birleşik Devleti'ne ikinci büyük göç dalgası 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Çin'den gelmiştir. Ancak ekonomik kaygılar ve ırkçı söylemler nedeniyle Kongre 1882' de kabul ettiği Çinli Göçünü Engelleme Yasası ile Çin'den gelen göçü durdurma kararı almıştır (Öner, 2012, s.94-95; O'Leary, 2014, s.65). Göçün yasalarla denetim altına alınmasında diğer bir etken ise sözleşmeli göçmen işçilerin göçün kısıtlanması konusundaki talepleri olmuştur. Bu amaçla, 1882 yılında Çinlileri Hariç Tutma Kanunu ile Çinli işçilerin Amerika'ya göç etmeleri, yaşamaları ve çalışmalarına kısıtlama getirilmiştir. 1887 yılında kabul edilen Sözleşmeli İşgücü Kanunu ile Amerikalı işverenlere sözleşmeli olarak çalışma izni olmayan yabancı işçilerin yasak getirilmiştir. 1891 yılındaki Göç Kanunu ile ABD'ye girmek isteyen yabancıların kabul ya da ret edilmeleri onların sağlık sorunlarının olup olmadığıyla ilgili olarak şekilleniyordu. 1891 yılındaki bu kanunun getirdiği diğer bir yenilik ise Göç Yüksek İdare Amirliği'nin kurulmasıydı. 1880 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde gelen göçmenler Kuzeybatı Avrupa'dan Güneydoğu Avrupa'ya kaymıştır. “yeni göçmen” olarak nitelendirilen bu göçmenler Bulgaristan, İtalya, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya ve Türkiye'den gelmiştir. Yeni göçmenler, “eski” göçmenlere göre vasıfsız ve işgücü bakımından beceri gerektirmeyen işlerde çalışma eğilimindedirler (Bali, 2004, s.27).

1880 yılından 1920 yılına kadar geçen süreçte Amerika göçmen akımını Güney ve Batı Avrupa ülkelerinden almıştır. İtalya, Almanya, Polonya ve Rusya'dan gelen göçmen akımı 1920 yılında ki kanunla durdurulmuştur (Hirschman, 2014,s.71). Birinci Dünya Savaşı döneminde göç kanunlarına kısıtlamalara gidilmiş 1917, 1921 ve 1924 kanunları özellikle Asya'dan gelen göçmenlerle Avrupa'da gelen göçmenlere kısıtlamalar getirilmiştir. Bu durum, göçmenlerin ülkeye girişinde yasal olmayan yolları denemesine neden olmuştur (Gold ve Rumbaut, 2009, s.1). Sınırsız göç ve göçmen politikasının aslında Amerikan ekonomisine zarar vereceği korkusu 1921'de İlk Kotalı Göç Kanunu'nun kabul edilmesiyle başlamıştır. Bu kanunla artık kitlesel göçlere izin verilmemektedir. Kota Kanunun da kotalar genellikle Asya,

Afrika ve Avustralya'dan gelen göçmenler için kullanıldığı görülmüştür (Bali, 2004, s.29- 30). Büyük Depresyon ve İkinci Dünya Savaşı dönemi göçmen sayısının azaldığı ve 1960'lara gelene kadar bu şekilde devam ettiğini söylemek mümkün olmuştur. 1964 yılı itibariyle Bracero Programının sonlanmış ve göçmen ve vatandaşlık kanunu 1965 yılından günümüze Amerika göç politikasına yön vermiştir. 1965 kanunun amacı 1924 yılında oluşturulmuş etnik kimlik bazındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve göç kanunun modernleşmesine olanak vermektedir. Ancak 1965 politikası göçün yapısal gücü ile kötü bir şekilde karşılık gelmesi bu politikanın işlevsiz hale gelmesine yol açmıştır. Bu kanun aynı zamanda Meksika'da yaşanan kitlesel ekonomik, politik ve sosyal değişikliğe ayak uyduramamasına ve dış göçün azalmasına yol açmıştır. Bu gibi nedenlerden ötürü, yasadışı göçmen probleminin bu kanunda yer almasına neden olmuştur (Rosenblum ve diğerleri, 2011, s.5). 1965 Göçmen Kanunu göç edenlerin kabulünde ulusal köken kısıtlaması getirilmiş ve vize dağıtımında eşitlikçi bir yönetime başvurulmuştur. Günümüzdeki Amerikan göç politikalarının temelini '1965 Göçmen ve Vatandaşlık Anlaşması' olarak alabilmekteyiz. 1965 Kanun'undan sonra Latin Amerika'dan gelen göçmen akımının artışa geçmiştir. Bracero Programı 1964 yılında bitirilmiş Meksika'dan gelen işçiler bu programla Amerika'da yasal ya da yasal olmayan göçmen statüsünde yaşamışlardır (Hirschman, 2014, s.71).

Aynı zamanda bu kanunla küresel ekonomik bütünleşme ve Amerika askeri sisteminin gelişme göstermesine de önem verilmiştir. Göçmenler, Amerika'da 1965 yılından itibaren tartışmalı konular arasında kendisini göstermiştir. 1965 yılından sonra aynı zamanda göçmenlerin köken ülkeleri, ücret durumları ve ekonomik yenilenmeleri gündeme gelmiştir. Amerika'da iki ırklı yani farklı ırktan oluşan ebeveynlerin olduğu bir toplum ortaya çıkmıştır (Gold ve Rumbaut, 2009, s. 1).

1980'lerin başlarında göç ve sınır politikalarında yapılan değişiklik sonucunda Orta Batı ve Güney Amerika eyaletlerinde büyük miktarda göçmen için yerleşim alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Jimenez, 2011, s.3).2000'li yıllara gelindiğinde göçmenlerin geldiği köken ülkeler Latin Amerika ve Asya'dan gerçekleşmiştir. Avrupa'dan gelen göçmenlerde azalma görülmüştür. Göçmenlerin köken ülkelerindeki bu değişiklik iki ırklı toplumun çok kültürlü toplum içerisinde

değişimine ve vatandaşlıkta oluşan karmaşıklığa neden olmuştur (Gold ve Rumbaut, 2009, s. 23).

1980 ve 2010 yılları arasındaki dönemde Amerika’da ki göçmen politikasında kısıtlama ne kadar göçmenin hangi statüde ülkeye girmesine göre şekillenmiştir. Bu kısıtlamalar sonucunda yabancıların ülkeye girişlerinde kabul görmesi artmıştır. 1980’lerin başlarından itibaren Amerikan Kongresi yasal olmayan göçmenlerle nasıl mücadele edeceklerine dair çalışmalarda bulunmuştur. Bunun üzerine Amerika’da göçmenlere yönelik politika yapımında artış görülmüştür. İlk olarak Mülteci Kanunu 1980 yılında yürürlüğe girmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanan mülteci kavramının bu kanunda yer almıştır. Göç Reformu ve Kontrolüne Dair kanun da 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun genel amacı yasal olmayan göçmenlerin ülkeye girişinde ve kabulüne yönelik kısıtlamalarda bulunmasıdır. 1986 yılı Immigration and Reform and Control Act (IRCA) yasal olmayan 3 milyon Meksikalı göçmenin işe girişindeki süreci garantileyerek onların yasal göçmen haline dönüşmesine yol açmıştır (Laglagaron, 2010, s.7). 1986 yılından itibaren Reform ve Control Act uygulamaya koyulmuştur. Bu tarihten itibaren göçmenlik Amerika’da artış göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yürürlükte olan politika 1990 Göçmenlik yasasıdır. Bu politika aile birleşmesine istihdam ve ayrımcılık üzerine kurulmuş bir politikadır. 1996 yasal olmayan göçmen reformu ve göçmenlik sorumluluğu yasasına göre mültecilerin ortaya çıkması ve ona yönelik çabaların görüldüğü kanundur. 1980 yılından itibaren yasal izinli olmayan göçmenlerin Amerika’ya girişinde artış olmuştur. 1990’dan sonra yasal olmayan göçmenlerin sınır kontrolünü yapacak mekanizmalar kurulmuştur. Ancak yasal olmayan göçmenlerde yine de bir artış görülmüştür (Chiswick,2008, s. 75). IRCA iki önemli mekanizmayı göçmenler için gerçekleştirmektedir. Bunlardan ilki, yasal statüde olmayan yabancıların işe alınması halinde işverenlerin cezasına yöneliktir. İkincisi ise, 1989’dan önce Amerika’da yaşayan yasal statüde olmayan yabancıların affedilmesine yöneliktir. Üçüncü önemli politika ise sınır güvenliğinin artırılmasıyla birlikte yasal statüde olmayan göçmenlerin ABD’ye girişine kısıtlanmasıdır. Meksika’nın NAFTA’ ya üye olması, IRCA ve sınır güvenliğinin artırılması gibi üç ana politika hem pozitif hem de negatif olarak göçmenlerin gelişimini etkilemektedir

(Rubin ve Mernick, 2007, s. 122; Siavelis ve Coates, 2009, s.7; O’Leary, 2014, s.381).

1994 North American Free Trade Aggrement (NAFTA) Kanada, Amerika ve Meksika arasında ticareti geliştirmek ve ekonominin bu üç ülke arasında gelişimini sağlamak için oluşturulmuştur. NAFTA ticari birliğinin kurulmasıyla yoluyla, yurtdışı yatırımlarına açılmıştır. Yatırımlar NAFTA içinde genellikle tarımsal alanda yapılmıştır. Meksika’nın NAFTA ticari birliğinin kurulmasıyla ekonomisinin kötüye gitmesi bu ticari birliğinin amacına ulaşamamasıyla sonuçlanmıştır (O’Leary, 2014, s.164). NAFTA 1994 yılında imzalanmasının en önemli nedeni Amerika ve Kanada’nın Meksika’dan gelen göçmen akımına serbestlik getirerek önlem alması düşüncesidir. Ancak NAFTA’nın ekonomik olmayan faktörleri göz ardı etmesi, kültürel değışim ve sosyal olarak ağların yaratılması bununla birlikte Amerika ve Meksika sınırında kurulan üretim siteleri ve Los Angeles ve New York gibi göçmenlik sisteminin yönetilmesinde kullanılmaya başlamasına neden olmuştur. Yurtdışı yatırımları da Meksikalı göçmenlerin itici faktörleri arasında sayılmaya başlanmıştır. 1990’lı yıllardan sonra Meksikalı göçmenler artık geçici işçi göçmen olarak gelmeyi bırakmıştır. Değışen göç politikası ve sınır yönetimi, Meksikalı göçmenlerin Amerika’ya gelmesinde ve burada daha uzun süre kalmasına yol açmıştır (Barkan, 2013, s.1749).

Diğeri bir önemli kanun ise 1990 yılında Göçmenlik Kanunu’nda kendini göstermiştir. Bu yasa yasal göçmen statüsünün artırılmasına yönelik çalışmaları gerçekleştirmiştir. Sadece göçmenleri kapsamayan aynı zamanda aile ve onların akrabalarını da içermeye çalışarak yasal olmayan göçmenlerin azalmasını sağlamaya çalışılmıştır. Bu kanunla işe dayalı göçmen vizesini artırmış, H-1B Programı ve göç piyangosu sistemleriyle yasal olmayan göçmenlerin önüne geçilmek istenmiştir. IMMACT 90’nın en önemli değışikliğı aile birleşmeleri yoluyla göçmenlerin ülkeye girişlerini kolaylaşmıştır. Diğeri bir amacı da istihdam amaçlı gelen göçmenlerin arttırılmasını sağlamaktır. Bu kanun üç yolla ülkeye girişini kolaylaştırmaktadır. Göçmenler, aile yoluyla, istihdam kaynaklı göçmenlik ve Green Card (Yeşil Kart) yoluyla göçmenlik statüsünü kazanmaktadır (O’Leary, 2014, s.366). Yasal olmayan göçmen reformu ve göçmen sorumluluğı kanunu da 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı yasal olmayan göçmenlerin sayısını azaltmak için sınır

güvenliğine önem vermektedir. Bu amaçla yapılan çalışmalar sonucunda yasa dışı göçmen sayısında azalma görülmüştür. Gene bu kanun döneminde iş ve işe alımlarda kullanılmak üzere e-bilgi sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Bu bilgi sistemi sayesinde işe yeni alımlarda işverenler, hükümetin bilgi sistemiyle ortak kullanım yapabilmektedirler. Böylece yasal olmayan göçmenlerin işe alınma riskini büyük ölçüde azaltacaktır (Rosablum, 2011, s.1; Anderson, 2010,s.100; Orrenius ve diğerleri, 2014, s. 10; Rosenblum ve diğerleri, 2011, s.6; O'Leary, 2014, s.351). 1996 Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act (IIRIRA) yasal olmayan göçmen girişini azaltmak için Clinton hükümeti tarafından imzalanmıştır. Bu kanunla birlikte iç savunma ve uygulamalar arttırılmıştır. Ülkede dolaşımın yeniden düzenlenmesine yol açmış, işverenlere yasa dışı göçmenleri işe alırken bazı haklar tanımıştır. Yasal göçmenliği arttırıcı önlemler alınmaya çalışmıştır (O'Leary, 2014, s.358). Bu politikanın diğer bir amacı da yerel toplumla Göçmenlik ve Vatandaşlık servisi ile arasındaki bağı sağlamlaştırma amacıdır. IIRIRA'nın yasal olmayan göçmenlerin işe girişlerinde çok küçük etkilerinin bulunduğu genel kanıdır.

2014 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barrack Obama'nın bildirisine göre göç sorunun çözümünde eski yönetsel zaafklar ortadan kaldırılmalı ve yeni reformlar oluşturulmalıdır. Bu yenilikler kalıcı göçmen haklarıyla, yasadışı göçmenleri ve ailelerini de kapsayacak, vize sisteminde de günün koşullarını karşılayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Göç yönetimine getirilen yenilikler, düzenlemeler uygulama alanına dâhil edilmesi ve sınır yönetiminin güvenlik eksenin içinde sosyal ve ekonomik değişimlerle bütünleşik düşünülmesi gerekmektedir. Göç sisteminin yasal göçmenlerin hangi koşullarda işgücü piyasasına dâhil olacağı, göçmenlere nasıl yatırımda bulunacağı ve göçmenlerin istihdam edilebilirliği konusunda yeni araçlarla şekillendirilmesi gerekmektedir. Yasadışı göçmenler konusunda yaşanan başarısızlıkların çözümünde ise sorumluluğu İç Güvenlik Bakanlığı'na bırakılmıştır ve bu kurumun yetkilerinin genişletilmesi yoluyla yasadışı göçmen sorunuyla aktif çözüm üretilmiştir. Federal tüm kurumların bütünleşik şekilde göçmen haklarını koruması, göçmenlerin uyumu konusunda çalışılmalarda bulunması ve özellikle yerel yönetimlerde daha görünür olması sağlanmalıdır (American Immigration Council, 2014, s.1).

1980 yılında itibaren Amerika’da göçmenlerin iş, vergi ve milli gelire etkisinin olduğu söylenmektedir. Eğitim alanında yapılan harcamalar eyalet ve yerel hükümetlerinin göçmenlere yaptığı en büyük mali harcamalardır. Göçmenlere yönelik eğitim ve sağlık harcamalarında en büyük tartışma federal hükümetin yerel ve eyalet bazında yapılan harcamaların büyük çoğunluğunu yerel hükümetlerin yüklenmesidir. Yerel ve eyalet hükümetleri göçmenlere yönelik polis, güvenlik gibi harcamalarda da bütçelerini zorlamaktadır. Ancak, eyalet hükümetlerinin yerel hükümetlerle bu mali yükü paylaşmaları gerekmektedir. Göçmenler Amerika’daki nüfus boşluğunu doldurmaya yardımcı olur. Aile birleştirmeye yönelik vizeler yönetimlerin adil olmasını sağlarken, iş kaynaklı vizeler ayrıma neden olmaktadır. İstihdam ve iş vizeleri, göçmene ailesiyle birlikte Amerika’da yaşama imkânı vermesinin yanında etnik köken ve ayrımcılık dolayısıyla toplum içinde dışlanma sorununa yol açabilmektedir. Vize ücretlerinin çok yüksek ve ödenmesi herkes tarafından güç olduğu için ayrımcılığa yol açabilmektedir. 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl başlarında ‘açık kapı’ politikası nedeniyle göçmenlerin Amerika’ya gelişi kolay olmuştur. Ancak göçmen akımının önlenmeyecek seviyelere gelmesinden ötürü Amerika’da ‘kapalı kapı’ politikası ile göçmenlerin ülkeye girmesi yasaklanmıştır. Amerika’da en iyi göç politikası, hem ekonomik çıkarlar hem de insanlık öznesini ortadan kaldırmayacak şekilde oluşturulmasıdır. En akılcı politika ne tamamen kapıların göçmenlere açılması ne de tamamen kapatılmasıdır. 21.yüzyılın göç politikası Amerikan ekonomisi ile yakından ilgilidir. Amerika’nın ekonomik liderliği devam ettirebilmesi için yetenekli, nitelikli işgücü ihtiyacını göçmenlerden karşılanması halinde ekonomik liderliğini devam ettireceği beklenmektedir (Suro ve Suarez-Orozco, 2011,s. 132–147).

Göç Reformu, 2013–2014 yeni göç kanunu teklifinde, yeni yasal göçmen statüsü ‘kayıtlı olan geçici göçmen statüsü’ olarak adlandırılmıştır. RPI statüsü 6 yıllık dönemde gelen göçmenleri kapsamakta ve her 6 yılda bir yenilenmeyi gerekli kılmaktadır. RPI yasal kalıcı göçmenlik statüsü olmadığı için eleştirilmiştir. Çünkü göçmenler, yasal kalıcı statüsünde olduktan sonra 10 yıl sonra vatandaş olabilme hakkına sahiptir. Tüm işverenler göçmenleri işe alınmasında e-doğrulama sistemini kullanmaya zorunlu bırakılmıştır. Vatandaş olmayan göçmenlerin biometrik çalışma

kartı ya da biometrik Green Card göstermesi zorunlu tutulmuştur (O’Leary, 2014, s.377).

Obama yönetiminin göç yönetimindeki prensipleri:

- Vatandaşlığı kazanmaya yönelik yeni yollar yaratmak,
- Sınır güvenliğinin artırılmasına çalışmak,
- Göç sistemini yeniden gözden geçirmek,
- İş sahiplerine yeni işe girenlerin göçmenlik statüsünü kontrol

etme zorunluluğu getirmektir (O’Leary, 2014, s.495).

Amerika’da göç politikası karmaşık yasal ve yönetim sistemi içerisinde idare edilmektedir. Amerika Birleşik Devleti İç Güvenlik Bakanlığı göç uygulamalarını hem sınır hem de Amerika içinde gerçekleştiren en yetkili birimdir. Adalet Bakanlığı ise göçmen suçları ve sınır dışı edilme süreçlerini yönetmektedir (Center for American Progress, 2014). Amerika göç sisteminde ana kararın alınması yerel yönetimlere bırakılmıştır ve bazı zor koşullarda yerel ve federal yönetimin birlikte karar alması gerekmektedir. Federal hükümetin yerel hükümetlere koyduğu bütçe kısıtlamaları sonucunda kısıtlanırlar (DHS, 2014, s. 149). Göç politikası süreçleri federal hükümetin sorumlulukları arasında olmasına rağmen, eyalet ve yerel hükümetler göç politikasını etkileyebilmektedirler (Hirschman, 2014, s.9). Amerikan federal göç politikalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının temel nedeni eyalet ve yerel yönetimlerin göçmen entegrasyonu konusunda başarısız olmalarıdır. Bununla birlikte federal politikalar temelinde göçmenlere yeteri kadar kamu yararı sağlanmadığı, halkın ikiye bölündüğü ve göçmen sorununun kimin sorumluluğunda olduğuna dair kesin bir hükmün bulunmamasından ötürü göç politikalarında başarısızlıkla karşılaşmıştır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.24). Federal hükümetin göç politikasının geliştirilmesi için yerel ve eyalet hükümetleri ile görev paylaşımında bulunmakta istekli olmaması göç politikası yapımını yerel birimlere bırakılmasına olanak sağlamaktadır (Hirschman, 2014, s. 8–9).

2.2.5. Amerika’da Göçmen Entegrasyonu ve Göçmenlerin Dışlanmasına Yönelik Politikalar

Amerika’da yürürlükte olan herhangi bir entegrasyon politikası bulunmamasına rağmen göçmen entegrasyonunda başarı sağlandığı genel görüştür. Yasal olmayan göçmenlerin toplumun kanayan yarası olarak görülmekte ve politikalar yasallaştırma programlarıyla yasal olmayan göçmenlerin entegrasyonu sağlanabilmektedir. Amerika aidiyeti için ilk temel öge İngilizce konuşulmasıdır, aynı zamanda göçmenlere uygun yasal statüye sahip olmalarıdır (Jimenez, 2011,s.21).

Amerikan göç politikalarının detaylandırılmasına rağmen entegrasyon politikaları tamamen yüzeysel kalmaktadır. Göçmen entegrasyonun başarılı olması göç politikalarında en önemli öge olarak görülmektedir. Federal hükümetler göçmen entegrasyonundan gelişimine hiçbir şekilde destek göstermemektedir. Bireysel, ailesel, eyalet ya da yerelin kendi içinde yasadığı büyük pazarlıklar sonunda, entegrasyon ulusal bazda çok önemli bir amaç haline gelmiştir. Yaklaşık olarak %70 yasadışı göçmenin Latin Amerika ve Meksika’dan geldiği bilinmektedir. Bu yüzden Amerika Meksika ile görüşmeler yapıp bu sorunu ülkeler bazında çözmeye çalışılmalıdır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.xx). Amerika’daki göçmen entegrasyonunun istenilen ölçüde gerçekleşmemesi halinde göçmenlerin bütünleşmesi de tam anlamıyla gerçekleşemeyecektir.

Amerika’da göçmen entegrasyonunda iki politik görüş tarihsel süreçte kendini göstermiştir. Bunlardan ilki aktif olarak entegrasyonun teşvik edilmesi, ikincisi ise ‘bırakınız yapsınlar’ görüşünün hâkim olmasıdır. İlk gelen kitlesel hareketler sonucu Amerika’daki göçmenlere yönelik ilk politik görüş göçmenlerin zorla ‘Amerikalı’ olmaya çalıştırılmasıdır. Bütünleşmenin sağlanması ve dışlanmanın engellenmesi adına İngilizce dili eğitimleri verilmesiyle Amerikalı kimliğine kavuşturulmaya çalışılmıştır. Mültecilere yönelik aktif ve koordineli entegrasyon politikası ile de yarar sağlanmaya çalışılmıştır. Mültecilere hükümetin ve hükümet dışı organizasyonlara ulaşımı kolaylaştırılmıştır. Mültecilerin entegrasyonun sağlanması için fonlar oluşturulmuş ve bu fonlar sayesinde maliye ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması için servisler sunulmuştur

(Jimenez, 2011, s.18). Bununla birlikte göçmenlerin iş bulmasını kolaylaştıracak ve iş imkânlarına ulaşmadaki becerilerini arttırıcı yetenek ve kabiliyetlerine de önem verilmiştir. Eyalet ve yerel yönetimler aracılığıyla vatandaş olmanın önü açılmış, göçmenlerin hukuksal haklarının farkında olması için çabalanmıştır. Ancak, federal hükümetler entegrasyon politikaları için çok önemli bir gelişme gösterememiştir.

1920 yıllarındaki göçmen politikalarında ‘bırakınız yapsınlar’ liberal söyleminin etkisi görülmektedir. Bu yaklaşımın amacı göçmenlerin motivasyonunu, ekonomik gelişimini ve halk eğitimine öncelik verilerek başarılı bir entegrasyonu sağlamıştır. Amerika’da bulunan yüksek kaliteli eğitimin varoluşu, ayrımcılığa karşı yasal korumanın bulunuşu, iş piyasasındaki ekonomik hareketlilik ve istihdam edilmeye kolaylıktan ötürü ‘bırakınız yapsınlar’ anlayışı Amerika’da uygulanmıştır. Entegrasyonun önündeki önemli problemlerden biriside ekonomik dönüşümlerdir. Fon eksikliği, iş piyasasındaki sorunlar, eyalet ve yerel hükümetlerin bütçelerindeki yetersizlik göçmenlerin entegre olmasının önündeki engellerdir (Jimenez, 2011,s.20).

Göçmenlerin entegrasyonu hükümetlerin, özel ve kamu örgütlerinin eğitim programları, İngilizce dersleri, ekonomik ve sosyal katılımın sağlanmasıyla gerçekleştirilmektedir. Toplumun tüm kesiminin gelişimi için göçmenlerin katılımının arttırılması gerekmektedir (Meissner ve diğerleri, 2006, s.13). İngilizce öğrenme, eğitim hakkı, vatandaşlık kazanılması, işgücünde gelişim eyalet ve yerel hükümetlerin entegrasyon konusunda yönetiminin sağlanmasında federal devlet ile aralarında sorumluluğun kime ait olması bakımından sıkıntı yaşanmaktadır. Göçün başarılı olması için etkili entegrasyonunun uygulanabiliyor olması gerekmektedir. Göç politikalarının oluşumunda federal hükümetler söz sahibiyken, tarihsel olarak yeni gelen göçmenlerin entegre olmasında yereldeki aile, işveren, okul, dini kurumlar ve hükümet dışı organizasyonlar etkili olmaktadır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.71). Göçmenlerin entegrasyonunda ABD iki önemli sorunla karşılaşmaktadır. İlki ekonomik çevre ikincisi de yasal olmayan göçmenlerin entegrasyonunda ki engellerdir (Fargues ve diğerleri, 2011,s.8).

Göçmenler İngilizceyi öğrenmekte isteksiz olmakla birlikte, eyalet ve yerel yönetimler toplumun her alanında İngilizce konuşulmasına dair politikalar geliştirmektedirler. Özellikle ‘sadece İngilizce’ politikasının 30 eyalette uygulanması bu çabanın sonucudur. Birçok Amerikalı çalıştığı alanda ya da komşularının başka

dil konuşmasından korku duymaktadır. Samuel Huntington' a göre Latin göçmenlerin çok tehlikeli olarak algılanmasındaki tek neden dillerini kullanmaya devam ettirmeleri ve İngilizce öğrenme konusunda isteksiz olmalarıdır. Amerika'da dil asimilasyonun 3 kuşakta şu şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Birinci kuşakta baskın olarak ana dilini kullanmaya devam ettirmektedir. İkinci kuşak iki dili de kullanmada yeterli seviyede görülmektedir. Üçüncü kuşaktan sonra artık anadil İngilizce olmakta ve bu kuşaktan sonraki nesil büyükbabalarının ana dilini konuşmamaktadır (Suro ve Suarez-Orozco, 2011,s. 236). Göç kararının alınmasında dil yeteneği ile insan ihtiyaçlarının kullanmasına yol açmaktadır. Optimal yatırımların göçmenlerin dil gelişimi için yapılması halinde insana olan yatırımda artacaktır (Chiswick, 2008, s. 75–119). Göçmenler farklı din, dil, etnik kökenden geldiklerinden sosyal olarak dışlanmaya karşı karşıya kalabilmektedir. Amerikan göçmen politikasında da 'diğerlerinin' farklılıklarından dolayı dışlanmış göçleri kısıtlanmıştır.

Dışlanan yasa dışı göçmenler Amerika toplumuna tamamen entegre olmasının ve asimilasyon politikalarının bırakılmasını istemektedirler. Göçmenlere yönelik asimilasyon kaynaklı tüm politikalar 11 Eylül'den sonra yeniden şekillenen anti-terörizm politikalarıyla şekillenmiştir. Bu tarihten sonra göçmen kanunları ve politikaları İş bulma kurumundan Güvenlik Birimlerinin görevleri altında sayılmıştır. Terörizm ve göç politikalarının iç içe geçmesinin sonucu eyalet hükümetleri yasa dışı göçmenlikle mücadele etmede daha güçlü olabilmektedir (O'Leary, 2014, s.45).

Amerika'da göçmenlerin dışlanmasına en önemli örnek 1882 Çin Dışlama Antlaşması'nda ortaya çıkmıştır. Çinli göçmenler Amerika'ya girişlerinde diğer göçmenlere göre engellenmiştir. Göçmenlerin dışlanması Amerika'da sosyal ve politik tüm sınıflarda görülmektedir. Politik olarak sınırlarda dışlanma kimin ülkeye giriş yapacağı ya da yapamayacağı şeklinde gerçekleşmektedir. Dışlanmaya yönelik tarihsel olarak göç politikası

1) Chinese Exclusion Act of 1882,

2) The Anrchist Exclusion Act of 1903,

3) The Johnson Reed Act of 1924 kanunlarıyla göçmenlerin yeni gelenlerine kısıtlamalara gidilmiştir (O'Leary, 2014, s.239).

Amerika’da yaşayan yasa dışı göçmenler, dışlanmanın en önemli örnekleridir. Yasal olmayan göçmenler eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerden yararlanamamaktadır ve toplumsal olarak dışlanmaktadır. 2010 yılında Obama Care ile de sağlık bakımından yasal olmayan göçmenler dışlanmıştır. Göçmenlerin dışlanmasında sağlık, eğitim ya da diğer hizmetlere ulaşımında kısıtlanma olmaktadır. Temel yaşam hakkı ve insan hakkında dışlanma da söz konusudur. Bu haklardan yararlanamayan göçmenler toplumda sosyal risk oluşturabilmektedir. Dışlanmış göçmenler ekonomik sorunlar yaşamakta ve sosyal değerlerin farkında olmamaktadırlar. Bireysel bazda yaşanan bu sorunlar toplumun geneline yayılıp toplumsal zararlara yol açabilmektedir.

2.2.6. Amerika Birleşik Devletleri Florida Eyaleti Jacksonville Kentindeki Sosyal İçerme Uygulamaları

İnanç kaynaklı organizasyonlar hükümet dışı organizasyonlar olarak dini görüş altında servis ve hizmetlerin sunulmasına yardımcı olabilmektedir. Birçok FTB (Faith-based organizasyon) yasal olmayan göçmenlerin sağlık ve diğer insani ihtiyaçlarının karşılanmasını asiste eder ve diğer insanlara yardımcı olabilmektedir. Örneğin, Katolik Yardım Kuruluşu, sağlık reformundaki tartışmalarla yakından ilgilenmiş yoksulluk ve insani isteklerin gelişimi için tam destek alınmasını sağlamıştır. Katolik Yardım Kuruluşu aynı zamanda mültecilerinde göçmen reformundan yararlanmasında büyük çabalar göstermiştir.

Katolik Kilisesi Amerika’daki en büyük dini kurumdur. 2006 yılında yaklaşık yasal göçmenlerin %42’si Katolik’tir. 2020 yılında göçmenlerin yarısının Katolik olacağı tahmin edilmektedir. Katolik kilisenin göçmenlerden gelen bir çevresi olacağı da buradan yola çıkılarak tahmin edilmektedir. Katolik Kilisesinin amacı göçmenleri korumak ve onlara hizmet sunmaktır. Katolik Kilisesi göçmenlerin dini öğrenimlerinin ve kendi deneyimlerinin paylaşımında çok güçlü bir yerdedir. 1988 yılında Amerika’da Katolik Yasal Göç Ağı (CLINIC) kurulmuştur. CLINIC göçmenlere toplumsal servisler sunmakta ve düşük gelirli göçmen ve mülteci ailelerine yasal olarak asistanlık yapmaktadır. Göçmenlere yasal yardım sunması, onlara ev sahipliği yapması ve göçmen haklarını öğretilmesi konusunda da yardımcı

olabilmektedirler. Protestan ve Evangelist FBO'lar yasal olmayan göçmenlere servis sunarak göçmenlerin sorunlarını çözmeye yardımcı olabilmektedir. Dini kurumlara katılım gösteren ya da parçası olan göçmenlere giyim, kalacak yer, yemek ve sağlık hizmetleri sunulabilmektedir. Aynı zamanda FBO'lar sosyal dayanışma ve duygusal yardımlarda bulunarak göçmenlerin sosyal alanda yalnızlıklarını azaltmaya çalışmaktadır. FBO'ların diğer bir yararı da uluslararası olarak çalışmasıdır. Böylece uluslararası alanda göçmenlere hizmet sunma şansına sahip olabilmektedir. Bu sivil toplum kuruluşları Florida başta olmak üzere bazı eyaletlerde gönüllü hizmetler sunabilmekte ve böylece toplumsal olarak dışlanan göçmenlerin ihtiyacını karşılayabilmektedir (O'Leary, 2014, s.58).

Yasal göçmen politikası Amerika'da açık, kapsayıcı, içerici, esnek, pratik çözümler getiren uygulamalar barındırmalıdır. Bununla birlikte Amerika'nın tarihsel sürecini, toplumunu ve Dünya üzerindeki rolünü de yansıtmalıdır. Yerel ve eyalet hükümetleri de kendi göç politikalarının oluşumunda yerel ve bölgesel ihtiyaçların önceliğinde oluşturulması gerekmektedir (Tichenor ve diğerleri, 2012, s.53–75). Etkili, uygun ve önemli göç değişiklikleri ve göç politikası reformları, federal, eyalet ve yerel hükümetlerin paralel olarak uygulanması ve göç yönetiminde sorumlulukların kesin olarak ifade edilmesi gerekmektedir. (Rodríguez ve diğerleri, 2007, s.8). Sınır ve göç yönetiminde otoritenin kimin üzerinde olacağına dair kesin bir açıklama olmamasından ötürü Amerika'da bu konular tartışmalıdır. Arizona, Missouri ve Alabama gibi bazı eyaletlerde göçmenlere yönelik sınır yönetiminde ki güvenlik ortadan kaldırmıştır. Ancak, yerel göç politikaları ulusal göç politikalarının yansması olduğu için eyaletlerin federal yönetimleri takip etmesi ve göç politikasındaki yapılan tüm değişiklikleri yerel temele uygun hale getirerek uygulaması gerekmektedir. Bu yüzden göç politikası yapımında sadece federal, yerel ve eyalet yönetimlerinin katılımı sağlanmalıdır (Papademetriou ve diğerleri, 2013, s.32). Etkili ve etkin yönetişimin federal, yerel ve eyalet hükümetlerinin birbiriyle iletişim içerisinde olması gerekmektedir. Bununla birlikte, güç ve kaynaklarının paylaşımı konusunda etkili bir yönetim geliştirmelidir. Çok daha önemli bir şekilde, yerel yönetimlerden başlamak koşuluyla yönetimler göçmenlere, onların ailelerine, gençlere fırsat sunmalı ve göçmenlere yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırması gerekmektedir (Office of Refugee Resettlement, 2015). Göçmenleri gönderen

Ülkelerin göçmenleri alan ülkelerin ekonomilerini etkilemekte ve işsizlik seviyesinin artmasına neden olabilmektedir (Asch, 1994, s.185–205). Yerel yönetimler sağlık ve eğitim harcamalarına yönelik programlar geliştirerek eğitim sisteminin gelişmesini, gelir eşitsizliğinin azaltılmasını ve küçük işletmelerin desteklenmesini ve kurulmasını sağlamaktadır (Meissner ve diğerleri, 2006, s.100).

Amerika Birleşik Devletleri göçmenlerin entegrasyonunda başarılı uygulamaları olduğu söylenilmektedir. Göçmenler yapılan yatırımlar tüm yönetimsel birimlerde yapılmaktadır ve özellikle eğitim ve sosyal hizmetlerin sunumunu yerel düzeyde tutulmaktadır. Amerika’da göçmenler topluma entegre edilen alanları sosyal, ekonomik ve kültürel mobilizasyon sağlamada eğitim başarisında, iş piyasasına katılımda, gelir ve iş kalitesinde kendini gösterebilmektedir (Fargues ve diğerleri, 2011, s.8–9).

Başarılı entegrasyonun sağlanması en önemli aracı politika yapımına katılım ve toplumla iletişim iinde olunması ile llmektedir. Bu amala, hükümetler, hükümet-dışı örgütler ve özel kuruluşlar politika yapım ve karar aşamalarına katılması ve bir arada alışmasının sağlanması gerekmektedir. Kaynaklar ve fırsatlar bu ama iinde toplumun tamamını kapsayacak şekilde dağıtılması ve bunların kullanılmasına alışılması gerekmektedir (Mudde, 2012, s.10–21). Entegrasyon sayesinde göçmenler ve mültecilerin ekonomik bağımsızlığını kazanması, kurum ve kuruluşlara katılımın sağlanmasına da yardımcı olmaktadır.

Florida, Jacksonville ’de eğitim, istihdam, kariyer araştırma ve genlerin eğitim sistemi ierisinde devamlılığının sağlanmasına yönelik mülteci ve göçmen organizasyonları bulunmaktadır (Petrovic, 2015, s.14–25). Bu organizasyonların amacı bu tarz organizasyonları ve sivil toplum kuruluşlarını arttırarak göçmen ve mültecilerin dil yeteneklerinin geliştirmek, toplumsal katılımını sağlamak, toplum ile göçmenler arasındaki iletişimi arttırmak ve toplumdaki gelişimini sağlamaktır. Özellikle yerel hükümetler kültürel, dini ve dilsel ayrımcılığın önüne geilmesinde genellikle sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Göçmenlerin yeteneklerinin gelişimi iin eğitim başarısı, iş bulma, göçmenler üzerindeki n yargıları ortadan kaldırılması sağlanırsa göçmenlerin ve mültecilerin entegrasyonunda başarılı olunacaktır. Göçmenlerin bütünleşmesi ve uyumunun sağlanması iin hizmetlerin ve aktivitelerin iş hizmetlerine, yasal göçmenlik servislerine, eğitim fırsatlarına, burs ve eğitim

katkısı sağlayan programlarla yardımcı olunacaktır (Somerville ve diğerleri, 2008, s.1–24).

Amerika’da g ynetiminin tamamlanması iin 4 temel unsur gerekmektedir. Bunlardan ilki gmenlerin i piyasasında kullanılması gerekmektedir. Piyasa temelinde yasal gmenlere mekanizma yaratılması gerekmektedir. Yasa dıı gmenlerin problemlerini zecek adil bir ynetimin belirlenmesi gerekmektedir. Gmenlerin toplumla btnlemesinin sağlanması iin iyi bir eğitim ve dil geliiminin sağlanması gerekmektedir (Westen, 2009, s.3–13).

G politikasının olmazsa olmazı olarak gmen akımlarının ana nedenlerini ve ıktılarının takip edilmesi, gmenlerin sosyal etkileri ve gmenlerin kltrel etkileimlerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Etkili bir g ynetiminin kurulması iin esnek, uygulanabilir bir politika erevesinde dzenlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında yerel ve uluslararası alandaki deneyimler ve ıktılar incelenmelidir. Toplumdaki tm kesimlerin iermeye konu olduğu bir g politikası gmenlerin topluma entegre edilmesi ve btnlemesinin nndeki tm engelleri kaldıracak ekilde dzenlenmelidir (Fargues ve diğerleri, 2011, s.18–20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK GÖÇ VE SOSYAL İÇERME POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ POLİTİKALARI BAZINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLİ

Ülkelerin göç tarihi ve coğrafi koşulları birbirinden farklıdır ve kendine özgüdür. Türkiye'nin göç tarihi de kendi şahsına münhasır olarak dünyada çok az ülkede ortaya çıkacak şekilde oluşmaktadır. Göç aldığı ülkelerden gelen göçmenlerle etnik, kültürel, dini ya da akraba bağları olduğu için, Türkiye, göç hareketlerine karşı dışlayıcı ya da kayıtsız bir tutum alması zorlaşmaktadır (Çelebi ve diğerleri, 2011, s.1). Türk tarihi incelendiği zaman göçün toplumun belirleyici ögesi olduğu görülmektedir. Türklerin göç serüveni Orta Asya'dan Avrupa'ya, doğudan batıya yayılmıştır (İpek, 2006,s. 2). Ulus-devletlerin kurulması, kentleşme, küreselleşme ve güvenlik sorunu gibi eğilimlerle dünya göç hareketlerinin nedeni olan veriler aynı zamanda Türkiye'nin göç hareketlerinin de ortaya çıkmasını sağlayan unsurlardır. Modernleşme ile ekonomik anlamda tarımdan sanayiye, kırsal cemaatlerden kentsel toplumlara, siyasal açıdan ise imparatorluktan ulus-devlete ve yurttaşlığa dönüşüm yaşanmıştır. Modernleşmenin gereği olarak göç olgusunun ortaya çıktığı bunun hem ulusal sınırlar içerisinde hem de uluslararası göçte karşımıza çıktığı görülmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.48) . Günümüzde de Dünya göç sistemi içerisinde Türkiye'nin yeri azımsanmayacak ölçüde önemlidir. 4,5 milyon Türk vatandaşı göç etmiş ve bunun 3 milyondan fazlası Avrupa'ya doğru gerçekleşmiştir (Köse, 2012,s.3). Türk göç literatürüne bakıldığında göçmen kavramı farklı isimler almasına rağmen-iskânlı göçmen, soydaş, muhacir, mübadil, Türk soylu yabancı – Türkiye'ye yönelen göçlerin temel özelliği zorunlu göç olarak yaşanmıştır (Öner, 2012, s. 213). 1934 Tarihli İskân Kanuna göre, göç ve göçmen kavramları “Türk soyu ile etnik veya kültürel bir bağlılığı olan” şeklinde tanımlanmıştır. Bu kanunla iskânlı muhacirlere gönderilecekleri yere yerleşmeleri kaydıyla vatandaşlık hakkı ve toprak, zirai yardımda bulunma taahhüdü verilmiştir (Uluslararası göç sempozyumu, 2009, s,333; Öner, 2012, s. 205; İçduygu,2012,s.11; İpek, 2006,s.2).

3.2. TÜRKİYE’DEKİ GÖÇ HAREKETLERİ

3.2.1. Türkiye İç Göç Hareketleri

Tarihi süreçte Türk göç akımlarını iç ve dış göç olarak dönemlere ayırmak mümkündür. Türk iç göç akımları üç ayrı dönemde incelenmektedir. İlk dönem göç hareketlerinin tarımdaki makineleşmeyle birlikte kırdan kentlere doğru başlayan, Cumhuriyet’inin kurulduğu yıllar ve ulus-devletin temellerinin atıldığı yılların etkisi ile 1923–1960 dönemi olarak kabul görmektedir. 1960 ve 1980’li yılları kapsayan yoğun göçler sonrasında çarpık yapılaşmayla birlikte çeşitli kentsel sorunların ortaya çıktığı dönem ikinci dönem olarak da kabul görmektedir. Bu dönemde ulus-devlet ile modernleşmenin yerel olarak derinleştiği gözlemlenmiştir. 1980’li yıllardan günümüze kadar olan dönem üçüncü dönemdir. Bu dönemle birlikte Türkiye’nin küresel ekonomiyle bütünleşmek için farklı ekonomik politikaları izlemeye başladığı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan terör kaynaklı çatışmaların sebep olduğu zorunlu göç hareketlerinin yaşandığı ve küreselleşmenin yoğun olarak hissedildiği görülmüştür (Çetin, 2012,s.29; İçduygu ve diğerleri, 2014, s.48).

1923- 1960 dönemi ulus-devlet yapısının oluşturduğu dönemdir. Yeni kurulan devlet homojen bir “Türk” toplumu yaratmak için göçü önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Türkleştirme politikalarının baskın bir şekilde uygulandığı yıllardır (İçduygu, 2012, s.10). Cumhuriyetin kurulmasından sonra ülkemizde hem iç hem de dış göçte hızlı bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.1). Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında ulus-devlet kurma çabalarından ötürü tek bir milli kimlik ve aidiyete önem verilmiştir (OSAM, 2012, s.16). Göç bu dönemde denetimli, zorunlu ve düzenin kurulması adına iskâna önem verilmesiyle oluşturulmuştur (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.100). Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında Türkiye hem nüfus mübadelesi yoluyla hem de soydaş göçmen hareketleriyle nüfusunu yenilemiştir. Daha sonra göçlerin iç göç olarak kırdan-kente yönelmesi ve dış göç olarak Batı Avrupa’ya işçi göçü şeklinde gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 1990’lı yıllara kadar geçen süreçte göçmenlerin Türk uyruklu olması ya da üçüncü ülkeye yerleştirilecek kontrollü sayıdaki göçmen şeklinde

oluşturulmuştur. Kontrol edilebilir göç hareketleri bu dönemde göçün tehdit olarak algılanmasının önüne geçmekteydi (Akdağ, s.16; İçduygu ve diğerleri , 2014, s.54).

Türkiye’deki iç göç hareketlerinin başlangıcının İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen ekonomik, sosyal gelişmelerinin nüfus hareketlerine karar verilmesinde ve uygulanmasında payı olduğu genel kanıdır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.26). İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Türkiye’de kırsal alanda dönüşümler yaşanmış ve bu değişim kırsaldan kentlere yönelen göçe ve şehirleşme olgusunun artmasına neden olmuştur. Bu göçün temel iki değişkeni Türkiye’de nüfus artış hızının çoğalması ve tarımsal kesimde hızlı bir makineleşme dönemine girilmesidir. Bu iki bağımsız değişken bir diğerinin etkisini arttırarak kırsal alandaki daha önceki dengenin bozulmasına sebep olmuş ve yapısal dönüşümü başlatmıştır (Tekeli, 1982, s.85; Kaygalak,2009, s.5; Ersoy, 1985, s.1). Türkiye’de iç göçler, bu konuda yazılmış kaynaklarda, genelde 1950’li yıllarda başlatılır. Bu dönemde başlayan göç hareketleri en çok ‘Marshall yardımları’ sonucu alınan yüksek sayıdaki traktörlerin tarımda kullanılması sonucu ortaya çıkan işgücü fazlalığına dayandırılır (Çetin, 2012,s.28; Öztürk ve Altuntepe, 2008, s.1597).

Türkiye’nin göç tarihinde 1950’den önceki dönemde kentlerdeki nüfusun göç yoluyla olmayıp, nüfusun kendi iç dinamikleriyle artışından söz edilmektedir. 1950’den sonraki gelişmeler çok partili hayata geçilmiş ve Demokrat Parti ile devletçi politikaların yerine daha liberal söylemler ortaya çıkmış ve liberal politikaların etkisiyle de ülke ekonomisinin dışa açılma sürecinin başlatıldığı söylenebilmektedir. Liberalleşmenin etkisiyle özel sektör eliyle sanayileşme adımlarının atılması da yine bu dönemin öne çıkan özellikleri arasında yer almıştır. İş olanakların sadece kentlerdeki özel ve devlet kurumlarınca sağlanması, kentsel planlamanın sağlanamaması sorununu da ortaya çıkarmıştır. Gelişmişlik düzeyleri ve iş olanaklarındaki farklılaşma doğu ve batı arasında eşitsizliğe yol açmıştır (Çakır, 2011, s.138). Demiryolu ağırlıklı ulaşım ağlarından karayolu ulaşımına geçilmesi kentlerin ulaşım bakımından daha erişilebilir olmasını da beraberinde getirmiştir (Alver, 2012, s.380; Çakır, 2011, s.137). Bu yoğun göç akımının temelinde kentlerin hızlı sanayileşmesi, kentsel hizmetler ve ekonomik yapı kentlerin çekici özellikleri arasında sayılmıştır. Kırsaldaki mülksüzleştirme, iş imkânlarının azlığı gibi nedenler kırsalın itici etkilerinin başında gelmektedir. Kırdan yaşanan dönüşümler kırdan kente

göç oranının, kentin sanayileşme hızından daha hızlı ve yoğun olmasına yol açtığı için, göçmenlerin istihdam edilmemesi, konut arzının yeterli olmaması, kentsel hizmetlerden yoksunluk ve sosyal dışlanma gibi sorunları beraberinde getirmiştir. 1950'lerden sonra ortaya çıkan siyasal, sosyal ve kültürel alanda ki tüm dönüşümlere kentler ayak uyduramamış ve plansız, düzensiz ve marjinal bir görünüme sahip kentler ve kentlere ayak uyduramayan şehirli köylülerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Alver, 2012, s.380).

Kentin sunduğu imkânlardan mahrum kalan göçmenler, kentte tutunabilmek için göç mekanizmaları kurmuşlardır. Böylece, sosyal altyapının dönüşümünü gerçekleştirmişlerdir. Gecekondulaşma, enformel ağlar, dolmuşçuluk ve arabesk müzik gibi toplumsal yapının azgelişmişlik göstergeleriyle kentlerin sorun yaratan mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, göçmenler kentsel hizmet ve altyapılardan yararlanamamış ve kaçak yapılaşmaya giderek kentlerin yapısını bozmuştur. Kent yönetimleri gecekondulaşmayı meşru hale getirecek uygulamalarla artan nüfusun alt yapı ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Kırdan kente göçün başlangıcı olarak kabul gören 1950'lerde göç olgusunun geçici olacağı ve göçün engellenebileceğine dair düşünceler hâkimken, gecekondulaşmanın yasallaşmasıyla birlikte göçmenler kentlerde yaşamlarını garanti altına almış, kentteki güçlerini arttırmıştır. İşverenlerinde ucuz işgücü talebini karşılamakta gönüllü olan göçmenler kentlerin kalıcı ve ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu gelişmelerin yaşanmasına rağmen göçmenler kente uyum gösterebilmekte zorlanmaktadır. Kente bütünleşmeyi sağlayan ara mekanizmalarının azlığı da bu göçmenlerin kente ayak uydurmasının önünde engel olabilmektedir (Kaygalak, 2009, s. 89). 1950'li yıllardan sonra göç, toplumsal sorun olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu sorunun temelinde kırdan kente yaşanan göçün kentin ihtiyacından fazla gerçekleşmesidir.

İç göçte ikinci dönemi kapsayan 1960'lı yılların ikinci yarısı ile 1970'li yılların sonuna kadar ki dönemde kentlerde yaşayan nüfusun oranı yüzde 44'e çıkmıştır. 1960–1980 dönemde göç hareketleri kırdan kente yönelmiştir. Köylüler bu dönemde kentin cazibe merkezi olması sebebiyle göç kararlarını kente doğru çevirmişlerdir (İçduygu, 2012, s.12; Öztürk ve Altuntepe, 2008, s.1597). Bu dönemde de köydeki dönüşümlerin devamı niteliğinde kentteki göçün yönü yine kırdan olmuştur. Kente yönelen göçün kaynağının kırdan gerçekleşmesindeki

nedenler ise kentteki göçmen ağlarının güçlenmesi, ulaşım ve iletişim alanlarında artış, altyapı hizmetlerinin yaygınlaşması, kentteki eğitim ve sağlık hizmetlerinin daha kaliteli ve erişiminin kolaylaşması gösterilebilir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve sosyal dönüşümler sonucunda işgücündeki artış önlemez hale gelmiştir. Örneğin kırsalda tarım alanında modern teknolojilerin kullanılması kırsaldaki atıl kapasite sorununa yol açmıştır. Kentlerdeki sanayi alanında yapılan yatırımların yeterli olmaması ve bu yatırımların sermaye-yoğun olarak kullanılması sonucunda kırsaldaki işgücünün istihdam edilmesine olanak tanınmamıştır. Gene aynı dönemde nüfus artışının hızla artış göstermesiyle işsizlik gibi ülke ekonomisinin zorlayıcı gelişmeler sosyal ve kültürel açıdan da erozyona uğramasına yol açmıştır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.9; Güney, 2011, s 11). 1960–1980 yılları arasında Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik değişimlere uğradığı dönemdir. Bu dönemin önemli özelliği, Türk tarihinde ilk kez ülke dışına göçün Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen işgücü göçü şeklinde olmasıdır. Türkiye bu dönemden sonra sadece göç alan ve veren bir ülke olma konumunda değil aynı zamanda başka ülkelere gitmek isteyenler için bir geçiş ya da transit ülke olma statüsüne geçmiştir. Bu bağlamda göç, sığınma ve mülteci akımlarının Türkiye ve Türkiye'nin göç politikaları açısından önemli hale gelmesiyle ayrıntılı ve stratejik bir yapılanmaya gidilmesi gerekliliğini doğurmuştur (İçduygu ve diğerleri , 2014, s.55).

1960 askeri darbesi ve 1971 askeri müdahalesinin sonucunda göç hareketlerinin bu yıllarda yavaşladığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda,1960- 1980 dönemi devletin yerli üretimin büyümesi için ithal ikameci sanayileşme politikaları uygulanmış ancak ihracat ayağını durduran politikalar uygulanmıştır. Ülkenin ekonomik krizler sonucunda toplumsal olarak huzursuzluklar yaşaması, grev ve lokavt gibi iş piyasasındaki barışı zedeleyen olaylarla karşılaşılması ve iç piyasaya getirilen kısıtlamalar sonucunda üretim, verimlilik ve karlılık düşmüştür. Bu sebepler, göçün yavaşlamasına neden olsa bile büyük kentlerin nüfusunun göçle arttığı da gözlemlenmiştir. Bu dönemde gelen göçmenlerin ilk gelen göçmenlere göre daha avantajlı konumda olduğu söylenebilmektedir. Çünkü geldikleri kentte yaşamlarını kolaylaştıracak hemşerilerin olması, yeni gelen göçmenlerin kente tutunması, kente uyum sağlamalarını kolaylaştırması, yeni gelen göçmenlerin kentin imkânlarından yararlanmasını kolaylaştırmıştır. Yeni gelen göçmenlere iş ve konut

bulma konusunda yardımcı olmalarına rağmen göç edenlerin yine de kente uyum sürecinde sorunlar yaşamasını engelleyememişlerdir (Alver, 2012, s.383). 1970’lerden sonra kentte göçmen cemaatlerinin oluştuğu, göçmenlerin kendi grupları içerisinde kökenlerine bağlı kaldıkları, kentli nüfustan tamamen farklılaşan ilişkiler sistemi kurmuşlardır. Göçmen cemaatleri ve kentlerdeki neoliberal politikaların sonucu kentlerde parçalanma ve göçmenlerin sosyal dışlanmasına ve kentle bütünleşememelerine yol açmıştır (İçduygu, 2012, s.15).

1970’li yıllardan sonra ise büyük kentlerde ki gecekondu göçmen sayısının artışına bağlı olarak seçimle işbaşına gelen kent yönetimleri bu bölgeleri “oy deposu” ya da ‘seçim yatırımı’ olarak görmüştür. Gecekondu bölgelerinin seçim zamanları kente bütünleştirilmesine ve kentsel altyapı ve hizmetlere ulaşımını kolaylaşmalarını sağlanmıştır (Kaygalak, 2009,s.86). 1960 ve 1970’li yıllarda kentlerin çevresinde çarpık olarak yerleşen göçmenler 1980’li yıllarla birlikte göçmen mekânları göçmen belediyelerine dönüşmüş ve kente eklemlenmeleri sağlanmıştır. Göçmen belediyeleri yerel belediyeçilik alanında farklılaşmıştır. Bunda göçmenlerin iş bulma ve konut sahibi olma gibi taleplerini, çatışmalı ve sert bir özellikte göstermeleri de etkili olmuştur. 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan neoliberalizm uygulamalarıyla, sosyal devlet anlayışı giderek azaltılmış, işsizlik oranının artmış, çalışan örgütlü kesim azaltılmış ve ücretler düşürülmüştür. Bu politikalar gelir dağılımında eşitsizliği arttırmakta ve düşük gelirliilerinin yoksulluğunu belirgin hale getirmesine yol açmaktadır (Kaygalak, 2009, s.27- 30).

Bu dönemde kente gelen göçmenlerin özellikleri eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız yoksullardan oluştuğu için kent kültürüne tamamen yabancı kalmış bu da son derece kötü şartlarda yaşamak zorunda kalmalarına neden olmuştur. Niteliksiz ve eğitim seviyeleri düşük göçmenler genellikle marjinal-enformel sektörlerde çalışmışlardır. Göçmenlerin bu dönemde karşılaştığı diğer bir problemli alan ise barınma sorunu olmuştur. Yoksul olarak kente gelen göçmenler kentteki iş imkânlarının çok düşük seviyeli işlere uygun olmasından ötürü ev alma, kiralama parasını bulmak bile sorun teşkil etmiştir. Göçmenler barınma sorununa da kendilerine özgü çözümler getirerek yani gecekondu yaparak çözmüşlerdir. Bu süreçte kentlerin gecekondulaşma dönemine girmesine neden olmuştur. Göçmenlerin, iş, barınma sorunu dışındaki en önemli problemlerinden biriside kente

uyum sağlayamamalarıdır. Yoksulluk, eğitim ve hayat seviyelerinin düşük olması gibi etkiler göçmenlerin kentin kültüründen kopmalarına ve kendilerine özgü farklı bir kültürel hayat tarzı benimsemelerine neden olmuştur. Bu durum sonucunda göçmenler toplumdan ayrılmış ya da kapanmış, bunun karşılığı olarak da kentin yerlileri göçmenleri sosyal olarak dışlamıştır. Bu da toplumun yapısal problemlerinin doğmasına ve süreç içerisinde daha da derinleşmesine neden olmuştur. Yoksulluğun kırdan kente yönelmesi, kentlerde yaşanan sosyal dışlanma gibi yapısal sorunların temel nedeni olarak gösterilmiştir (Alver, 2012, s.381-382; Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.26).

Üçüncü dönemi kapsayan 1980’li yıllardan günümüze kadarki dönemde ise, ulaşım altyapısı, haberleşme, bilişim teknolojilerindeki gelişimlerin Türkiye içerisindeki göç hareketleri engelleri ortadan kaldırmış ve kent nüfusu bu dönemin sonunda yüzde 65’e yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye ekonomisinde devlet odaklı politikaların yerini piyasa mekanizmasına bıraktığı politikaların tercih edilmesiyle birlikte kamu iktisadi teşebbüsleri özelleştirilmiş, yabancı sermayenin ülkeye girişi kolaylaştırılmış, Avrupa Gümrük Birliği’ne üye olunmasının etkisi olarak uluslararası ticaretteki kısıtlamalar kaldırılmış ve ihracata dayalı büyüme stratejisi belirlenmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.27). 1980’li yıllarla birlikte ekonomi de neoliberal politikalarla, tarım sektörüne verilen destekler kaldırılmış ve kentle kır arasındaki gelişmişlik seviyesi artmıştır. Bu dönüşümlerin sonucu olarak 1990’lı yıllara gelindiğinde kent nüfusu artışa geçmiştir. 1980’lerin sonlarında başlayan ve 1990’ların ilk yarısına kadar süren kitlesel göç hareketleri ise Doğu, Güneydoğu ve Batı sınır komşularımızda gelişen siyasi krizlerden ötürü ortaya çıkmıştır (Kaygalak, 2009, s.6). Aynı zamanda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ortaya çıkan terör örgütünün kırdaki yaşayan halkı zorla göçe yöneltmesi üzerine iç göçte de büyük sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye’nin kentleşmesinde kırsal ve turizm kaynaklı göçün yanı sıra terör kaynaklı ‘zorunlu göç’ kavramıyla kentleşmenin boyutunda dönüşümler yaşanmıştır. 1980’li yıllara kadar iç göçün varış ve kaynak yönü değişime uğramıştır. Bu yıllara kadar kır-kent göç hareketleri önemli yer tutarken, 1980’lerden sonra kentten kente yönelen göç hareketlerinin arttığı görülmüştür (Kaygalak, 2009, s.81; Alver, 2012, s.385). 1960 ve 1980 yılları arasındaki dönemde kentsel alanların kendi dönüşümlerinin etkileri sürerken,

1980'den başlayıp günümüze kadar olan dönemde kentlerin dünya ekonomik sistemleri ile girdikleri ilişkiler sonucu uluslararası göç hareketlerini kentlere doğru geliştirmiştir. Bu hıza bağlı olarak kentler belediye sınırları içerisinde sayılan mekânlar olmasının yanı sıra kente yönelen göç hareketleriyle göçmenler kentlerin çevresine yerleşmekte ve belediye sınırları dışına taşmaktadırlar. Gecekonduya yaşayan, enformel sektörde çalışan göçmen kitlesi artık kentlerin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kentin göçmene sunduğu kısıtlı fırsatların karşılığı olarak göçmenler kendi mekanizmalarını geliştirmiştir. Akrabalık, hemşericilik ilişkilerin yoğun olduğu cemaatleşme göçmenlere kentte yerleşme ve iş bulma süreçlerini göreceli olarak daha kolaylaştırmıştır (Kaygalak, 2009, s.83- 84). Bununla birlikte, cemaatleşme göç kararı alınmasında ve zincirleme göçle köy ve kırsal arasındaki ilişkilerin kalıcı olmasına neden olmuştur. Cemaatleşme ile göçmenler kendine özgü sosyal dokuları kente taşımış ve kentteki kültürel şoktan en az yara ile kurtulmuşlardır.

1960- 1980 yılları arasındaki dönem de ortaya çıkan göçmenlerin kentle bütünleşememesi sorunu 1980 yıllardan sonra sadece göçmenlerin değil kentte yaşayan tüm yoksul kesimi dışlayan bir yapının oluştuğu gözlemlenmiştir. Kentte dışlanan yoksul göçmenler kent içinde cemaatleşme yoluyla yaşam alanlarını kurma ve kendi gruplarına kapanma gibi davranışlar göstermişlerdir. Bu dönem de cemaatleşme eğiliminin göçmenlere özgü bir olgu olmasına rağmen bu dönemden itibaren kent yoksullarının genel eğilimi ve kente tutunum stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye 1980'li yıllardan itibaren kentleşmesine damga vuran problemler 1960–1980 döneminden miras kalan gecekondulaşma sorunsalı, enformel sektörde çalışan kentli göçmenler bununla birlikte yeni dönemin yoksulluk olgusuyla ortaya çıkan mekânsal ayrımsallaşma, kutuplaşma ve cemaatleşme gibi sorunlardır (Kaygalak, 2009, s.103). İç göçler sonucunda ortaya çıkan konut ve gecekondulaşma sorunu kentlerin gelişiminde ki en olumsuz etki olarak düşünülmektedir. Gecekondulaşmaya bağlı altyapı eksikliği, işsizlik oranındaki yükseklik ve yoksulluk gibi kavramlar bir araya gelerek suç ve özellikle çocuk suçlu oranında artışa neden olmaktadır (Çakır, 2011, s 140).

1980–1999 yılları arasındaki genel görünüme bakılacak olursa; bir önceki dönemde göç neredeyse durma noktasına gelmiş ve 1980 darbesinin ardından göç

hareketlerinin tamamen durduğuna işaret edilmiştir. 1984 yılında sivil yönetimin başa gelmesiyle, devlet ihracatı arttırmaya yönelik politikalar uygulamış sanayinin dışa yönelmesini savunan bir yapı oluşturulmuştur. 24 Ocak Kararları'yla Türkiye'nin gündemine küreselleşme, özelleştirme, devletin küçültülmesi gibi yeni olgular girmeye başlamıştır. Bu ekonomik yapının sonucu olarak hizmet ve sanayi sektörlerinde daha çok işgücüne ihtiyaç olmuştur. Bu talebin karşılanması içinde kırdan kente iş göçünün oluşumu sağlanmıştır (Alver, 2012, s.384-385; Kaygalak, 2009, s.91). Kentlerin gelişiminde, iç göçlerdeki kırdan kente göçün kentten kente doğru yönelmesi, göçmenlerin yaşam koşullarını ve göçmenlik kavramının toplum tarafından anlaşılmasını sağlamıştır. Kentten büyük kente olan göçte göçmenlerin kente uyumu daha çok artmış ve sosyal dışlanma ya da toplumsal ayırım bir nebze de olsa azalmaya başlamıştır.

Bu dönemde, hem sermaye birikimi tarzının geliştiği hem de kentlerinde sermaye birikimlerinin yeni işlevler kazandığı bir döneme geçilmiştir. Kentsel rantların sanayileşmeye alternatif olarak gelişmesi, kentin fiziksel olarak değişiminin de öncüsü olmuştur. Devletin bu dönemde oluşturduğu 2985 sayılı Toplu Konut Yasası, Toplu Konut İdaresi ve Toplu Konut Fonu ile büyük sermaye toplu konut projelerine girmeye başlamıştır. Kentlerdeki arsa ve konut piyasasında yaşanan bu yeni gelişmeler gecekondulaşmanın engellemek için çıkarılmıştır. Böylece keyfi konut yapımının önünde yasal bir engel bulunmamıştır (Kaygalak, 2009, s.95).

Göçmenlerin işgücü piyasalarında ki konumlarında da değişimler sonucunda nitelikli iş bulma konusunda fırsat bulan bireyler iş fırsatlarını seçmekte daha güçlü konuma gelmişlerdir. Bu dönemde artık aile bireylerinin tümünün iş hayatına atıldığını, kadınların aile içindeki geleneksel rolünün değişime uğradığı gözlemlenmiştir. 1980'ler sonrasında kentteki diğer bir dönüşümde konut talebinin karşılanmasının gecekondulaşma alanlarına çok katlı apartmanlara dönüşmesi yoluyla çözüm yoluna gitmesini içerir. Bu süreç, gecekondulaşma sahibi ve gecekondulaşma kiracıları kavramının doğmasına neden olmuştur (Çakır, 2011, s. 140). 1990'lı yıllar gecekondulaşma kiralalarında ciddi bir artışın olmasına ve eski ve yeni göçmenler arasında rant geliriyle baskı kurmasına yol açmıştır. Eski dönemde ortaya çıkan hemşeri kavramının yardımıyla kente uyum sağlayan yeni gelen göçmenler, bu dönemden

sonra hemşericilik akımından uzaklaşmış gittikçe kent içinde yalnız bireyler olarak kalmalarına neden olmuştur (Alver, 2012, s.387).

Türkiye’deki göç politikaları 1990’lardan itibaren Avrupa Birliği’ne giriş süreci ve birliğin göç politikalarına uyum sağlama olarak gerçekleşmiştir. Göçmenlerin toplumla uyumu ve topluma entegre edilmesi gibi yeni düşüncelere yönelik ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu eksiklikler Türkiye’nin özellikle AB’ye giriş sürecinde önünde bir engel olmuş ve Avrupa Birliği’ne katılım için ulusal temel de göç politikalarının yeni yapının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye getirilmesi gereği doğmuştur. Özellikle 2001’den bu yana Türkiye’nin AB’ye giriş sürecinde göç konusunun politik tartışmalarının odak noktası olmasına yol açmıştır. AB ülkelerinin Türkiye’nin sınırları kontrol etme konusundaki baskısı ve Türkiye’nin güvenlik kaygıları, devletin göç konusunda yapacağı politikalarda “güvenlik” yönünün artırılmasına sebep olmuştur (İçduygu, 2012, s.34). Transit bir ülke olma özelliği gösteren Türkiye’de göçün çıkış yönü doğudan başlayıp varış noktası batıya doğru genişlemiştir. Türkiye’nin AB üyeliğine yaptığı başvuru sonrasında Türkiye AB ilişkisi açısından göç tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Avrupa Birliği’nin Türkiye’den göç politikalarında yapmasını istedikleri özellikle mülteciler konusunda daha liberal politikalar izlenmesi ve yasa dışı göçe karşı daha etkin bir mücadele ve kontrol politikası geliştirmesi gerekliliği olmuştur. 1990’lı yıllar göç hareketlerinde yasadışı göç ve mülteciler konusunda tırmanışa geçilen bir dönemin başlangıcıdır. Küreselleşme ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte bu bölgede yaşayan ekonomik ve politik istikrarsızlıklar Batı ülkelerinin zorunlu göç olgusuyla karşı karşıya kaldıkları bir döneme girmelerine neden olmuştur. Batılı toplumların bu göç hareketlerini “güvenlik” problemi olarak algılanmasına neden olmuş ve göç politikalarında güvenlik eksenine dayalı bir siyaset izlemelerine yol açmıştır. Türkiye’nin bu uluslararası alandaki değişikliklere paralel olarak göç veren ülke konumundan göç alan ve göç hareketlerinin geçiş yolu olarak algılanan transit ülkeye dönüşmüştür. Yasa dışı göçün, sığınma talebinin ve transit göçün hız kazanmasıyla birlikte Türkiye göç politikalarının bu sistemi karşılayacak şekilde düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur (Akdağ, s.161). Göç hareketlerindeki değişimle birlikte göç artık kontrol edilemez bir boyuta ulaşmıştır.

2000 ve 2011 yılları arasındaki süreçte Türkiye ekonomisinin 2001 yılındaki derin bunalımdan sonra mali disiplinin öne çıktığı ve 2002 yılından itibaren ekonomik verilerde artış gözlemlenmiştir. Ekonomik olarak iyileşme gösterilmesinde özel sektöründe ekonomik olarak ağırlığının arttığı ve özel sektör kaynaklı büyüme gözlemlenmiştir. Ekonomik iyileşme ortamında istihdam ve işgücü piyasasındaki olumsuz gelişimlerin gözlemlenmesi de bu dönemin önemli özelliklerindendir (Alver, 2012, s.389). Bu dönemdeki göçmenler önceki dönemlere göre daha nitelikli ve daha iyi ücretlerle çalışma imkânı bulmuşlardır. Bu dönemdeki göçmenlerin eğitim seviyesinin, ekonomik ve sosyal yaşamlarında ki iyileşme sonucunda bölgesel olarak eşitsizlik ve yoksulluk seviyesindeki azalma sonucunda göçmenlerin kente ve kentli yaşama uyum sorunlarının da azalmasına yardımcı olmuştur. Yapısal sorunların başında gelen yoksulluk ve işsizlik yok olmamasına rağmen göreceli olarak azalmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra gecekondu yapısına konulan yasaklar ve kentsel dönüşüm politikalarının uygulamaya girmesiyle kentin yapısını bozan gecekondu yapısını neredeyse önlenmiştir. Gecekondu sorunu çözmek için özel sektör yatırımları ve TOKİ uygulamaları ile kentin yapısal gelişimini daha planlı, güvenilir ve sosyal açıdan daha aktif alanlara dönüşümü ile gerçekleştirilmiştir. Bir önceki dönemde zayıflayan hemşeri ağlarının bu dönem içerisinde tamamen yok olduğu hatta yeni göç eden bireylerin hemşeri birliklerinin varlıklarından haberleri bile kalmamıştır. Bu dönemdeki göçmenlerin geleneksel toplum yapısını tamamen bıraktığı aile, akraba ve arkadaşlık gibi olgulardan uzaklaşıp toplum içerisinde yalnızlaştığı gözlenmiştir (Alver, 2012, s.390- 391).

3.2.2. Türkiye Dış Göç Hareketleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ekonomik olarak gelişimini ve kapasitesini arttırmak isteyen Avrupa ülkeleri misafir işçi statüsünde göçmen kabul etmişlerdir. 1960'larda ise Avrupalı ülkeler misafir işçilerin yerleşmesine izin vermesi şeklinde bu programı genişletmiştir. 1970'de petrol krizi ve 1980 küresel ekonomik büyüme ile göçmen işçi alımının hızlandığı gözlemlenmiş ancak 2000 yılında itibaren küresel kriz dolayısıyla düşüşe geçmiştir. 20.yüzyılda AB'nin kurulması ve birlik içi serbest dolaşımına izin verilmesi ve 1989'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Doğu'dan

Batı'ya yönelen göç hareketlerinin ortaya çıkarmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012, s.8). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ekonomisi sanayileşmeye doğru gelişmiştir. Avrupa bu alandaki işgücü talebinin karşılanmasını ise çevre ülkelerden karşılama yoluna gitmiştir. İşgücü talebini Akdeniz ülkeleri başta İtalya olmak üzere İspanya, Yunanistan ve Türkiye'den nitelikli ve niteliksiz işgücünü karşılamışlardır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.181).

Türkiye'de 20.yüzyılın başlarından itibaren ülke içine ve dışına yönelen kitlesel göçler aynı zamana denk gelmiştir. Bu büyük ölçekli göçler ulusal ve ekonomik faktörlere bağlı gerçekleşmiştir. 1960'lardan itibaren Türkiye'den başka ülkeler yapılan göçün temelinde ekonomik çekici faktörlerin rol oynadığı görülmüştür. 1980'lerden itibaren ise Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketlerinin iki temel özelliği bulunmaktadır. Bu göç akımları yerleşmek amacıyla olabileceği gibi başka bir ülkeye geçiş için de olabilmektedir (İçduygu, 2012, s.3). 1960'lı yılların başlangıcından itibaren Türkiye- Avrupa göç sistemi misafir işgücü göçüyle şekillenmeye başlamıştır. Bu göç hareketi daha sonrasında misafir işgücünden kalıcı bir nitelik olarak karşımıza çıkmıştır. 1960'lı yıllar aynı zamanda Türkiye'de hızlı bir kentleşme sürecinin gelişimiyle kırsal-kent göçünün oluşumuna katkıda bulunmuştur. Kentleşme sürecinin sonrasında uluslararası işgücü göçünün eklemlenmesiyle Türkiye'den ilk önce kırsaldan kente daha sonra da Avrupa'ya yönelen yoğun göç yaşanmıştır (Öner, 2012, s.401). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ekonomik, sosyal olayların etkisiyle, uluslararası göç sisteminde göç veren ülke konumuna geçmiştir. Türkiye'nin kaynak ülke ve Batı Avrupa'nın ise hedef ülke konumunda olduğu bu göç sisteminin temel belirleyicisi göçün işgücü piyasasındaki arz talep ilişkisinden kaynaklanmasıdır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.8; Canpolat ve Arıner, 2012, s.15).

1970'li yıllarla birlikte Avrupa'ya yönelen misafir işgücü göçü geçici olmaktan çıkıp kalıcılığa terfi etmesiyle zincirleme göç hareketlerine gerçekleşmiştir. Uluslararası göç sistemi sayesinde Türk göçmenler kendi enformel ilişkilerinin ve sosyal ağlarını da geliştirmiştir (Öner, 2012, s.407). 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda maksimum seviyeye gelen diğer göç deneyimi ise de uluslararası proje ve taahhüt işleri çerçevesinde yurt dışına işçi gönderilmiştir. 1980'li yıllarda Kuzey Afrika ülkelerine, 1990'lı yıllarda ise eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne Türk

işçisi gönderilmiştir (Uluslararası göç sempozyumu, 2009, s.330). Türkiye’de dış göçün desteklenmesinin nedeni Türkiye’nin istihdam yetersizliği ve işgücü nüfusunun dış ülke piyasalarına girmesinin teşvik etmesidir (Duman, 2002, s.9).

Avrupa’ya yönelen dış göçün karakteristiği işçi göçü şeklindedir. Bu işgücü göçünün gerçekleşmesinde, düşük milli gelirin olması, sektörler arasında yaşanan dengesizlikler ve dış borcun bireylerin yaşam standartlarını düşürmesi nedeniyle gerçekleşmiştir. Türkiye’nin bu göçteki amacı ekonomik kalkınmanın sağlanması için Avrupa ülkeleriyle misafir işçi göçü anlaşmalarını imzalamasıdır. Türk göçmenleri vasıfsız, kol gücüne dayalı, mavi yakalı işlerde çalışma olanağı bulmuştur. Endüstri ve inşaat sektörleri ise Türklerin en çok çalıştığı iş kolları olmaktadır. Türkler göçtükleri Avrupa ülkelerinde azınlık olmuşlar ve kötü koşullarda çalışmışlardır. 1970’li yıllara gelindiğinde ise misafir işçi statüsünde olan birçok Türk göçmeni aile birleşimi yoluyla kalıcı statüye kavuşmuşlardır (Köse, 2012, s.4).

Türkiye’de 1950’lerin sonundaki ekonomik buhranın sonucu olarak işsizlik sorunuyla karşılaşmıştır. Artan işsizlikle başa çıkabilmek için iki yolla çözülebileceğine dair düşünceler baskınlaşmıştır. Ya ülke içinde istihdam artırıcı yeni iş kolları yaratılacak ya da işgücü fazlasını işgücüne talebi olan ülkelere kaydırarak işsizlik sorunu giderilecektir. Bunun sonucu olarak 1961 Anayasası ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla (1962-1967) ‘fazla işgücünün ihraç edilmesi’, göçmenlerin ülkeye sağlayacağı döviz girdileri, yurda dönen göçmenlerin yabancı dil, deneyim, teknik becerileri ülke içinde çalışma hayatına aktararak işsizliğin azaltılması hedeflenmiştir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.182- 183). Bu planda Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik şartlardan istihdam sağlayamayacağı, işgücünün uluslararası göç sistemine dâhil edilmesiyle bu problemin çözülmesi ve ülkenin hem ekonomik büyümesini hem de kalkınmasını hızlandırmak için Avrupa’ya yönelen iş göçü teşvik edilmiştir. İlk olarak dış göç sayesinde ekonomik kaynakların yetersiz olması sonucunda atıl kalan nüfusun verimli biçimde kullanılmasına karar verilmiştir. İkincil olarak, göçmen işgücünün Türkiye’ye gönderecekleri döviz gelirleri ile dış ticaret açığının kapatılması ve makroekonomik istikrarın önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir. Üçüncü ve son olarak, göçmen işçilerin batılı ülkelerde bulunması suretiyle bilgi ve niteliklerinin artması ve

ülkeye geri dönüşlerinde ülkenin nitelikli işgücü ihtiyacını karşılanmasıdır. Türkiye dış göçlerin genel amacı işgücü fazlasının dünya piyasasına sunulup, ülke kalkınmasının hızlandırılmasına çalışılması şeklinde olmuştur (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.5) .

1971 ve 1973 krizleri sonrasında petrol fiyatlarında dünya ölçeğinde artması sonucunda meydana gelen ekonomik kriz Batı Avrupa'ya gönderilen işgücü göçünün feshedilmesine yol açtı. Böyle bir kararın alınmasında Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların da etkili olduğu söylenebilir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.9). Ancak misafir göçmen uygulaması farklı bir boyuta geçip Avrupa'ya giden Türk göçmenlerin aile birleşimi, sığınma göçü ve vatandaşlık haklarını kazanıp gittikleri ülkede kalıcı olmuşlardır. İşgücü göçünün durdurulmasından sonra Türkiye 1975–1980 yılları arasında aile birleşimleri ve evlenmeler yoluyla dış göç hareketlerinin başladığı görülmektedir. Bu dönemde düzenli göçe getirilen kısıtlamalar ise düzensiz işgücü göçüne neden olmuş ve göç konusunda yasadışı göçmen sorunu ortaya çıkmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.195). Türkiye'nin ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlarından dolayı göçmenlerden sağlayacağı döviz gelirleri, fiziksel ve finansal sermaye ve beşeri sermayenin de kullanılmasına önem verilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.10).

3.2.3. Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri:

Türkiye gelenekselleşmiş “göç veren” ülke olmasının yanında günümüzde “göç alan” ve “transit ülke” olma yönünde dönüşümler yaşamıştır. Türkiye günümüzde eş zamanlı olarak üç göç konumuna da sahiptir. Bunlar göç veren, göç alan ve göç geçiş ülkesi olmasıdır. Ulus-devlet inşasında Türkiye'ye yönelen göçmenler Türk soyundan ya da Türk kültürüne bağlı kişilerden oluşan göç şeklinde ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise çok farklı etnik kökene sahip “yabancı” ların göç hareketlerine maruz kalmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.222; Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.24; Öner, 2012, s. 202).

Özellikle sınırı olduğu ülkelerden sığınmacı, mülteci, transit göçmen ya da yasadışı göçmen şeklinde sınır-ötesi hareketleri görülmeye başlamıştır. Türkiye'ye yönelen göç ikili sınıflandırmada ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, yasal, kayıtlı olan

düzenli göç ki bu gruba çalışma, eğitim ya da yerleşme amacıyla gelen vizeli göçmenleri kapsamaktadır. İkinci sınıflandırma ise transit göç, sığınmacı ve mülteci hareketlerinin tamamını kapsayan yasadışı göç hareketi olan düzensiz göçtür. Düzensiz göç hareketlerinin 1970'li yıllarla birlikte hızlandığı küreselleşmenin de etkisiyle Türkiye göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Düzensiz göç hareketlerine dair güvenli ve kapsayıcı verilerin bulunmaması sığınma, mülteci ve göç akımlarının iç içe geçtiği bir alan yaratmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 231- 238; İçduygu, 2012, s.18; Akçay ve Alimukhamedov, 2013,s.13; OSAM, 2012, s.16).

Kitlesel ve zorunlu göçlerin fitratından ötürü bu göçlerle karşılaşan devletler politikalarında tutarlı, bireylere insani yardım sunma ve bu yardımların düzenli ve sürdürülebilir bir şekilde yapılmasını gözetmek durumundadır (Öner, 2012, s. 217). Örneğin 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel ve zorunlu göçlerin temel nedeni de, Bulgaristan'ın Türk soylu yabancılara baskıcı uygulamalarıyken, Türkiye bu göçte tutarlı ve insani yardım hedefi yerine politik çıkarlar gözetilerek yardımlarını sunmuştur. Aynı dönemde gerçekleşen Bulgaristan göçmenleri ile Güneydoğu'dan gelen göçmenlere Türkiye'nin politik çıkarları doğrultusunda farklı uygulamalarda bulunulmuştur.

1989 yılında Bulgaristan hükümetinin Türk soylu Bulgaristan vatandaşlarının Türkiye'ye zorunlu göçe yönlendirilmesi sonucunda Türkiye'ye kitlesel göç gerçekleşmiştir. Büyük sayıda gerçekleşen bu zorunlu göç hareketi 1995 yılına kadar önemini korumuştur. Bu göçün temel özelliği göçü gönderen ülke Bulgaristan'ın Türk nüfusunun azaltılmasına yönelik olmaktadır, Türkiye'nin Türk kökenli Bulgaristan vatandaşlarına yönelik göçe teşvik edici uygulamaları sonucunda gerçekleşmiştir. Türkiye'nin göçe teşvik edici politikaları sonucunda gelen göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde ve yerleşimlerinde sorunlar yaşadığı, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan entegrasyonun başarılı olarak gerçekleştirilemedikleri görülmektedir. İş piyasasına dâhil olma, Türkiye'de bulunan aile ve akrabalarla olan ilişkilerde ve dil bakımında çok büyük yapısal sorunlarla karşılaşmalarına rağmen, dernek üyeliğine katılım ve siyasi olarak bir varlık gösterememeleri entegrasyon sürecinin tam olarak gerçekleştirilemediğinin göstergesi olmaktadır. Bununla birlikte, göçmenlerin yerel halktan kültürel anlamda ayırım yaşadığı ve göçmen toplumlarının kendi grupları içerisine kapandığı

gözlemlenmiştir. Göçmenlerin iş piyasasına katılımları ve istihdam verileri açısından ülke ekonomisi önemli sayılmaktayken, işgücünde rekabetin ortaya çıkarmaları sonucunda ücretler genel seviyesindeki artışa neden olmaları ekonomik verileri kötü olarak etkilemektedir. Ekonomik verilerin göçmenlerin sosyo-psikolojik bütünleşmelerini etkiledikleri ve ekonominin olumlu olarak büyüme dönemine girdiği dönemlerde, göçmenlerin kimlik ve aidiyet duygularını da olumlu etkiledikleri ve topluma uyum konusunda istekli olduğu gözlemlenmiştir (Karaman ve diğerleri, 2013, s.114–164).

Türkiye'nin Bulgaristan göçmenlere yönelik dâhil etme ve toplumsal düzene katılımının sağlaması yanında I. Körfez Savaşı sonrasında Güneydoğu'dan gelen göçmenlere dışlama ve sınır dışı etme politikalarını uygulamıştır. Bu iki zorunlu göçe yönelik farklı politikalar uygulanmasının sorgulanması ve Türkiye'nin tutarlı göç politikası gerçekleştirmesi gereğini göstermiştir. Devletler göçmenleri, sığınmacıları ve mültecileri kabul etme politikalarında siyasi çıkarlarıyla uluslararası insan haklarının kurallarının birbirine uyumlu olmasını sağlanması gerekmektedir (Öner, 2012, s. 218; Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.17; Akgün, 2011,s.48). Bu göç bize göstermiştir ki devletlerin göçmenleri kabul ya da reddetme politikası ne sadece etnik aidiyete, ne dış politikanın ne de iç politika göstergelerine bağlıdır. Buradaki temel değişken ekonomik etkilerin göçmenlerin ülke için faydalı olup olmamasıdır.

1990 yılından itibaren Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Doğu Blok ülkelerinden Türkiye'ye göçler gözlemlenmiştir. Türkiye, jeopolitik konumu itibariyle göç hareketlerinin yasal olmayan yollara başvurulmuş bir göç ülkesi olarak görülmektedir (Noyan, 2011,s.30). Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki coğrafi konumundan ötürü uluslararası göç hareketlerinde bu yıllarda kaynak ve transit ülkesi olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte hedef ülke konumunda olan Türkiye'nin kurumsal altyapısının bu göç sisteminin yükünü kaldırarak şekilde oluşturulmaması göç politikalarında eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Uluslararası göç sempozyumu, 2009, s,327- 331).

Türkiye'ye yönelen göçlerin üç grupta toplamak mümkündür. İlk olarak Doğu Blok'unun çökmesiyle birlikte Rusya, Ukrayna gibi ülkelerden Türkiye'ye yasal yollarla girip kalış sürelerinin dolmasıyla yasadışı göçmen statüsüne geçen göç akımlardır. İkinci olarak özellikle İran, Afganistan ve Asya'da yaşanan siyasal

gerilimlerden kaçan bireylerin oluşturduğu göçmenlerin Türkiye'yi transit ülke olarak kullanması sonucu ortaya çıkmıştır. Üçüncü grupta ise sığınma ve mülteci başvurusu ile Türkiye'ye yönelen akımlar söz konusudur (Güleç, 2015, s.94). Türkiye göç ile çevrelenen bir bölgede yer almaktadır. Göç alan, göç veren ve transit bir ülke olarak göçün kaynağı, hedefi ya da geçiş güzergâhı olması Türkiye'nin göç ile her açıdan iç içe olduğunun göstergesidir. Bu açıdan göç politikası ve bunların uygulanması Türkiye için önem arz etmektedir. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Göç Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda akademisyenler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri tarafından Türkiye'ye göç eden birey ve gruplar sınıflandırılmış, grupların özellikleri tespit edilmiş ve bu grupların gelecekteki potansiyel durumlarına yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur. Komisyon tarafından Türkiye'ye göç ve iltica eden dört göçmen grubu tespit edilmiştir. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar, düzenli göçmenler, düzensiz göçmenler ve iç göçmenler. Birinci grupta yer alan uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar mülteci ve sığınmacılardan oluşmaktadır. Mültecilerin ve sığınmacıların en büyük sorunları barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememeleridir. Türkiye'deki bu alandaki hukuksal boşluktan ötürü, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bireyler ve gruplar konusunda ulusal ve yerel ölçekte farkındalık yaratılması buna yönelik toplumun eğitilmesi ve bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.xiii; Akdağ, s.163).

Türkiye'ye yönelik göçlerin dört ana grupta toplanması mümkündür bunlar; düzenli göç, düzensiz göç, uluslararası korunma amacıyla mülteci ve sığınmacılar ve iç göçtür. Türkiye yasalarıyla belirlenen yurtdışından Türkiye'ye yönelen birey ya da grup hareketlerinin tümü düzenli göç kapsamında yer almaktadır. Türkiye'ye yönelen göç üç temel amaçla, çalışma, eğitim ve yaşamak amacıyla gerçekleşmektedir. Gerekli yasal izinlere sahip olmayan yabancılar düzensiz göçmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaçak ya da yasadışı göçmen olarak da adlandırılan bu göçmenler sınır kontrollerinde giriş yaparken sahte belgeleri kullanabilirler. Ülkeye yasal giriş yapmasına rağmen kendilerine tanınan vize süresi dolmuş olabilir. Çalışma, oturma ve giriş izni olmasına rağmen yasal olarak ülke içerisinde aykırı faaliyetlerinde bulundukları takdirde de düzensiz, yasadışı ya da kayıt dışı göçmen olurlar (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.11- 14).

3.3.TÜRKİYE’NİN GÖÇMEN PROFİLİNİN İZMİR KENTİNE YANSIMASI

Türkiye’de kırdan- kente, kentten- kente iç göçler 1950’li yılından itibaren başlamıştır. 1950’li yıllarla birlikte kırdan büyük kentlere gerçekleşen göçler kentsel nüfusların göç yoluyla artmasına neden olmuştur. İzmir’in de kırsal göçlerden payını almasındaki en önemli nedenlerin başında kentin ekonomik, tarihi, kültürel ve sosyal açıdan sunduklarının göçmenlerin göç etme kararının alınmasında etkili olduğudur. Net göç miktarı yerleşim birimindeki değişikliklerine göre İstanbul, Ankara ve İzmir en yüksek oranlı şehirlerdir. İzmir’e yönelen iç göçlerin Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’nden aldığı gözlemlenmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden aldığı göçler sayılan yıllarda iki katına çıkarak İzmir’in net göç miktarının artmasına neden olmuştur (Işık, 2009, s.9).

1975 yılı sonrasında en yüksek net göç verilerinde İstanbul birinci sırada yer alırken, İzmir kenti net göç miktarının en yüksek ikinci şehri olma özelliğini korumaktadır (Pazarlıoğlu, 2007, s. 125). 2000’li yıllardan itibaren Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin İzmir kentinin net göç oranının ikinci olmasına katkısı bulunmaktadır. Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinin de İzmir’in nüfusunun artmasında ki önemi yadsınamaz. Ancak gene 2000’li yıllardan sonra Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgesindeki göçün zayıfladığı görülmüştür. İzmir’e yönelen göçlerde payı olan iller Manisa, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Erzurum’dur. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden İzmir’in net göçünün artmasını sağlamasının nedenleri arasında ekonomik ve toplumsal sorunların etkili olduğu ve artan terör olaylarından dolayı gerçekleştiği gözlemlenmiştir (Işık, 2009, s.13).

İzmir’in net göç miktarı bakımından yüksek verilere sahip olması kentsel sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Barınma ihtiyaçlarının göç edenlerin ihtiyaçlarını karşılayamaması gecekondu bölgelerinin doğmasına neden olmuştur. İzmir konutlarının %55’inin gecekondu ya da kaçak yapılardan oluştuğunu söyleyebilmekteyiz. Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak adına kentin dokusunun tahrip edildiğini yerleşim yeri olamayacak yerlerin bile gecekondulaştığını görmekteyiz. Alt yapısı da nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlarla karşılaşmışlardır. Sağlık ve eğitim hizmetlerindeki arz göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. Göçün yarattığı diğer bir sorun ise

kentteki suç oranlarının göçün yarattığı hızlı nüfus artışı ve göçmenlerin istihdam edilecek alanlarının olmaması nedenine bağlanmaktadır (Pazarlıoğlu, 2007, s. 126). İzmir’e gelen iç göç hareketlerinin temeli yeni bir iş bulmaktır ve kent bu konuda göçmenlere sanayi, ticaret ve hizmet sektörleri alanlarında istihdam edilmek üzere sunduğu iş imkânlarıyla göçmenleri cezbetmektedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu’dan yönelen göçlerin temel nedeni bu bölgelerdeki güvenlik sorunudur (Akkaya, 2011, s.76).

İzmir iline yönelen göçlerin temel nedenlerinin başında kentin ticari ve sanayi kollarının önemli olmasıdır. Bu nedenler, göçmenlerin iş bulmak için İzmir’e yönelmelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda İzmir’e yönelen göçlerde bağımlı göçler olarak adlandırılan aile bireylerine bağlı ve aile birleşimleri gibi nedenlerle yapıldığı söylenmektedir. Aile birleşimi ve iş bulma arzusu ile yapılan göçler yanında tayin ve eğitim gibi nedenlerle de İzmir’e göç etme kararı alınabilmektedir (Işık, 2009, s.14).

3.4.TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARININ KAPSAMI, UYGULAMALARI VE GELİŞİMİ

21.yüzyılda siyasal, ekonomik istikrarsızlıklar, iç savaş, işgal gibi olgular göçmen ve mülteci sorunsalının artmasına neden olmuştur. Dünyada yaşanan savaşlar, istikrarsızlıklar ve işgaller yüzünden göç ve ilticaya yönelik yeni bir düzen ve buna yönelik hukuksal bir gelişim gösterme zorunluluğu doğmuştur. Türkiye’nin üzerinde bulunduğu coğrafyanın jeopolitik konumundan ötürü hem göç alan hem de göç veren bir ülke olması, Türkiye’nin yasal düzenlemeleri günümüz koşullarına uygun hale getirmesine neden olmuştur. 2013 yılında yürürlüğe giren ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ uluslararası göçün yarattığı problemlerin çözümünü sağlayan hukuki ve kurumsal altyapıyı oluşturmaya çalışmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012, s.4; İçduygu ve diğerleri, 2014, s.11; Eroğlu,2015, s 219).

Jeopolitik konumu Türkiye’nin göç hareketlerine maruz kalmasına yol açmaktadır. Türkiye’nin göç alan, göç veren ve transit bir ülke statüsünde olması göçün kaynağı, hedefi ya da geçiş güzergâhı olmasına ve göçün ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardan ayrılmaz bir parçası olmasına neden olmuştur. Göç politikası ve

uygulanması Türkiye ve Avrupa Birliği için önem arz etmektedir. Avrupa'nın 2030'lı yıllarda demografik piramidin tersine dönmesi yani yaşlı nüfusun genç nüfusa oranla fazla olması öngörülmektedir. Yaşlı nüfusun fazla olduğu ülkeler genç insan ve iş gücüne olan talebini karşılamak üzere göçe başvuracakları öngörülmektedir. Bu açıdan göç politikaları ve uyum süreçleri günümüzdeki önemini gelecekte de koruyacağı hatta artıracığı düşünülmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s. xiii).

Türkiye göç politikaları, Avrupa Birliği ile müzakere sürecinin başlamasına kadarki dönemde 'geçici, anlık ve keyfi' uygulamalarda bulunulmuştur. Yine bu dönemde Türkiye göç alan ülke olmasından ötürü göç politikaları da bu çerçevede geliştirilmiştir. Bu dönemin göç ve mülteci politikasının şekillenmesinde 'milliyetçilik' kavramı etkili olmuştur. Milliyetçi göç politikası yapılmasının amacı homojen bir Türk toplumu yaratmak, farklılıklara ve yabancılara 'güvence ve güvenlik' olgusuyla yaklaşmaktır (Çelebi ve diğerleri, 2011, s.xvi). Bu uygulamaların küreselleşmenin sonucu artan göç hareketleriyle karşı karşıya kalınmasının sonucu olarak 'yeni ihtiyaçları karşılayan, sürdürülebilir ve uygulanabilir' göç politika yapımına ağırlık verilmiştir (İçduygu, 2012, s109).

Soğuk Savaş döneminde "güvenlik" göç ve sınır politikalarının oluşumunda kullanılmış ve göreceli olarak daha sorunsuz bir döneme girilmiştir. Ancak, Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından Türkiye yasadışı göç hareketlerine maruz kalmıştır. Bununla birlikte mülteci ve sığınmacılara barınacak yer sağlama zorunda kalınması Türkiye'nin göç ve iltica alanında büyük bir sorunla daha karşı karşıya kaldığının göstergesi olmuştur. Türkiye'ye yönelen göçler genellikle, kitlesel, yasadışı ya da düzenli göç şeklinde görülmektedir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Türkiye'de 1,5 milyon göçmenin yaşadığı tahmin edilmektedir (Canpolat ve Arıner, 2012, s.17).

Günümüzde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin en temel sorunu yasadışı göç ve buna yönelik mücadeleler şeklinde gözlemlenmektedir. Türkiye'nin yasadışı göç politikası, Birleşmiş Milletler 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre oluşturulmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin göç politikalarını belirleyen en önemli unsur Avrupa Birliği ile başlayan siyasi ve ekonomik ilişkilerdir. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne getirdiği 'coğrafi kısıtlama' ile uygulamaya koyması, Avrupa Birliği göç ve iltica politikaları ile Türk ulusal göç politikaları arasında ikilem yaşanmasına neden olmaktadır. Bu ikilemlerin temelinde AB'nin göç politikasının

belirlenmesinde güvenlik kavramını kullanması ve Türkiye'nin coğrafi kısıtlama koyarak yasadışı göçmenlerin Avrupa'ya yönelmesine yol açması konusundadır (Çelebi ve diğerleri, 2011, s.xvi; Canpolat ve Arıner, 2012, s.17).

Türk Anayasası'nın 16.ve 90.maddesi Türk göç ve yabancılar hukukunun yasal temelini oluşturmaktadır. Anayasanın 16.maddesi göçle ilgili idari uygulamaları ve yargı organı denetiminin çerçevesini oluşturmuştur. Bununla birlikte 16.madde ile yabancıların durumu göz önünde bulundurulmuş ve “temel hak ve özgürlükler milletlerarası hukuka uygun olarak kısıtlanabilir” hükmüyle yabancılar koruma altına alınmıştır. Uluslararası antlaşmaları uygun bulma 90.madde ile ‘Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmanın onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlı tutulmuştur.’ Türkiye anayasal düzeninde yabancılar ve göçmenlere yönelik tanınan hak ve özgürlüklere ilişkin açık ve kesin hükümlerin olmaması, bu grupların hak ve özgürlüklerden yararlanmaması ya da etkin olmayan şekilde kullanılmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda kanun koyucular, bu gruplara yönelik genel hükümleri bulunan anayasayı ve göçe yönelik özel kuralları, kendi çıkar ve keyfi uygulamalarına göre yorumlamasına neden olabilmektedir. Kanunda bulunan hukuki boşluklar yabancı, göçmen, yasadışı göçmen, mülteci ve sığınmacı gibi statülerde bulunan grupların hak ve özgürlüklerinin düzenlenmesine yönelik ihtiyacı arttırmaktadır (Uluslararası göç sempozyumu, 2009, s.359).

İçduygu'ya göre (2012,s.34) Türkiye'nin göç politik düzenlemeleri üç dönem temelinde oluşturulabilmektedir. Bu üç dönem 1934–1994 arasındaki dönem göçü göz ardı etme, 1994–2001 arasındaki dönem göçe ani tepki verme, 2001'den bu yana Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle şekillenen göç politikasıdır.

14 Haziran 1934 tarihinde çıkartılan ve 2006 yılında yeniden düzenlenen 2510 sayılı İskân Kanunu ulusal anlamda Türkiye'nin ilk göç ve mülteci politikasıdır. 1994 yılına kadar kanun koyucularının ve uygulayıcılarının temel dayanakları ulusal temelde 1934 İskân Kanunu ve uluslararası arenada 1951 Cenevre Sözleşmesi olmuştur (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.62). 1934 yılındaki İskân Kanunun 2006 yılında yeniden düzenlenmesine karşın, değişiklikler günün koşullarını kapsayamamıştır. 1934 tarihli ulus-devlet inşasında büyük rolü olan bu

kanunun 2006 yılında AB uyum sürecinde değişikliklere uğradığını ancak “Türk soyundan olan ve Türk kültürlerine bağlı olanlar” anlayışının değiştirilmediği görülmüştür (İçduygu, ve diğerleri, 2014, s.55). Bu kanun gereği sadece etnik ve dinsel olarak Türkiye’de yerleşecek olanlardan “Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne ait olma” şartı aranmaktadır (Akdağ, s.164; İçduygu, 2012, s.34; Öner, 2012, s. 221; Uluslararası göç sempozyumu, 2009, s.333; OSAM, 2012, s.15; Canpolat ve Arıner, 2012, s.15). 2006 yılındaki yenilenmiş İskân Kanunun da göçmenlerin ülkeye kabulü ya da reddedilmesi göçmenlerin sahip olduğu etnik kimlik belirleyici olmuştur. Ülkeye kabul edilen göçmenlere gerekli koşulları sağladıkları takdirde vatandaşlığa kolayca geçiş hakkı ve eğitim, sağlık ve barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ayrıcalıklar verilmiştir (İçduygu, 2012, s.11). 1934 yılı İskân Kanunun ilk amacı yeni kurulan ulus-devletin birlik ve güvenliğini sağlamaktır. İskânlı göç uygulaması 1970 yılında son bulmuş ve 2006 yılında da bu kanunun yürürlükten kaldırılmıştır. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra göç yoğunluğunun artmasından ötürü göç politikaların tepeden inmece tavırla uygulanması ve göçmenlerin iskânında mekân ve barınma sorunlarının ortaya çıkmasından göçle ilgili yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur (Öner, 2012, s. 205). 1934 Tarihli İskân Kanuna göre, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla dış ülkelerden gelen Türk soylu veya yabancı kişi ve gruplara muhacir olarak adlandırılmış; Türkiye’de yerleşmek amacı gütmeyen geçici süre ile zorunluluk yüzünden gelen kişi ve ya gruplara ise mülteci denilmiştir (İpek, 2006,s.2).

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus arttırıcı politikalar izlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte ulus-devlet anlayışı için Türk kimliği ve aidiyeti oluşumuna yönelik politikalar geliştirilmiştir. Bu uygulamaları ilk kez 1934 yılı İskân Kanunu ile düzenlenmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türk nüfusunun artışının ekonomik kalkınma hızından fazla olmasından ötürü nüfus politikası değişime uğramış ve nüfus azaltıcı politikalar oluşturularak ekonominin büyümesini bu şekilde gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Nüfus azaltma yöntemlerinden göç, bu dönemde kullanılan en etkin araç olmuştur. Bu amaçla, Türkiye’ye yönelen dış göçün azaltılması ve nüfusun kontrol altında tutulması amacıyla uluslararası hukuk ve yasal gelişmelere bakılarak iç hukukta düzenlemelere yapılmıştır (Deniz, 2009, s. 29; Canpolat ve Arıner, 2012, s.15).

Türkiye, 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi ve zaman kısıtlaması" koyarak imzalamıştır. 1967 yılı Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair New York Protokolü, zaman kısıtlamasının kaldırılmış ancak coğrafi kısıtlama devam ettirilmiştir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s.12; Deniz, 2009, s.2; Canpolat ve Arıner, 2012, s.18). 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Sözleşmeye Ek 1967 tarihli New York Protokolü uluslararası alanda mültecilere yönelik iki temel belgedir. Ülkemiz söz konusu Sözleşme ve Protokole 'coğrafi kısıtlama' ile taraftır. Türkiye'ye Avrupa ülkelerinden sığınma için gelen bireylerin gerekli şartları sağlaması halinde mülteci statüsü kazanmaktadır. Avrupa dışından özellikle Türkiye'nin doğusunda yer alan ülkelere gelen sığınma taleplerine sığınmacı hakkı verilmektedir. Avrupa dışından gelen sığınmacıların, üçüncü bir ülkeye yerleştirilme işlemleri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Temsilciliği tarafından gerçekleştirilmektedir (Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.14). Mülteci ve sığınmacıların hareketlerini düzenlemek için kurulan Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Tüzüğü üçüncü temel uluslararası belgedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.17). Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesini mülteci statüsünün belirlenmesi adına ilk imzalayan ülke olmasına rağmen "zaman ve coğrafya" kısıtlaması getirdiği için göç politikalarında uluslararası arena da eleştirilere maruz kalmakta ve olumsuz açıdan etkilenmektedir (OSAM, 2012, s.15; Akdağ, s.164; Güleç, 2015, s. 92).

Türkiye'ye yönelen sığınmacı hareketlerinin yoğun olarak geliştiği ülkeler İran ve Irak ve günümüzde de Suriye olmuştur. Coğrafi sınırlama ile gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı tanınmış ve mülteci statüsü verilerek üçüncü güvenli ülkeye yerleştirme hakkı tanınmıştır. Türkiye'nin coğrafi kısıtlama koymasının temel amacı mülteci ve sığınmacıların kalıcı olarak Türkiye'ye yerleşmeleri ve bunların maddi ve manevi külfetinin ülkemiz üzerinde kalmasının önüne geçilmesidir (İçduygu ve diğerleri , 2014, s.61).

Türkiye'nin doğu, kuzeydoğu ve güneydoğu komşularında yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, çatışmalar ve iç savaşlar sonucunda kitlesel göç hareketlerinin oluşmasına neden olmaktadır ve bu göç hareketlerine en çok maruz kalan ülke Türkiye olmaktadır. Kitlesel göçlere bu derece maruz kalan Türkiye, 1951 Cenevre

Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama koyarak taraf olmasında ne derece haklı olduğunun kanıtıdır (Deniz, 2009, s. 31). Coğrafi kısıtlama konulmaması halinde, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik açıdan istikrasız komşularından gelen sığınmacı ve mültecilerle Avrupa arasında tampon bölge haline geleceği ve bunun sonucunda yoğun bir sığınma hareketine açık hale geleceği düşünülmektedir. Türk kurumları coğrafi kısıtlamanın durdurulmasının ancak Avrupa Birliği'ne kabulü halinde gerçekleşeceğini taahhüt etmişlerdir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.237).

1951 Cenevre Sözleşmesi, sözleşmeye taraf olan devletlerin, mülteci ve sığınmacı haklarını belirlediği ve düzenlediği uluslararası hukuki araç olarak kullanılmaktadır (Öner, 2012, s. 222). Avrupa dışındaki ülkelerden gelen sığınmacıların başvurusu uygun görülmemesi halinde iade edilecek ancak iade sonucunda ülkelerinde yaşam riski devam ediyorsa ülkelere geri gönderilmeyecek ve Türkiye'de geçici olarak kalmalarına izin verilecektir. Türkiye, coğrafi kısıtlama koyarak taraf olmasına rağmen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin geri göndermeme ilkesi uygulanmaktadır. Buna en güzel örnek son yıllarda yaşanan Suriye sığınmacılarına geçici koruma sağlayarak sığınmacıları zorla geri göndermeme ilkesinin uygulanmasıdır. 2013 yılında yaklaşık 200 bin kadar Suriyeli barınma merkezlerinde yaşamaktaydı ve Türkiye tarafından geçici korumadan yararlanmaktaydılar (Akçay ve Alimukhamedov, 2013,s.15).

Türkiye'de sığınmacılara ve mültecilere yönelik ilk ulusal yönetmelik 1994 yılında kabul edilmiştir. Bu yönetmeliğin oluşumu ve gelişimi küreselleşen dünyanın etkisiyle göç, mülteci ve sığınmacı hareketlerinin bu açığı kapatması ihtiyacından kaynaklanmıştır. 1994 yılından itibaren politikalarda genel görünüm göç konusunda kayıtsızlıktan çıkıp aşırı kontrollü bir yapıya dönüşmüştür (İçduygu,2012,s.36–37; İçduygu ve diğerleri, 2014, s.61; Canpolat ve Arıner, 2012, s.21; Deniz, 2009, s. 30).

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nden ve Komünist rejimden kaçan pek çok insanın sığınmak için Türkiye'ye giriş yaptığı görülmüştür. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama getirerek onaylamasından ötürü bu sığınmacılar Birleşmiş Milletler Yüksek Göç Komiserliği tarafından üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir. Bu sığınmacılar Batılı ülkelere karşılanması sonucu Türkiye'ye ekonomik, politik ve sosyal bir yük teşkil etmemiştir. Bununla birlikte bu grupların Türk toplumuna uyum göstermesine yönelik bir politikaya da ihtiyaç duyulmamıştır

(Öner, 2012, s. 212). Ancak, 1980'lerden itibaren yabancıların Türkiye'ye kitleler halinde hareket etmesi, Türkiye'de uluslararası göçün yasal çerçevesinin eksikliği kendini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte göç politikalarındaki diğer bir eksiklikte yabancıların toplumla uyumunun sağlanması ve bütünleşmesinin önündeki engellerin kaldırılması gibi olguların bulunmaması olmuştur. Bu eksiklikler Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin önündeki engeller olmuştur. Bu açıdan, Avrupa Birliği'ne uyum için ulusal göç politikasının altyapısının ve kurumsal çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir (İçduygu, 2012, s.33; OSAM, 2012, s.16).

Bu amaçla kısıtlı uygulama alanı bulan 25 Eylül 1981 tarih ve 2527 sayılı 'Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırabilmelerine İlişkin Kanun' yürürlüğe konulmuştur. 1990 yılında sadece Batı Trakya, Bulgaristan ve Ahıska Türklerine düzensiz bir şekilde uygulanmıştır. 2000'li yılların sonunda ise bu yabancı soylu gruplar Başbakanlığa bağlı kurulan Dış Türkler Başkanlığı'na dâhil edilerek göçmenlerin sorunları çözülmesi amaçlanmıştır (Öner, 2012, s. 211).

1990'lardan sonra Türkiye'nin göç politikasında 1988 ve 1991 yılında Irak'tan gelen kitlesel zorunlu göçlere konu olmuştur. Bu nedenle, Türkiye'nin göç ve sınır politikalarında daha etkin bir uygulamaya gidilmesine yol açmıştır. Avrupa dışından gelen, üçüncü bir ülkeden sığınma talebinde bulunan ve toplu göç edenlere yönelik yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nden yayılan göçün ulusal güvenlik sorunu olarak algılanması, Türkiye'ye de yansımış ve göçün sosyal bir yük, ulusun güvenliğine tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu sorunun çözümü için Türk soylu topluluklara dâhil olan göçmenlerin serbest göç uygulamalarına gidilerek göçün tüm maliyetini göçmenlerin kendilerine yükleme girişimlerinde bulunulmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra entegre sınır yönetimi politikasıyla istenmeyen yabancıların ülkeye girmesine engel konulmuştur. Bu politikaların uygulamasına neden olan gelişmeler I. Körfez Savaşı'nın etkisiyle ilk defa Güneydoğu sınır komşularından gelen kitlesel göçün etkisidir. Türkiye güvenliğine zarar verebilecek potansiyel bu göçmenler için farklı bir politika gerçekleştirilmesine ve 1994 Göç ve İltica Yönetmeliği ile 1951 Cenevre Sözleşmesindeki "coğrafi sınırlamanın" korunmasını istemeyen göçmenlerin kabul edilmemesine yol açmış ve üçüncü ülkeye gönderilmesine karar verilmiştir.

1994 Göç ve İltica yönetmeliğinin getirdiği yeniliklerin başında Avrupa ülkeleri dışında ülkelere gelen mültecilere ve sığınmacılara geçici olarak kalma hakkının tanınmasıdır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’ne yapacakları mülteci ve sığınmacı başvurularının kabul edilmesiyle üçüncü bir ülkeye geçişine ve yerleşmesine olanak tanınmasıdır. Bu yönetmelikle ülkede mültecilere geçici statüde kalmasına olanak sağlamasına karşın, coğrafi sınırlamanın kaldırılmaması ve kaynak ülkelere dönüşü mümkün olmayan durumlarda mültecilerin ülkede kalıcı olarak yerleştirmeye olanak vermesinden ötürü Türkiye’nin 1994 Göç ve İltica yönetmeliği eleştirilmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.24). Zorunlu göçlerdeki “transit ülke” konumunu da belirtip bu göçmenlerin geçici olarak sığınmacı olacaklarını ve ülkelerine geri dönmelerinin gerektiğini belirlenmiştir. Ancak 1994 yönetmeliği zorunlu göç ve iltica konularına yüzeysel çözümler getirdiği için eleştirilere maruz kalmıştır (Öner, 2012, s. 212; Akdağ, s.166).

1994 İltica ve Göç yönetmeliğinde yapılan düzenlemeler ile sığınma ve mülteci konusunda devletin daha aktif bir rol üstlenmiştir. Transit ve yasadışı göçle mücadele için Türkiye pek çok ülkeyle “geri gönderme” anlaşmaları imzalamıştır (Akdağ, s.165). Ancak, BMMYK mülteci statüsüne sahip olanları yine de üçüncü ülkeye yerleştirmesi beklenmektedir (Canpolat ve Arner, 2012, s.19). Avrupa Birliği’nde göç politikaları düzensiz göçle mücadele üzerine kurulmuştur. Türkiye’nin düzensiz göçle mücadele ederken güvenlik ekseninde geliştirdiği göç politikalarının, mültecilere ve sığınmacıların insani haklarını gözetmediği için eleştirilerin hedefinde olmaktadır.

1994-2001 yılları arası dönemde Türkiye aynı zamanda göçmen, mülteciler ve sığınmacılara yönelik sorumluluk hissetmeye başlamıştır. 1997 yılından itibaren Türkiye göç ve iltica politikaların ve uygulamalarının uluslararası anlaşmalara ve politikalara uyumlu hale gelmesi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile gerçekleştirmiştir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005,s.2). 2001 yılında Türkiye’nin AB üyeliğine giriş müzakerelerinin başlamıştır ve Türkiye’nin göç ve iltica politikalarında AB görüşleri ve politikaları etkili olmuştur (İçduygu, 2012, s.37).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996- 2000) göç eden bireyin yeni bir kültürle karşılaştığı, bunun bireydeki psikolojik etkileri üzerinde durması göçün “insan” yönüne ağırlık verildiğinin göstergesidir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda aynı zamanda göçün kentleşmeye etkisi üzerinde durulmuştur. Kente yapılan göçler sayesinde nüfusun artmasıyla, işsizlik, gecekondulaşma, altyapı eksiklikleri, çevre kirliliği gibi sorunların yer aldığı önemle bildirilmiştir. Nüfus yoğunluğunun artmasının en önemli sorunlarından birisi kent nüfusunun artışına bağlı olarak barınma ihtiyacının artmasıdır. Bu yüzden kentleşme sürecinde devletlerin çözmesi gereken en önemli sorunda barınmadır. Türkiye’de hızlı kentleşme sonucunda oluşan konut talebinin kamu tarafından karşılanamaması özel sektöründe bu talebi karşılamaya yetecek arzının oluşmamasından ötürü, “gecekondu” kavramı Türkiye kentlerinin temel konut sorunu olarak ortaya çıkmıştır (Duman, 2002, s.44). Gecekondu sorununun en önemli hedefi birinci boyuta bağlı olarak gelir düzeyinin yükseltilmesi ve bu grubun sosyal güvenliğinin sağlanmasıdır. Gecekondu veya konut sahibi olmak istediği güvenliğini sağlanmamasın bir yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Devamlı işi ve hiçbir gelir garantisi olmayan bu grup için şehirde varlığını sürdürebilmenin ilk şartı bir konuta sahip olmaktır. İkinci hedef ise bu kırsal grupların, endüstriyel toplumun hünelerine sahip ve onun elemanı haline getirilmesinin sağlanmasıdır. Başka bir deyişle sosyal değişimlerinin hızlandırılmasıdır. Üçüncü hedef gecekondu mahalleleriyle şehrin diğer kısımlarının bütünleşmesinin sağlanmasıdır. Burada ne tip bir bütünleşme kavramına sahip olduğunun açıklanması yararlı olacaktır. Dördüncü hedef, belirli gelir gruplarına ve ülkenin gelişme düzeyine uygun miktar ve kalitede konutun elde edilmesi ve bunları sağlayacak yapım süreçlerinin geliştirilmesidir. Türkiye’de gecekondu tapu verilmesi, gecekondu yollarının geliştirilmesi ve sosyal hizmetlerinin artırılması, gecekondu şehirselleşme hayata uyumunun hızlandırılması gibi sorunlarda grupların menfaatlerine göre şekillendiği gözlemlenmiştir. Beşinci aşamayı Türkiye’de yeni yaygınlaşmaya başlayan görüşler oluşturulacaktır. Bu görüşler kenti ve kentlileşmeyi az gelişmiş kapitalizmin temel süreçleri içine oturtulmaya çalışmaktadırlar. Bu iki temel süreç, kapital oluşumunda ya da kapitalin yeniden üretilmesinde, emeğin yeniden üretilmesinde kentin işlevini kavramaya çalışmak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 1982, s.335).

Türkiye 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'ni imzalamış ve 2003 yılında bu belgeyi yenileyerek Avrupa Birliği mevzuatına uyumlu ulusal bir programın gereği üzerinde durulmuştur. Katılım Ortaklığı Belgelerinde, kısa vadede yasa dışı göç ile mücadelenin devam edilmesi, orta vadede yasadışı göçü önlemek için Avrupa Birliği göç müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe konulması, 1951 Cenevre sözleşmesinde coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gerekliliği, sığınmacılar ve mültecilerin statülerinin belirlenmesi ve göç sisteminin güçlendirilmesine yönelik konularda kararlar alınmıştır. Avrupa Birliği'nin Adalet ve İçişleri alanındaki politikalara uyumu için sınır kontrolü ve göçten sorumlu kamusal birimlerinin bir araya geleceği yeni bir görev mekanizmasını oluşturulmaya başlanmıştır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005,s.6). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Ortaklığı Belgesi'nde göçle ilgili getirmesi gereken taahhütler şunlardır. Ulusal göç politikalarının AB politikalarıyla uyumlu hale getirilmesi, özellikle düzensiz göçlerle mücadelede, göçmen kabulü ve sınır dışı edilme süreçlerinde AB'nin bu konudaki uygulamalarını benimseme ve uygulanmasıdır. Göç yönetiminin yanında sınır yönetiminde de güçlü bir devlet politikası yürütülmesi ve Türkiye'nin vize sistemini Schengen vize sistemine uygun hale getirmesi gerekmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesin de "coğrafi kısıtlamanın" kaldırması da en çok önem verilen maddeler arasındadır (İçduygu, 2012, s.38). Türkiye göç ve iltica politikalarının Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu hale getirmek için 2002 ve 2004 iki önemli proje uygulamaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 2002 yılında Danimarka ve İngiltere ile yapılan konsorsiyum ile mali işbirliği sağlanmasında yardımcı olmuştur (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005,s.7). Türk göç ve iltica politikalarının, 2003 yılından itibaren Avrupa Birliği'ne uyum sağlamak amacıyla hızlandığı gözlemlenmiştir. 2003 yılı Türkiye Ulusal Programında hazırlanan İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri ve Türk göç mevzuatının AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi için yürürlüğe konulmuştur. Bu plan göç için gerekli hukuki düzenlemeleri ve idari yapılanmayı, fiziki alt yapının göç için tamamlanmasını ve yatırım projelerini kapsamaktadır. Bu uyum kapsamında ilgili tüm Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarla sivil toplum örgütlerinin işbirliği içerisinde Ulusal İltica ve Göç Eylem Planı oluşturulmuştur. Ulusal Eylem Planı, Avrupa Birliği (AB) 'ne katılım sürecinde AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi için gerekli yasal

düzenlemeleri, idari yapılanmaları ve fiziki alt yapının kurulması için yatırım projelerini ve tedbirleri kapsamaktadır. Türkiye’de göç verilerine nüfus sayımları ve idari kayıtlardan ulaşılmaktadır. İdari kayıtlar; vatandaşlık kayıtlarını, mülteci ve sığınmacı kayıtlarını, ikamet izinlerini ve sınır istatistiklerini kapsar. Bunun haricinde göçe yönelik kaynaklara ulaşımın, istatistikî verilerin toplandığı ya da analiz edildiği herhangi bir kurum ya da kuruluş bulunmamaktadır. Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Göç Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda akademisyenler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri tarafından Türkiye’ye göç eden birey ve gruplar sınıflandırılmış, grupların özellikleri tespit edilmiş ve bu grupların gelecekteki potansiyel durumlarına yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur. Komisyon tarafından Türkiye’ye göç ve iltica eden dört göçmen grubu tespit edilmiştir. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar, düzenli göçmenler, düzensiz göçmenler ve iç göçmenler. Birinci grupta yer alan uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar mülteci ve sığınmacılardan oluşmaktadır. Mültecilerin ve sığınmacıların en büyük sorunları barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememeleridir. Türkiye’deki bu alandaki hukuksal boşluktan ötürü, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bireyler ve gruplar konusunda ulusal ve yerel ölçekte farkındalık yaratılması buna yönelik toplumun eğitilmesi ve bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s. xiii).

2003 Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun ile Türkiye’ye yönelen yabancıların varlığının kabul görmesi ve buna yönelik Türkiye’de çalışma koşullarının düzenleme ihtiyacını karşılamak için oluşturulmuştur. Bu kanunun nitelikli ve eğitim düzeyi yüksek göçmen işgücünün Türkiye’ye gelmesine yönelik teşvik edici maddeleri bulunmaktadır. Bu yasanın yabancıların kötü koşullarda çalışmasına engel olma gibi bir amacı görülmemektedir. Bu yaklaşımın nedeni olarak Türkiye’nin yabancı göçmen işçi ve mültecilere açık bir göç ülkesi olmak istememesidir. Bu yüzden Türkiye’nin Uluslararası Çalışma Örgütü’nün düzenlediği anlaşmaları imzalamamıştır. Birçok ülkede Türk göçmen işçi olarak çalışmasına rağmen çalışma koşullarına yönelik koruma yollarına gitmemesi kendi içinde tutarlı olmayan politikaların geliştirdiğini söyleyebilmekteyiz (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.62).

Türkiye'nin aday olma statüsü nedeniyle göç ve iltica politikalarının AB müktesebatına uyum göstermesi gerekmektedir. Bu amaçla Türkiye Göç ve İltica üzerine Ulusal Eylem Planları gerçekleşmiştir. 2004 yılında Danimarka ve İngiltere konsorsiyumu ile "Türkiye'nin Göç ve İltica Stratejisinin Uygulanması İçin bir Eylem Planı Geliştirilmesi" için Twinning (Eşleştirme) Projesi uygulamaya başlanmıştır. İltica ve Göç Eylem Planı, Türkiye'nin iltica ve göç kurallarının Avrupa Birliği Müktesebatına uyumlu hale gelmesi için yasal düzenlemeleri, idari yapılanmaları ve fiziki alt yapının tamamlanması için gereken yatırım projelerini ve tedbirleri içermesi gerekmektedir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s.2). İltica ve Göç Ulusal Eylem Planının Türk göç politikasına katkıları şu şekilde olacaktır. Göç alanında oluşturulacak ihtisas birimi kurulacak ve bu birimin alt yapısı içerik olarak doldurulacaktır. Göç ve İltica alanında çalışılacak personelin eğitiminin sağlanmasına önem verilecektir. İltica ve göç alanında yatırım ve eşleştirme projeleri için maddi kaynak aktarılacaktır. Kaynak ülke ve iltica için veri ve bilgi sisteminin kurulması gerekmektedir. Göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler için kabul, barınma ve geri gönderme merkezlerinin sunulmasına da çalışılacaktır. Gelecekteki nüfus hareketlerinin gelişimindeki tüm değişkenlerin önceden tahmin edilebilir olması göçe karşı alınacak önlemleri ya da çözümlerin sağlaması için elle tutulur bir kaynak teşkil edecektir (OSAM, 2012, s.21; Canpolat ve Arıner, 2012, s.21). Twinning projesinin amacı ise göç ve ilticadan sorumlu kurum ve kuruluşların koordinasyonu, insan kaynakları ve malzeme gibi kapasitelerinin artırılmasını, Avrupa Birliği fonların bu kapasiteyi arttırıcı uygulamalarda bulunmasını sağlamaktır. Ulusal eylem planı hazırlanmasının gerekliliği de projenin amacı kapsamındadır. Ulusal Eylem Planının iki temel konusu bulunmaktadır. Bunlardan ilki AB müktesebatına uyumlu hale gelecek politikalar üretmek ve göç ve iltica alanında kurumsallaşma ve yatırım projelerine destek vererek ilk amacının gerçekleştirilmesine yardımcı olunmasıdır. Ulusal Eylem Planının sonucunda İltica ve Göç Eylem Planı Görev Gücü kurulmuştur. İlgili bakanlık, kurum ve kuruluşların yetkililerinden oluşan bu göç gücü göç ve iltica alanında işbirliği içerisinde çalışılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda görev gücü 2004 yılında İltica ve Göç Ulusal Eylem Planının hazırlanmasını sağlamıştır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005,s.7).

2005’te “İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” oluşturulmuştur. Bu eylem planının amacı İçişleri Bakanlığına bağlı İltica, Göç ve İdari Kapasite Bürosunun kurulması, göç, iltica ve insan ticareti konularında uzmanlaşmaya gidilmesinin sağlanmasıdır. Aynı zamanda bu uzman kadronun göç ve ilticaya yönelik politikaların belirlmesine, uygulamasına ve denetlemesine olanak verilmesi ve göç yönetimi alanında sözü geçer bir konum kazanmasına yardımcı olmaktır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.25). 2005 yılı Ulusal Eylem Planıyla coğrafi kısıtlamanın kaldırılması halinde Türkiye’nin mülteci ve sığınmacılara yönelik mücadelesinde AB Katılım Öncesi Mali Yardım Programları’ na dâhil edilip maddi desteğin sağlanacağına dair güvence verilmiştir (Deniz, 2009, s. 30). Bununla birlikte, 2005 İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı’nda entegrasyon kavramından söz edilmeye başlanmıştır. Bu planla, devletin entegrasyon sürecinde düzenleyici görevini alması sağlanmıştır. Göçmen entegrasyonun da en önemli rolü sivil toplum örgütlerine ve kuruluşlarında olması gerektiği vurgulanmıştır (İçduygu, 2012, s 39).

2007- 2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, özellikle düzensiz göçmen mücadelesi ile ilgili göç ve iltica alanındaki hukuki ve kurumsal düzenlemenin yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.2). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’na göre göçmenin kente entegrasyonunu için kademelenmiş göç politikaları oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra göç hareketlerinin yüksek olduğu kentler karşısında orta ölçekli kentlerin göçün çekici unsurlarını artırmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanacak olan eylem planlarında göçün kontrolü ve yönlendirilmesi yoluyla göç sorunlarının çözülmesine çalışılacaktır. Göç alan ve veren illere yönelik yasal, yapısal ve ekonomik tedbirler olarak bölgelerin kendine özgü sorunları için stratejiler geliştirilmelidir. Göç veren bölgelerdeki nüfusun planlanmasına önem verilerek yüksek doğum oranlarının ülke normallerine ulaştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda, eğitim, sağlık ve sosyal yardım programlarını da bu amaç için bir bütün halinde kullanmasına önem verilmelidir. Bölgelerin şartlarını yönelik veri analizleri yapılmalı ve bölgesel alanlar çekici özelliklerine vurgu yapılarak göçün bu bölgelere kaydırılmasına çalışılmalıdır. Toplu Konut İdaresi’nin yeni yerleşim yerlerinde oluşacak gecekondulaşmanın

önüne engel olacak uygulamalarda bulunması gerekmektedir. Yerel yönetimlerle işbirliği halinde yeni gecekondü dönüşüm projelerine hız verilmesi gerekmektedir. Yoğun göç alan yerleşim yerlerinin güvenliğin artırılmasında bu yerleşim yerinin sosyal ve ekonomik haritaları iyi okunmalıdır (Güney, 2011, s.28).

2008 yılında iltica, göç ve entegre sınır yönetimi için yasal altyapının düzenlenmesi için İçişleri Bakanlığının da iltica, göç ve entegre yönetimi adlı iki büro ‘İltica ve Göç’ ve ‘Entegre Sınır Yönetimi’ adlı iki büro kurulmuştur. Bu büroların işbirliğinin arttırılması için Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Bu büroların öncelikli çalışma alanları iltica ve yasadışı göç alanındaki sorunlara çözüm üretmek ve bunlara yönelik tedbirler almak şeklinde gösterilebilir. Yasadışı göçle mücadelede bulunması için “yasadışı göçle mücadele koordinasyon kurulu” oluşturulmuştur ve bu kurul kurumlar arasında işbirliğinin arttırılmasını hedeflemektedir (Canpolat ve Arıner, 2012, s.21). 2008 yılında Ulusal Program yenilenmiştir. İltica ve Göç Eylem Planı’nın yol haritası olarak devam ettirilmesi, ilticaya yönelik hukuki alt yapının sağlanması için kapsamlı bir kanun oluşturulmasının önünün açılmasına çalışılmıştır (Güleç, 2015, s.94).

2010 yılında “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı” Büro’nun bünyesinde bulunan ilgili resmi kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin ve BMMYK’nın katılımı ile hazırlanmıştır. Bu tasarı son olarak İçişleri Bakanlığının gözetiminden geçirilerek 6458 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” 2013 yılında onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın getirdiği yeni yaklaşımla birlikte Türkiye’nin göç ve iltica politikalarında merkezden inen pasif politikalar yerini insan odaklı bir anlayışa bırakmıştır. Mültecilerin ikametne izin verilmesinde, eğitim, sağlık ve barınma hizmetlerinde iyileştirmeler olmuştur. 2011-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan Orta Vadeli Programda ise, güvenlik çerçevesinde düzensiz göç hareketlerinin, insan ticaretinin ve kaçakçılığın mücadelesinde etkin olunmasına, sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılmasına ve uluslararası alana uygun hale getirilmesine önem verilmesi üzerinde durulmuştur (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.25).

Türkiye’deki göç sisteminin daha sağlıklı ve sorunsuz işlemesine yönelik kurumsal gelişmelerin hız kazandırılması amacıyla 2010 yılında Türk kökenlilerle ilgili olarak Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

kurulmuştur. Bu kanunla yabancıların Türkiye'ye girişleri, yerleşim yerleri, yasal göçün yönetimi, yasadışı göçle mücadele, iltica ve sığınmacılarla yönelik maddeler bulunarak Avrupa Birliği'ne uyum gösterilmesine çalışılmıştır. Bununla birlikte Göç Politikaları Kurulu, Başbakanın başkanlığında ilgili kuruluşlar, ulusal ve uluslararası diğer kurum ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile oluşturulmuştur. Kurul'un görevleri göç stratejisini belirlemek, kamu kurum ve kuruluşları arasındaki işbirliğini sağlamak, kitlesel göçün dinamiklerini belirlemek, insani nedenlerden ötürü Türkiye'ye kabul edilecek yabancıların kabul ve kalışlarına yönelik düzenlemede bulunmaktadır. Türkiye'nin talebi halinde yabancı işgücünün mevsimlik işlerde kullanılmasını sağlamak ve yabancılara uzun dönemde ikamet izni verilmesine yönelik şartlar oluşturulmuştur. Bununla birlikte Göç Yönetimi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olarak göreve alınmıştır. Bu müdürlüğün amacı ulusal göç stratejisinin belirlenmesi konusunda strateji belirlemesi ve koordinasyonun sağlanmasıdır (Canpolat ve Arıner, 2012, s.22).

Türkiye'nin 2010 yılından itibaren Arap ülkelerinde meydana gelen halk isyanları ve siyasi karışıklıkların Mısır, Tunus ve son olarak Suriye'ye yönelmesiyle bu bölgedeki insanların yaşadığı krizlerden kurtulmak üzere Türkiye sınırlarına dayandığını söyleyebilmekteyiz. Suriye'den gelen kitlesel göç akımlarının sonucunda oluşturulan kampların sorumluluğu Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na bırakılmıştır. Türkiye'nin Suriye'den gelen kitlesel göçle mücadele edebilmesinin önünü açan 2012 yılı 'Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına Yönelik Yönerge' yürürlüğe konulmuştur. 2013 yılından önce geçici koruma kavramının ulusal hukuk içerisinde dâhil edilmemesine rağmen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla birlikte tanımlanmıştır. Geçici koruma rejiminin dâhil edilecek bireyler ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış, acil ve geçici korumaya ihtiyaç duyan kitle halinde sınırlarımıza gelen yabancılardır. Geçici koruma ile Türkiye'ye gelenlerin kabulü, kalışları ve sorumlulukları, çıkış işlemlerinde yapılacaklar ulusal ve uluslararası işbirliği ile ülke içindeki kurum ve kuruluşların görev yetkileri Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2014 yılı verilerine göre Suriyeli vatandaşların en çok sığındığı

ülke Lübnan olurken, ikinci ülke olarak Türkiye gösterilmektedir (Güleç, 2015, s. 96).

2013 yılından itibaren insan odaklı göç politikalarına başlansa dahi hızla liberal, ulus çıkarlarının gözetildiği aynı zamanda uluslararası adaletin olacağı nitelikli işgücü gereksinimlerini karşılayan göç ve entegrasyon politikalarına da ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.28). T.B.M.M. tarafından 2013 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre, genel itibarıyla göçün zorluklarıyla; özelde ise düzenli ve düzensiz göçle mücadele etmek için kurumsal ve idari kapasiteleri oluşturacak yasal çerçeveyi sağlayacaktır. Bu reformun fayda sağlayacağı alanlar; göç yönetimi için yasal, idari altyapı oluşturulması; uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatıyla uyum ve Türkiye aleyhine Avrupa Mahkemesi'nin aldığı insan hakları ihlalleri arasındaki farkların azaltılmasıdır. Hem politika hem de işlevsel seviyede kurumlar arası etkin işbirliği ve süreci destekleyecek Göçmen Politikaları Kurulu, Yasadışı Göçle Mücadele için Koordinasyon Kurulu ve Göç Danışma Kurulu gibi çeşitli komisyon ve kurulların oluşturulmasıdır. İnsancıl oturma izninden bahsedebilmek için güvenlik ve insan hakları arasında denge kurulmalıdır (Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.25). Çalışma, eğitim ve aile birleşimi gibi yasal yollarla gelen yabancıların başvuruları değerlendirilecek, ikamet gibi statüleri belirlenecektir. Eğer gerek görülürse verilen bu statüler geri alınabilecek ve sınır dışı edilme kararı verilecektir. Yabancıların toplumla bütünleşmesinin sağlanmasına yönelik politikalar geliştirilecek, yasa dışı göçle ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılması gereken önlemleri içeren politika geliştirilecek ve uygulamaya konulacaktır. Göç yönetiminde idari denetimin sağlanmasını ve uyuşmazlıkların çözümünü sağlayacaktır. Uzmanlardan oluşan “değerlendirme kurulu” oluşturacak ve göçle ilgili veriler toplanıp, değerlendirilip, uluslararası alanda bilgi paylaşımının yürütülmesini ve aynı zamanda yasadışı göç ile mücadelede kurumlar arası koordinasyonu da sağlanacaktır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu yabancıların Türkiye’ye girişleri, kalışları, çıkışları, Türkiye’den koruma talebinde bulunan mültecilerin ve sığınmacıların kapsamlarının belirlenmesine ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır. Aynı zamanda İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel

Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s.33).

3.5. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE TÜRK GÖÇ POLİTİKASININ PROBLEMLİ ALANLARI

Türkiye göç ülkesi olarak hedef, kaynak ve transit bir göç ülkesi özellikleri göstermektedir. Buna rağmen özellikle iç göç konusunda en önemli problem göç veri tabanı yetersiz olmasıdır. Türkiye'de göç hareketlerinde durum analizinin ve temel kaynaklara ulaşımın güvenilir, geçerli ve sürdürülebilir veri sisteminden sağlanamıyor olması göç hareketlerinin nüfus özelliklerinin, göçmenlerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarının tam anlamıyla bilinmemesine yol açmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.1). Türkiye'deki göç veri tabanları oldukça yetersiz ve güvenilir olmayan kaynaklardan temin edilmektedir. Veri tabanının oturtulmasıyla ülkeye kısa süreli ya da uzun süreli kalma amacına göre gelen yabancıların kurumsal açıdan farklı uyum stratejileriyle topluma eklemlenmesine çalışılabilir (Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı, 2015, s.14). Türkiye'de yabancıların sorunlarını çözmek için herhangi bir kurumun olmaması, sağlık ve iş sigortasının bulunmaması, vize ücretleri, iş güvencelerinin olmaması, yabancıların kapsayan ekonomik, sosyal ya da kültürel projelerinin olmaması, toplumla bütünleşme mekanizmalarının kurulmaması ve yabancılarla yönelik uygulamaların yetersiz kalması göç konusundaki yönetişimin ne derece gerekli olduğunu göstermektedir. Türkiye'de göç verilerinin yetersiz olması, sağlıklı istatistikî verilere ulaşılamaması ve göçe yönelik araştırmaların yapılmaması gibi konulara önem verilmesi gerekmektedir. (Uçar İlbuga, 2011, s.145)

Göç Özel İhtisas Komisyonun göç politikaları kapsamında yaptığı tespitlere göre, Türk göç mevzuatın sorunları; idari ve fiziki kapasite eksikliği, göç ve göçmenlerin sorunlarındaki artışa rağmen buna yönelik çözümsüzlüktür (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.xiv). Türkiye'nin uluslararası alandaki gelişmeleri incelememesi ve buna yönelik ulusal göç stratejisinin olmaması, Türkiye'nin göç sorunlarını uzun vadede çözmesini engellemektedir. Aynı zamanda, Türkiye göç yönetiminin kurumsal, yasal ve fiziki çevresinin yetersiz olması, Türkiye'nin göç ve

iltica politikalarında sınıfta kaldığını göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin yapması gerekenler ulusal göç politikasını oluşturması ve bu politikaların uyumu için altyapı mekanizmalarının kurulması gerekmektedir (Canpolat ve Arner, 2012, s.7).

Türkiye'deki politik yapıda uyum, entegrasyon ve bütünleşme gibi kavramlar bulunmamaktadır (Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı, 2015, s.14). Göçmenlerin kentsel entegrasyonun sağlanmasında özellikle yerel yönetimlerin karşılaştığı engeller bulunmaktadır. Sürdürülebilir göç politikalarının gelişimi için merkezi yapının yetkilerini yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşması gerekmektedir. Devlet merkezli uyum politikalarının yanında göç araştırma merkezlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konuda yardım da bulunması uyum sürecinin sancısız geçmesine olanak sağlayacaktır (İçduygu, 2012, s.109).

AB'nin Göç Politikası bağlamında Türkiye'den talepte bulundukları iki önemli konu bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılara karşı hangi tarz bir yaklaşımda bulunduğuudur. Türkiye, Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlanması için mültecilerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini sağlayan politikalar oluşturulmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği, Türkiye'den 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu "coğrafi kısıtlamanın" kaldırılması talebinde bulunulmuştur (Akdağ, s.166, Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.40). AB politikalarına uyuma yönelik 2005 yılında Türkiye Ulusal Eylem Planı Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi kısıtlamanın 2012 yılına kadar kaldırılabilceği bununla birlikte yine 2012'de yeni Sığınma Kanunu ve yeni Yabancılar Kanunu yapılmasına olanak sunmuştur. (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.61).

Türkiye'de göç politikalarında sorun teşkil eden ikinci önemli konu 'geri kabul antlaşması'dır. Avrupa Birliği'ne uyum süreciyle birlikte göçte güvenlikleştirme ve dışsallaştırma eksenile oluşturulan politikalar ile Türkiye'den gelen göçmenlerin yasadışı ve düzensiz olmasının önüne geçilmesi arzusu ve Türkiye'den gelen bu göçmenlerin geri gönderilmesi temeline oturtulmaktadır. Geri kabul antlaşması Avrupa Birliği'nin sınır güvenlik sistemi ve entegre sınır yönetiminin gereği olarak görülmektedir (OSAM, 2012, s.17; Onuncu Kalkınma Planı, 2014,s.40).

Türkiye AB ile ilişkilerinde göç ve mülteci politikasının önemli ögesi, mültecilerin haklarının genişletilmesi ve koruması amacıyla uyguladığı "açıklık

mekanizmasıdır”. Diğer önemli ögesi ise yasa dışı göçü engellemek için “kontrol mekanizması”dır ve üçüncü olarak bu mekanizmaların bir arada çalışmasını sağlayacak bir düzen kurulmasıdır. AB’nin bu çelişkili yapısı Türk göç politikasına da yansımaktadır. Bunun yanı sıra çok sayıdaki Avrupa ülkesin de yapılan katı sınır kontrollerinden ötürü yasadışı göçün Türkiye ve çevre ülkelere yönelmesine neden olmaktadır. Yasadışı göçün maliyeti Türkiye ve çevre ülkelere yüklenmektedir. Ancak Türkiye’nin bu durumda maliyetin tamamını yüklenmesi yerine mali külfetinin paylaşımının esas alınmasını istemektedir. Özellikle son durağı Avrupa olan göç hareketlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye üzerinden geçmesinden dolayı Türkiye’nin Avrupa Birliği’nin göç ve iltica politikalarından büyük ölçüde etkilemesi söz konusu olmaktadır (Akdağ, s.165; Canpolat ve Arıner, 2012, s.20).

3.6. TÜRK GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye’nin bulunduğu coğrafya göç yolları üzerindedir ve Türkiye tarih boyunca göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Buna rağmen bölgenin stratejik ve sürdürülebilir göç politikaları oluşturulmasına ihtiyaç duymaktadır. Stratejik bir plan izlenmemesi, göçe yönelik bir kapsamlı politikanın olmaması ve kurumsal altyapının bulunmayışından ötürü göç Türkiye için gittikçe büyüyen soruna neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de düzenli ve düzensiz göç yönetimi, iltica ve yasadışı göç hareketlerini düzenlemeye yönelik stratejik bir plan yapılmasına öncelik verilmelidir (Canpolat ve Arıner, 2012, s.23; Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.xiv; Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.30). Küresel ölçekte rekabette bulunabilmenin koşullarından birisi ülkenin geleceğine yönelik stratejik düzeyde düzenli göç politikaları geliştirilmesi gerekmektedir. Bu göç politikaları ve sınır yönetiminin eş zamanlı yapılandırılması Türkiye’nin güvenliği ve geleceği için önemlidir. Göç ve sınır yönetimi eşzamanlı yürütülecek politikalar sayesinde vatandaşlık hizmetlerinde de bir bütünleşme sağlanmalıdır.

Türkiye’nin güçlü merkezi yapısının olmasına rağmen göçle ilgili düzenlemelerde yetki paylaşımı yapılmalıdır. Göç politikaları uygulamalarında sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve güvenlik konularında ilgili bakanlıklarla işbirliğine

gidilmesine, sivil toplum kuruluşlarının isteklerinin göz ardı edilmemesine ve göçmen ağlarını gelişimine olanak verecek şekilde düzenlenmelidir (İçduygu,2012,s 108). Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde göç yönetimi problemli alanı oluşturmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği göç politikalarına uyum göstermesi gerekmektedir. Göç politikalarının uygulanmasında ise karşılıklı işbirliği gösterilmesi gerekmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği göç politikası oluşumunda üç temel faktör; göç alan ülke, göç gönderen ülke ve göçmenlerin sürekli göz önünde tutulmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının da aktif olarak katılımın sağlanması ve STK'ların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Siyasi kurumların gözetiminde AB üyeliği ve işgücünün serbest dolaşımı üzerine göç politikası yürütülmesi gerekmektedir. Ekonomik göç politikalarının tekil göç programlarından sıyrılıp çoklu göç programları halinde planlanması gerekmektedir (Güney, 2011, s.22). Göç ve iltica konularında oluşturulan mevzuatın hazırlığında ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri, gerek görüldüğü takdirde üniversiteler, STK'lar ve ilgili diğer tüm ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonun en yüksek düzeyde yapılmasına olanak tanınmalıdır. Türkiye'nin bulunduğu bölgede meydana gelebilecek tüm gelişmelerin, kitlesel hareketlerin takibini sağlayacak ve Avrupa Birliği güncel göç ve iltica mevzuatını inceleyecek birim ya da birimler kurulmalıdır.

Göç ve ilticaya yönelik politikalar, nüfus hareketlerinin etkisi altında bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi tüm şartlar göz önünde bulundurularak ve mevcut politikalar gözden geçirilerek yeni uygulamalar Avrupa Birliğine uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Ancak bu uyumlaştırma politikalarının yapımında geçmiş örneklerin göz önünde bulundurulması ve daha liberal politikalarda bulunması gerekmektedir (USAK, 2008, s.6). İltica ve göç arasındaki görev tanımları açıkça yapılmalı, keyfi uygulamalardan kaçınılmalıdır. Politika oluşumunda güvenilir istatistiklerin toplanması, bunların analizinin yapılması ve yayımına yönelik sistemli bir yaklaşımın gözetilmesi gerekmektedir. Görev sorumluluğu içinde sayılan Emniyet Genel Müdürlüğü ile Devlet İstatistik Enstitüsü kurumları arasında göç ve ilticaya yönelik bilgi ve belgelerin paylaşımının güvenilir şekilde devam edilmesi gerekmektedir (Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.29; İltica ve Göç Mevzuatı, 2005,s.36).

Türkiye’de sığınmacı ve mültecilerin topluma entegrasyonunu BMMYK, Anadolu Kalkınma Vakfı, Türk Kızılay’ı gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içinde ilgili mevzuata göre şekillendirilmektedir. Sığınmacılar ve mülteciler dışında kalan yabancılar ve göçmenler için entegrasyon sistemi Türkiye’de politik yapısında bulunmamaktadır. Entegrasyon faaliyetlerinden sorumlu kuruluşlar devletin düzenleyici ve denetleyici kurumlarıdır. Uyumun sağlanmasının sorumluluğunun hangi kurum ya da kuruluştaki olması gerektiği uyum mekanizmasının oluşturulmasında önem arz etmektedir. Entegrasyon sisteminin kurulması ve sistemin işlemesi için yasal altyapısı oluşturulmalı ve bu yasal altyapı kurumsal yapı ile desteklenmeli aynı zamanda diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli çalışmalıdır. Bu amaçla yerel yönetimler, işverenler ve STK’lar işbirliği içerisinde olmalıdır. Yeni oluşturulacak iltica ve göç politikaları ile entegrasyon politikaları birbirini beslemeli, yabancıların hakları ve sorumlulukları açık ve net bir biçimde ifade edilmesi gerekmektedir. STK’lar aracılığıyla yabancı sosyal gruplar ve aile gruplarıyla iletişim kurmayı sağlayabildikleri için devlet tarafından entegrasyon sisteminin yürütülmesini sağlayacak kuruluşlara vergi indiriminde bulunulması gerekmektedir. Bununla birlikte devletin basın ve medya iletişim araçlarını kullanarak entegrasyon politikalarını topluma açıklamaya ve kamuoyunun farkındalığının nasıl çekileceğine önem verilmesidir. Danışmanlık hizmetleri, yabancıların ve göçmenlerin topluma uyumunu sağlamasını ve kendine yeterli olabilmesine yardımcı olan hizmetlerdir. Entegrasyonun kolaylaştırıcı olabilmesi için danışmanlık hizmetlerine de önem verilmelidir (Akçay ve Alimukhamedov, 2013,s.32; İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s.42).

İstihdam piyasasının istatistikî verilerle incelenip yabancı işgücüne gereksinimi olup olmadığına bakılmalıdır (Göç Yönetimi Uyum Çalıştay, 2015, s.16). Türkiye nitelikli işgücünü ülkeye çekebilmek için göç ve iltica politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Buna yönelik uzun vadeli, nitelikli göçmene yönelik teşvik politikaları geliştirilmelidir. Bu hedefin gerçekleşmesi için Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulanan çalışma ve yerleşme için verilen Green Card (Yeşil Kart) uygulamaları gibi düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Bu şekilde aşamalı olarak vatandaşlığa teşvik edilen göçmenler hem ülke ekonomisinin geliştirecek hem de göçmenlerin vatandaşlığa geçirilmesi suretiyle yasadışı göçe karşı önlem alınabilir

(Canpolat ve Ariner, 2012, s.24; OSAM, 2012, s.24). ABD, Kanada ve Avustralya gibi geleneksel olarak göçmen alan ülkeler günümüzde nitelikli işgücünü ülkeye çekebilmek için düzenli göç akımlarına destek vermektedirler. Bu amaçla, yurtdışında yaşayan nitelikli işgücüne sahip olan Türk vatandaşlarını Türkiye'ye çekmek için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB), Türkiye Bilimler Akademisi(TÜBA), gibi kurumların bu alanda çalışması olduğunu bilinmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014, s.xiv).

Göç yönetimi ile sınır yönetiminin birbirine bağlı yapısı sınır yönetimi alanında da kurumsal altyapının kurulmasına ve yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (OSAM, 2012, s.22-23). Avrupa Birliği müktesebatında görebileceğimiz gibi sınır yönetimi ve göç yönetimi birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Sadece göç yönetimi alanında yapılan kurumsal altyapı sınır yönetiminin altyapısını oluşturmada eksik kalacaktır bu sebepten sınır yönetiminde eş zamanlı yapılandırılmasına gidilmelidir. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan göç ve sınır yönetiminin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Düzensiz göç ile mücadelede Türkiye'nin etkin sınır yönetiminin de yapılandırması gerekmektedir. Düzensiz göçmen hareketinin kolaylaştıran vize politikalarının değiştirilmesi gerekliliği de önem arz eden konulardandır. Türkiye'nin düzensiz göç yolları üzerindeki ülkelerle ortak göç politikaları belirlemesi Türkiye'nin konumunu güçlendirmesi adına gereklidir. Uluslararası alanda belirlenen bu yasal çerçevede, mülteci ve sığınmacıların sorunları üç temel çözüm yoluyla kesin bir şekilde çözülmeye çalışılmıştır. Birinci çözüm olarak kaynak ülkedeki olumsuzlukları ve tehditleri yok ederek mültecilerin ve sığınmacıların ülkelerine geri dönmesine olanak verilmesidir. İkinci çözüm yolu ise hedef ülkelere uyumlarını sağlayarak yaşamlarının sürmesine olanak verilmesini sağlayacak yasal çerçevenin ortaya konulmasıdır. Üçüncü ve son yöntem ise, mültecilerin ve sığınmacıların ne kaynak ne de hedef ülkeye kalmalarındansa üçüncü ülkeye yerleştirilmesine olanak verilmesidir (Akdağ, 2004, s.166). Mülteci ve sığınmacılara yönelik ülkelerin bu bireyleri ülkeleri açısından maddi ve manevi külfet olarak görülmesi nedeniyle ülkeler bu külfetin paylaşımı ile uluslararası göçün olumsuz etkilerini ve sonuçlarını paylaşmayı sunmaktadır. Külfet söyleminin olumsuz bir anlam çıkarılması ülkelerin

mülteci ve sığınma akınlarını engellemesi gerektiği anlamına yol açmaktadır. Külfet söylemi ve güvenlik bakımından göç, mülteci ve sığınmacı politikaları çok daha katı olmasına yol açmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri düşünüldüğünde mülteci ve sığınmacı hareketlerindeki külfet paylaşımı söyleminin göç politika yapımı sürecinde etkisini özellikle son dönemlerde kendini gösterebilmektedir. Türkiye içinde bulunduğu coğrafi konum ve mülteci ve sığınmacı akınlarına karşı kalmasından ötürü Avrupa Birliği'nin külfet paylaşımı konusunda ve buna yönelik beklentiler konusunda da oldukça temkinli yaklaşmak zorunda kalmaktadır. Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi doğudan yönelen mülteci akınına karşı tampon olarak görme endişesi ve tüm bu akınların maddi ve manevi yükünü Türkiye'ye bırakmak uluslararası açıdan adil bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Türkiye açısından bakıldığında Avrupa Birliği ülkelerinin mülteci ve sığınmacıları daha çok kabul etme eğilimine girmesi konusunda fikir birliği oluşmaktadır. Mülteci ve sığınmacı sorun olarak algılanmaktaysa bunun paylaşımının yapılması ve tüm yükün Türkiye'ye bırakılmaması beklenmemektedir. (Eroğlu, 2015, s. 218)

Türkiye'nin göç ve iltica yönetimi uluslararası koşullarda “coğrafi kısıtlama” yı daha fazla sürdürmesi Türkiye'nin gelecekteki rolü üzerinde ağır yükler getirebilmektedir. Coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına yönelik hukuki ve teknik altyapının sağlanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra fiziki altyapının kurulması ihtiyacı da doğmaktadır. Kabul tarama ve Barınma Merkezleri, Geri gönderme merkezlerinin kurulması ve ilişkili bütün ülkelerle iltica ve göç için bilgi sistemi kurulması ve AB entegre sınır yönetimi sisteminin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu hukuki, kurumsal ve fiziki alt yapının kurulmasıyla coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile birlikte iltica ve göçe yönelik standartlara göre yönetim sağlanabileceği genel kanıdır (Akçay ve Alimukhamedov, 2013, s.31).

Türkiye'nin başarılı bir göç politikası oluşumu için dikkat etmesi gereken ilk husus ulusal değerleri göz ardı etmeden ulus üstü kurumlarla ve hükümetler arası işbirliğine öncelik vermesi ve uluslararası alana ve küresel Dünya koşullarına ayak uydurabilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte daha kapsayıcı, uzun vadede sonuçlar üretilmesi, denetlenebilir olması ve yukardan inmece anlayışın yerine toplumdaki tüm kurum ve kuruluşların dâhil olmasıyla şekillendirilmelidir. İnsan haklarına öncelik verilerek göç politikalarının odağına insan faktörünün unutulmaması

gerekmektedir. Türkiye'nin maruz kaldığı ve gelecekte kalabileceği göç türlerinin irdelenmesi bu göç türlerine yönelik kapsayıcı bir uygulama gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Göçmenlerin kaynak ülkelerinden gelmesinden başlatılarak ülkeye girişleri, ülkedeki kalış koşulları, çalışma ve vatandaşlık kazanma durumları hiçbir tereddütte mahal vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. İnsan odaklı olan göç sisteminde göçmenin topluma uyumu ve bütünleşmesine olanak verecek tüm koşullar değerlendirilmeli, toplumdaki göçmenlere yönelik dışlanma ile mücadele de aktif rol oynamalıdır (Güleç, 2015, s. 96).

3.7. TÜRKİYE'DE YÜRÜRLÜKTE OLAN SOSYAL İÇERME POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'de yoksullukla baş etmek zorunda olan 13 milyon insan bulunmaktadır. Bu bireylerin sorunlarını, sosyal ve ekonomik boyutta çözüm getirmek gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte uygulanan liberal politikalar nedeniyle yoksulluk sosyal bütünleşme ve ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engel olarak gösterilmektedir. Türkiye'de yoksullukla mücadele de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yoksul kesimlere yaptığı yardım hizmetlerinden oluşmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyelerin sosyal yardım programları çocuk, kadın, yaşlı ve toplumda yoksul olan kesimlere aktarılmaktadır. Devletin sosyal yardımların tek bir elden yürütme mantığının toplumda her şeyi devletten bekleme anlayışına yol açmıştır. Bu anlayış sonucunda birey yoksulluk çekmemesine rağmen devletten sosyal yardım istemektedir. Sosyal politika yapımında ülkelerin uzun süreli işsizlik ve sosyal dışlanmayı da içeren uygulamaların olması gerekmektedir. Yoksullukla mücadele de devlet eliyle yapılacak sosyal korumalar genellikle sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve asgari gelir desteği şeklinde gerçekleştirilmektedir (Açıkgöz ve Yaşar, 2011, s.411- 416).

Yoksullukla ve sosyal dışlanma ile mücadele politikalarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta yoksullara yönelik veriler ve bilgi sistemlerinin varlığıdır. Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın çok boyutlu ve uzun dönemi kapsayan olgular

olmasından aşamalı bir şekilde bu verilerin toplanması, analiz edilmesi ve uygulamaya alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de kimlerin yoksul olduğunun yanında kimlerin yoksul olmadığının da tespit edilmesi gerekmektedir. Türkiye’de sosyal yardımların kime yapılacağını uzman olmayan kişilerin ya da polislerin seçimiyle yapılması bu alanda ne derece uzmanlaşmış personele ihtiyaç duyulduğunun göstergesi olmuştur. Yoksullukla mücadele konusunda yeterli altyapının kurulmaması, nitelikli ve uzman personelin bu konuda istihdam edilmemesi ülkemizin dikkat etmesi gereken hususları olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıkgöz ve Yaşar, 2011, s.425).

2000’li yıllarla birlikte Türkiye’de Avrupa Birliği uyum sürecinde sosyal politika ve sosyal içerme alanlarında gözle görülür değişimler yaşanmıştır. Sosyal harcamaların ve sosyal güvenlik alanlarında özellikle aile merkezli yapıyı uygulamalara dâhil ederek piyasanın rolünü genişlettiğini söyleyebilmekteyiz (Balaban, 2014, s. 112). 2001 Ekonomik krizinin ardından Türkiye’de özellikle sosyal politika ve ekonomik politikalarda bir dönüşümün gerçekleştiği ve bu değişimin Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu hale getirilmesi şeklinde oluşturulmuştur. Özellikle sosyal politika çerçevesinde gerçekleştirilen Sosyal Destek Programı (SODES) projesiyle Türkiye’nin sosyal içerme ve sosyal dışlanma ile mücadelesine yardımcı olduğu söylenebilmektedir. SODES programı yoksullukla mücadele de kullanılan diğer projelere göre daha etkili olmasının nedeni sosyal içerme kavramına yer vermesi olmuştur. Dezavantajlı ve yoksulların kategoriye tabi tutulduğu ve klasik anlamda yoksulluğu sadece gelire özgü bir olgu olarak algılanmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sosyal kapitalin aktarılmasında projeden sorumlu kişilerin önceliği olmaktadır ve sosyal entegrasyonun sağlanması için projeye aktarması bu bireye bırakılmıştır. SODES programı toplumun sosyal ve ekonomik anlamda gelişiminin sağlanması için ‘insanların ihtiyaçları ne ise bunu sağlayın’ mantığından ‘tüm harcama şartlarına hazırlıklı olarak dezavantajlı ve dışlanmış bireylerin özgürce seçimlerine izin veren’ bir yapı sunmuştur. Sosyal içerme ve dışlanmışların topluma uyumunun sağlanması için insan kapasitesinin farkında olunmalı, mal ve hizmetlerin toplumdaki bu kesimlere sunulmasına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Aktif olarak dışlanmanın engellenmesi için göçmenlerin politik yaşama katılmalarının önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılmasına

çalışılması gerekmektedir. SODES gibi projeler ve programların aktif ve pasif dışlanmanın önlenmesi adına insan kapasitesini ön plana çıkaracağı konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Yüksel, 2015, s.144- 145).

Türkiye'nin politik ve ekonomik alanda elde ettiği başarılarla uluslararası alandaki rekabet edebilir konuma ulaşmıştır. Türk İstatistik Kurumu'nun yayımladığı yıllık raporda görülmüştür ki sosyal politika ve sosyal içermenin öncelik verdiği konu eğitim olmuştur. Buna ek olarak eğitim hakkının ve hizmetlerinin kaliteli, herkese eşit ve parasız şekilde sunulmasına önem verilmesi üzerinde durulmuştur. Türkiye'de gerçekleştirilmeye çalışılan sosyal içirme politikaları için yardım kaynaklı projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yerel yönetimler bazında değerlendirildiğinde sosyal içermenin başarısız ve yetersiz kaynakların aktarılmasından ötürü sosyal içirme ve yoksullukla mücadele de etkin olmayan uygulamaların olduğunu söyleyebilmekteyiz. Bunun yanı sıra Türkiye'nin üç büyük şehri olan İstanbul, Ankara ve İzmir' e Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa gibi Güneydoğu ve Doğu Bölgeleri'nden yönelen iç göçlerin yerel halkla bütünleşmesinde sorunlara ve yerel halkla göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında başarısız olunmuştur (Yüksel, 2015, s.142- 143). Sosyal içirme ve sosyal dışlanma ile mücadele de Türkiye'de ilk kez Devlet Planlama Teşkilatı tarafından oluşturulan Orta Vadeli Programa dâhil edilmiştir. 2007- 2009 Orta Vadeli Program'da sosyal içirme ve yoksulluklar mücadele konusunda gelişme ekseninde gösterilerek değerlendirilmiştir. Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan sosyal içirme politikalarının hem ahlakçı söylemleri barındırması hem de kapitalistleşme sürecindeki özelleşme ikileminin bir arada uygulanması şeklindedir. 2009- 2013 Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Stratejik Planı'nda sosyal yardımların aktarımında yaşanan sorunların en büyük kısmının fonların aktarılmasını hak etmeyenler yönlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmesidir (Genç ve Çat, 2013, s.369).

2002 Türkiye milletvekili genel seçimlerinden sonra Türkiye'nin politik, ekonomik ve sosyal politikanın eğitim, sağlık, istihdam ve yoksullukla mücadele edilmesi konusuna yardımcı olmasını sağlamıştır. Sosyal yardım ödemeleri yoksulların seviyelerinin artırdığı ve kısa süreli yoksullukla mücadelede başarı sağlanmıştır. Ancak uzun dönemli yoksullukla mücadelede sadece gelir ve maddi

yardımların yeterli olamayacağı aynı zamanda yoksulların ve dışlanmışların topluma katılımının sağlanması gerekmektedir ve uyumlarının sağlanmasının önündeki tüm engellerin kaldırılması gerekmektedir (Yüksel, 2015, s.156).

Yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadele de başarılı olma kıstaslarının başında GSYH’ deki büyüme, döviz kurlarında yaşanan dönüşümler ve tarımdan sanayiye yönelişle birlikte yaşanan dönüşümler gösterilebilmektedir. Sosyal içerme ve yoksullukla mücadele etmede sorunların başında kullanılan kıstasların ölçülmesinde hangi verilerin kullanılacağına dair bir uzlaşmanın bulunmaması gösterilebilmektedir. Sosyal politika ve sosyal içerme kavramlarının başarısını, denetlenmesini ve kontrolünü sağlayacak bir kurum ve kuruluşun olmayışıdır. Avrupa Birliği üyelik sürecinde Laeken Göstergeleri’ nin kullanılması başlıca sorun olarak karşımıza çıkan sosyal dışlanma sorunu ölçmeyi bu göstergeler ışığında değerlendirmesine olanak verilmiş olacaktır. O tarihteki, Avrupa Birliği 27 üyesinin sosyal içerme ve sosyal dışlanma ile mücadele konusundaki performansları da Türkiye’nin sosyal içerme politikalarına yön verecek ikincil bir gösterge olarak kullanılabilir. Türkiye’nin sosyal içerme politikaları da Laeken Göstergeleri ve günümüzde AB- 28 üyesinin performansları çerçevesinde değerlendirilip Avrupa Birliği sürecinde uyum yasalarının oluşturulmasında kullanılmalıdır. Türkiye İstatistik kurumunun Laeken Göstergeleri’nde kullandığı verilerin genellikle açıklık ve hesap verilebilirlik çerçevesinde değerlendirildiği zaman kamuya bu verilerin ve kaynakların paylaşılmadığı gizli tutulduğu gözlemlenmiştir (Balaban, 2014, s. 116). Türkiye’de sosyal içermenin sağlanmasında nüfus baskısı, yoksulluk ve sosyal yatırımın az olmasından bu politikaların dönüşümün başarısızlıkla sonuçlandığını söyleyebilmekteyiz. Sosyal içerme de yaşanan ve göçmenlerin topluma entegre edilememesinden göçmenlerin ve dışlanmışların sağlık, eğitim ve sosyal tüm ihtiyaçlarına erişiminin engellendiğini söyleyebilmekteyiz (Yüksel, 2015, s.144). Hem AB hem de Türkiye’nin üretecekleri göçün bir sorun olarak algılanması bırakılmalı ve göçün yönetim isteyen bir kavram olduğunun anlaşılması gerekmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s.266).

SONUÇ

Ülkelerin göç tarihi ve coğrafi koşulları birbirinden farklıdır ve kendine özgüdür. Göçün değişkenlerinin ve iç dinamiklerinin fazla olması ve göçün ülkelere zorlayıcı veya karmaşık süreçlere sürüklemesi ülkelerin bu süreçlerin farkında olması gerekliliğini doğurmaktadır. Göç politikalarının başarısının en önemli ögesi olarak insan ve insan haklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göçmenlere yaşam kalitesi, eğitim ve sağlık, demokratik katılım yönünden haklarının verilmesi ve bu haklarda kısıtlamalara gidilmemesi göç politikalarının başarısını sağlamaktadır. Göç tehdit unsuru olarak sayılabilirken aynı zamanda fırsat olarak algılanabilmektedir. Tehdit unsurlarını fırsata dönüştürebilmenin ön koşulu olarak stratejik planlamaya önem verilmesi gerekmektedir. Stratejik planlama ile toplumdaki bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel entegrasyonu sağlanabilmektedir. Aynı zamanda planlama ile göç hareketlerinin yaratacağı potansiyel sorunlara çözüm üretilebilmektedir.

Sosyal içermenin tam anlamıyla gerçekleştiği ve sosyal dışlanmanın olmadığı bir toplum ütopyik olarak görülmektedir. Çünkü sosyal dışlanmanın kaynağı sadece toplum değildir. Birey ya da grupların kendini toplumdan dışlanmış hissedebileceği ve yalnızlaşıp yabancılaşma duyguları ile topluma dahil olamayabileceği bilinmektedir. Pür ve tek bir politika, sosyal dışlanma gibi çok boyutlu kavramı çözümlemekte yetersiz kalmaktadır. Bu politikaların üretilmesi için öncelikli olarak çok boyutlu ve karmaşık bu kavramın disiplinler arası işbirliği ile iyi analiz edilmesi ve farklı ülkelerin farklı uygulamalarını da analize dahil etmek gerekmektedir. Böylece, ülke ve toplumlara hangi politikaların uygulanabilir olduğu tespit edilir.

Sosyal içirme ve sosyal dışlanma kavramları çok göreceli kavramlar olduğu, bireyden bireye toplumdan topluma değişiklik gösterebileceği için bu kavramların daha ölçülebilir olması için daha somut verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yoksulluk endeksi gibi somut veriler bu kavramların ölçülmesi için gerekli ama yeterli ölçütler olamamaktadır. Bu açıdan sosyal dışlanmaya konu olabilecek tüm koşullar için somutlaşan verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal içirme politikalarının ve sosyal dışlanma ile mücadele yöntemlerinin başında yaşam kalitesi göstergeleri gelmektedir. Bu ölçütler ekonomik, sosyal, kültürel ve politik açıdan yaşam

kalitesinin arttırılmasındaki tüm verilere ulaşılmasına adına önem arz etmektedir. Yaşam kalitesi ölçütlerinin başında insani yaşam koşullarının sağlanmasındaki en önemli kavramın barınma ve konut ulaşımındaki engellerin kaldırılmasıdır. Sosyal dışlanma ve sosyal içirme politikalarının oluşturulmasında yaşam kalitesi ölçütleri gibi somut kavramlarla sosyal dışlanmaya neyin kaynak olduğunun belirlenmesi ve buna yönelik tek bir politikanın uygulanmasının önüne geçilip farklı sosyal dışlanma sorunlarına karşı farklı çözüm önerileri getirilerek sosyal içermenin sağlanması ve toplumsal bütünleşmenin oluşturulması gerekmektedir. Sosyal dışlanmanın oluşmasının en önemli nedeni, ekonomik dışlanma olduğu için istihdamın arttırılması, işsizliğin azaltılması ve sosyal güvenceye sahip olanların oranının arttırılması gibi uygulamalarla ekonomik çözümlerle dışlanmanın önüne geçilmesi gerekmektedir. Ancak, sosyal dışlanma sadece ekonomik kaynaklı olmayıp sosyal ve kültürel açılardan da sosyal dışlanmaya neden teşkil edecek tüm olumsuzluklarının ortadan kaldırılmasına çalışılması ve dışlanmışların psikolojik ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmalıdır.

Dışlanmanın ortadan kaldırılması için stratejik planlamalara önem verilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, kısa, orta ve uzun vadeli planlamalara gidilerek politikalarının uygulanabilirliği de test edilmelidir. Uygulamadaki örnekler sosyal dışlanma ile mücadele de yetersiz kalması halinde bu uygulamalara yeni çözüm önerileri getirilmesi gerekmektedir. Sosyal içermenin sağlanması ve başarılı politikaların sunulması adına öncelikle sosyal adaleti bozucu tüm faktörler yok edilmeli, yoksulluğun en aza indirilmesine önem gösterilmeli ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi gerekmektedir.

Sosyal ve kültürel göstergeler bakımından sosyal içermenin en önemli ögesi olarak eğitim ve dil yeterliliğine sahip olunmasıdır. Çünkü eğitim seviyesi iş piyasasını doğrudan etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil yetersizliği ise hem göçmenlerin hem de toplumun geneli içerisinde kopukluğun temelinde ki unsurdur. Bu amaçla toplumsal içermenin ve bütünleşmenin sağlanmasındaki dil ve eğitim bariyerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sosyal içermenin sağlandığı zaman birey veya gruplar kendilerini toplumsal olarak daha iyi ifade edebilmekte aynı zamanda politik olarak kaynaklara ulaşabilmektedir. Böylece isteklerini ve eksikliklerini karar alıcılarına daha iyi aktarabilmekte ve toplumsal açıdan daha iyi

tanınabilmektedir. Sosyal içermenin özü itibariyle bireyin ya da grupların kabul edilmesi, saygı gösterilmesi ve ayrımlarının fark edilmesi gerekmektedir. Toplumsal olarak kabul edilen bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarılmasına ve farklı düşünce ve uygulamalarının değerlendirilip topluma uygun hale getirilerek tehdit olarak görülenleri fırsata çevrilmesi gerekmektedir. Farklılara saygı gösterilmesi ve farklılıkların fırsata çevrilmesi temel hak ve özgürlüklerinin göz ardı edilmesi anlamına gelmemelidir. İnsani temel ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde yetenek ve beceri ölçülerinde iş piyasasına katılımının sağlanması gerekmektedir.

Sosyal dışlanma ile mücadelede politika yapımının yanından sosyal dışlanmaya neden olacak konuların devlet, özel ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte düşünülmesi ve kişilerin aktif olarak politik, ekonomik ve sosyal yaşama katılmasının önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Çünkü, toplumsal açıdan bütünleşemeyen göçmenler toplumun kendileri üzerindeki düşünceleriyle daha çok toplumdan uzaklaşmakta ve toplumdan kopuk, yabancı ve bütünleşememiş sorunlu bir alan oluşturabilmektedir. Bu da güvenlik problemlerini beraberinde getirebilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı daha çok Avrupa kaynaklı bir olguyken Amerika Birleşik Devleti'nin 'deki yansıması sınıf- altı kavramı şeklinde kendini göstermiştir. İki kavramın birbirinden farklı ekonomik argümanları olmasına rağmen özü itibariyle toplumdaki bireylerin ekonomik hayata katılıp katılamamalarına göre dışlanmaları oluşmaktadır. Ancak ekonomik dışlanma sosyal dışlanmanın temelini oluştursa da etnik kimlik, cinsiyet, yaş, fiziksel ve bedensel engeller, cinsel tercih ya da bireyin kendini dışlanmış hissetmesi kadar geniş bir yelpaze de toplum da gözlemlenebilmektedir. Sosyal dışlanma kavramı tıpkı göç kavramı gibi çok boyutlu ve neden sonuçlarının iç içe geçmesi gibi özelliklerinden ötürü ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanları kapsayan disiplinler arası işbirliğinin olması gereken bir olgudur. Kavram olarak çok boyutluluğu barındırması sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal, kültürel ve politik kapsamı gerekmektedir.

Sosyal dışlanma toplumsal sorunlara ve krizlere yol açan bir kavram iken sosyal içirme sosyal dışlanmanın yarattığı toplumsal sorunlara çözüm yolu olarak nitelendirilmektedir. İşsizliğin azaltılması, istihdamın artırılması ve sosyal güvenceye sahip olabilmenin sosyal dışlanma ile mücadele etme yöntemlerinin

temelinde bulundurulması gerekmektedir. Ancak ekonomik dışlanmanın çözülmesi tek koşul olmamakta ve bireyin toplumla bütünleşmesinin önündeki tüm engellerin kaldıran politikaların yapılması gerekmektedir. Sosyal içerme politikalarının temelini istihdam ve işgücü piyasasına katılımın sağlanması oluşturmaktadır. Aynı zamanda sosyal içerme politikalarının bilgi toplumuna paralel olarak dışlanmışların e- içerme yöntemi ile teknolojinin kullanımını sağlayarak dâhil edilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nin göç ve göçmen sorunlarına karşı çözüm önlemleri yasa dışı göçün önlenmesi, nitelikli göçün desteklenmesi, göçmenlerin Avrupa toplumuna uyumunun sağlanması ve sınır kontrolleri ile desteklenmesi şeklinde oluşmuştur. Avrupa Birliği göç ve sınır kontrolleri aynı zamanda göçmenlerin uyumu konusunda Avrupa Birliği içerisindeki 28 ülkenin uygulamaları incelenmiş ve bu ülkelerin Açık Koordinasyon Yöntemi ile işbirliği içerisinde tek tip bir politika oluşturulması yoluyla çözüm üretmeye çalışılmıştır. Avrupa Sosyal Modeli, sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi yoluyla gelir dağılımının toplumun tüm kesimlerince adil bir şekilde dağıtılmaya çalışılması ve sosyal kurum ve kuruluşlarının Amerika Birleşik Devletleri'ne kıyasla daha çok görünür olmasıyla kendini göstermektedir. Ancak, göç hareketlerine yönelik tek bir politika belirleme hedefinin Avrupa Birliği açısından farklı ülkeleri farklı uygulamaları olmasından ötürü zor görülmektedir. Avrupa Birliği ekonomik temelli bütünleşme sağlama amacıyla olmasına rağmen sosyal ve kültürel açıdan bütünleşmesini tamamlamaması halinde Birliğin bütünleşmeyi sağlayamayacağı anlamına gelmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri ise göç ve göçmenlerle beslenen ve ekonomik ve toplumsal büyümesini göçmenler üzerine kuran bir ülkedir. Göçmenlerin ve göç hareketlerinin Amerika Birleşik Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olmasına rağmen yasa dışı göçmenlik Avrupa Birliği gibi ABD'nin de temel sorunu olarak görülmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin Amerikan toplumuna uyumu ve sosyal bütünleşmesi sorunlar arasında sayılmaktadır. Göç politikasının özellikle 11 Eylül terör saldırısı sonrasında güvenlik eksenli ve sınır kontrollerine önem verilerek gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin de göç hareketlerine maruz kaldığı ve ülkenin genellikle etnik, dini ya da kültürel açıdan bağlarının olduğu göçmenlerin bulunması, göç politikasının yapımında bu hareketlere karşı kayıtsız kalınmaması sonucunu

doğurmaktadır. Türkiye'nin göç veren, göç alan ve transit ülke olması ve göç hareketlerinin günümüzde değişimler göstermesi Türkiye'nin yapısal, ekonomik ve kültürel sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin jeopolitik konumu ve göç hareketlerindeki değişim Türk göç politikasının günümüz koşullarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi gereğini doğurmuştur. Türk göç politikasının Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünden dolayı daha çok Birliğin temel müktesebatına uyum sağlama şeklinde düzenlenmesine gidilmiştir. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nden yayılan göçün ulusal güvenlik sorunu olarak algılanması Türkiye'ye de yansımış ve göçün ulusun güvenliğine tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu açıdan Türkiye'nin stratejik düzeyde düzenli göç ve sınır politikalarını eş zamanlı olarak geliştirmesi gerekmektedir. Yasa dışı göçle mücadelede Türkiye'nin sınır yönetimine önem vermesi ve yasa dışı göç yolları üzerinde bulunan ülkelerle işbirliğine gitmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği kapısında bulunan Türkiye'nin politika yapımında ve uygulamasında Birliğin kriterlerini, müktesebatını ve uygulamalarını analiz etmeli ve yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak, Türk ulusal göç yönetiminin kendi iç dinamiklerini de göz önünde bulunduracak şekilde uygulamaları da göz ardı etmemesi beklenmektedir. Türkiye'de 2013 yılından itibaren insan odaklı göç politikaları olmasına rağmen göç politikalarının göçmenlerin uyumunu, entegrasyonunu ve bütünleşmesini kapsamaması büyük bir eksikliktir.

Türkiye göç politikasının sağlıklı bir şekilde oluşturulabilmesi için göç ve göçmen veri tabanları oluşturma zorunluluğu bulunmaktadır. Göç veri sistemi ile göçmenlerin durum analizlerinin yapılması ve ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarla ulaşmada yaşanan engellerin ortadan kaldırılacağı düşünülmektedir. Türk göç politikasının yaşadığı sorunların başında idari ve fiziki kapasitenin eksik olması, göçe yönelik düzenlemelerin daha çok Avrupa Birliği adaylığı sürecinde AB'ye uyum politikaları şeklinde geliştirilmesi ve ülkenin kendine özgü olgularının tespit edilmesindeki yetersizlikler sayılabilmektedir. Buna ek olarak Türk göç sisteminin de uyum, içirme ve bütünleşme gibi kavramların bulunmaması ve sosyal içirme uygulamalarının yüzeysel bir şekilde gerçekleştirilmesine de yol açabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ki göç politikalarında da sosyal içirme veya göçmen

entegrasyonu kavramları bulunmamasına rağmen, uygulamada özellikle hükümet dışı örgütlenmelerin başarılı çalışmaları bulunmaktadır. Bu da bize göstermektedir ki devlet, özel ve sivil örgütlenmelerin göç uyumu ve göçmenlerin sosyal içerilmesi konularında daha aktif bir şekilde işbirliğiyle hareket etmesi gerekliliğidir. Türkiye sosyal içerme uygulamalarında eğitim, istihdam konularında göçmenlerin toplum içerisinde devamlılığını sağlayacak örgütlenmelere ihtiyaç duymaktadır. Bu kuruluşlar göçmenlerin uyumunu ve bütünleşmesini kolaylaştırmak için çalışmalı, göçmenlerin dil yeteneklerini geliştirmeli, yeteneklerinin artırmalı, toplum ile iletişimini kuracak mekanizmalar olmalıdır. Bu amaçla geliştirilecek programlar, göçmenlerin toplumla bütünleşmesini kolaylaştıracaktır.

Sosyal içerme ve sosyal dışlanma ile mücadele konusunda göç ve göçmenlerin verilerinin ve bilgi sistemlerinin geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Amerika'da uygulana e- içerme ya da e- bilgi gibi sistemlerle bu verilerin toplanmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Sosyal yardımlaşma ve sosyal içermenin sağlanması için toplumsal proje ve programların geliştirilmesi ve toplumda göçmenlere yönelik ön yargıların önlenmesi için çalışılması gerekmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin sosyal dışlanmasıyla mücadele de aktif ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ulaşımında engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

A guide to the immigration accountability executive action, special report. (2014). American immigration council.

Açıkgöz, R. ve Yaşar, Ruhat M. (2011). Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme ve Yardım Merkezi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 10(36), ss 405- 429.

Akdağ, Gül A. (2004). AB Kapısında Türkiye ve Göç Politikası. Stratejik Öngörü.

Akkaya, N.(2011). Göçle Gelen Öğrencilere Türkçe Öğretirken Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri (İzmir Örneği). Folklor/ edebiyat dergisi, 17(67).

Alexis, M. (2012). Social inclusion or Social Illusion: The challenges of Social Inclusion, Social Participation and Social Cohesion in Venezuelan S & T policy. Science and Public Policy,(5), 592.

Alimukhamedov, F. ve Akçay, E. (2013). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Mülteci Sığınmacı Politikası. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, Kadın Platformu. Ankara.

Alkan, N. (2015). Avrupa'da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği. Akademik Bakış. 8(16)., s. 275- 289.

Alver, K. (2012). Kent Sosyolojisi. Hece Yayınları: Ankara.

Anderson, S. (2010). Immigration. Santa Barbara, Calif: ABC-CLIO.

Arnold G.(2012). Migration: Changing the World. London: Pluto Press.

Arnold, K. R. (2011). Anti-immigration in the United States: A Historical Encyclopedia. Santa Barbara, Calif: Greenwood.

Asch, Beth J. (1994). Emigration and Its Effects on the Sending Country.

Ataman Ceylan B., (2011). Türkiye'nin Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası. Siyasal Kitabevi: Ankara.

Atılgan,G. ve Çakar, B.Y. (2007). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. TES-İŞ Dergisi.s. 68- 106.

Avrupa 2020 Stratejisi. (2014). İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. No: 269. ISBN:978-605-5984 62-5.

Bal, H. (2011). Kent Sosyolojisi. Fakülte Kitabevi Yayınları: Isparta.

Balaban, U. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Mülkiye Dergisi, 38(1), 103- 149.

Bali, R. (2004). Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri. İletişim Yayıncılık: İstanbul.

Barkan, E. R. (2013). Immigrants in America History: Arrival, Adaptation and İntegration. Santa Barbara.

Barry, B. (1998). Social Exclusion, Social Isolation and the Distribution of Income. Case Paper Centre for Analysis of Social Exclusion CASE: London.

Baştürk, Ş. (2009). Uyumdan Dışlanmaya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 57(1), 515- 548.

Bayraktar, R. (2013). Zorunlu Göçten Ulus- ötesi Yurttaşlığa. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 12(24), 109- 126.

Bildirici, Z. (2011). Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Boswell, C., ve D'Amato, G. (2012). Immigration and Social Systems : Collected Essays of Michael Bommes. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Boushey, H.(2007). Social Inclusion for the United States. www.inclusionist.org.

Branosky, N. (2007). Social Inclusion for the United States. Center for Economic Policy and Research.

Brick, Kate, A. E. Challinor, and Marc R. Rosenblum. (2011). Mexican and Central American Immigrants in the United States. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Campi, Alicia. (2004). The McCarran-Walter Act: A Contradictory Legacy on Race, Quotas, and Ideology. Immigration Policy Center.

Campi, Alicia. (2005). Closed Borders and Mass Deportations: The Lessons of the Barred Zone Act. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Canpolat, H. ve Arıner, Hakkı O. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. ORSAM Rapor No: 123. ISBN: 978-605-4615-19-3.

Center for American Progress Immigration Team. (2014). The Facts on Immigration Today. Center for American Progress.

Chambers, I. (2005). Göç, Kültür, Kimlik. Ayrıntı Yayınları.

Chiswick, B. R. (2008). Immigration Trends; Consequences and Prospects for the United States. Amsterdam: Elsevier JAI.

Council of the European Union. (2008). Council Resolution on the Participation of Young People With Fewer Opportunities. Youth and Culture Council Meeting Brussels.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 17, 67- 91.

Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı: 24, 129- 142.

Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikaları. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı: 23, 209- 222.

Çam, F. (2014). Avrupa Birliği Göç Politikaları; Makedonya, Bulgaristan, Türkiye. Bil Ofset Matbaacılık: Ankara.

Çelebi, Ö., Özçürümez, S. ve Türkay, Ş. (2011). İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık, Gözlem ve Politika. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. Ankara.

Çetin, İ. (2012). Gecekonduunun Mekan Sosyolojisi İzmir Araştırması. Yaba Yayınları: İstanbul.

Daniel P. Mears. (2002). Immigration and Crime: What's the Connection? Vol. 14, No. 5,

Dedeoğlu, S. Oskay, B. Özbek, Ç. Sirkeci, İ. ve Yücesan, M. (2014). Türkiye’de Göç Çalışmaları. Göç Dergisi 1(1) ISSN: 2054-7110.

Demetrios G. Papademetriou and Annette Heuser, (2010). Immigrant Integration: Priorities for the Next Decade Council Statement from the Fourth Plenary Meeting of the Transatlantic Council on Migration.

Deniz, O. (2009). Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması. Çantay Yayıncılık. İstanbul.

Department of Homeland Security (DHS), Office of Immigration Statistics. (2014). 2013 Yearbook of Immigration Statistics. Washington, DC: DHS Office of Immigration Statistics. Available Online.

Dikmen, Ahmet, A.(2002). Kentleşme, Göç ve Yoksulluk. Türk Sosyal Bilimler Derneği. İmaj Yayıncılık.

Duman, B. ve Alacahan, O. (2010). Sosyal Kaynaşma, Vol.15, No.1 pp.103-128.

Duman, S. (2002). Göç Olgusunun Kentleşme ve Metropol Oluşumuna Etkisi. Yüksek Lisans Tezi.

Erbaş, M. (2010). Zorunlu Göç, Etniklik ve Kentlilik. Yazıt Yayın Dağıtım. ISBN: 978-9944-461 85-6.

Erdoğan, S.(2005). Avrupa Birliği’nde Sosyal Korumanın Modernleştirilmesi ve Geliştirilmesi ve Sosyal İçerme. Avrupa Birliği’nin İstihdam ve Sosyal Politikası, Ankara.

Eroğlu, D. (2015). Ulusal Güvenlik Kaygılarından Mali Külfet Söylemine: Türkiye’nin Yeni Sığınma Politikaları. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 13(2).

Ersoy, M. (1985). Göç ve Kentsel Bütünleşme. A. Ü. S. B. F. Ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi. Ankara.

Ewing, Walter. (2012). Opportunity and Exclusion: A Brief History of U.S. Immigration Policy. Immigration Policy Center.

Fargues, Philippe, Demetrios G. Papademetriou, Giambattista Salinari, ve Madeleine Sumption (2011). Shared Challenges and Opportunities for EU and US Immigration Policymakers. Florence and Washington, DC: European University Institute and Migration Policy Institute.

Genç, Y. T. ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı Ve Sosyal İçerme İlişkisi. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(1), 363-393.

Gerber, D. A. (2011). American Immigration: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.

Gerşil, G.(2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. 22(1). Celal Bayar Üniversitesi İ. İ. B. F. Manisa.

Gold ve Rumbaut. (2009). The New Americans: Recent Immigration and American Society. Göç ve Entegrasyon- Almanya ve Türkiye’de Azınlık- Çoğunluk İlişkileri. 2008. Konrad Adenauer- Stiftung Yayını: Ankara.

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları. TESAM Akademi Dergisi. 2(2). 81- 100.

Güler, Mehmet A. (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler: Yunanistan, Arap Baharı, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Güneş, F. (2013). Kent Sosyolojisi. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Yayınları. Ankara. ISBN: 978–975–06–1642–6.

Güney, Ç. (2011). Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Göçler ve Ekonomik, Sosyal Entegrasyon. Zirve Üniversitesi Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Hamutal B. ve Martin S. (2011). Migration: Ensuring access, dignity, respect for diversity and Social inclusion. Georgetown University.

Harvey, D. (2013). Asi Şehirler, Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru. Çevr: Temiz, Ayşe, D. Metis Yayıncılık. Ankara.

Havle, N. (2010). Türkiye’de Göç ve Yoksulluk Olgusunun Çocukluk Dönemi Travmaları ve Yaşam Kalitesi ile İlişkisi: Bir Metropol Olarak İstanbul Örneği. Uzmanlık Tezi. İstanbul.

Hayes, P. J. (2012). The Making of Modern Immigration: An Encyclopedia of People and Ideas. Santa Barbara, Calif: ABC-CLIO.

Hirschman C. (2014). Immigration to the United States: Recent Trends and Future Prospects. Malays J Econ Studies; 51(1):69-85.

Historical Trends in U.S. Immigration Policy.(2015). Retrieved from:

Hochschild, Jennifer L, ve Mollenkof, J. (2008). The Complexities of Immigration: Why Western Countries Struggle with Immigration Politics and Policies. Washington, DC: Migration Policy Institute.

<http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/us-immigration-trends#history>. Washington, DC: Immigration Policy Institute. (Erişim Tarihi: 02.05.2015).

http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR244. Also available in print form. Santa Monica, CA: RAND Corporation. (Erişim Tarihi: 04.06.2015).

Immigration Offenses and Non-Citizen Offenders (pp. 284-288).

Işık, Ş. (2009). 1995- 2000 Döneminde İzmir’e Yönelik Göçler. Türk Coğrafya Dergisi. Sayı: 52:9- 16. Elektronik ISSN 1308-9773.

İçduygu, A. Erdar, S. ve Gençkaya, Ömer F. (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923- 2023: Ulus- devlet Oluşumunda Ulus- ötesi Dönüşümlere. Mirekoç Proje Raporları. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.

İçduygu, A. Yüksek, D. ve Aksel, D.(2013). Migration around Turkey: Old Phenomena, New Research. Isis Press, Istanbul.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Göç Yönetimi Uyum Çalıştay: Uyum ve İletişim Dairesi. <http://www.goc.gov.tr/icerik3/goc-yonetimi-ve-uyum>. (Erişim Tarihi: 02.02.2015).

İltica ve Göç Mevzuatı. (2005). İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi. Ankara.

İpek, N. (2006). İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler. Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Jehoel- Gijsbers, G. ve Vrooman, C.(2007). Explaining Social Exclusion, A Theoretical Model Tested in the Netherlands. The Netherlands Institute for Social Research/ scp The Hague.

Jiménez, Tomás R. (2011). Immigrants in the United States: How Well Are They Integrating into Society? Washington, DC: Migration Policy Institute.

John, W. (2009). Outcasts United: An American Town, A refugee Team, and One Woman's Quest to Make a Difference. Spiegel ve Grau Trade Paperbacks, New York.

Joppke, Christian.(2012). The Role of the State in Cultural Integration: Trends, Challenges, and Ways Ahead. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Karaman,Z., Özmen, Ö.N.T., Yontar, İ. ve Özer, Y.E. (2013). Dış Göçler (İzmir'de Bulgaristan'dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler). İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. İzmir.

Karataş, A.(2006). Almanya'daki Türkiyeli Göçmenler Özelinde Asimilasyon ve Entegrasyon. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Kaya, T. (2011). Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif. Sosyoloji Dergisi, 3(22), 367-383.

Kaygalak, S. (2009). Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme. Dipnot Yayınları. Ankara.

Keçeli, A. ve Çelikoğlu, Ş. (2014). Kent Çalışmaları I, Kentsel Mekan, Sosyal Dışlanma, MarkavKentler, Yoksulluk, Peyzaj, Kentsel Gelişim ve Kentleşme Sorunları. Detay Yayıncılık. Ankara.

Koray, M. ve Çelik, A. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sosyal Dialog. Ankara, Belediye İş Sendikası Yayını, s. 75-80.

Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramları Kent. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Sayı/Number: 25, Sy: 31- 56.

Köklü, P. (2011). Immigration Policy- making in the European Union: A Case Study on the Adoption of Directive 2003/ 109/ EC and Its Implementation by Germany and the Netherlands. Marmara Journal of European Studies. Volume: 19, No: 1.

Köktaş, A.(2004). Avrupa Birliği'nin Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi. 6(3-4), ss. 71- 93.

Köse, Sezen C.(2012). Çok kültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Kretsedemas, P. (2012). The Immigration Crucible: Transforming Race, Nation, and the Limits of the Law. New York: Columbia University Press.

Kurtkan, A. (1971). Sosyal Entegrasyon, Sermet Matbaası, İstanbul.

Laglagaron, L. (2010). Protection through Integration: The Mexican Government's Efforts to Aid Migrants in the United States. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Lemay, M. C. (2004). U.S. Immigration: A Reference Handbook. Santa Barbara, Calif: ABC CLIO.

Leonardo da Vinci- (2011). Partnerships Project. Globalisation and Opportunities: Vocational Education for Transnational Careers. Scientific editors: Maren Gag, Katarzyna Slavinska, Malgorzata Soltysiak (in). Radom.

Mandacı, N.(2012). Avrupa'daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalışıyor. Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 33. s.41-71.

Marston, G. ve Dee, M. (2015). The social inclusion policy agenda in Australia: A case of old wine, new bottles?. Australian Journal Of Social Issues, (2), 119-138.

Massey, Douglas.(2005). Beyond the Border Buildup: Towards a New Approach to Mexico-U.S. Migration (The second in a two-part series on Rethinking Immigration). Volume 4. Issue 7. Immigration Policy Center.

Maxwell, H., Foley, C., Taylor, T. ve Burton, C. (2013). Social Inclusion in Community Sport: A Case Study of Muslim Women in Australia. *Journal Of Sport Management*, 27(6), 467.

Mayer, S. (2003). What is a 'Disadvantaged Group?' Effective Communities Project: Minneapolis.

McCarthy, A. (2012). Kentler ve Göç Türkiye, İtalya ve İspanya Örnekleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

McCarthy, K. F. ve Ronfeldt, D.F. (1982). U.S. Immigration Policy and Global Interdependence. Rand Cooperation. ISBN 0-8330-0426-3.

McHugh, Margie. 2014. Immigrant Civic Integration and Service Access Initiatives: City-Sized Solutions for City-Sized Needs. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Meissner Doris, Meyers Deborah W., Papademetriou Demetrios G. ve Fix Michael. (2006). Immigration and America's Future: A New Chapter. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Morva, O. (2013). Şikago Okulu Pragmatik Sosyal Teoride İletişimin Keşfi. Doruk Yayımcılık: İstanbul.

Mudde, C. (2012). The Relationship between immigration and nativism in Europe and North America. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Nakanishi, H., Sirkeci, İ. ve Cabbarlı, H. (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç. Global Strateji Enstitüsü. Ankara.

Noyan, T. (2011). Göç ve Kültürel Sermaye, Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya'da Yüksek Vasıflı Göçmenler. Kitap Yayınevi. İstanbul.

O'Leary, A. O (2014). Undocumented Immigrants in the United States: An Encyclopedia of Their Experience. Santa Barbara, California: Greenwood Publishing Group.

Office of Refugee Resettlement. (2015). Building the New American Community Newcomer Integration and Inclusion Experiences in Non-Traditional Gateway Cities.

Onuncu Kalkınma Planı 2014/ 2018. (2014). T.C. Kalkınma Bakanlığı, Göç Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikasının Gelişimi. Rapor No: 22.

Outcomes in the U.S., 1998-2005. El Paso: LFB Scholarly Pub. LLC.

Öner, G. ve Öner, Aslı Ş. (2012). Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar. İletişim Yayıncılık. İstanbul.

Özer, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme. Ankara.

Özer, Yunus E. ve Çolak, M. (2015). Yoksulluk, Dezavantajlı Grup ve Suç İlişkisine Yönelik Bir Alan Araştırması: İzmir Kadın Sığınma Evleri Örneği. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(3).

Özer, Yunus E. ve Ekşi, A. (2015). Çevre İle İlgili Kamusal Kararlarda Sosyal Kabulü Etkileyen Durumların Değerlendirilmesi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 11(1).

Özer, Yunus E. ve Yontar, İbrahim G. (2013). Kent Güvenliğini Tehdit Eden Bir Unsur Olarak Dilencilik. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 12, Sayı: 43, sf: 237- 249.

Özgen, N. (2005). Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler' in Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınmada Yeni Kavramlar. Tarım Ekonomisi Dergisi. 11(1): 51-59.

Özmen, N. (2012). Çok kültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din. Çamlıca Yayınları. İstanbul.

Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. Yaşar Üniversitesi Dergisi. 3(11), 1587- 1625.

Özyakışır, D. (2013). Göç Kuramı ve Bölgesel Bir Uygulama. Nobel Yayıncılık. Ankara.

Papademetriou, Demetrios G., Doris Meissner, and Eleanor Sohnen. (2013). Thinking Regionally To Compete Globally: Leveraging Migration ve Human Capital in the U.S., Mexico, and Central America. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Park, Maki ve Margie McHugh. (2014). Immigrant Parents and Early Childhood Programs: Addressing Barriers of Literacy, Culture, and Systems Knowledge. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Pazarlıoğlu, Vedat, M. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. 14(1), Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa.

Petrovic, Milica. (2015). Mentoring in Europe and North America: Strategies for improving Immigrants' employment outcomes. Brussels: Migration Policy Institute Europe.

Public Education Program. (2002). Making a difference in America Immigrants Continue to Benefit Our Nation. Volume1, issue 1. American Immigration Law Foundation.

Ray, Brian. (2004). Building the New American Community Newcomer Integration and Inclusion Experiences in Non-traditional Gateway Cities. Migration Policy Institute.

Redmond, G. (2015). Social inclusion in Australia - What has it achieved?. Australian Journal Of Social Issues, (2), 115- 119.

Robbins, J. (2015). Policy approaches to addressing Aboriginal social inclusion in South Australia. Australian Journal Of Social Issues, (2), 171- 191.

Rodríguez, C., Chishti, M., Nortman, K. (2007). Testing the Limits: A Framework for Assessing The Legality of State and Local Immigration Measures. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Rubin, R. ve Mernick, J.P. (2007). Immigration and American Popular Culture: An Introduction. New York: NYU Press.

Sapancalı, F. (2007). Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Politikaları. TİSK Akademi, 2(4), 56-108.

Saz, Bekir S. (2011). AB Ülkeleri ve Türkiye'deki E- İçerme Uygulamalarının Karşılaştırılması. Sosyal Yardım Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara.

Sert, D. Ş. ve Korfali, D. K. (2014). Migration and Turkey: Changing Human Geography. Isis Press. Istanbul.

Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. TMMOB Şehir Planmacıları Odası. 23(2): 67-76 doi: 10.5505/planlama.2013.98608.

Siavelis, P. ve Coates, D. (2009). Getting Immigration Right: What Every American Needs to Know. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.

Siavara, H. ve Essouba, M.A. (2014). Language Support for Youth with a Migrant Background Policies that Effectively Promote Inclusion. Sirious Network Policy Brief Series, Issues no:4.

Somerville W. Durana J. ve Terrazas A. (2008). Hometown Associations: An Untapped Resource for Immigrant Integration? Washington, DC: Migration Policy Institute.

Suro, R. Louie, ve Suarez-Orozco, M.M. (2011). Writing Immigration: Scholars and Journalists in Dialogue. Berkeley: University of California Press.

Şahin, B. (2007). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonun Kuşaklarası Karşılaştırılması: Kimlik ve Ait Hissetme. TÜBİTAK Yayınları. Sf: 228- 250.

Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.

Taldybayeva, D. (2012). Türk Dünyasında Entegrasyon Süreci: Türkiye-Kazakistan İkili İşbirliğinin Sürece Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Taşgın, Neşe Ş. (2010). Refah Devleti ve İnsan Hakları Açısından Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Doktora Tezi. Ankara.

Tatlıoğlu, D. (2012). Göç Sosyolojisi Açısından Hicret. Asitan Kitap. Sivas.

Taylor, C. ve Donoghue, J. (2012). Social Inclusion in North Sydney LGA. Commonwealth Journal Of Local Governance, (11), 1-7. doi:10.5130/cjlg.v0i0.3059.

- Tekeli İ. (1982). Türkiye’de Kentleşme Yazıları. Ankara. Turhan Kitapevi.
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1 (1), sf: 153- 176.
- Tekeli, İ. Güler, Ç. Vaizoglu, S. Algan, N. ve Dünder, Ayşe K. (2010). Yaşam Kalitesi Göstergeleri Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi. Türkiye Bilimler Akademisi. Ankara; TÜBA.
- Terrazas, Aaron.(2011). Migration and Development: Policy Perspectives from the United States. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Thangasamy, A. (2010). State Policies for Undocumented Immigrants: Policy-Making and
- Thorns, David C. (2010). Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam. İstanbul
- Tichenor, D. J., Replogle, E. M. ve Gans, J. (2012). Debates on U.S. Immigration. Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications, Inc.
- Tuna, M. ve Özbek, Ç. (2012). Yerlileşen Yabancılar Güney Ege Bölgesinde Göç, Yurttaşlık ve Kimliğin Dönüşümü. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 6(1): 56-66.
- Türkoğlu, Handan D. Bölen, F. Baran, Perver K. ve Marans, Robert W. (2008). İstanbul’da Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi. İTÜ Dergisi Cilt: 7, Sayı: 2, sf: 103- 113.
- Uçar İlbuga, Emine.(2011). Migrant women from former Soviet Union countries in Antalya Turkey:Transnational life experiences and conditions. Lifelong Learning Programme,
- Uluslararası Göç Sempozyumu. (2009). Vatandaşlık, Göç, mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler. Türkiye Barolar Birliği. Eskişehir.
- United States. Department of Homeland Security. Yearbook of Immigration Statistics: (2013). Washington, D.C.: U.S. Department of Homeland Security, Office of Immigration Statistics, 2014.

Unnikrishnan, R. ve Jagannathan, L. (2015). A Study on Mediation Effect of Social Inclusion on Global Human Development. BVIMR Management Edge, Vol. 8, No: 1 pf: 42- 56.

Uzunçayır, C. (2014). Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşır Sağı. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi. Cilt 2, Sayı 2, ss. 131-147.

Vajirakachorn, S. (2012). Social Inclusion in Southern Border Provinces of Thailand. International Journal Of Social Quality, 2(2), 63-80. doi:10.3167/IJSQ.2012.020205.

Welch, G. F., Himonides, E., Brick, J., Papageorgi, I., Sarazin, M., Aujla, I. ve Van Staden, (2014). Singing and social inclusion. Frontiers In Psychology, 5211. doi:10.3389/fpsyg.2014.00803.

Westen, Drew. (2009). Immigrating from Facts to Values: Political Rhetoric in the US Immigration Debate. Washington, DC: Migration Policy Institute.

World Bank. (2007). Social Exclusion and the EU's Social Inclusion Agenda. sitesourcesworldbank.org/Inteconeval/Resources/SocialExclusionReviewDraft.pdf.

Yüksel, Y.(2015). Yerel Dinamiklere Dayalı Bir Sosyal İçerme Programı: Türkiye'nin Sosyal Destek Programı Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 138, sayı: 35, 137- 159.